

Юсуф Қарзовий

БИСМИЛЛАҲИР РОҲМАНИР РОҲИМ

ИСЛОМДА ҲАЛОЛ ВА ҲАРОМ

قُلْ مَنْ حَرَّمَ زِينَةَ اللَّهِ الَّتِي أَخْرَجَ لِعِبَادِهِ وَالطَّيِّبَاتِ مِنَ الرِّزْقِ قُلْ هِيَ لِلَّذِينَ ءَامَنُوا فِي الْحَيَاةِ الدُّنْيَا خَالِصَةً يَوْمَ الْقِيَمَةِ ۚ كَذَلِكَ نُفَصِّلُ الْآيَاتِ لِقَوْمٍ يَعْلَمُونَ ﴿٣٢﴾ قُلْ إِنَّمَا حَرَّمَ رَبِّي الْفَوَاحِشَ مَا ظَهَرَ مِنْهَا وَمَا بَطَنَ وَالْإِثْمَ وَالْبَغْيَ بِغَيْرِ الْحَقِّ وَأَنْ تُشْرِكُوا بِاللَّهِ مَا لَمْ يُنَزِّلْ بِهِ سُلْطَنًا وَأَنْ تَقُولُوا عَلَى اللَّهِ مَا لَا تَعْلَمُونَ ﴿٣٣﴾

"Айтинг (эй Мухаммад): "Аллоҳ бандалари учун чиқарган безак (либосларни) ва ҳалол - пок ризқларни ким ҳаром қилди? Айтинг: "Улар (яъни, безак ва ҳалол ризқлар) ҳаёти дунёда иймон эгалари учун (бўлиб, кофирлар ҳам унга шерик бўлур), қиёмат кунда эса, фақат (мўминларнинг) ўзларига хосдир". Биладиган қавм учун оятларни мана шундай муфассал қилурмиз. Айтинг: "Парвардигорим фақатгина ошкор ва яширин бузуқликларни, (барча) гуноҳ ишларни, ноҳақ зулм қилишни ва Аллоҳга (шерик эканлигига) ҳеч қандай ҳужжат туширмаган нарсаларни Унга шерик қилиб олишингизни ҳамда Аллоҳ шаънига билмайдиган

1

2

нарсаларни гапиришингизни ҳаром қилган, холос". (Аъроф сураси - 32-33).

ЕТТИНЧИ НАШРНИНГ СЎЗБОШИСИ

Барча ҳамду санолар ёлғиз Аллоҳ таолога бўлсин! Ёлғиз Унга ҳамдлар, Ундан ёрдам ва офият тилаймиз. Нафсларимизнинг нопоқлигига ва ишларимизнинг ёмонлигига қарамасдан, ёлғиз Унга сиғинамиз. "Аллоҳ ҳар кимга ҳидоятни ирода қилган бўлса, унинг учун адашиш йўқдир, кимга адашишлигини ирода қилган бўлса, унга ҳидоят йўқдир". Гувоҳлик бераманки, Аллоҳ бирдир ва Ўзидан бошқа ҳеч қандай шериги йўқдир ва яна гувоҳлик бераманки, ҳазрати Мухаммад саллаллоҳу алайҳи вассалом Унинг бандаси ва элчисидир. Аллоҳ таолонинг салоти ва саломи қиёмат кунига қадар унга, оила асхобига ва унга эргашганларга бўлсин!

Бу, "Исломда ҳалол ва ҳаром" номли китобимнинг еттинчи нашридир. Аллоҳ таолодан буни ўқиган, нашр қилган ва муаллифга хайрли ва фойдали қилишлигини сўраб қолам! Бундай вақтда ҳар бир мусулмон ёзувчининг калбини қувонтирадиган нарса, ислом бағридан ўзига етарли қадар самимий ўқувчи ва муштарий топишдигидир. Бугун бу ўқувчи ва муштарийлар, тарқалган ёт фикр ва ғояларга қарамасдан динларини аслидагидек ўрганишга ва ҳаётларини унинг ҳукмларига мос бир "мезон" ичидаги тузумга манба ўлароқ истимақдалар.

Бу хусусда қилинган ҳаракатлар, сарф қилинган мол ва бойликлар бу динни ўрганиш учун турли ранг ва номлар остида, ҳар хил йўл ва мақсадлардан ташкил топган душман қувватларига қарши ишончли соғлом тамаллар устига қурилган кучлар бу бахтни келажакнинг қийматини янада оширмоқда.

3

Ислом душманлари, исломга чакирикка тўскинлик қилмоқда ва унга чакиришга истаганларнинг йўлини кесмоқда, унинг номидан ёлғонларни, шубҳаларни ёймоқда, тарихини, маданиятни, шариатини ва эътиқод услубини бузишлик учун ёлғон баёнларда бўлмоқда ва шундай қилиб кўпгина давлат одамларини диндан узоклаштиргани сабабидан улар Куръони Карим ҳукмини бузмокдалар, Исломдан бошқа йўлларни қабул этмокдалар ва ҳазрати Мухаммад саллаллоҳу алайҳи вассалом дан бошқа ўзлари учун ўрнаклар топанлар. Бутун Ислом умматини диндан қайтаришни истамокдалар.

Ислом умматини динларидан қайтариш ва инкор водийсида ўзини ёлғиз қолдириш ғояси ва мақсади йўлида сарф қилинган бутун ҳаракатлар ва сарфланган долларларнинг фаолияти бўлган ва - бутун бу ёмонликлар билан бирга – ҳеч бир Ислом ёзувчисининг бу ҳақда қалам тебратмагани холда бу китоб нашриётчилик ҳаётида биринчи ўринни олди. Кўпгина давлат ва муассасаларни бу китобга кўрсатган қизиқиш ва юз мингларча нусхада босилган унинг нашрётчилик ҳаётидаги муваффақияти олдинги ўринда бўлганлигини исбот қилмоқда. Шу сабабдан жуда ҳам хурсандмиз ва Аллоҳга ҳамд айтамиз.

Ҳа... бу Аллоҳ таоло томонидан эҳсон этилган бир неъматдир, буни ҳамд ва шукрлар қабул этиш вожибимиздир. Бунинг шундай тушуниш лозим: Ислом умматининг ҳолати яхшилик томонга илгариланмоқда. Қўрилган бузуқлик ва бурилишлар фақатгина ташқарида қўрилган иш ва ҳаракатлардандир. Бу ташқи бузғунлик ва бурилишлар эса эртами-кеч бир кун ўртадан кўтарилади.

Мени энг севинтирган нарсалардан бири эса, Туркия ва Покистонда китобнинг турк ва урдучага таржима қилиниши учун мендан рухсат сўраган турк ва покистонлик мусулмон биродарларимнинг бу орзулари эди. Уларга бунинг учун тараддудсиз изн бердим... Ислом

4

тушунчасининг ёйилишлиги учун турли тилларга Ислом асарлари таржима қилиниши керак. Тилларнинг ҳар хиллиги Ислом тушунчасининг ёйилишига тўсиқ бўлиши тўғри эмас. Шу сабабдан Ислом бирлигига ташланадиган қадамлардан бири эса, қаноатимча турлича тилларга исломий асарларни таржима қилишдир.

Бу нашрнинг бошқа чоплардан фарқи бўлган тарафи шундир: Ҳадис ва ривоятларнинг манбаларини кўрсатилиши. Бу вазифа "Ислом нашрлари" томонидан, ҳадис ва илм олими кадрли Муҳаммад Насриддин Албанийга топширилди. Китобнинг манба тарафидан тушунишликни қулайлаштирилган. "Ислом нашрлари"га ва буюк олим Муҳаммад Албанийга қилган бу хизматлари учун ташаккурлар айтаман ва Аллоҳ улардан рози бўлсин дейман.

Ўзининг ҳидояти бўлмасдан тўғри йўлни топишлигимиз мумкин бўлмаган ва бизга бу тўғри йўл - Исломни кўрсатган Аллоҳ таолога ҳамд бўлсин...

"Парвардигоро, бизни ҳидоят қилганингдан кейин энди дилларимизни ҳақ йўлдан оғдирма ва бизга Ўз ҳузурингдан раҳмат ато эт! Албатта, сенгина барча яхшиликларни ато этгувчисан!" (Ол-и Имрон сураси - 8).

Юсуф Қарзавий
Байрут, 1393 х.

БИРИНЧИ БЎЛИМ

ҲАЛОЛ ВА ҲАРОМ ХУСУСИДА ИСЛОМНИНГ ТАМАЛ АСОСЛАРИ

1. Ҳалол нарсаларнинг аслидадир.
2. Ҳалол ва ҳаром қилиш ҳаққи ёлғиз Аллоҳга оиддир.
3. Ҳалолни ҳаром ёхуд ҳаромни ҳалол қилишлик Аллоҳга ширк келтириш билан тенг.
4. Ҳаром қилинган ҳар бир нарса унинг зарарли бўлганлигидандир.
5. Ҳалолда ҳаромдан сақланишга етарли барча нарса мавжуд.
6. Ҳаромга олиб боровчи ҳар бир нарса ҳаромдир.
7. Ҳаромни ҳалол қилишлик учун хийла қилиш ҳаром ҳисобланади.
8. Яхши ният ҳаромни ҳалол қилмайди.
9. Шубҳали бўлган ҳар бир ишдан сақланмоқ лозим.
10. Ҳаром ҳар бир киши учун ҳаромдир.
11. Заруратлар ҳазарли ишларни мубоҳ қилур.

ТАЪРИФЛАР!

ҲАЛОЛ: Аллоҳ томонидан қилинишига ижозат берилган ва ундан манъ ҳолати бўлмаган мубоҳдир

ҲАРОМ: Аллоҳ томонидан қатъий амр билан қилиниши манъ бўлган нарсаларки; бу наҳийга қарши келган дунёда шарий жазоларга, охирада эса азобга лойиқ бўлур.

МАКРУҲ: Аллоҳ томонидан манъ қилинган, лекин бу наҳийдан қатъийлик бўлмаган нарсалар. Бу ҳаромдан бир

даража пастроқдир. Макруҳни қилганларга ҳаромни қилганларнинг жазоси берилмайди. Лекин, макруҳни қилишда бардавом бўлишлик ва унга аҳамият бермаслик инсонни ҳаромларни қилишликка журъат қилишга олиб келади.

БИРИНЧИ БЎЛИМ

ЖОҲИЛИЯТ ДАВРИДА ҲАЛОЛ ВА ҲАРОМ

Жоҳилият давридаги ҳалол ва ҳаром тушунчаси ҳақида шунга айтиш мумкинки, зулм ва зулмат ҳоким бўлган у даврларда инсонлар ҳаром ва ифлос нарсаларни ҳалол деб билганлар ва аксинча, ҳалол ва покиза неъматларни ўзларига ҳаром қилиб олганлар. Илло бу ҳусусда ҳар қандай меъёр ва чегарани оёқ ости қилиб тубанлик ва гумроҳлик ботқоғига ботганлар Бу борада бутпараст, аҳли китоб ва бошқа баъзи миллатларнинг ҳолатлари бир хилдир.

Бу ҳолат икки кўринишда юзага чиқмоқда. Яъни, ҳалол ва ҳаромга нисбатан бундай гумроҳона муносабатда бўлганлар икки тоифага бўлинади. Биз шартли равишда меъзоннинг ўнг ва сўл қанотига ажратган ҳолда уларнинг ҳолатларини баён қиламиз:

Ўнг қанотдагилар: булар вужудни азоб ичида қолдириш, ҳалол ризқларни ҳаром қилиб олиши ва Аллоҳ таоло бандалари учун яратиб қуйган зийнат ва гўзалликларни хуш кўрмаслик каби баъзи ифлос тамалларга асосланган Ҳиндистон Брахманизми ва дунёдан юз ўгирган насронийликнинг ботил йўлини тутган гумроҳ мазҳаблардир. Жумладан, Ўрта асрларда бидъат ва хурофотлар қоронғулиги бутун насроний оламини қоплаб олган эди. Насронийликнинг роҳиблар табақаси бу

қоронғуликнинг манбаи ҳисобланарди. Роҳиблар Аллоҳ таоло инсонларнинг яхшилиги учун яратган барча пок ва ҳалол неъматлардан воз кечиш, бу ҳасонотларни ўзларига ҳаром қилиб олганлар. Шу даражага етганларки, ҳатто оёқ ювишни гуноҳ, ҳаммомга киришни маъсият, руҳга озор берувчи бир иш деб билганлар.

Сўл қанотдагилар: Эронда вужудга келган чегарасиз бир ҳалол фалсафасини олға суриб, инсонларга ҳамма нарсани - ҳатто номус, ифбат, шараф ва муқаддас нарсаларни мубоҳ қилган ва инсонларнинг бу қадриятларни истаганча паймол қилишлари мумкинлигини иддао этган "Маздак" ва шу каби мазҳаб ва тариқатлардир.

Жоҳилият давридаги арабларга келсак, уларнинг ҳалол ва ҳаром ҳусусидаги мезонлари ақл ва мантиққа эмас, балки ҳавоий нафсга асосланган эди, яъни улар нафс ва хирсларига мос келган ҳар қандай ишни қилардилар: ичкилик ичиш, устама фоиз олиш, аёлларга зулм ва тажовуз қилиш ва шу каби ҳолатларни ўзларига мубоҳ ва ҳалол деб билганлар. Бундан ҳам ёмонроғи жин ва шайтонларга эргашиб, ўз болаларини тириклайин қўмар, исканжа билан ўлдирар эдилар. Аллоҳ таоло бу ҳусусда Қуръони Каримда шундай хабар беради:

"Шунингдек, шайтонлари мушрикларни қалок этиш ва динларни қалқаштириб юбориш учун улардан кўпларига ўз болаларини ўлдиришни (яъни, ўз бутлари учун қурбон қилишни) чиройли кўрсатиб қўйди. Агар Аллоҳ хоҳлаганида бу ишни қилмаган бўлур эди. Бас, уларни тухмат бўхтонлари билан тарк қилинг!" (Анъом сураси -137).

Ушбу оятдан очик-ойдин маълум бўлишича, улар қалбларидаги оталик шайтонини чиқариб ташлаганлар ва шу тариқа Аллоҳ таолонинг амрига қарши келганлар.

Мушрикларнинг жин ва шайтонлардан бўлган йўлбошчилари жоҳил кимсаларга ўз фарзандларини

ўлдиришликни чиройли қилиб кўрсатиб, бу йўл билан гўё уларни келадиган балои қазолардан омон қолишларини "таъминлаганлар". Яъни, у йўлбошчилар бу фикрни жоҳил мушрик ва бутпарастларнинг қалбига жойлаганлар. Бу фикр қуйидагилардан иборат:

1. Болаларни ўлдириш, келган ва келиш эҳтимоли бўлган баъзи фалоқатларни ва фарқликни қайтаради...

2. Агар фарзанд қиз туғилса, келгусида отасининг номусига ёмон доғ тушиш мумкин...

3. Болаларни қурбон қилиш билан илоҳларга янада яқинлашади...

Қарангки, ўз фарзандларини сўйиб ёхуд тириклайин тупрокка қўмиб қурбонлик қилишни ҳалол билган бу маҳлуклар, аксинча, ҳалол бўлган неъматларни ўзларига ҳаромлаштириб олганлар. Бу ҳам етмаганидек ботил фикрларини диннинг бир ҳукми сифатида қабул этиб, уларни Аллоҳга нисбатан берар эдилар. Аллоҳ таоло уларнинг бундай ёлғон ва бўҳтонларини қуйидагича рад қилади: **"Улар ўзларича: "Мана бу ҳайвон ва экинлар ҳаром, уларни фақат биз хоҳлаган кишиларгина (яъни, бутхона хизматчилари ва эр кишиларгина) ейдилар. Бу қайвонларни эса минниш ҳаром қилинган", дедилар. Улар ҳайвонларни (сўйишда) Аллоҳнинг номини зикр қилмайдилар, (балки бутларнинг номини айтадилар ва мана шу қилмишларини Аллоҳ умри деб) У зотга тухмат қиладилар. Яқинда бу тухматлари сабабли уларга Ўзи жазо беражак", (Анъом сураси-138)**

Қуръони Карим ҳалол бўлган нарсаларни ҳаром ва ҳаром нарсаларни ҳалол деб билган бундай гумроҳларнинг ҳолатини бизга баён этади: **"Ўз болаларини аксизлик қилиб жоқиллик билан ўлдирган ва Аллоҳга тухмат қилиб Аллоқ берган ризқни ҳаром қилиб олган кимсалар муҳаққақки, (ўзларига) зиён қилдилар.**

Улар аниқ адашдилар ва Тўғри Йўлга югурувчи бўлмадилар". (Анъом сураси-140).

Ислом келишининг илк қунлариданоқ бу гумроҳликни ва дастлаб бу ҳолатни ислоҳ қилиш учун ўзининг ҳалол ва ҳаромга асосланган асосларини ўртага қўйгандир. Ҳалол ва ҳаром хусусида адолат ва тенгликни мезон қилиб, инсонларни пок ва ҳалол нарсаларга буюрди, нопоклик ва ҳаромлардан қайтарди. Бу амр ва наҳийлардан йўлга чиққан ва шаклланган Ислом уммати шу тариқа ўнг ва сўлканотдаги гумроҳлар орасида буюк бир қоя каби қад кўтариб Аллоҳ таолонинг "Инсонлар учун чиқарилган энг хайрли уммат" деган васфига сазовор бўлди ва энг тўғри йўл бўлган ўрта йўлни танлади.

ҲАЛОЛ НАРСАЛАРНИНГ АСЛИДАДИР

Бу хусусдаги исломий ҳукм шу: Аллоҳ таоло яратган барча нарсаларда асл (яъни, асос моҳият), уларнинг ҳалол ва мубоҳ бўлишини белгилайди. Бевоқифа Аллоҳ таоло ҳаром эканлигини очик далиллар билан билдирган нарсалардан бошқа ҳеч қандай ашёда ҳаром ҳукми йўқ.

Ислом уламолари ҳар нарсанинг аслда ҳалол ва мубоҳ бўлишига Қуръони Каримнинг очик оятларини далил келтирганлар:

"У шундай зотки, сиз учун Ердаги барча нарсни яратди. Сўнгра самога юзландида, уларни етти осмон қилиб тиклади. У ҳамма нарсани билгүвчидир". (Бақара сураси - 29).

"У Ўз томонидан (яъни, Ўз хоҳиш-иродаси билан) сизларга осмонлардаги ва ердаги барча нарсаларни бўйинсундирди. Албатта, бунда тафаккур қиладиган қавм учун оят ибратлар бордир". (Жосия сураси-13).

"(Эй инсонлар), Аллоҳ осмонлар ва ердаги барча нарсаларни сизларга бўйинсундириб қўйганини ва

сизларга барча зоҳирий ва ботиний (яъни, моддий-маънавий) неъматларини қомил қилиб берганини кўрмадингларми? Одамлар орасида шундай кимсалар борки, улар ўзлари билмаган, ҳидоят топмаган ва ёрқин китоб-ҳужжатга эга бўлмаган ҳолларида Аллоҳ хусусида мужодала қилурлар". (Лукмон сураси-20).

Аллоҳ таоло, инсонга қўпгина фойдалар таъмин этган нарсаларни унинг учун яратгандан сўнг яна уларни ҳаром қилиб инсонни маҳрумиятда асло қолдирмайди. Аллоҳ таоло бу нарсадан пок ва муназзаҳдир.

Бир бутун холида бўлган бу неъматларнинг фақат баъзиларини ҳаром қилганки, (бунинг сабаб ва ҳикматлари хусусида қуйроқда сўз юритамиз, ишчааллоҳ).

Агар Ислом шариятида ҳалол доираси қанчалик кенг тугилган бўлса, бунинг аксига, ҳаром доираси шунчалик торайтирилгандир. Шунинг ҳам айтиш керакки, ҳар қандай нарсанинг ҳаромлигини бизга билдирган ҳукмлар жуда оз бўлиб, мубоҳ ёхуд ҳаром эканлиги ҳақида очик бир далили бўлмаган ҳар нарса (мубоҳ саналган аслига кўра) илоҳий лутф доирасида ҳалол ҳисобланади.

Бу хусусда ҳадиси шарифда дейиладики: **"Аллоҳ таоло Қуръонда ҳалол қилган ҳалолдир, ҳаром (деб эълон) қилинган (ҳеч шубҳасиз) ҳаромдир. Ҳалол ёхуд ҳаромлиги билдирилмаган нарсалар эса (Аллоҳнинг) лутфи доирасидадир. Бу лутф доирасини Аллоҳ таолодан қабул этинг. Зеро, У ҳеч нарсани унутмас".** Ҳазрат пайғамбар саллаллоҳу алайҳи вассалом мазкур ҳадисдан кейин шу оятни ўқидилар: **"Роббинг ҳеч нарсани унутгүвчи эмасдир". (Марям сураси-64).**

Салмон Форсий дейдики: **"Бир куни Расулудлоҳ саллаллоҳу алайҳи вассалом ёғ, пишлоқ ва ёввойи ҳайвоннинг ҳукми ҳақида сўралган саволга шундай жавоб бердилар: "Ҳалол Аллоҳ таоло Қуръонда ҳалол қилган**

нарсадир. Ҳаром эса, Аллоҳ таоло Қуръонда ҳаром деб билдирган нарсадир. Хусусида ҳеч қандай ҳукм билдирмаган нарсаларда эса сизга лутф кўрсатган, балки хусусда сизни муқаллаф тутмайди". (Ибн Можа, Термизий).

Пайғамбаримиз саллаллоҳу алайҳи вассалом бунга ўхшаш ҳолатлар ҳақида кескин ва қатъий бир жавоб айтишни истамаганлар, савол берганларни эса фақат Қуръонни ўрганишга, амал қилишга чақирганлар.

Расулудлоҳ саллаллоҳу алайҳи вассалом марҳамат қиладилар: **"Аллоҳ таоло бир қанча нарсаларни фарз қилган: асло уларни йўқотманг. Баъзи чегараларни чизганки, улардан асло ўтиб кетманг. Баъзи ҳаромларни қўйган асло уларга яқинлашманг. Бир қанча нарсалар ҳақида эса сукут қилган (яъни, ҳеч қандай ҳукм билдирмаган): бу унинг унутганидан эмас, балки сизга марҳамат кўрсатганидандир. Уларни ҳам асло таҳлил ва тадқиқ этманг". (Дорулқуний).**

Шу ўринда бир нарсани таъкидлаб ўтмоқчиманки, аслида ҳалол ҳукми фақат маълум бир нарсалар билан чегараланиб қолмайди, аксинча, биз "урф-одатлар ва ижтимоий муносабатлар" деб атаган ва ибодатлардан ташқарида бўлмаган ишларни ва ҳаракатларни ҳам ўз ичига олади. Аллоҳ таоло таъқиқлаган ва ҳаром қилган нарсалардан ташқари яна буларнинг барчасида асл ҳалол ҳисобланади. Чунки Аллоҳ таоло Қуръонда марҳамат этган:

"Аллоҳнинг номи зикр қилинган нарсалардан нима учун эмас экансизлар?! Ахир У сизларга ҳаром қилинган нарсаларни муфассал баён қилган-ку. Магар музтар бўлиб қолган ҳолинғиздагина (у нарсалардан ейишингиз мумкин). Шубҳасиз, қўп (кишилар) ўз хою хаваслари билан билмаган ҳолларида (ўзларини) йўлдан оздирурлар. Албатта,

Парвардигорингиз бундай тажовузкор кимсаларни жуда яхши билгувчидир" (Анъом сураси - 119) ояти каримаси барча иш ва ҳаракатларга бир хилда тааллуқлидир.

Аммо ибодатлар бундай эмас. Чунки ибодатлар фақатгина ваҳий йўли билан табиғ қилинган соғлом диний амаллардир. Бу ҳақда шундай ҳадис ривоят этилган: *"Динимизнинг аслида мавжуд бўлмаган бир нарсани ўртага чиқарган кишининг у иши қабул бўлмайди, рад қилинади"*. (Бухорий, Муслим).

Шундай қилиб, диннинг ҳақиқати, асосан икки нарсадан иборат:

Биринчиси - Аллоҳ таолодан бошқага ибодат этмаслик ва иккинчиси - Аллоҳ таолога Унинг Ўзи буюрган ва машруъ қилган тартибда ибодат этишлик. Қандай ва қаерда бўлишидан қатъий назар ўзича бир ибодат усули ўйлаб чиқариб, унга амал қилган кишининг бу ибодати қабул бўлмайди ва бу нарса Расулulloҳ саллаллоҳу алайҳи вассалом томонидан рад этилган. Чунки, Аллоҳ таолога яқинликдан иборат бўлган ибодатларнинг амр қилиниши ёлғиз Аллоҳ таолонинг ҳаққидир.

Аммо урф-одат ва ижтимоий муносабатларнинг ҳукми Аллоҳ таолога эмас, балки бевосита инсонларга тегишлидир. Фақатгина Аллоҳ таоло бу муносабатларни ислоҳ қилиш тартибига ва зарарсиз ҳолатга келтириш учун амрлар берган ва баъзиларни эса, зарарсиз бўлганлиги учун қабул қилгандир.

Шайхул-Ислом Ибн Таймиййа бу ҳусусда шундай дейди: "Инсонларнинг сўзлари ва ҳаракатлари иккига бўлинади. Биринчиси - уларнинг динларини ислоҳ қилган ибодатлар ва иккинчиси - улар дунёда муҳтож бўлган баъзи одатлар. Шаръий ҳукмларнинг асли бизга билдирадики, Аллоҳ таоло амр қилган ибодатлар фақат ва фақат илоҳий далилларга асосланади.

Урф ва одатлар эса инсонларнинг дунё ишларида муҳтожликлардан келиб чиққан ва одат ҳолига келган ҳолатлардир. Урф ва одатларда асл, уларнинг махзурли бўлмаганлигидандир (яъни, одатларнинг зарари бўлмайди ва ҳазар қилинмайди). Ҳа, Аллоҳ таоло таъқиқлаган баъзи одатлардан ташқари бўлган бутун одатлар зарарсиз ва махзурсиздир. Чунки, амр ва наҳий ёлғиз Аллоҳ таолонинг иши ва ёлғиз Унинг ҳаққидир. Ибодат эса инсоннинг ҳар қандай эҳтиёжидан устун бўлган биринчи даражали эҳтиёжи ҳисобланади. Ҳақида амр қатъий амр (ёхуд наҳий) собит бўлмаган бир нарса қандай ҳам махзурли (ёхуд харом) бўлиши мумкин?!

Шу боисдан ҳам Имом Аҳмад ва бошқа бир қатор фикҳ уламолари дейдиларки: - Ибодатларда асл уларни ўз ҳолича қолдирмоқликдир (яъни, Аллоҳ таоло қандай буюрган бўлса, шундай ибодат қилиши керак). Аллоҳ таолонинг амридан ортиқчасини қилмаслик лозим (яъни, бу ҳусусда ифрот, ҳаддан ошишликка берилиб, Аллоҳ таоло буюрганидан ошириб ибодат қиламан деб, ўзича бир тарзда ибодат қилмоқлик ярамайди). Акс ҳолда Аллоҳ таолонинг: **"Балки улар (Макки мушриклари) учун (куфр ва ширк каби) Аллоҳ буюрмаган кимсаларни - "дин"ни уларга шарият қилиб берган шериклари — бутлари бордир?!..."** (Шўро сураси-21) ифодасидаги ҳукмга қирган бўламиз.

Урф ва одатлар аслида юқорида таъкидлаганимиздек Аллоҳ таолонинг лутфи доирасидадир. Зеро, Аллоҳ таоло харом қилган нарсалардан бошқаси махзурли саналмайди. Агар ҳаддимиздан ошиб, буюрилмаган бир ишни қилсак, Аллоҳ таолонинг: **"Айтинг: "Хабар берингизчи (эй мушриклар), Аллоҳ сизлар учун нозил қилган ризқу рўзининг (айримларини) харом, (айримларини) ҳалол қилиб олдингиз"** (Юнус сураси-59).

Ана шу энг фойдали ва тўғри коида ҳисобланади. Шундай экан, айта оламизки, Ислом инсонларнинг озик-овқат, кийим-кечак каби эҳтиёжлари, савдо-сотик, ҳиба, ижара ва шунга ўхшаш одат ва урфлари ҳусусида баъзи одоб ва ахлоқ қоидаларини жорий этиб, зарарли бузуқ деб билинган нарсаларни харом қилган, мутлоқ фойдали нарсаларга амр берган, фойдасиз нарсаларни эса хуш кўрмагандир.

Агар инсонлар бир қисми мустаҳаб, бир қисми макрух бўлса ҳам шаръан харом қилинмаган нарсалардан еб-ича олганлари каби, истаганлари тарзда тижорат, ижара, қира муносабатларига киришлари мумкин. (Батафсил маълумот олишингиз учун Ибн Таймиййанинг "Ал-Қавоидун-Нураниййа" асарида мурожаат қилишингиз мумкин).

Жобир ибн Абдуллоҳдан ривоят қилинган қуйидаги ҳадис ашё-нарсаларнинг "асл"и ҳақидаги энг очик далил бўла олади. Дейдики: "Қуръон нозил қилинган бўлса ҳам биз азл қилардик. Агар азл қилишда таъқиқланиши керак бўлган бир нарса бўлса эди, Қуръон таъқиқларди". (Азл қилиш - ҳомила бўлишининг олдини олиш учун жинсий муносабат пайтида эркак кишининг маъний-нутфани ташқарига окизиши.)

Мазкур ривоят шу нарсага далолат қиладики, ҳусусида ваҳий нозил бўлмаган бир ҳолат махзурли саналмайди. Саҳобалар ҳам наҳий ва таъқиқ ҳусусида бир амр нозил бўлганга қадар у ишни ҳалол нияти билан қилаверар эдилар. Бу эса саҳобаларнинг юксак ахлоқ ва тушунчаларидан далолат беради.

Шу тарика қуйидаги муҳим бир коида ўртага чиққан бўлади: Ибодатлар фақат Аллоҳ таолонинг амри билан машърудир. Одатлар эса, ёлғиз Аллоҳ таоло харом қилиши билан харом саналади!

ҲАЛОЛ ВА ҲАРОМ ҚИЛИШ ҲАҚҚИ ЁЛҒИЗ АЛЛОҲ ТАОЛОГА ОИДДИР

Иккинчи асос шундан иборат: "Ислом ҳалол ва харом қилиш ҳуқуқини чегаралаб, халқ назарида ва Аллоҳ таолонинг ҳузурида даражалари қандай бўлишligидан қатъий назар бу ҳуқуқни инсонларга бермаган, балки, уни ёлғиз Аллоҳ таолонинг ҳаққи сифатида қабул қилингандир..."

Бу нарса ҳусусида харом ҳукмини чиқаришга инсонлардан ҳеч кимнинг ҳаққи йўқ на шоху султонларнинг, на яҳудийларнинг ва на-да насроний попларнинг.

Бир нарсани харом қилишга ҳукм берган кимса, Аллоҳ таолонинг ҳаққини ихлол қилган ва ёлғиз Унга оид бўлган бу ҳукмда ҳаддидан ошган ҳисобланади. Бундайларнинг чиқарган ҳукмларини қабул қилиб, шунга кўра иш тутганлар эса уларни Аллоҳ таолога шерик қилган ва оқибатда кофир бўлган саналадилар.

"Балки улар (Макка мушриклари) учун (куфр ва ширк каби) Аллоҳ буюрмаган кимсаларни - "дин"ни уларга шарият қилиб берган шериклари - бутлари бордир?!..." (Шўро сураси-21).

Қуръони Карим ҳам ҳалол ва харом ҳукмини ҳаҳам ва попларнинг қўлига топширган аҳли китоб (яҳудийлар ва насоролар) ҳақида бизга хабар беради.

Аллоҳ таоло бу ҳусусда шундай марҳамат қилади: **"Улар Аллоҳни қўниб ўзларининг донишмандларини ва роҳибларини ҳамда Масих бинни Марямни Парвардигор деб билдилар. Ҳолбуки, фақат ягона Аллоҳга бандлик қилишга маъмур (буюрилган) эдилар. Ҳеч илоҳ йўқ, фақат Унинг Ўзи бордир. У зот уларнинг ширкларидан покдир"**. (Тавба сураси-31).

Бир куни Адий ибн Ҳотим (у Исломдан аввал насроний эди) Расулуллоҳ саллаллоҳу алайҳи вассаломнинг ҳузурига келиб, у кишидан мазкур оятни эшитганида айтдики: *"Эй Расулуллоҳ саллаллоҳу алайҳи вассалом, улар - насронийлар ва яҳудийлар ҳаҳам ва попларга ибодат қилмайдилар-ку, Расулуллоҳ саллаллоҳу алайҳи вассалом унга шундай жавоб қиладилар: "Ҳа, улар ҳалолни ҳаром, ҳаромни эса ҳалол қилиб олдилар. Насронийлар ҳам уларга эргашидилар. Ана шу уларнинг бир-бирига ибодатларидир. (Имом Термизий)"*

Бошқа бир ривоятда эса пайғамбаримиз саллаллоҳу алайҳи вассалом мазкур оятнинг тафсирида шундай деганлар: "Улар гўё бир-бирларига ибодат этмаётгандек кўринарди. Аммо ҳаҳам ва поплар ҳалолни ҳаромни эса ҳалол қилганларида, улар буни қабул этар ва шунга кўра иш тутар эдилар".

Бугун ҳам насронийлар иддао қиладиларки, гўё Ийсо (а.с) самога кўтарилаётган пайтда ўз талабларига ҳалол ёки ҳаром қилиш ишини берган эмиш. Масалан, Матта Инжилининг 18-жумласида айтадики: "Сизга ҳақиқатни гапирман, Сиз ерга асосли деб билганингиз ҳар нарса мутлақо самога боғлиқдир. Ерда ҳалол қилган ҳар нарсангиз самода ҳам ҳалол қилингандир". (Бу ҳолат насронийларнинг ўз динларини қай даражада бузганликларини кўрсатиб турибди).

Қуръони Карим, шунингдек, Аллоҳ таолонинг изни бўлмай туриб, ўз ҳавои нафсларига кўра ҳалол ва ҳаром ҳусусида ўзларича ҳукм чиқарган мушриклар ҳақида ҳам хабар келтиради: **"Айтинг: "Хабар берингизчи (эй мушриклар), Аллоҳ сизлар учун нозил қилган ризқу рўзнинг (айримларини) ҳаром, (айримларини) ҳалол қилиб олдингиз".** (Юнус сураси-59).

"Аллоҳ шаънига ёлғон тўқиш учун (яъни, Аллоҳ буюрмаган ҳукмларни Аллоҳники дейиш учун)

тилларингизга келган ёлғонни гапириб: "Бу ҳалол, бу ҳаром", деяверманглар! Чунки Аллоҳ шаънига ёлғон тўқийдиган кимсалар ҳеч нажот топмаслар". (Наҳл сураси-116). Мазкур ояти карима ва ҳадиси шарифлардан Ислом ҳуқуқчилари шундай хулоса қилганларки, ҳалол ва ҳаром қилиш ҳаққи ёлғиз Аллоҳ таолога оиддир. Бу борада фақиҳларнинг вазифаси эса фақат кишиларни ҳалол ва ҳаром ҳусусида таблиғ қилишдан иборат.

"Аллоҳнинг номи зикр қилинган нарсалардан нима учун эмас экансизлар?! Ахир У сизларга ҳаром қилинган нарсаларни муфассал баён қилган-ку. Магар музтар бўлиб қолган ҳолингиздагина (у нарсалардан ейишингиз мумкин). Шубҳасиз, кўп (кишилар) ўз хою ҳаваслари билан билмаган ҳолларида (ўзларини) йўлдан оздирурлар. Албатта, Парвардигорингиз бундай тажовузкор кимсаларни жуда яхши билгувчидир". (Анъом сураси-119).

Уларнинг иши диний ҳукмлар келтириш эмас. Улар (мужтаҳид ва имомлик сифатига эга бўлсалар-да) фатво беришдан тийиладилар ҳалол ва ҳаром ҳусусида хатога йўл қўймаслик учун жуда эҳтиёткорлик билан иш тутадилар.

Имом Шофийи ҳазратлари "Ал-Умм" номли китобларида ҳазрати Абу Ҳанифанинг талабаси, дўсти қози Абу Юсуфдан ривоят қиладиларки: "Илм аҳлидан бўлган устозларимни кўрдимки, улар фатво беришни ёқтирмас эдилар. Улар тафсиригиз ҳолда Қурони Каримдан очик бир далилга суянмасдан бу ҳалол, бу ҳаром дейишдан тийилар эдилар".

Ибн ас-Соиб тобеинларнинг энг машҳурларидан саналган Роббий ибн Ҳайсамнинг шундай деганини ривоят қилади: "Аллоҳ таоло шуни ҳалол қилган, бунга рухсат берган" қабилида фатво беришдан сақланинг. Зеро, бундай фатво берган кишига Аллоҳ таоло: "Мен буни ҳалол

қилмадим ва бунга рухсат бермадим, дейди. Ёхуд бир киши "Аллоҳ буни ҳаром қилган" деган бир пайтда Аллоҳ таоло дейдики: "Ёлғон айтдингиз. Мен буни ҳаром қилмадим ва наҳий этмадим". Дўстларимизнинг баъзиларининг тушунчаларича Куфадаги тобеинларнинг буюқларидан саналган Иброҳим Наҳий ҳалол ва ҳаром ҳусусидаги саволларга: "Бу макруҳдир, бу зарарлидир" қабилида жавоб берганлар. Бу ҳалол, бу ҳаром дея ҳукм чиқаришни ғоятда масъудиятли бир нарса деб билганлар. ("Ал-Умм" асари, 7-ж. 317-с.).

Шунингдек, Ибн Мафлиҳ ривоят қиладикки, шайхул-Ислом Ибн Таймиййа шундай дейди: Салаф ҳаром эканлиги аниқ далиллар билан маълум бўлмаган бир нарсага ҳаром тамғасини урмас эдилар. Имом Аҳмад ибн Ҳанбал эса ўзидан сўралган масалаларда "нафратланаман, ёқтирмайман, севмайман, хуш кўрмайман" қабилида жавоб берар эди. Бунга ўхшаш Имом Молик, Имом Абу Ҳанифа ва имомлардан кўплаб ривоятлар мавжуд.

ҲАЛОЛНИ ҲАРОМ ЁХУД ҲАРОМНИ ҲАЛОЛ ҚИЛИШЛИК АЛЛОҲГА ШИРК КЕЛТИРИШ БИЛАН ТЕНГДИР

Ислом ҳалол ва ҳаром ҳукмини берганларни танкид қилар экан, бу ишда бир далилга таянмай туриб, Аллоҳ таоло кенг қилиб қўйган доирада сунъий равишда инсонларга торайтиришга ҳаракат қилганларни қаттиқ қоралайди. Ҳазрат Пайғамбар бу мутаассиб гумроҳликка қарши турли йўллар билан курашганлар, Аллоҳ таолонинг ҳукмларини ўзгартирганларнинг ҳалок бўлишини билдирганлар: *"Ўзгартирганлар ҳалок бўлганлар".* (Аҳмад, Муслим, Абу Довуд).

Расулуллоҳ саллаллоҳу алайҳи вассалом ўз йўлларини шу ҳадис билан маълум қилганлар: *"Мен фақат*

мусомаҳақор ҳанифийлик дини бўлган Ислом билан юборилдим". (Аҳмад).

У иймон ва тавҳидда ҳанифдир, иш тутиш ва ҳукм келтириш жиҳатидан мусомаҳақордир. Бу икки нарсанинг зидди ширк ва ҳалолни ҳаром қилишдирки, бу ҳусусда Расулуллоҳ саллаллоҳу алайҳи вассалом Аллоҳ таолодан шу ҳадиси қудсийни ривоят қилганлар: *"Мен қуларимни ҳаниф қилиб яратдим. Шайтонлар келиб уларни ўз динларидан узоқлаштирдилар. Ҳалол қилганим нарсаларни ҳаром қилдилар ва ҳеч қандай куч ва қуввати бўлмаган нарсаларни менга шерик келтиришларини амр қилдилар..."* (Муслим).

Ҳақиқатан ҳалолни ҳаромлаштириш ширк келтириш билан бирдир. Шу боисдан ҳам Қуръони Карим мушрик арабларни бу ширкларни, бутпарастликларни ва ҳалол бўлган неъматларни Аллоҳ таолонинг изни бўлмай туриб ҳаром қилиб олганлари учун қаттиқ қоралайди. Мисол: уларнинг бундай қилмишларидан бири боҳийра, сонба, васийла ва хомийни ҳаромлаштиришларидир. Улар жоҳилият даврида бир туя беш марта болаласа ва охиргиси эркак бўлса, у туянинг кулоқларини кесиб унга минишликни, сўйишликни ва устига юк ортишликни ҳаром қилиб, уни илоҳлари учун қўйиб юборар эдилар. Ва у туяни "боҳийра", яъни "кулоғи кесилган" деб атардилар.

Агар бир ҳайвон урғочи болаласа, у ўзларига оид бўларди. Эркак туғса, илоҳларига оид эди. Ҳам эркак ҳам урғочи болаласа, эркакни илоҳлари учун қўйиб юборардилар. Уни васийла деб атардилар. Бир эркак ҳайвон боласининг боласи билан урчиса, унга "ўз пуштини асради" деб, шундан кейин у ҳайвонни қўйиб юборишар ва унга на минишар на юк ортишар эди. Уни хомий деб атардилар. Бу тўрт нарса ҳақида шунга ўхшаш кўплаб тафсирилар ҳам мавжуд. Қуръони Карим мушрикларининг бу қаби одатларини рад этади ва бизга шундай хабар

беради: "Аллоҳ на "баҳийра", на "соиба", на "васийла" ва на "ҳомий" қилишга (буюргани) йўқ. Лекин кофир кимсалар Аллоҳ шаънига ёлғон тўқимокдалар. Уларнинг кўплари ақлсизлардир. Қачон уларга: "Аллоҳ нозил қилган нарсга ва пайғамбарга келинлар", дейилса, улар: "Биз учун ота-боболаримизни ниманинг (яъни, қайси диннинг) устида топган бўлсак, ўша етарли", дейишади. Агар ота боболари ҳеч нарсани билмайдиган ва ҳақ йўлни топа олмайдиган бўлмаса ҳам-а?!" (Моидда сураси-103-104).

Анъом сурасида эса майда туёқли ҳайвонлар, сигар, туя каби бази ҳайвонларнинг ҳаром эканлиги ҳақидаги асоссиз иддаолар бир тарзда изох этилади. Қуръони Карим бу муноқашани жуда таъсирли бир услуб билан баён қилади.

"Саккиз жуфтни (яратди). қўйдан иккини (яъни, эркек ва урғочини), эчкидан иккини (яратди). Ўзларича ҳаром қилиб олувчи мушрикларга айтинг: (Аллоҳ бу ҳайвонлардан) иккила эркегини ҳаром қилганми ё иккила урғочисиними, ёки иккила урғочининг бачадонларида бўлган ҳомиланими?! Агар ростгўй бўлсангизлар, бирон ҳужжат билан менга хабар беринглар-чи?!" Туядан иккини, қора молдан иккини (яратди). Айтинг: "Иккала эркегини ҳаром қилганми ё иккала урғочисиними, ёки иккала урғочининг қоринларида бўлган ҳомиланими?!..." (Анъом сураси - 143-144).

Аъроф сурасида эса жаноби Аллоҳ, дарҳол ҳамма нарсаларга ҳаром ҳукмини чиқарганларни танбеҳ бериб мутлоқ ҳаром бўлган нарсаларни ва буларнинг аслларини шундай очиқлайди.

"Айтинг (эй Мухаммад): "Аллоҳ бандалари учун чиқарган безак (либосларни) ва ҳалол-пок ризқларни

ким ҳаром қилди?!" Айтинг: "Улар (яъни, безак ва ҳалол ризқлар) ҳаёти дунёда иймон эгалари учун (бўлиб, кофирларга ҳам уларга шерик бўлур), қиёмат кунинда эса фақат (мўминларнинг) ўзларига ҳосдир". Биладиган қавм учун оятларни мана шундай муфассал қилурмиз. Айтинг: "Парвардигорим фақатгина ошкор ва яширин бузуқликларни, (барча) гуноҳ ишларни, ноҳақ зулм қилишни ва Аллоҳга (шерик эканлигини) ҳеч қандай ҳужжат тушурмаган нарсаларни Унга шерик қилиб олишингизни ҳамда Аллоҳ шаънига билмайдиган нарсаларни гапиришингизни ҳаром қилган, ҳолос (Аъроф сураси - 32-33).

Қуръони Каримдаги муноқашали бутун бу ҳукмлар, асосан, макки сураларида бўлиб доимо имон, тавҳид ва охират ишончини мустаҳкамлайди.

Мадина даврида мусулмонлар орасида жуда мутаассибликка берилиб, яхши ҳалол нарсаларни ўз нафсига ҳаром қилиб олганлар бўлди.

Шу сабабдан Аллоҳ таоло уларни илоҳий меъёрга келтира оладиган ва Ислом йўлига қайтаридиган оятлар нозил қилди: "Эй мўминлар, Аллоҳ Сизлар учун ҳалол қилиб қўйган покиза нарсаларни ҳаром деманглар ва (Аллоҳ белгиланган чегарадан) тажовуз қилманглар! Албатта, Аллоҳ тажовузкор кимсаларни севмас. Аллоҳ сизларга ризқ қилиб берган ҳалол, пок нарсалардан енглар ва ўзларингиз имон келтирган Аллоҳдан кўрқинглар!" (Моидда сураси - 87-88).

ҲАРОМ ҚИЛИНГАН ҲАР БИР НАРСАУНИНГ ЗАРАРЛИ БЎЛГАНЛИГИДАНДИР

Инсонларни яратган ва уларга ҳисобсиз неъматлар бахш этган Аллоҳ таоло инсонлар учун истаганини ҳалол

ва истаганини ҳаром қилишни Унинг ғоят табиий ва асл ҳаққидир. Яъни, бандаларининг ҳеч бир эътироз ва исёнга ҳақлари бўлмай, уларга истанидек амр этиши ва истаган тақдирларини уларга юклаши ҳам ягона Ҳолик бўлган зотнинг ҳаққидир. Ҳа, ҳеч шубҳасиз, инсонларнинг Аллоҳ таолога қарши ҳеч бир эътироз ва исёнга ҳақлари йўқ. Бу ҳақ уларнинг Роббилари бўлган Аллоҳ таолонинг ҳаққидир. Уларнинг бу ҳақ қаршисида сукут қилишлари Унга қилинган ибодатларнинг шартидир. Фақат Аллоҳ таоло бевосиста бандаларининг манфаатларини ҳисобга олган ҳолда баъзи маъқул сабабларга кўра ҳалол ва ҳаром ҳукмларини очиқ ўртаган қўйиш билан уларга лутф ва марҳамат кўрсатгандир. Аллоҳ таоло яхши ва гўзал бўлгандан бошқа ҳеч нарсани ҳалол, ёмон ва зарарли бўлганидан ташқари ҳеч нарсани ҳаром қилган эмас. Аллоҳ таоло бундай қилиш номусидан пок ва устун бўлган зотдир.

Аллоҳ таолонинг яхши бўлган баъзи нарсаларни яҳудийларга ҳаром қилганлиги тўғридир. Бу яҳудийларнинг ҳадларидан ошишлари ва Аллоҳ таоло муқаддас билган бир қанча нарсаларни ҳақир кўришлари оқибатида уларга берилган бир жазо эди. Зеро бу ҳақда аллоҳ таоло шундай дейди: "Яҳудий бўлган кимсаларга барча туёқликларни ҳаром қилдик. Мол-қўйдан улар учун ёғларни ҳаром қилдик. Магар биқинларидаги ё ичларидаги, ёки суякка аралашган ёғларгина (ҳаром эмасдир). Золимликларни сабабли уларни шундай жазоладик. Албатта, Биз рост сўзлагувчимиз". (Анъом сураси-146).

Аллоҳ таоло уларнинг бу ҳаддан ошиш ҳаракатларини бошқа бир оятда шундай баён қилади: "Яҳудий бўлган кимсаларнинг золимликлари ва кўп кишиларни Аллоҳ йўлидан тўсганлари сабабли, яна манъ этилган бўлсаларда, судхўрлик қилганлари ва

одамларнинг молларини ноҳақ, еганлари сабабли уларга олдин ҳалол қилинган нарсаларни ҳаром қилиб қўйдик". (Нисо сураси- 160-161).

Аллоҳ таоло пайғамбарларнинг сўнгисини абадий ва умумий диний бир рисолат билан юборар экан, бир замонлар адашганлардан бўлган бир қавмга уларни тўғри йўлга солиш учун вақтинчалик ҳаром ҳукми берилган баъзи нарсаларни комил бир жамият учун ҳалол қилишлик билан илоҳий марҳаматини кўрсатмишдир. Аҳли китобга маълум бўлгани каби бу Инжил, Таврот ва Қуръони Карим тили билан ҳазрат пайғамбар саллаллоҳу алайҳи вассалом рисолатининг асосини ташкил этади: "Улар шундай кишилардирки, уммий (саводсиз) пайғамбарга - номини ўз олдиларидаги Таврот ва Инжилда ёзилган ҳолда топишадиган элчимизга эргашадилар. У пайғамбар уларни яхшиликка буюради, ёмонликдан қайтаради ва пок нарсаларни улар учун ҳалол қилиб, нопок нарсаларни уларга ҳаром қилади ҳамда улардан юкларини ва устиларидаги кишанларини олиб ташлайди". (Аъроф сураси-157).

Ислом ҳар қандай бир хатонинг каффорати учун баъзи яхши нарсаларни ҳаром қилишдан кўра кўпроқ бир қанча чиқиш йўлларини кўрсатгандир. Масалан, сув кирни тозаллагани каби тавбаи насухонинг гуноҳни поклаши, сув ўт-оловни сўндиргани каби гуноҳнинг сўндирувчиси садақадир. Киш кунда қуриган япроқларнинг тўкилиши каби гуноҳларни тўккан мусибатлар, меҳнатлар, қийинчиликлар...

Бу тарика очиқча маълум бўладики, Исломда ҳаром ҳукми ашёнинг ёмон ва зарарли бўлишига кўра чиқарила экан. Яъни, бир нарса ёмон ва зарарли бўлса, у зарари ва ёмонлиги учун ҳам ҳаромдир, фойдаси кўп бўлган нарса эса ҳалолдир. Қуръони Каримнинг ичкилик ва кимор хусусидаги ҳукми ҳам шунга кўради: "Сиздан арок

(ичкилик) ва қимор ҳақида сўрайдилар. Айтинг: "Буларга катта гуноҳ ва одамлар учун фойдалар бор. Буларнинг гуноҳи ва фойдасидан каттароқдир". (Бақара сураси-219).

Ҳа, яна очикча маълум бўладики, Исломда ҳалол бўлган нарса яхши ва фойдали нарсадир. Яъни, соғлом ақбли инсонларнинг яхши, фойдали ва гўзал дея билгани ҳар нарса ҳалолдир. Чунки Аллоҳ таоло марҳамат қиладики: **"(Эй Мухаммад, мўминлар) Сиздан ўзлари учун нималар ҳалол қилганини сўрайдилар. Айтинг: "Сизлар учун барча покиза нарсалар... ҳалол қилинди".** (Моид сураси-4).

Навбатдаги оятда эса бу хусусда дейилади: **"Бугун сизлар учун барча покиза нарсалар ҳалол қилинди"** (Моид сураси-5).

Аллоҳ таоло фол ҳақида ҳаром ҳукмини чиқарган. Бу ҳукмнинг фолнинг ёмон ва зарарли эканлигига таяниб берилганлиги хусусида мусулмон киши чуқур бир билимга эга бўлишлиги унчалик шарт эмас. Чунки бир мусулмон томонидан очик билинган бир нарса, бошқа бир мусулмон учун ноаниқ бўлиб қолиши мумкин. Нарсанинг ёмонлиги кўринган тақдирда ундан кейинги асрда ўша нарса яхшига айланиб қолмайди. Шунинг учун ноаниқ бўлиб қолиши мумкин. Шубҳасиз, бир асрда бир нарсанинг ёмонлиги кўрилган тақдирда ундан кейинги асрда ўша нарса яхшига айланиб қолмайди. Шунинг учун ҳам мусулмонлар бундай ҳолларда доимо "эшит-дик ва итоат этдик" дейиши зарур.

Биз биламизки, Аллоҳ таоло тўнғиз гўштини ҳаром қилганида мусулмонлар бир ёмонлик ва зарарни эътиборга олиб берилганлигидан бошқа бир сабаб кўрмас эдилар. Вақт ўтиши билан илм ва фан тўнғиз гўштида трисхин ва заҳарловчи бошқа микроблар борлигини кашф этди...

Шунингдек, Расулulloҳ саллаллоҳу алайҳи вассалом буюрадиларки: *"Лаънат келтирадиган уч нарсадан*

тийилинг." (Яъни, инсонлар ва Аллоҳ таолонинг лаънатига сабаб бўладиган ишлардан тийилинг). Булар сув манбаларида, йўлларда ва сояда таҳоратни бузиш каби ишлардир. (Равзатул-Мухиббин" 10 саҳифа).

Исломнинг илк даврида бу уч нарса умумий ахлоқ ва қоидаларга зид бўлган ёмон ишлардан бошқа ҳеч нарса эмас эди. Давр ўтиши ва илмий кашфларнинг тақомиллашуви билан шу нарса маълум бўлдики, "лаънат келтирган уч нарса" умумий соғлиқ қоидалари учун энг хавфли нарсалардан бўлиб юқумли ва оғир касалликларни атрофга тарқатган илк манбалар экан.

Шу тариқа илмнинг ёруғ нурлари ҳар ёнга сочилиб ва кашф доиралари кенгайиши билан Исломнинг ҳалол ва ҳаром ҳақидаги ҳукмлари ва шунга ўхшаш бутун ҳукмлардаги хусусиятлари ўртага чиқиб боради. Бунинг акси бўлиши мумкин эмас. Zero, бу бандаларни энг яхши билган уларга ғоятда марҳаматли бўлган ҳикмат соҳибининг қонунидир:

"Аллоҳ ким бузғунчи, ким ўнғловчи - ислоҳ қилувчи эканини билади. Агар истаса, сизларни машаққатга солган бўлар эди. Албатта, Аллоҳ қудрат ва ҳикмат эгасидир". (Бақара сураси-220).

ҲАЛОЛДА ҲАРОМДАН САҚЛАНИШГА ЕТАРЛИ БАРЧА НАРСАЛАР БОРДИР

Исломнинг устунликларидан бири: инсонларга ҳар турли қулайлик бахш этишлигидир. Масалан, Ислом бир нарсани ҳаром деб эълон қилар экан, унинг ўрнини босадиган бошқа бир нарсадан сўз юртади. Исломнинг бу хусусиятидан бир неча намуна келтирайлик:

Ислом фол чўпларини ҳаром қилган, бунинг ўрнига эса, истихора дуоларидан баҳс этгандир. (Инсон бир ишни бошлашдан аввал олдида икки йўл турган бўлса, ўшандан

бирининг хайрли бўлишига Аллоҳдан гилашига истихора дейилади. Бу иш учун махсус дуо ва намоз мавжуд.

Фоизни ҳаром қилар экан, тижоратни ҳалол қилган.

Қиморни ҳаром қилган бўлса, унинг ўрнига от, туя ва камон мусобақаси каби динда фойдали бўлган йўллар билан мол топишни ҳалол қилгандир.

Ипакли кийимни ҳаром қилган бўлса, жун, тери ва пахтадан тайёрланган ҳар турли қимматли кийимларни ҳалол қилган. Маст қилувчи ичкиликларни ҳаром, рух ва бадан учун фойдали ва лаззатли бошқа бутун ичкиликларни ҳалол қилган. Емак хусусида ҳар қандай ёмон нарсани ҳаром қилган экан, бунинг ўрнига яхши ва пок бутун емакларни ҳалол ўлароқ қабул этгандир...

Шу тариқа Исломнинг бутун тамал асосларини бу шаклда кўздан кечирганимизда шундай хулосага келамиз: Аллоҳ таоло бир хил нарсадан бошқа бир майдонни кенгайтирмай туриб бошқа ҳар қандай бир йўналишни бандалари учун торайтирмагандир. Чунки У бандаларига ҳеч қачон оғирлик истамайди. Аксинча, енгиллик, ҳидоят ва раҳмат истади. Аллоҳ таоло бу хусусда Қуръони Каримда шундай дейди: **"Аллоҳ сизларга шарият ҳукмларини баён қилишни, сизларни илгари ўтган (ҳақ йўлдаги) зотларнинг йўлларига ҳидоят қилишни ва тавбаларингизни қабул қилишни истади. Аллоҳ билим ва ҳикмат эгасидир. Аллоҳ, тавбаларингизни қабул қилишни истади, хоҳ қавасга берилган кимсалар эса (ҳақ йўлдан) бутунлай оғиб кетишингизни истадилар. Аллоҳ сизлардан (юкингизни) енгиллатишни истади".** (Нисо сураси-26-28).

ҲАРОМГА ОЛИБ БОРУВЧИ ҲАР БИР НАРСА ҲАРОМДИР

Ислом билдирган ҳукмлардан бири шундайдир: бир нарса ҳаром деб эълон қилинар экан, унга олиб борадиган ҳар нарса ҳаром ҳисобланади.

Масалан, зино ҳаром қилинган. Шунга кўра зинога олиб борадиган бутун фикр ва кўринишлар ҳам сўзсиз ҳаромдир. Жоҳилият давридан қолган ахлоқсизлик, эркак ва хотинларнинг қабих манзаралари, очик расмлар, адабсиз ва фоҳиш мусикалар ва ҳақозолар сингари...

Ана шу ҳақиқатлардан келиб чиққан ҳолда фикҳ уламулари шу фикҳий қонидани собит қилганлар: "Ҳаромга олиб борадиган ҳар нарса ҳаромдир". Алаҳусус, ҳаром ишлаб орттирилган гуноҳ Исломга кўра фақат у гуноҳни ишлаган кишига оид эмас, балки у ҳаромни ишлаган кишига моддий ва маънавий жиҳатдан ёрдам берганлар ҳам гуноҳга шерик саналадилар. Бундай бир ишда ҳар кишининг гуноҳи у ҳаромга қатнашиш нисбатига кўра бўлади. Масалан: пайғамбаримиз саллаллоҳу алайҳи вассалом ичкилик ичганини, уни ишлаб чиқарганини, ташиганини, ўзи учун кўтариб юрганни, ундан келган маблағни еганини лаънатлаганлар.

Фоизда ҳам ҳукм бир хилдир: фоизни олган, берган, ёзган ва бу ишда қатнашган киши бир хил даражада гуноҳкор ва лаънатланган саналади.

Шу тариқа маълум бўладики, ҳаромга олиб борадиган ва уни ишлашда ёрдам берган ҳар нарса ҳаромдир. Ҳаром бир ишда ёрдам қилиш билан қатнашган ҳар бир киши ҳам гуноҳга шерикдир.

ҲАРОМНИ ҲАЛОЛ ҚИЛИШЛИК УЧУН ҲИЙЛА ҚИЛИШ ҲАРОМДИР

Ислом очикча ҳаромга олиб борган ҳар воситани ҳаром қилгани каби шайтоний ҳийла ва яширин йўллар билан у ҳаромни ишлаш учун ҳийла қилишларни ҳам

ҳаром қилгандир. Билҳисса, Ислом Аллоҳ таоло ҳаром қилган нарсаларни баъзи ҳийлалар билан ҳалол санаган яҳудийларнинг аҳволидан бизга хабар берган: *Пайғамбаримиз саллаллоҳу алайҳи вассалом ҳам бу хусусда шундай деганлар: "Аллоҳ таоло ҳаром қилган нарсаларни энг пасткаш ҳийлалар билан ўзларига ҳалол қилиб гуноҳга ботган яҳудийларнинг ишини қилиб асло гуноҳга ботмангиз".* (Термизий). (Ибн Кайюм ал -Жавзий, "Ифосатул лехфон" асари, 1-жилд 384-саҳифа).

Ўшанда Аллоҳ таоло Шанба (Сабт) кунда ов қилишни ҳаром қилгани ҳолда яҳудийлар баъзи ҳийлалар қилиб бу кунда ов қилишни ўзларига ҳалол қилиб олган эдилар. Бунинг учун улар шанба кун ивга чикмаган кўриниши учун жума кунлари ҳайвонларни тушириш учун ҳандак, тузоқ ва чуқурлар қазиб яшанба кунлари тушган ўлжаларни бориб олар эдилар. Бу эса ҳийлакорларга ҳалол, Ислом қонунларига кўра эса ҳаромдир. Чунки бу ҳаромдан мақсад хоҳ сабабли, хоҳ сабабсиз бўлсин ов қилишдан тийилмоқдир. Гуноҳ саналган ҳийлалардан бири эса ҳаром бўлган бир нарсани асл исмидан бошқа бир исм қўйиш ва ҳақиқий сифатини саклаб қолган ҳолда фақатгина шаклини ўзгартиришдир. Масалан, фоизни олиш-бериш учун бир қанча ҳийлали йўллар қўлланилса ва шаробни (ҳалол кўрсатиш учун) бир туркум исмлар қўйилса ҳам фоизнинг ва шаробнинг асл гуноҳи давомий ва боқийдир. Ҳадиси шарифда айтилганки: *"Умматишдан бир тоифа келадики, шаробга асл исмидан бошқа исмлар қўяди ва уни ҳалоллаштиради".* (Аҳмад). Рақсга "санъат", шаробга "руҳ озукаси", фоизга "фойда" исмларининг берилиши давримизнинг энг ғариб ҳалолларидандир:

"Шундай бир замон келадик, инсонлар фоизни савдо-сотиқ исми билан атаб ҳалол санайдилар". (Батафсил маълумот учун Ибн Кайюмнинг "Ифосатул лехфон" асарида мурожаат қилинг).

ЯХШИ НИЯТ ҲАРОМНИ ҲАЛОЛ ҚИЛМАЙДИ

Ислом бутун гўзал сифатларини, юксак ғоя ва яхши ниятни бутун ҳукмларида қадрлайди. Ҳазрати Мустафо саллаллоҳу алайҳи вассалом шундай марҳамат қиладилар: *"Ишлар ниятларга кўрадир. Кишига ёлғиз ният қилгани нарса бордир".* (Бухорий).

Яъни яхши ният мубоҳ бўлган ва одат ҳолига келган нарсаларни Аллоҳ таолога итоат ва Аллоҳ таолога яқинлик даражасига кўтариши мумкин. Масалан, ҳаётни сақлаш, вужудини қувватлантириш ёки Робби, миллати олдидаги вазифаларини ҳаққи билан адо этиш ниятида емак еган инсоннинг бу емаги ибодат ва Аллоҳ таолога яқинлик даражасидадир.

Шунингдек, ўз нафсини ва аҳлини ҳаромдан тиймоқ ёхуд фарзанд кўрмоқ ниятида жуфти билан шаҳватини татмин этган инсоннинг бу ҳолати ҳам мукофотга лойиқ марҳамат қилганлар: "Сизнинг шаръий уйланиш ҳаракатингиз садақа саналади.

Дедиларки:

- Ё Расулulloҳ! Ҳар қайси бир мўмин шаҳватини қондирса, бунда ҳам ажр борми?

Расули Акрам (с. а. в.) айтдиларки:

- У шаҳватини ҳаромдан қондирса унга гуноҳ ёзилмайдими? (Албатта, гуноҳ ёзилади). Шунга ўхшаши ҳалол йўл билан қондирган тақдирда ажр бордир". (Бухорий, Муслим).

"Тиланчиликдан қутулиш, оила аъзоларига инфоқ этиш ва қўшнисига ёрдам бериш учун дунё молини ҳалол йўлдан истаган инсон юзи ой қадар порлоқ бўлгани ҳолда Роббига қовушади". (Табароний).

Мўмин кишининг ҳар иши шундайдир: яхши ният унинг ҳар қандай яхши ишини ибодат даражасига

юксалтиради. Ҳаром эса бундай эмас. Ҳаромни ишлаган кишининг нияти қанчалик яхши, ғояси нақадар олий бўлмасин ҳаром яна ҳаромдир. Ислом ҳар қандай юксак ғояга етишлик учун ҳаромни восита ўлароқ қўллашни ҳеч бир суратда қабул қилмайди. Чунки Ислом ғоянинг ва қўлланган ҳар бир воситанинг шарафли ва пок бўлишига диққатни жалб қилади. Шунинг учун ҳам Ислом дини "Ният ҳар турли воситани тузатишга кифоядир" ёхуд "Ҳаққа эришмак учун ҳар турли ботил қўлланилиши мумкин" каби ботил ҳукмларни қатъиян рад этади. Зеро унга кўра Ҳаққа фақатгина Ҳақ йўли билан борилади. Масалан: Бир масжид ва ё ҳар қандай бир хайр муассасаси бино этиш учун фоиздан, ўғриликдан, ҳаром базмлардан, кимор ёхуд бошқа бир ҳазарли ишдан мол тўплаш кишининг бу яхши нияти ва юксак ғояси ҳеч қачон бу ҳаромнинг гуноҳини ўзидан кетказа олмайди. Чунки ғоя ва тушунчалар Исломда ҳеч қачон ҳаромга таъсир қилмайди.

Расулulloҳ саллаллоҳу алайҳи вассаломнинг *"Аллоҳ гўзалдир, гўзалдан бошқасини қабул этмас"* ҳадиси шарифлари бизни шунга ўргатади.

"Аллоҳ таоло ўз пайғамбарларига амр этган нарсаларини мўминларга ҳам амр этгандир: "Эй пайғамбарлар, ҳалол-поқ таомлардан енглар ва яхши амаллар қилинглар! Албатта, Мен қилаётган амалларингизни билгувчидирман". (Мўминлар сураси-51)

"Эй мўминлар, сизларга ризқ қилиб берганимизни - покиза нарсалардан енглар..." (Бақара сураси-172).

Пайғамбаримиз саллаллоҳу алайҳи вассалом бу хусусда шундай дейдилар: *"Бутун бир иштиёқ билан ҳаж ва умра учун йўл азобларини чекиб келган бир инсонни тасаввур қилинг. Қўлларини самога узатиб "Ё Роббим! деб ёлворгани ҳолда егани ҳаром, ичгани ҳаром, кийгани ҳаром*

ва ҳар турли озиғи ҳаром бўлган кишини тасаввур қилинг. Бундай бир одамнинг дуоси қандай қабул бўлсин?" (Муслим, Термизий).

Бошқа бир ҳадисда шундай марҳамат қилинади: *"Ҳаромдан мол тўплаб садақа қилган инсон бу садақасидан ҳеч бир ажр қозона олмас. Устига устак гуноҳи ҳам бўйнида боқий қолар".* (Ибн Ҳазм, Ибн Ҳиббон ва Ҳаким).

"Ҳаром йўл билан топилган молини садақа қилган ҳар қулнинг бу садақаси қабул бўлмайди. Ундан бир қисmini инфоқ этиб, бошқасини қолдирган бўлса қолган қисмида ҳам ўзи учун хайр йўқдир. Ҳаммасини ўзида қолдирса, ўзини кун ўтган сайин оташига яқинлаштирган бўлади. Аллоҳ таоло ёмонни ёмон билан эмас, ёмонки яхши билан кетказар. Шунга ўхшаши бир ёмонлик бошқа бир ёмонликни кетказмас". (Аҳмад).

ҲАРОМГА ЙЎЛ ҚЎЙМАСЛИК УЧУН ШУБҲАЛИ БЎЛГАН ҲАР НАРСАДАН ТИЙИЛМОҚ

Аллоҳ таолонинг раҳмати чашмасидан бир томчи моҳиятида бўлган бир ҳолат эса У юксак зотнинг ҳаром ва ҳалол хусусида қулларини қоронғиликда қолдирмаслигидир. Ғоятда марҳаматли бўлган У зот ҳалолни баён этиш билан ҳаромни ҳам очиқ билдиргандир:

"Ахир У (Аллоҳ) сизларга ҳаром қилинган нарсаларни муфассал баён қилган-ку". (Анъом сураси-119).

Ҳалол эканлиги очиқ бўлган бир ишни қилишда ҳеч бир монъе ва шубҳа йўқдир. Шунингдек, ҳаром эканлиги билдирилган бир ишни қилиш учун ҳам ҳеч бир рухсат йўқ.

Очиқ ҳалол ва очиқ ҳаром орасида бир чегара борки, у ҳам бўлса ҳалол ва ё ҳаром бўлгани қўпчилик томонидан

билинмаган ёхуд қориштирилган мубҳам деб атаганимиз чегарадир. Бу билинмаслик ёхуд қориштиришлик ё бу хусусдаги далилларнинг очик эмаслиги ёки бевосита бу далилларнинг воқеъликда татбиқ этилишида шубҳа пайдо бўлиши билан изоҳланади.

Ислом мусулмонларнинг бу каби шубҳали ҳолатларга тушиб қолишдан тийилишларини тақво деб қабул қилади. Мусулмон бу тарика очик бир ҳаромга йўл қўйишликдан ўзини сақлаган бўлади. Бу эса баҳс этаётганимиз "садди зар" - "зарарлар чегараси"дан бир хил кўринишдир. Бу эса аслида инсон ва ҳаёт ҳақиқатини билдирган, аммо кўпгина кишилар унчалик эътибор бермайдиган тарбия турларидан биридир.

Бу ҳукмнинг асли Расулulloҳ саллаллоҳу алайҳи вассаломнинг шу ҳадисларида ўз аксини топган: *"Ҳалол очикдир. Ҳаром ҳам очик. Буларнинг орасида эса шубҳали нарсалар бор. Инсонларнинг кўпчилиги буларнинг ҳалол ёки ҳаром эканлигини билмайдилар. Динини ва номусини асрамоқ ниятида буларни ким тарк этса саломатга эришган бўлади.*

Ҳар қандай бир даражада бу шубҳали ишларга қўл урганлар эса ҳаромга йўл қўйиш хавф билан юзма-юз келадилар. Бу ҳолат худди тақиқлаган минтақа яқинида қўйларини ўтлатган кишининг ҳар вақтда манъ этилган минтақага кириб қолиш хавфи билан юзма-юз бўлиши сингаридир. Ҳар ҳукмдорнинг бир тақиқ чегараси бор. Аллоҳ таоло таъқиқ чегараси эса ҳаромлардир". (Бухорий, Муслим)

ҲАРОМ ҲАР БИР КИШИ УЧУН ҲАРОМДИР

Ислом динига кўра ҳаром тушунчаси ҳаммага бир хилда тегишли эканлиги билан белгиланади. Исломда араб бўлмаганга ҳаром саналиб арабга ҳалол бўлган ҳеч нарса

йўқдир. Қора танлигига манъ қилиниб оқ танли учун рухсат берилган ва мубоҳ бўлган ҳеч бир ҳолат мавжуд эмас. Коҳин, поп, ҳаҳам ёки давлат одами каби маълум бир синфга мансуб кишиларга берилган алоҳида бир изм ё махсус бир ҳуқуқ мулақо йўқ. Ҳатто кофирга ҳаром бўлган нарсани мусулмонга ҳалол қилган ҳеч қандай амр ва хусусият ҳам йўқдир. Чунки Аллоҳ таоло мўмин бўлсин, кофир бўлсин ҳамманинг Парвардигори - Роббидир. Унинг ҳукмлари ҳар нарсадан устундир. Аллоҳ таоло бирор нарсани ҳалол қилган бўлса, у бутун инсонлар учун ҳалол ҳисобланади, у ҳаром қилган нарсалар эса қиёмат кунигача ҳамма-ҳамма учун бир хилда ҳаром саналади. Масалан: Исломда ўғрилиқ қатъиян ҳаромдир. Бу ишни қилган киши мусулмон бўлса ҳам, мусулмон бўлмаса ҳам, моли ўғирланган киши мусулмон ёки ғайри дин бўлса ҳам булардан қатъий назар ҳукм барча учун тенгдир. Яъни, ҳаром ҳар қандай ҳолатда ҳам ҳаром саналади. Насли-насаби, келиб чиқиши, ким бўлишидан қатъий назар ҳаммага бир хил жазо кўрилади. Бу Расулulloҳ саллаллоҳу алайҳи вассалом бевосита амал қилган ва бошқалардан ҳам шуни талаб этган ягона одил йўлдир. Куйидаги ҳадиси шариф очик ва равшан бир шаклда буни бизга таълим беради: *"Аллоҳ таолонинг пок номи билан қасам ичиб айтаманки, ўғрилиқ қилган Муҳаммаднинг қизи Фотима бўлса ҳам, унинг қўлини кесардим".* (Бухорий).

Пайғамбаримиз саллаллоҳу алайҳи вассалом даврида бир ўғрилиқ ҳолати бўлиб, бир яҳудий билан бир мусулмондан шубҳа қилинган, мусулмоннинг баъзи қариндошлари бир қатор далиллар келтириш йўли билан шубҳани ундан узоқлаштириб, айбни яҳудийнинг бўйнига қўйишга уринадилар. Асл ўғри мусулмон бўлгани ҳолда ҳатто Расулulloҳ саллаллоҳу алайҳи вассалом ҳам айбсиз деб ишониб ўғрининг тарафини олган эдилар. Шу ҳолатда ҳақиқий хоинларни эълон қилган, яҳудийнинг айбсиз

ёқанини билдирган, Ислом пайғамбарига танбех берган ва ҳақни қарор топтирган илоҳий ваҳий келди. У илоҳий ваҳий ва амр шу эди: **"Албатта, Биз сизга ушбу ҳақ Китобни (Қуръонни) одамлар орасида Аллоҳ кўрсатган йўл билан ҳукм этишингиз учун нозил қилдик. Сиз хоинларни ҳимоя қилувчи бўлмаганг. Аллоҳдан мағфират қилишни сўранг! Албатта, Аллоҳ мағфират қилувчи ва меҳрибон бўлган зотдир. Сиз ўзларига хиёнат қиладиган (жинояткор) кимсаларнинг ёнини олманг! Албатта, Аллоҳ хоин ва жиноятчи бўлган кимсаларни севмайди. Улар (ўзларининг жиноятларини) одамлардан яшира оладилар, аммо Аллоҳдан яшира олмайдилар. У Ўзи рози бўлмайдиган гапларнинг режасини хуфийна тузаётган пайтларида ҳам улар билан бирга бўлур. Аллоҳ уларнинг қилаётган амалларини ихота қилувчи бўлган зотдир. Ҳой сизлар, бу дунёда-ку, уларни ёнини олдингиз. Энди қиёмат кунда ким уларни Аллоҳдан ҳимоя қилиб ёнларини олур ёки ким уларнинг устида вакил бўлиб турар?!"** (Нисо сураси - 105-109).

Ҳақ йўлдан адашган ва аслини йўқотган яҳудийлик бир яҳудийнинг бошқа бир яҳудийга фоизга қарз беришини ҳаром яҳудий бўлмаганга беришни ҳалол ҳисоблайди. Бу мунофиқона фикр "Тасния"да куйидагича ўз ифодасини топган: *"Бир биродарингга пул, озик-овқат ёхуд фоизга бериш мумкин бўлган ҳар қандай бир нарсани фоизга, қарзга берма, бегоналарга фоизга қарз беришинг мумкин. Аммо ўз биродарингга асло..."* (23-19).

Яҳудийларнинг бунга ўхшаш баъзи ҳодисаларни Қуръони Карим бизга ибрат сифатида билдиради. Масалан: уларнинг ўз динларидан ва миллатларидан бўлмаган инсонларга қарши алдов ва хиёнатга рухсат берганлари ва бу ишда ҳеч қандай шубҳа ва гуноҳ қўрмасликлари

сингари. Бу хусусда Қуръони Каримда очик ва равшан оятлар мавжуд: **"Ахли китоб орасида шундай кишилар борки, унга беҳисоб молни омонат қўйсангиз хиёнат қилмай сизга қайтаради. Уларнинг орасида яна шундайлари борки, унга бир динорни ишониб берсангиз, то устида туриб олмагунингизча сизга қайтариб бермайди. Бунинг боиси - уларнинг "омий-китобсиз кимсалар учун бизнинг устимизга ҳеч қандай йўл йўқ", дейишларидир. Улар билиб туриб Аллоҳ ҳақида ёлғон сўзларни сўзлайдилар"** (Ол-и Имрон сураси-79).

Ҳа, улар Аллоҳ таолонинг юксак шаънига ёлғон сўзламоқдалар. Чунки Унинг шарияти ҳеч бир миллатни бошқа миллатдан айирмайди. Аллоҳ таоло бутун пайғамбарларнинг тили билан алдов ва хиёнатнинг ҳамма учун ҳаром бўлганлигини очик билдиргандир. Бизни қайғуга солган нарса бу ғоятда ибтидий ва ҳатто ҳайвоний бўлган туйғунинг Бани Исроиллар томонидан самовий бир динга нисбат берилишидир. Чунки бутун инсонлар томонидан тўғри ва гўзал ўлароқ қабул этилган юксак ахлоқ бировга ҳалол қилинган нарсани бошқага ҳаром қилмаган ва бу тарика ҳаммага бир хилда тегишли бўлган ақлоқдир. Ибтидий инсонлар билан бизнинг орамиздаги фарқ ахлокий доиранинг бор ёки йўқлиги эмас балки бу доиранинг кенгайишидир. Масалан; бу ҳол бир қабиланинг аъзолари орасида бўлсагина шундай ҳисобланади. Агар қабилла доирасидан чиқилса хиёнат жоиз ё мустаҳаб ҳаттоки вожиб бўлади.

"Маданиятнинг ҳикояси" (1-жилд, 95-саҳифа) китобининг муаллифи ўз китобида шундай ёзади: *"Деярли бутун башарий ҷамиятлар бошқа ҷамиятларнинг ўзларидан бир даража паст эканлигига ишонадилар ва бу хусусда масалан: маҳаллий америкаликлар ўзларини бутун инсониятга ўрнак сифатида "олий рух" томонидан*

яратилган бир миллат деб ҳисоблайдилар ва бунга қаттиқ ишонадилар. Ҳиндуларнинг бир қабиласи эса ўзларидан бошқа инсонларнинг йўқлиги фикрини олға сурадилар. Бошқа бир қабила ўзларини "инсонлар ичидаги инсонлар" номи билан айтадилар. Қрибиёнлар эса "фақат биз инсонмиз" дейдилар... Бутун бу ҳолатлардан келиб чиқиб айта оламизки, ибтидоий инсонлар бошқа миллат аъзоларини ўз қабила аъзолари билан тенгликка кўра оладиган ахлоқий қоидаларга эга эмаслар. Улар очикдан "ахлоқнинг вазифаси ўз аъзолари орасидаги боғларни янада мустаҳкамлаш ва ўз жамиятларини бошқа жамиятлар қаршида соғлом тутишдан иборатдир" деган иддаони байроқ қилиб олганлар. Шунга кўра ахлоқий қоидалар ва ҳалол ҳаром ҳусусидаги ҳукмлар фақат ўз қабила аъзолари орасида татбиқ қилиниши мумкин. Бошқа қабилалар ва миллатлар токи уларнинг меҳмони бўлмас эканлар, бу ахлоқий қоидалардан фойдалана олмайдилар. Шу туфайли улар учун бегоналар билан истаганларидай муомала қилиш ихтиёрийдир".

ЗАРУРАТЛАР ҲАЗАРЛИ ИШЛАРНИ МУБОҲ ҚИЛИШИ МУМКИН

Ислом ҳаромларнинг доирасини торайтиргандир. Аммо ҳаром ҳусусида қатъий ва шиддатли қоидаларни собит қилган ёхуд очик ҳаромга бошлаган йўллари ёпиб қўйгандир: Юқорида сўз юритганимиз каби ҳаромга бошлаган йўллари ёпиб қўйгандир: Юқорида сўз юритганимиз каби ҳаромга ёрдам этган ҳар нарса ҳаром, ҳаромни ҳалол қилиб олишлик учун ҳийла ишлатиш ҳаром ва ҳақозо... Шу билан бирга, Ислом дини ҳаётнинг заруратларидан ва инсонларнинг бу заруратлар қаршидаги ожизлигидан ҳам ғофил қолган эмас. Зеро, у заруратни ва инсоний ожизликларни эътибордан соқит

қилмаган ҳолда зарурат бўлиб қолганда мусулмонларнинг ўзини қутқариб қолиши учун баъзи бир ҳаром ишларни қилиши ва бунинг мубоҳ бўлганигини эълон қилгандир.

Шунинг учун Аллоҳ таолога ширк келтириш, қон ва тўнғиз гўшти каби баъзи нарсаларнинг ҳаром эканлигини эслатилганидан кейин қуйидагича марҳамат қилади:

"Энди қимқи золим ва ҳаддан ошмаган ҳолида ночор вазиятда қолса гуноҳкор бўлмайди. Албатта, Аллоҳ мағфират қилгувчи, раҳмдилдир". (Бақара сураси-173).

Бу ҳолат Қуръони Каримнинг яна тўрт сурасида ифода этилган. Ислом ҳуқуқчилари шу ва шунга ўхшаш оятлардан ғоятда муҳим бўлган бир ҳукм чиқарганлар, "заруратлар махзур ишларни мубоҳ қилади".

Аммо бу зарурат қаршида қолган инсон бошқа инсонларга тажовуз қилмаган бўлишлиги шарт. Бу ҳукмларни узил-кесил билдирган оятларнинг тафсирида бир инсон орзу қилгани лаззатларда ҳаддан ошмаслиги зарурат чегараси доирасида ҳаракат қилиши лозимлиги таъкидланмоқда. Фақиҳлар шу жойдан яна бир муҳим ҳукм чиқарганлар: "Заруратлар ўз даражасига кўра белгиланади. "Инсонлар бу заруратларга риоя қилса ҳам, уларга тамоман таслим бўлмаслиги. ўзини олдириб қўймаслиги керак. Аксинча, ҳалолга интилиши, унинг аслини топишга ҳаракат қилиши ўзи учун кўпроқ яхшидир. Шунга ҳаракат қилган киши зарурат баҳонаси билан ҳаромни эътибордан соқит қилмайди ва доимо ундан ҳазар қилади. Ислом заруратлар қаршида махзурларни мубоҳ қилар экан, ўз умумий руҳини асл қоидаларини назарда тутган ҳолда ҳукм чиқаргандир. Бу руҳ ҳар қандай кийинчиликлар устида ғолиб қулайлик руҳидир. Ўзидан аввал келган умматларга жуда оғир юк бўлган зўрликларни енгиллатиш руҳидир. Аллоҳ таоло марҳамат қилганидек:

"Аллоҳ сизларга енгилликни истайди, сизларга оғир бўлишини истамайди" (Бақара сураси-185).

"Аллоҳ сизларга машаққат қилмоқни истамайди, балки сизларни поклашни ва шукр қилишларингиз учун сизларга берган неъматини қомил қилиб беришни истайди" (Моид сураси-6).

"Аллоҳ сизлардан (юкингишни) енгиллатишни истайди. (Зотан), инсон ожиз қилиб яратилгандир" (Нисо сураси-28).

ИККИНЧИ БЎЛИМ

МУСУЛМОНЛАРНИНГ ШАХСИЙ ХАЁТИДА ҲАЛОЛ ВА ҲАРОМ

1. Таом ва ичкиликларда...
2. Кийим ва безакда...
3. Уйда...
4. Фойда ва фойда йўлларида...

1. ТАОМ ВА ИЧКИЛИКЛАРДА ҲАЛОЛ ВА ҲАРОМ

Қадимги миллатлар, хусусан, ейиладиган ҳайвонлар ҳусусида ва бошқа ейилиши ва ичилиши жоиз бўлган ва бўлмаган нарсалар ҳақида кўп ихтилоф қилганлар.

Худди шунингдек наботий емак ва ичкиликлар ҳусусида ҳам инсонлар орасида катта ихтилофлар борлиги маълум. Ислом дини буларнинг ичимликларни ҳаром қилган. Аммо бу ҳоҳ узумдан, ҳоҳ хурмо ёки арпадан бўлсин, ҳоҳ бошқа бир моддадан тайёрланган бўлсин, ичкилик (маст қилувчи ҳар нарса) ҳаромдир. Яна инсонни хушдан ва ақлдан айирадиган ва вужудга зарарли бўлган ҳар нарса ҳаром қилингандир. (Бу ҳақда китобнинг кейинги бобларида батафсил сўз юритамиз). Ейиладиган ҳайвонлар ва ҳайвоний емаклар эса миллатлар ва жамиятларни катта бир фикр айрилигига туширган мавзудир.

БРАҲМАНИЗМ ФАЛСАФАСИГА КЎРА ҲАЙВОН СЎЙИШ ВА ЕЙИШ

Брахманизм фалсафаси ҳоким бўлган баъзи жамиятлар борки, улар ҳайвон сўйиши ва гўшт ейишни ўзлари учун ҳаром қилиб олганлар ва фақат наботий озуқалар билан яшаганлар. Бу фалсафий қарашларига далил сифатида шу фикрини келтирадилар: "Ҳайвон сўйишлик инсоннинг ўзи каби бир жонзотга нисбатан бағри тошлигидан бошқа ҳеч нарса эмасдир. Уни яшаш ҳаққидан маҳрум этиш ҳатодир".

Магарам, коинотга боқиб тафаккур қилганимиз замон англаймизки, бу ҳайвонларнинг яратилишидан мақсад мутлоқ бир ғоя эмас, уларга ақл ва ирода берилмаган. Яна шуни ҳам тушиниб етамизки, уларнинг табиий мавқен инсонлар хизматига йўналгандир. Бас, шундай экан, инсонларнинг ҳайвонлардан тирик ёхуд сўйилган ҳолда фойдаланишлари ғоятда табиийдир.

Яна Аллоҳ таолонинг бутун махлуқот (хоҳ жонли, хоҳ жонсиз бўлсин) олами учун татбиқ этгани қонунлардан шундай бир ҳулосага келамиз: Уст табақадаги бир навнинг ҳаёти учун ост табақадаги бошқа бир навлар қурбон бўлиши мумкин. Масалан: Тебраниб Аллоҳ таолога тасбеҳ айтган ям-яшил ўсимликлар ҳайвонларнинг озуқаси учун кесилиши мумкин. Ҳайвонлар ҳам ўзи навбатида инсонларнинг озуқаси учун сўйилади. Ҳатто шахс сифатида инсон ҳам жамият манфаати учун жанг қилиши ва ўлиши мумкин.

Шундай бўлгач, ҳайвонларни сўйишдан ҳазар қилиш уларни ҳалокатдан қутқариб қолмайди: Ҳайвонлар бир-бирларини ўлдирмасалар-да вақти келиб азоб чекиб ўладилар. Бу эса улар учун яна ҳам эртароқ ўлдирадиган ўтқир пичоқдан кўра аламлироқ ва аччиқроқдир.

ЯХУДИЙЛАР ВА НАСРОНИЙЛАРДА ЕЙИЛИШИ ҲАРОМ БЎЛГАН ҲАЙВОНЛАР

Тавротда зикр этилганидек, Аллоҳ таоло денгиз ва қуруқлик ҳайвонларидан бир қанчасини яҳудийларга ҳаром қилгандир. Қуръони Карим ҳам Аллоҳ таоло томонидан яҳудийларга ҳаром қилганини очикча билдиради. Аввал ҳам эслатиб ўтганимиз каби бу ҳаром қилинишликнинг сабаби уларнинг ҳатоларидир.

"Яҳудий бўлган кимсаларга барча туёқлиларни ҳаром қилдик. Мол-қўйдан улар учун ёғларни ҳаром қилдик. Магар биқунларидаги ё ичларидаги, ёки суякка аралашган ёғларгина (ҳаром эмасдир). Золимликлари сабабли уларни шундай жазоладик. Албатта, Биз рост сўзлагувчимиз". (Анъом сураси - 146).

Бу яҳудийларнинг ҳолатидир. Бу боради насронийлар ҳам яҳудийларга эргашишлари керак эди. Зеро, Инжил ҳазрати Ийсо алайҳис саломни Тавротни бекор қилиш учун эмас, балки уни тамомламак учун келганини эълон этади. Аммо насронийлар Тавротни танқид қилган ҳолда Инжил буюрмаган ва Тавротда ўзларига ҳаром қилинган нарсаларни ҳалол қилиб олганлар. Емак ва ичмоқлик ҳукми хусусида поплари Пулосга эргашадилар. Бундан ташқари бут ва санамларга атаб сўйилган ҳайвонларни емайдилар.

Пулос: "Пок бўлган ҳар нарса пок кишилар учундир, оғзига кирган нарса ҳаром бўлмайди, аммо ютилганда қайтиб чиққани оғзини ҳаром қилади" сингари ҳукмлар чиқариб, насронийларнинг Тавротда ҳаром қилинганга қарамай бугунгача чўчка гўшти еб келишларига сабабчи бўлгандир.

ЖОҲИЛИЯТ ДАВРИДА АРАБЛАРДА ҲАРОМ БЎЛГАН ҲАЙВОНЛАР

Жоҳилият даври араблари баъзи ҳайвонларни ифлос ва жирканч санаб, баъзиларини эса, ибодат ва бутларга яқинлашиш мақсадида ҳаром қилиб олганлар. Масалан: (аввалги бобларда батафсил айтиб ўтганимиздек) "бахира", "соиба", "васила" ва "хамий"нинг ҳаром қилиш билан бирга, ўлимтик ҳайвон ва оққан қон каби бир қанча нарсаларни эса, ҳалол санаганлар.

ИСЛОМ ПОК БЎЛГАН НАРСАЛАРНИ ҲАЛОЛ ҚИЛАДИ

Ҳайвон гўшти ейиш хусусида ҳукм беришда инсонларнинг бир қисми исрофга йўл қўяр экан, бошқа бир қисми эса, ҳаддан ташқари таъқиқлар келтирар экан. Ислом дини бутун башариятни шундай сўзлар билан ҳақ йўлга даъват этгандир:

"Эй одамлар, ердаги ҳалол, пок нарсалардан енглар ва шайтоннинг изидан эргашманглар. Шубҳасиз, у сизларнинг очик душманларингиздир" (Бақара сураси - 168).

Ислом барча инсонларга хитоб этиб, бевосита ўзлари учун улкан ер юзи дастурхонидан пок бўлган ҳар нарсани ейишларини буюради ва баъзи инсонларга Аллоҳ таоло ҳалол қилган пок нарсаларни ёмон кўрсатиш билан ҳалолни ҳаром қилиб олишларига сабаб бўлган ва бу тариқа ўзларини пок бўлган нарсалардан маҳрум этиб залолат жарлиги ёқасига бошлаган шайтоннинг йўлига кирмасликка чакиради.

Ва яна мўмин кишиларга шундай хитоб қилади: **"Эй мўминлар, сизларга ризқ қилиб берганимиз-покиза нарсалардан енглар ва агар Аллоҳнинг ўзигагина ибодат қилгувчи бўлсангизлар, У зотга шукр қилингиз! У сизларга фақатгина ўлакса, қонни, тўнғиз гўштини ва Аллоҳдан ўзгага аталиб сўйилган**

нарсаларинигина ҳаром қилди. Энди кимки золим ва ҳаддан ошмаган ҳолида, ночор вазиятда қолса, гуноҳкор бўлмайди. Албатта Аллоҳ мағфират қилувчи, раҳимдилдир" (Бақара сураси-172-173).

Мўминларга ҳол бўлган бу амр билан Аллоҳ таоло ўзларига эҳсон пок нарсалардан ейишга ва эвазига шукр қилишликка буюради. Айни пайтда мазкур ояти қаримада ва яна бошқа бир неча оятда эслатиб ўтилган бу тўрт нарсадан бошқасини ҳаром қилинмагандиги очик билдирилади. Ҳаромларнинг бу тўрт қисмида бирлашгани қуйидаги ояти қаримада ҳам таъкидланмоқда:

"Айтинг: "Менга ваҳий қилинган Қуръонда ейдиган киши учун ҳаром қилинган нарсани қўрмайман. Магар ўлакса ё тўқилган қон, ёки тўнғиз гўшти бўлса-чунки у ҳаромдир-ёхуд Аллоҳдан ўзга учун аталган фосиклик бўлса (ҳаромдир). Бас, ким золим ва тажовузкор бўлмаган ҳолда музтар бўлиб қолса (масалан, очликдан ўлмаслик учун у нарсалардан ейиш билан гуноҳкор бўлмас), Зеро Парвардигорингиз мағфиратли, меҳрибондир".

Қуръони Каримнинг Моид сурасида эса ҳаромлар ўзининг янада кенг ва очик ифодасини топган: **"Сизларга ўлакса, қон, тўнғиз гўшти, Аллоҳдан бошқа бировнинг йўлида сўйилган нарса, бўғилиб ўлган, уриб ўлдирилган баланд жойдан қулаб ўлган, (бошқа бирон ҳайвон билан) сўзишиб ўлган ва йиртқич ҳайвон тишлаб ўлдирилган жониворлар ҳаром қилинди. Магар (бу жониворларни жони чикмасдан туриб) сўйиб юборишга улгуриб қолган бўлсангиз, ҳалолдир. Яна бутларга атаб сўйилган ҳайвонлар (гўштини истеъмол қилиш) ва (фол) чўплардан қисматингизни сўрашингиз (ҳам сизларга ҳаром қилинди)"**(Моид сураси - 3).

Ҳаромларнинг сонини ўнтага чиқарган бу оят билан тўрт қисм бўлиб эслатган аввалги оятлар ўртасида ҳеч бир қарама-қаршилиқ йўқ. Фақатгина кейинги оят олдинги оятларга тафсир бўлиб келган. Зеро, бўғилиб ўлган, уриб ўлдирилган, баланд жойдан қулаб тушган, бошқа бирон ҳайвон томонидан сузиб ўлдирилган ҳамда йиртқич ҳайвонлар томонидан тишлиб ўлдирилган ҳайвонларнинг барчаси ўлимтик ҳисобланади. Бут ва санамлар пойида сўйилган ҳайвонлар ҳам Аллоҳ таолодан бошқасига атаб сўйилганлар ҳукмида бўлиб ҳаром саналади. Магарам шу ўринда ҳаромлар асосан тўрт қисм, муфассал ўлароқ эса ўн қисмдан иборат деган хулосага келиш мумкин.

ЎЛИМТИКНИНГ ҲАРОМ БЎЛИШИ ВА ҲИҚМАТИ.

Ҳаром сифатида оятларда очикча билдирилган илк нарса ўлимтикдир. Яъни, бу дегани инсон тарафидан қўли билан сўйилмаган ва ов қилинмай туриб ўлган ҳайвон ёҳуд қуш демакдир.

Замоний илм ва ақл ўлимтикнинг ҳаром эканлигини ва ундан фойдаланиш ноўрин бир иш эканлигини шубҳасиз тан олади ва тасдиқлайди. Бу ўринда ҳеч иккинланмай айта оламизки, бунинг бир қанча ҳиқматлари бор. Бу ҳиқматларни қуйидаги тартибда санаб ўтиш мумкин:

а) соғлом яратилишда бўлган ҳар қандай киши ўлимтиқдан ҳазар ва нафрат этади. Аҳли соғлом бўлган бутун инсонлар ўлимтик ейишликни кишилиқ мавқеини тубанлаштирадиган бир иш деб ҳисоблайдилар. Шу сабабдан аҳли китоб бўлган бутун миллатлар (сўйиш шакли қандай бўлишидан қатъий назар) сўйилган ҳайвонлардан бошқасини емаганлар ва ўлимтиқни ҳаром деб билганлар.

б) яна бир ҳиқмати шундаки, мусулмон киши ҳар бир ишни ният ва ирода билан бажаришга ҳаракат қилади. Нияти ва қучини қўлламай туриб бир нарса ёҳуд бир мевани қўлга киритишни ўйламайди. Зеро ҳайвонни ўлимтик бўлиб қолишидан асраган сўйишлиқдан мақсад ёмоқлик ниятида ҳайвон руҳини жасаддан чиқарилишидир. Яъни, бу ишда бир ният ва унга сарф этилган қуч мавжуддир. Бу жиҳатни ирода сарф этилмай қўлга киритилган ҳар нарсанинг ҳаром бўлгани каби ўлимтик ҳам ҳаромдир. Сўйилган ва овланганларда эса маълум бир ният ва иш қучи воситаси бўлади.

в) ўз-ўзидан ўлган бир ҳайвон эҳтимол юқумли бир касаллик ёҳуд зарарли бир ўтни ва шунга ўхшаш сабабдан ўлгандир. Шунингдек, заифлик ва қучсизликдан ўлган ҳайвонлар ҳам бўлади. Бутун бу ҳолатларнинг зарарли эмаслигига ҳақ ким қафолат бера олмайди.

г) Аллоҳ таоло инсонларга ўлимтиқни ҳаром қилишлиқ билан бошқа ҳайвон қушларга (раҳмат сифатида) ўлимтиқдан озикланишларини таъминлагандир. Зеро, Қуръони Каримда таъкидланганидек ҳайвонлар ва қушлар ҳам инсонларга ўхшаш алоҳида-алоҳида миллат ҳолидадилар. Бу ҳолат қўл ва саҳроларда, ҳайвон ўлимтиқлари қўмилмай қолган очик ерда янада яққолроқ кўзга ташланади.

д) бу ишни яна бир ҳиқмати шундаки, инсон ўзи эга бўлган бир ҳайвонни қўлдан чиқаришни, ўлим қангалига туширилишини истамайди, у қучсизланса ё касалланса даволашга, азоб панжасидан қутқаришга ва бу йўл билан ҳаётини сақлаб қолишга ҳаракат қилади.

ҚОННИНГ ҲАРОМ БЎЛИШЛИГИ

Ҳаромларнинг иккинчиси: оққан қондир. Ибн Аббос разияллоҳу анҳу дан талақнинг ҳалол ёки ҳаромлигини

ҳукми сўралганда "енглар" деди. Сўнгра у қон эканлигини хабар берганларида шундай деди: "Сизга ҳаром қилинган нарса оққан қондир. Бунинг ҳаром қилинишининг ҳиқмати ифлос эканлигида ва қок ҳиққатли инсон табиатининг у нарсани қабул қилмаслигидир. Айни пайтда у ўлимтик сингари зарарлидир.

Жоҳилият даврида араблар оч қолганларида учли ёки кескир бир нарса олиб ҳайвонларга суқар ва унинг оққан қонини йиғиб ичар эдилар. Бу ҳақда жоҳилият даври араб шоири Аъшо шундай ёзади:

"Оҳтиёт бўл, ўлимтиққа яқинлашма,
Кескир суяк ила асло қон оқизма".

Бундай қон оқишлиқлар ҳайвонларга азият ва зарар келиши туфайли Аллоҳ таоло уни ҳаром қилгандир.

ЧЎЧҚА ГЎШТИ

Ҳаром қилинганлардан учинчиси чўчка гўштидир. Ҳа, бу ҳусуда соғлом табиатли инсонлар ҳар нарсадан аввал, уни ифлослигини биладилар, ундан нафратланадилар ва ундан узок турадилар. Чунки у ҳайвоннинг бирдан-бир севиқли озукаси ахлат ва ифлослиқдир. Замонавий тиббиёт илми бутун иқлимларда, ҳусусан, иссиқ ўлкаларда чўчка гўштининг жуда зарарли эканини исбот этди. Илмий тажрибалар чўчка гўштида ўлдирувчи трихин микроби ва бошқа бир қанча зарарли бактериялар борлигини кўрсатади. Қим билади, балки келажакда илм ва фан ҳаром қилишлиқнинг ҳиқматлари ҳақида бизга билганларимиздан ҳам кўпроқ ҳақиқатларни кашф этар. Аллоҳ таоло ўз расулини васф ва таъриф қилар экан қанчалар ҳақ ифода этмиш: "У (пайғамбар) ...қок нарсаларни уларга (инсонларга) ҳаром қилади" (Аъроф сураси-157).

Яна бу ҳусуда бир қанча тадиққотчилар муттасил чўчка еган кишиларда рашқ қилиш туйғусининг йўқола боришини қузатилганини хабар берадилар.

АЛЛОҲ ТАОЛОДАН БОШҚАГА АТАБ СЎЙИЛГАН ҚУРБОНЛИҚЛАР

Ҳаромларнинг тўртинчи қисмига Аллоҳ таолодан бошқага атаб сўйилган яъни, забҳ қилинаётган бут ва шунга ўхшаш нарсаларнинг номи зикр этилган ҳайвонлардир. Бутпарастлар қурбонлик сўяётганларида Лот, Уззо деб номланган санамлари исмларини тилларига олар эдилар. Бу эса Аллоҳ таолодан бошқага ибодат этиш демакдир. Бу нарсалар ҳаром қилинишлигининг сабаби, тавҳид инончини сақланиши, иймон мавзусининг ҳар хил шубҳали нарсаларнинг ҳалос этилиши ва ҳар қандай ҳолатда қуфр ва бутпарастликка қарши жиҳод эълон қилишнинг таъминланиши учун фақат диний ғояга асосланади.

Инсонни яратган, ер юзидаги яратган борлиқларни унга бўйинсундириб қўйган Аллоҳ таоло Ўз исмини зикр этишлиқ шарт билан инсонларга ҳайвон сўйиб ундан фойдаланишга руҳсат бергандир. Аллоҳ таолонинг исмини у аснода зикр этишлиқнинг маъноси, бу иш фақат Аллоҳ таолонинг изни ва ризоси билан амалга оширилганини эслатиш демакдир. Қурбонлик сўйиш асносида Аллоҳ таолодан бошқанинг исми зикр этилдими ўртада Аллоҳ таолонинг изни ва ризосидан ҳеч нарса қолмайди ва бу тарика сўйилган қурбонлиқдан марҳум бўлинади.

ЎЛИМТИК ТУРЛАРИ

Юқорида санаб ўтилган тўрт ҳолат ҳаромларнинг қискача баёнидир. Аввал таъкидлаганимиздек Моид

сурасидаги ояти карима уларни ўн қисмга бўлиб зикр этади (биз юқоридаги тўрт қисм ҳаромни назарда тутган ҳолда давом этамиз).

Бешинчи ўларок: Бўғилган ҳайвон ип, арқон ва шунга ўхшаш жисмлар билан бўйнидан бўғилган ҳайвон... Бошини тор бир тешикка суқиб қайтиб чиқара олмай ўлган ҳайвон ҳам шу ҳукмдадир.

Олтинчи: Таёқ ва шунга ўхшаш қаттиқ бир нарса билан урилиб, ўлдирилган ҳайвон...

Еттинчи: Баланд бир жойдан кулаб ўлган, шунингдек бир чуқур ёхуд қудуққа тушиб ўлган ҳайвон...

Саккизинчи: Бошқа бир ҳайвон томонидан сузилиб ўлган ҳайвон...

Тўққизинчи: Бир қисми йиртиқич ҳайвон томонидан ейилиб ўлган ҳайвон...

Аллоҳ таоло Қуръони Каримда охириги беш ҳаромни зикр этгандан кейин "жонлари чиқмай туриб улгириб қолиб сўйилганларингиз мустасно" ҳукмини билдирмоқда. Яъни ўлим чангалидаги бу ҳайвонларни жонлари чиқмай туриб сўйиб қолишга улгирган тақдирда (Бу ҳақда қуйроқда батафсил тўхталамиз) уларни ўзимиз учун ҳалолга айланттирган бўламиз.

Бу ифоданинг шу нарса маълум бўладиги, мазкур ҳолатдаги ҳайвонга сўйишга улгириб қолиш унинг ҳалол бўлишига учун етарлидир. Ҳазрат Али разияллоҳу анху шундай деганлар: "Бир нарса билан урилган, баланддан кулаган ёхуд сузилган ҳайвонни ҳали қўл оғри қимирлаб турар экан сўйишга улгурсангиз, у сиз учун ҳалол бўлди".

Даҳҳақ эса шундай марҳамат қилади: "Жоҳилият даврида юқорида санаб ўтилганларнинг ҳаммаси ейиларди. Бунинг устига Аллоҳ таоло улгириб сўйилганлар истисно, уларни ҳаром қилди. Оёри, қуйруғи ёки киприги ҳаракат этиб турган ҳайвон эса улгириб сўйилган тақдирда ҳалолдир.

МАЗКУР ҲАЙВОНЛАРНИНГ ҲАРОМ БЎЛИШ ҲИКМАТИ

Юқорида санаб ўтилган ҳолатда ўлган ҳайвонларнинг ҳаром қилинишидаги ҳикмат: уларнинг зарарли эканлигидан ташқари, юқорида айтиб ўтилган хусуслардир. Масаланинг бошқа бир жиҳати ҳам кўзга ташланмоқда; ҳикмат эгаси бўлган Аллоҳ таоло бу билан инсонларни ҳайвонга эътибор беришликка, уларни раҳм ва шафқат билан парвариш қилишликка ва асраб авайлашликка буюрмоқда. Ҳайвонларни бўғилиб азобланишига, тепаликлардан тушиб ҳалок бўлишига, уларнинг жонлари чиққунча бир бири билан сузишиб уришишларига сабабчи бўлиш шафқатсизликдир. Яна тошбағир баъзи чўпонлар каби қўл остидаги жониворларни ўлгудек дўппослаш ҳам жониз эмас. Ҳайвонларни ҳавоний нафслари учун уриштириб қўйиб уларнинг ўлим ҳолатидан лаззатланиш эса ҳеч қачон инсонийликка тўғри келмайди.

Шу сабабдан уламолар бир ҳайвон сўйиладиган жойи - бўйнидан шохланган ҳолда қон оқса ҳамки, сузишиб ўлиб қолса унинг ҳаром бўлиши айтганлар. Менимча бу ҳукмдан мақсад ҳайвонларни жони чиққунча уришадиганларга шу йўл билан жазо бериш бўлса керак.

Йиртқич ҳайвонлар томонидан парчалаб ташланган ҳайвон жасадларининг ҳаром қилишининг энг биринчи сабаби ва ҳикмати: ҳайвон ўлимтиклари еишидан инсонлик шарафига ярашмаган бир ишнинг кишиларни манъ этиш билан унинг энг олий мавжудод эканлигини яна бир бор эслатмоқдир. Жоҳилият даврида инсонлар ҳайвонлардан ортиб қолган ўлимтиклари еишарди. Бунга муқобил ўларок Аллоҳ таоло бу ишни мўминлар учун ҳаром қилди.

ТИКИЛГАН ТОШЛАР (БУТ, ҲАЙКАЛЛАР) ПОЙИДА СЎЙИЛГАН ҚУРБОНЛИКЛАР

Ҳаром қилинганларнинг ўнинчиси эса, тикилган тошлар пойида сўйилган қурбонликлардир. Тикилган тош-лардан мақсад Аллоҳдан бошқа ибодат қилишлик учун тош ҳайкал ёхуд бут, санамлар сингари ерга тикилган нарсалардир. Каъбанинг атрофида бунга ўхшаган тошлар мавжуд бўлиб, жоҳилият даври кишилари илоҳ ва бутларига яқинлашиш ниятида бу тошлар пойида қурбонлик сўяр эдилар.

Бу эса Аллоҳ таолодан бошқага аталган қурбонлик-ларнинг бир кўриниши эди. Чунки ҳар икки ҳолатда ҳам шайтонни улуғлаш бордир. Орадаги фарқ эса шундай: Аллоҳ таолодан бошқага атаб сўйилган қурбонлик бутдан узоқ жойда сўйилади, аммо бутнинг номи зикр қилинади, тикилган тошга қурбонлик эса бут ёхуд тошлар пойида, баъзан устида сўйилади. Ҳар икки ҳолат ҳам моҳият эътибори ила Аллоҳ таоло ширк келтиришдир.

Бу тошлар Каъба атрофида турган вақтида инсонлар қурбонликларни буларнинг устида сўярдилар ва бу Каъбага ҳурматсизлик эди. Аллоҳ таолонинг каломи бўлмиш Қуръони Карим бу ишни ҳаром, деб эълон қилиши билан мазкур ҳолатга барҳам берилди.

БАЛИҚ ВА ЧИГИРТКАЛАР ЎЛИМТИК ҲИСОБЛАНМАЙДИ

Ислом шарияти ҳаром бўлган ўлимтиклардан балиқ ва шунга ўхшаш сув ҳайвонларини мустасно қилгандир. Имом Аҳмад ва бошқалар ривоят қиладиларки, Расулulloҳ саллаллоҳу алайҳи вассаломдан денгиз суви ҳақида сўраганларида шундай жавоб бердилар: "Суви тоза, ўлиги (ўлик ҳайвонлари) ҳалолдир".

Қуръони Каримда эса шундай марҳамат қилинади: **"Сизларга ўзингиз ва бошқа мусофирлар фойдаланиши учун денгиз (сув) ови ва унинг емишлари (яъни, сизлар овламай ўзи соҳилига чиқиб қолган нарсалар) ҳалол қилинди"**. (Моиди сураси- 96). Ҳазрати Умар разияллоҳу анху бу оятлар тафсирида айтадилар: Ови - ўздан овлаган емиши эса ичига туширилган нарсадир.

Ибн Аббос разияллоҳу анху эса буни "Емиши - ичидаги ўлик ҳайвонларидир" тарзида тафсир қилган.

Имом Бухорий ва Имом Муслимлар ўз "Саҳих"ларида Жобир разияллоҳу анху дан қилинган ривоятда шундай дейилади: *Расулulloҳ саллаллоҳу алайҳи вассалом саҳобалардан бир гуруҳини жанга юборган эдилар: Улар денгиз соҳилга чиқариб ташлаган катта бир ўлик балиққа дуч келдилар. Йигирма кундан кейин Мадинага келиб Расулulloҳ саллаллоҳу алайҳи вассаломга хабар берганларида Расули Акрам саллаллоҳу алайҳи вассалом айтдилар: "Аллоҳ таоло сизга чиқарган ризқлардан енглар. Агар бўлса бизга ҳам едиринглар. Ундан бироз келтиридилар, Расулulloҳ саллаллоҳу алайҳи вассалом татиб кўрдилар"*.

Чигирткалар ҳам денгиз ўлиги кабидир. Расулulloҳ саллаллоҳу алайҳи вассалом чигирткалар ўлигини еишга изн берганлар. Чунки уни сўйиш мумкин эмас.

Ибн Можадан ташқари ал-Жамоанинг ривоятида Ибн Авфа разияллоҳу анху шундай деган: *"Пайгамбар саллаллоҳу алайҳи вассалом ҳазратлари билан бирга етти марта уруш учун сафарга чиқдик ва чигиртка едик"*.

ЎЛИМТИК ТЕРИСИ, СУЯГИ ВА ЖУНИДАН ФОЙДАЛАНИШ

Ўлимтикнинг ҳаром қилиниши унинг ейилишига тааллуқлидир. Унинг териси, шох, суяги ва жунидан фойдаланиш мумкин ва ҳаттоки зарур. Чунки зое кетказиш жонз эмас.

Ибн Можадан ташқари ал-Жамоанинг ривоятида Ибн Аббос разияллоҳу анҳу шундай деган: *Мўминларнинг онаси Маймунанинг жориясига бир эчки садақа қилиб берилганди ва у ўлиб қолди. Бундан хабар топган Расулulloҳ саллаллоҳу алайҳи вассалом: "Унинг терисини нима учун олмадингиз? Уни ошлаб туриб фойдаланар эдингиз"*-дедилар.

-У ўлган эди, дедилар. Расулulloҳ саллаллоҳу алайҳи вассалом: *"Унинг фақат ейилиши ҳаром қилинди"* - дедилар.

Расулulloҳ саллаллоҳу алайҳи вассалом бу билан ўлик ҳайвонлар терисини тозалаб фойдаланишга кўрсатма берди. Фойдаланишнинг йўли ошлашликдир. Довуд ва Насойй ривоят қилган ҳадиси шарифда марҳамат қилинади: *"Покиза қилиш учун терини ошлашлик, ҳайвонни ҳалоллаш учун сўйиш қадар шартидир"* Ҳоким разияллоҳу анҳу ривоят қилган бир ҳадисда эса: *"Уни ошлашлик ифлослигини кетказди"* дейилган.

"Саҳиҳ" Муслимда келган бир ҳадисга кўра эса *"ошланган ҳар қандай тери покиза ҳисобланади"*.

Бу ифодалар умумийдир ва ҳар қандай турдаги терига тааллуқлидир. Ит ва тўнғиз териси ҳам шу ҳукмга тобе. Бу Зоҳир аҳлининг фикридир. Имоми Юсуфдан ҳам шунга ўхшаш ривоят келтирилади. Шайкий разияллоҳу анҳу ҳам бу хусусда айни шу фикрда.

Бухорийдан қилган ривоятда мўминларнинг онаси Савдо разияллоҳу анҳу дейдики: "Бизнинг бир эчкимиз ўлган эди ва терисини ошлаган эдик. Ҳозир ҳам сувнинг таъминини яхши сақлашлиги учун унга сув ва хурмо кўри тўлдирамиз".

ЗАРУРАТ ҲОЛЛАРИ ИСТИСНО ҚИЛИНАДИ

Юқорида санаб ўтилган бутун ҳаром ҳукмлари одатий ҳолатига тегишли. Аввал ҳам таъкидлаганимиздек одатий ҳолатлардан ташқари зарурат ҳоллари ҳам бордир ва бундай ҳолларга доир махсус ҳукмлар мавжуд. Аллоҳ таоло шундай марҳамат қилади: **"Магар музтар бўлиб қолган ҳолингиздагина (у нарсалардан ейишингиз мумкин)"** (Анъом сураси-119).

Ва яна ўлимтик, қон ва шунга ўхшаш бошқа ҳаромларни очиқ қилингандан сўнг Аллоҳ таоло бандаларига шундай лутф қилади: **"Энди кимки золим ва ҳаддан ошмаган ҳолида пачор вазиятда қолса гуноҳкор бўлмайди. Албатта Аллоҳ мағфират қилгувчи, раҳмдилдир"**. (Бақара сураси-173).

Иттифоқ ила қилинган бу зарурат очлик ҳолатидаги заруратдир. Баъзи фикҳ уламолари бир кунлик муддатдан сўнг ҳаромларнинг гўштидан бошқа егулик нарса топа олмаса, инсон ўзини ўлимдан қутқариб қолиш учун кифоя қиладиган даражада ҳаром бўлган емаклардан ейиши мумкин, деб шарт қўйганлар. Имом Молик дейди: "Бу ҳолатдаги киши ундан тўйгунча ейиши мумкин ва ортиб қолганини бошқа ҳалол егулик топгунига қадар сақлаб қўйиши мумкин" оятни қаримадаги: "Бошқанинг ҳаққига қўл узатмаслик ва зарурат микдорини ошмаслик" ифодасининг зоҳирий маъноси балки шудир. Қуръони Карим очлик заруратини ҳам очиқ бир далил билан изох етгандир:

"Бас, кимки, очарчиликда, гуноҳ томонга олмаган ҳолида (мазкур ҳаром қилинган нарсаларнинг ейишга) мажбур бўлса (Аллоҳ кечирар). Зеро, Аллоҳ мағфиратли, меҳрибондир" (Моидда сураси-3).

ДОРИ ЗАРУРАТИ

Яра ва касалликнинг давоси фақат бу ҳаромларнинг бирининг қўлланишига борлиқ бўлиб қолган ҳолат ҳақида фуқаҳоларнинг фикрлари турличадир. Баъзилар даво заруратини очлик зарурати қадар муҳим деб билмайдилар ва далил сифатида Имом Бухорий Ибн Масъуддан ривоят қилган шу ҳадисини келтирадилар: *"Аллоҳ таоло шифофарингизни сизга ҳаром қилинган нарсаларда қолдирган эмасдир"*.

Баъзилар эса даволаш заруратини очлик ҳолатидаги сингари зарурий деб биладилар. Зеро ҳар иккиси ҳам ҳаётнинг давомийлиги жиҳатидан муҳимдир. Бундай қараш тарафдорлар эса Расулulloҳ саллаллоҳу алайҳи вассалом ипак умуман ҳаром эканлигини билдирган ҳолда қичима касаллигига чалинган Абдурахмон ибн Авф ва Зубайр ибн Аввом разияллоҳу анҳу ларга ипак кийим кийишга рухсат берилганлигини далил сифатида кўрсатадилар. (Бу ҳақда "Кийим ва безак" бўлимида батафсил сўз юритамиз).

Балки бу фикр ўзининг ҳар васият ва дастурида инсон ҳаётини биринчи ўринга қўядиган Ислом динининг умумий руҳига янада яқиндир.

Аммо ҳаром бўлган бир нарсани дори ўларок қўллашликнинг баъзи шартлари бор:

1. Буни қўлланмаганлари тақдирда инсон ҳаёти ва саломатлигининг жиддий бир хавф остида бўлишлиги;
2. Унинг ўрнини боса оладиган ҳалол бир дорининг йўқлиги;
3. Бу дорини дин ва иймонига содик, ишончли мусулмон бир шифокорнинг тавсия қилишлиги... Шу ўринда ҳаётини ва илмий далилларга асосланган ҳолда шуни таъкидлаймизки: Бу ҳаромлардан бирини дори сифатида

фойдаланишга мажбур қиладиган ҳеч бир тиббий зарурат мавжуд эмас. Фақатгина биз бу ҳаромларнинг бошқа нарсалар бўлмаган жой ва минтакаларда яшайдиган мусулмонлар учун эҳтиёт сифатида фатво ҳукмини бераёلمиз.

ЗАРУРИЙ ЭҲТИЁЖЛАРНИ ҚОНДИРА ОЛАДИГАН БИР ЖАМИЯТДА ЯШАЙДИГАН БИР ШАХС ҲАРОМНИ ҚўЛЛАМАЙДИ

Инсоннинг фақат ўз ерида ва ўз ўлкасида егулик тополмаслиги ҳаромлар қўллаши учун бир зарурат бўла олмайди. Зеро, мусулмон ёхуд зиммий ўз жамиятида яшаган шахсларда заруратни қондира оладиган даражада озик-овқат захираси бор бўлгани тақдирда ҳаромни ейишга мажбур саналмайди. Чунки: Ислом жамоати бир вужуд ёхуд бир бирини тутиб турган соғлом бино каби, бир бирларининг дарди ташвишлари билан кизикқан, уларни баҳам кўрган бир жамият сифатида ажраимас бир бутунликни ташкил қилади.

Бу ўзаро ижтимоий ҳамкорлик ва ёрдамлар хусусида Ислом ҳуқуқчиларидан Ибн Ҳазм дейдики: "Мусулмон ва ё зиммий бир дўстининг қўлида захира озик-овқат бўла туриб ўлимтик ёхуд чўчка гўшти ейиши мумкин эмас. Чунки очни тўйдириш мол ва овқат эгаси учун фарздир... Бундай бир ҳолатда ўлимтик ёки чўчка гўшти ейишлик зарурат ва мажбурият ҳисобланмайди. Овқат эгаси ортиқча емакни ўз ихтиёри билан бермаса у ҳолда куч ишлатиб тортиб олиш мумкин. Агар ўлдирилса, ўлдирилганининг жазоси қасосдир. Агар овқат соҳиби ўлдирилса, Аллоҳ таолонинг лаънатига мустаҳик бўлади. Зеро бир ҳаким манъ этган ва Қуръони Каримга кўра тажавузкорлар жумласига қиради: **"Агар улардан бирови иккинчисининг устига тажаввуз қилса, бас то**

(тажаввузкор тоифа) Аллоҳнинг амрига қайтгунича сизлар тажоввуз қилган (тоифа) билан уришинглар!" (Хужурот сураси-9).

Ҳакни манъ этиб, ҳақдорга бермаган киши шариаат черасидан чиққан ва ҳақ соҳиби бўлган биродарига тажаввуз қилган ҳисобланади. Шунинг учун ҳам ҳазрати Абу Бакр Сиддик разияллоху анху закотни бермаганларга қарши куч ишлатиб, уришган эди (Ал-Михали Ибн Ҳазм 6 ж. 159 с.).

ШАРЪИЙ СЎЙИШ. ҲАММА СУВ ҲАЙВОНЛАРИ ҲАЛОЛДИР

Яшаган жойлари жиҳатидан ҳайвонлар сув ва қуруқлик ҳайвонлари ўлароқ иккига бўлинади.

Сув ҳайвонлари, яъни сувдан бошқа ерда яшай олмайдиган ҳайвонларнинг ҳаммаси қаерда ва қандай бўлишидан қатъий назар ҳалолдир. Тури қандай бўлса бўлсин, уни тутган ҳоҳ мусулмон, ҳоҳ ғайри дин бўлсин, ҳайвоннинг тирик ёхуд ўлик эканлигига эътибор саналади. Аллоҳ таоло маълум бир қисмини ҳаром қилмасдан ва бошқа ҳайвонларда бўлгани каби шаръий сўйишлик шартини қўймасдан бутун денгиз ҳайвонларининг ҳалол эканлигини билдириш билан бандаларига осонлик ва эркинликни таъмин этгандир. Ҳатто иложи борица ҳайвонга азоб бермаслик шарти билан уни қўлга олиш учун инсонга ҳар қандай воситадан фойдалана олиш имконини бергандир.

Аллоҳ таоло бу ҳусусда шундай марҳамат қилади:

"У сизларга янги гўшт (яъни, балиқ гўшти) ейишларингиз ва тақадиған такничоклар чиқариб олишларингиз учун (сизларга) денгизни ҳам бўйинсунидириб қўйган зотдир " (Наҳл сураси-14).

Ва бошқа бир ояти каримада эса шундай дейилади: **"Сизларга ўзингиз ва бошқа мусофирлар фойдаланиши учун денгиз (сув) ови ва унинг емишлари (яъни сизлар овламай ўзи соҳилига чиқиб қолган нарсалар) ҳалол қилинди"** (Моид сураси-96).

Аллоҳ таоло бу ҳукмларни шу тарзда умумлаштиради: **"Сенинг Роббинг ҳеч нарсанинг унутмагандир"**.

ҚУРУҚЛИК ҲАЙВОНЛАРИДАН ҲАРОМ БЎЛГАНЛАРИ

Юқорида зикр этилган ояти каримада эслатиб ўтилгани каби Қуръони Карим қуруқлик ҳайвонлари орасида хос ўлароқ чўчкадан бошқасининг ҳаром эканлигини билдирмаган (ўлимтик ҳайвон, қон ва Аллоҳ таолодан бошқага атаб сўйилган қурбонликлар бундан мустасно).

Лекин пайғамбаримиз Муҳаммад саллаллоху алайҳи вассалом ҳақларида Қуръони Каримда шундай дейилади: **"У пайғамбар уларни яхшиликка буюради, ёмонликдан қайтаради ва пок нарсаларни улар учун ҳалол қилиб, нопок нарсаларни уларга ҳаром қилади"**. (Аъроф сураси-157).

Ўлимтик нарсалар баъзи мункирлар томонидан қанчалик хуш кўрилмасин, соғлом ақл ва туйғуга эга бўлган инсонлар наздида ифлос ва манфур бўлган нарсалардир.

Шунингдек, Имом Бухорий ривоят қилган бир ҳадисга кўра *"Ҳазрати пайғамбар саллаллоху алайҳи вассалом Ҳайбар қунида миниладиган ҳайвонларнинг ейилишини таъқиқлади"*.

Баъзилар айтадиларки: Миниладиган ҳайвонларнинг гўштини ҳаром қилинишининг сабаби, вақтинчалик ва

маълум бир сабабларга кўрадир. У ҳам бўлса, Ҳайдар қунида маркабларнинг миниш эҳтиёжидир.

Имом Бухорий ва Имом Муслимларнинг "Саҳиҳ"ларида ривоят қилинишича *"Расулulloҳ саллаллоху алайҳи вассалом йиртқич ҳайвонларнинг озиқ тишлари ва қушларнинг гўштини ейиши таъқиқланган"*. Бу ерда *йиртқич ҳайвондан мақсад: арслон, қоплон ва бўри сингари; қушлардан мақсад эса: бургут, лочин, калхат ва шунга ўхшаш йиртқич тирноқли қушлардир*.

Ибн Аббос разияллоху анху фикрича Қуръонда зикр этилган тўрт нарсдан бошқаси ҳаром эмас. Балки у йиртқич ҳайвонларнинг ейилишининг таъқиқланган ҳадисларда ҳаром эмас, қарохат назарда тутилган деган фикрда бўлгандир ёки бундай ҳадислар унга етиб бормагандир. Абу Довуд Ибн Аббос разияллоху анхудан шундай ривоят қилади: *"Ибн Аббос дейдики: Жоҳилият даври араблари баъзи нарсаларни ер. баъзиларини эса ёмон кўрганликлари учун эмас эдилар. Кейин Аллоҳ таоло пайғамбарларини юборди, ҳалол ва ҳаромни кўрсатган китобини туширди: У ҳалол қилган нарса - ҳалол, ҳаром қилган нарса - ҳаромдир. Ҳаққида бирон ҳукм билдирилмаган нарса эса бағишлангандир. Ва шу оятни ўқиди: "Айтнинг: "Менга ваҳий қилинган Қуръонда ейдиган киши учун ҳаром қилинган нарсани кўрмайман. Магар ўлакка ё тўқилган қон, ёки тўнғиз гўшти бўлса - чунки у ҳаромдир, - ёхуд Аллоҳдан ўзга учун аталган фосиқлик бўлса (ҳаромдир). Бас, ким золим ва тажоввузкор бўлмаган ҳолда музтар бўлиб қолса (масалан, очликдан ўлмаслик) учун у нарсалардан ейиш билан гуноҳкор бўлмас), Зеро Парвардигорингиз мағфиратли, меҳрибондир"* (Анъом сураси - 145).

Бу оятга асосланиб Ибн Аббос миниладиган ҳайвонларнинг гўштини ҳалол деб билди.

Имом Молик ҳам Ибн Аббос билан бир хил қарашда. У йиртқич ва шунга ўхшаш ҳайвонлар ҳаром эканлигини айтмаган, уларнинг макруҳ эканлиги ҳақида фикр билдирган.

Шаръий сўйишлик ҳаром бўлган ҳайвонларнинг гўштини ҳалолга айлантирмайди, фақат ошлашга эҳтиёж бўлмаган ҳолда мазкур ҳайвонларнинг териларининг ҳалол бўлишлигига таъсир қилиши мумкин.

УЙ ҲАЙВОНЛАРИНИНГ ҲАЛОЛ БЎЛИШИ УЧУН ШАРЪИЙ СЎЙИШ ШАРТДИР

Ейилиши ҳалол бўлган қуруқлик ҳайвонлари икки қисмга бўлинади:

1 - Туя, сигир, қўй ва шунга ўхшаш уйда бокиладиган ҳайвонлар билан бирликда товук, қабутар ва уларга ўхшаш тутилиши мумкин бўлган ҳайвонлар.

2 - Тутилиши мумкин бўлмаган ҳайвонлар...

Ислом биринчи қисмга киритилган ҳайвонларнинг ҳалол бўлишлиги учун шаръий сўйишни шарт қилгандир.

ШАРЪИЙ СЎЙИШЛИКНИНГ ШАРТЛАРИ

Шаръий сўйишликнинг бир қанча шартлари бор:

1. Ҳайвонларнинг қон оқитадиган ва томирларини кесадиган ҳоҳ тошдан ҳоҳ ёғочдан бўлган ўткир бир олат билан сўйилиши... Имом Аҳмад, Абу Довуд, Насоий, Ибн Можа, Ҳаким ва Ибн Ҳиббонлар ривоят қилишларича Адий ибн Ҳотим ат-Той дедик: *"Эй Расулulloҳ! Биз ов қилганимиздан сўнг уни сўйиш учун тош ва қамишдан бошқа нарса тополмаяпмиз"*. Расулulloҳ (с.а.в) жавобан шундай дедилар:

- *"Аллоҳнинг номини зикр этиб истаган нарсанг билан қонини оқиз"*.

2. Хайвоннинг томоғидан ёки бўйнидан ўлдирилиши... яъни, бунда бўйин ёки томоқдан кесиш билан хайвон мутлақо ўлган бўлади. Энг мукаммал сўйиш кизил ўнгачининг ёки ҳар икки тарафда жойлашган шох томирларининг кесилиши билан амалга ошади.

Мазкур шаклда сўйишнинг имкони бўлмаса бу шарт ўз ҳукмини йўқотади. Масалан: боши билан қудуққа тушган ва бўйни билан томоғидан сўйилишга имкони бўлмаган хайвонларда бу шарт ўз кучини йўқотди ва уларга ов хайвонларига қўлланган усул қўлланилади. Бу ҳолатда қўл етган ҳар қандай бир жойидан қон оқтириш кифоя қилади.

Имом Бухорий ва Имом Муслим разияллоху анху лар ривоятларига кўра Рафойи ибн Ҳадид айтидики: *"Пайғамбар саллаллоху алайҳи вассалом билан бир сафарга чиққан эдик. Туялардан бири қочди. Отимиз бўлмагани учун бир киши уни ўқ билан уриб ўлдирди. Шунда Расулulloх саллаллоху алайҳи вассалом айтдилар: "Бу хайвонларда ёввойи хайвонларнинг одати бордир. Шундай бўлиб қолган тақдирда сиз ҳам айнан шундай қилинг".*

3 - Аллоҳ таолодан бошқа ном зикр қилинамаслиги... Бу ҳусусда бутун уламолар иттифок қилганлар.

Зеро жоҳилият даврида инсонлар илоҳ ва бутларига яқинлашиш тушунчаси билан қурбонлик келтирганларида бутларининг ва илоҳларининг исмини бақирган ҳолда тилга олар эдилар. Шунингдек, тикилган тошлар устида ҳам аини шаклда хайвон сўярдилар. Юкорида айтиб ўтганимиздек Куръони Карим "Аллоҳдан бошқага аталган... тикилган тошларга" ифодасига урру бериш билан бутун бу ишларни ҳаром қилгандир.

4 - Хайвон сўйилар экан, Аллоҳ исмининг зикр қилинишлиги... Бу ҳукмларнинг энг очигидир. Куръони Каримда бу ҳусусда шундай марҳамат қилинади: **"Бас, агар Аллоҳнинг оятларига иймон келтирувчи бўлсангизлар, Аллоҳнинг номи зикр қилинган**

нарсалардан (яъни, Аллоҳнинг номи айтилиб сўйилган хайвонларнинг гўштидан) еяверинглар" (Анъом сураси - 118).

"Аллоҳнинг номи зикр қилинмаган нарсалардан емангиз! Зотан, бу иш итоатсизликдир" (Анъом сураси - 121).

Имом Бухорий ва бошқалар қилган ривоятда Расулulloх саллаллоху алайҳи вассалом шундай марҳамат қиладилар: *"Аллоҳ таоло исми зикр қилиниб қони оқизилган хайвонларнинг гўштини енглар".*

Ўргатилган ов итини қўйиб юбораётганда еки силоҳнинг тепкисини босаётганда "Бисмиллаҳ" дейишлик ҳусусидаги саҳиҳ ҳадислар ҳам бу шартлар ижобидир.

Баъзи уламолар айтидики: Сўйишда Аллоҳ таолонинг исмини тилга олишлик воз кечиб бўлмайдиган бир шартдир. Аммо бу фақатгина хайвонлар сўйилиши асносида бўлиши шарт эмас. Зеро ейилаётганда "Бисмиллаҳ" дейишлик кифоядир. Бу тариқа, емакдан аввал "Бисмиллаҳ" деган киши, устида Аллоҳ таоло исми зикр қилинмаган нарсани емаган бўлади. "Саҳиҳ"и Бухорийда ҳазрати Ойишадан ривоят қилинадики, бир қавм пайғамбар саллаллоху алайҳи вассалом ҳузурига келиб сўрадилар: *"Баъзилар бизга гўшт олиб келадилар. Бунинг устига Аллоҳ таолонинг исми зикр қилинганми йўқми билмаймиз. Ундан ейликми ёки емайликми? Расулulloх саллаллоху алайҳи вассалом марҳамат қилдилар: "Сиз Аллоҳ таоло исмини зикр қилган ҳолда еяверинг".*

СЎЙИШЛИК ҲИҚМАТИ

Тушунишимизча сўйишликнинг ҳикмати хайвонга азоб бермасдан энг қисқа ва осон йўл билан унинг руҳини чиқармоқликдир. Шунинг учун ўтқир асбоб билан тамок

ёҳуд бўйнидан кесиш шарт қилинган. Чунки ўлимни энг тез таъмин этган нарса кескири олатдир. Рух осонликча чиқадиған жой томоқдир. Тиш ва тирноқ билан сўйишлик динимизда қатъиян манъ қилинади. Зеро, бундан сўйиш хайвонни қийноққа солади, кўпгина хайвонлар бўғилиб ўлади. Расулulloх саллаллоху алайҳи вассалом сўйиш осон бўлиши учун пичокни чархлашга буюрганлар.

Имом Муслим Шаддод ибн Авсининг ривоят қилган бир ҳадиси шарифда шундай дейилади: *"Аллоҳ таоло ҳар ҳусусда яхшиликни амр этган: ўлдирганингизда чиройли бир шаклда ўлдиринг, сўйганингизда ҳам чиройли сўйинг, пичоғингизни аввалдан чархлаб сўнгра хайвонга яқинлашинг".*

Ибн Умардан Ибн Можаниннг ривоят қилишича, Расулulloх саллаллоху алайҳи вассалом пичокнинг чархланиб, хайвонлардан яширишини амр этиб шундай деганлар: *"Хайвон сўяётган ҳар ким бу ишни дарҳол бажарсин".*

Имом Бухорийнинг шартларига кўра саҳиҳ деб қабул қилинган Ҳакимнинг Ибн Аббосдан ривоят қилган ҳадиси шарифда айтилишича, бир киши сўйиладиган хайвонни ётқизиб қўйиб пичоғини чархлаётган эди. Расулulloх саллаллоху алайҳи вассалом бу ҳолатни кўриб шундай дедилар: *"Уни қайта-қайта ўлдирмоқчимсан? Нега уни ётқизишингдан аввал пичоғингни чархламадинг".*

Абдураззоқ ривоят қилади: *"Бир қуни ҳазрати Умар бир кишининг сўйишга олиб бораётган хайвонни оёқларидан тутиб судраб бораётганини кўриб дедикки: Сенга нима бўлди ўзи? Уни ўлимга чиройли шаклда олиб бор!.."*

Ҳа, яна бу масалада ҳам Исломнинг олий раҳмат ва шафқатининг намоён бўлганини кўриб турибмиз. У ҳам бўлса, инсоннинг кучи етганича ва иложи борича хайвонга шафқатли бўлиши ва уни исканжадан кутқариб қолишдир.

Жоҳилият даври кишилари туяларнинг сиртини ва кўйларнинг қуйруғини кесиб олар эдилар. Бу билан хайвонларга кўп азоб берар эдилар. Шунинг учун ҳам сўнг Расулulloх саллаллоху алайҳи вассалом уларни огоҳлантириб бу қисмлардан фойдаланишни ҳаром қилганлар.

Имом Аҳмад, Абу Довуд, Термизий ва Ҳаким разияллоху анху лар ривоят қиладилар: *"Хайвон тирик бўлган ҳолда ундан кесиб олинган нарса ўлимтик ҳукмида бўлиб, ҳаром саналади".*

БЎҒИЗЛАШЛИК АСНОСИДА "БИСМИЛЛАҲ" ДЕЙИШЛИК ҲИҚМАТИ

Бу аснодаги "Бисмиллаҳ" зикрининг нозик бир ҳикмати бор. Бир томондан бу бутпарастларга қарши чиқиш ва муҳофазатдир. Чунки улар қурбонлик келтириш ва сўйиш асносида бутининг номини зикр қилса, мўмин нега Аллоҳ таоло исмини тилга олмасин?...

Яна бир томони шундаки, бу хайвонлар Аллоҳ таоло яратган ва руҳга эга бўлган жонотлар бўлганлиги эътибори билан инсонларга тенг ҳолатдадир. Шундай экан, инсон қандай қилиб у хайвонларни ва ер юзидаги бутун мавжудотларни яратган Аллоҳ таоло изни бўлмай туриб уларга эғалик қилиб руҳларидан айира олади? Мана шу ўринда Аллоҳ таоло исмини зикр этишлик, бу илоҳий изни очикча эълон қилмоқлик демакдир. Гўё сўйиш билан инсон шундай деган бўлади: Мен буни бу мавжудотларга душманлигимдан ва бу жонотларни заиф кўрганымдан қилмаяпман. Мен фақат Аллоҳ таоло исми билан кесаман. Аллоҳ таоло исми билан овлайман ва яна Аллоҳ таолонинг исми билан ейман...

АҲЛИ КИТОБ (ЯХУДИЙЛАР ВА НАСРОНИЙЛАР)НИНГ ҲУКМИ

Сўйишлик хусусида Ислом кўрсатган эътибор ва муносабатни бир қадар билиб олдик. Араб ва бошқа миллатга мансуб мушриклар ҳайвон сўйишликни диннинг асли бўлган одат ва ҳатто масаласи даражасига кўтарганлар, тикилган тошлар ва илоҳларига атаб қурбонлик қилишга бошлаганлар ва бу тариқа ҳайвонларни қурбонлик номи билан сўйиб уларга ибодат этганлар. Ислом келиши биланоқ қурбонлик асносида ва ҳар қандай ҳолатда Аллоҳ таолодан бошқанинг номини зикр қилишни ман этади ва бу ишни ҳаром деб эълон қилади.

Аҳли китоб (яхудийлар ва насаролар) аслида тавҳидга ишонар эдилар. Аммо кейинчалик ораларига эски куфрнинг қирадиган тамоман покланмаган баъзи мушрикларнинг кириши билан айни мушриклик аломатлари уларди ҳам кўрина бошлади. Шундай бўлса ҳам Аллоҳ таоло аҳли китоб билан сиҳриятда (қиз олишда)руҳсат этгани каби уларнинг озик-овқатларини ҳам изн берганди. Қуръони Каримнинг охириги туширилган оятларида бирида шундай марҳамат қилинади:

"Бугун сизлар учун барча покиза нарсалар ҳалол қилинди. Китоб берилган кимсаларнинг таомлари сизлар учун ҳалолдир ва сизларнинг таомларингиз улар учун ҳалолдир" (Моида сураси-5).

Бу оятнинг қисқача тафсири: бугун баҳийра, соиба, васийла ва ҳомий бўлишликдан қатъий назари пок бўлган ҳар нарса сизга ҳалол қилинди. Шу билан бирга аҳли китоб бўлган яҳудий ва насароларнинг таомлари ҳам (уларнинг асилларини кўзда тутган ҳолда) сиз учун ҳалолдир. Аллоҳ таоло буни ҳаром қилган эмас. Сизларнинг овқатингиз ҳам уларга ҳалолдир. Улар сўйган ёхуд овлаган ҳайвонлардан

ейишингиз мумкин. Улар ҳам сиз сўйган ва овлаган ҳайвонлардан ея оладилар.

Ислом бу хусусда араб мушриклари билан муносабат масаласида қаттиқ ва қатъий, аҳли китобга эса юмшоқ бир йўл тутган. Чунки ваҳийга, пайғамбарликка ва умумиятла диннинг аслига ишонганлари учун аҳли китоб мўминларга яна ҳам яқиндир. Уларнинг емакларидан ей-ишлик, сиҳрият (улардан-қиз олиш) билан акроболик қилишнинг ва улар билан муносабатда бўлмоқликнинг кўп фойдалари ҳам бор. Чунки оримиздаги алоқалар мустаҳкамланиб борса, улар Ислом ҳақиқатини ва ахлоқини уни яшаган мусулмонлардан ўрганадилар ва динимизнинг ҳар маънода энг комил шакилда, энг пок фикр билан яшаган, ҳолда бутун ва бидъатлардан, нопок нарсаларнинг ва бутпарасларнинг одатларидан узоқ ўлароқ ўз динларининг асли эканлигини очикча кўрадилар.

"Аҳли китобларнинг таомлари" ифодаси уларнинг ҳар турли таомларини ўз ичига олган кенг қўламли бир ифода бўлиб, улар сўйган ҳайвонлар, улар тайёрлаган таомлар ва ҳар турли ейишлик нарсалар (ўлимтик, қон чўчка гўшти бундан мустасно) биз учун ҳалол ҳисобланади.

Шу ўринда мусулмонларни яқиндан қизиқтирган ва ҳар бир мусулмон билиши керак бўлган баъзи хусусларни эслатиб ўтиш мақсаддан мувофиқдир:

1. ЧЕРКОВ ВА БАЙРАМЛАР УЧУН СЎЙИЛГАН ҲАЙВОНЛАР

Ҳайвонлар сўйилар экан аҳли китобдан бўлган кишининг Масиҳ, Азиз каби Аллоҳ таолодан бошқа бир исми зикр этгани эшитилмаса унинг сўйгани ҳалолдир. Аммо бошқа бир номни зикр этгани эшитилса, у сўйган ҳайвонлар гўштини ейишлик ҳаром бўлади. Чунки бу ҳолат

Аллоҳ таолодан бошқанинг номи зикр этилиб сўйилган ҳолдир.

Баъзи олимлар айтадиларки: Аллоҳ таоло уларнинг таомини бизга ҳалол қилган. Нима деганларини, нимани зикр қилганларини ҳам У ҳаммадан яхшироқ билади.

Каркос деб аталган бир черков учун сўйилиб унга бағишланган бир кўчқор тўғрисида Абу Дардога хабар бериб "ундан ейдикми?", деб сўралганида у жавоб берди: *"Аллоҳим ўзинг бағишла; улар аҳли китобдир. Уларнинг таоми бизга, бизники уларга ҳалолдир"* деди ва ейишга изн берди.

Имом Молик эса аҳли китоб черков ва хавралар учун сўйилган ҳайвонлар ҳақидаги бир саволга шундай жавоб қилди: "У ҳаром эмас, аммо мен хуш кўрмайман".

Буни хуш кўрмаслиги, Аллоҳ таолодан бошқага атаб сўйилган бўлиши мумкинлигининг андишасидан ва такводандир. Унинг Аллоҳдан бошқага атаб сўйилган деганда аҳли китоб ўз илоҳларига яқинлик ниятида сўйган ўзлари емаган ҳайвонларни назарда тутди.

Аммо сўйиб туриб еганлари эса уларнинг таомлари ҳисобланади. Аллоҳ таоло марҳамат қилганидек: "Китоб берилганларнинг таоми сизларга ҳалолдир" Шунинг учун ҳам Имом Молик уни ҳаром деб билмаган. (Бу фатво, Имом Моликнинг тақвоси ҳақида энг очик далиллардан биридир. Чунки, баъзиларнинг бугун қилаётганлари каби дарҳол ҳаром деб айтмаганлар, уни хуш кўрмайман дейишлик билан кифояланганлар. Бир-бирига қарама-қарши бўлган икки ифодани юқорида айтиб ўтилганидек бирлаштирганлар: Булардан биринчи-си, Аллоҳдан бошқасининг номини олинишлиги... иккинчиси эса; аҳли китоб таоми ҳукмидир...)

II - ЭЛЕКТР ВА ШУНГА ЎХШАШ АСБОБЛАР БИЛАН СЎЙИЛГАН ҲАЙВОНЛАР

Бидиниши керак бўлган энг муҳим масала шудир: Уларнинг сўйилиш шаклининг бизникидан бўлиши, яъни тамоқнинг кесилиши шартми?

Ақсарият Ислом уламолари буни шарт деб биладилар. Моликий мазҳабига мансуб бир жамоатнинг фатвосига кўра бу шарт эмас.

Моида сурасидаги оятнинг тафсирида Қози Ибн Арабий айтади: "Бу аҳли китобнинг ов ва таомларини Аллоҳ таоло пок, дея васф этганининг бир далилидир. Бу мутлақо ҳалолдир. Аллоҳ таолонинг буни такрор этишлиги: бутун шубҳаларни ўртадан кўтариш ва бузқ тушунчадаги узундан - узоқ изохга сабаб бўлган эътирозларни йўқ этмак учундир. Товуқнинг бўйини узиб пиширган насронийнинг бу товукнинг ейиши ва бизнинг уни олиб ейишлигимизнинг ҳукмини сўрадилар. Дедимки, ейлади, чунки у ўзининг, попларининг ва рохибларининг таомидир. У ҳар қанча шаръий сўйилган саналмаса-да Аллоҳ таоло уларнинг таомини мутлақ суратда биз учун ҳалол қилгандир. Улар ўз динларида ҳалол кўрган нарсалар биз учун ҳам ҳалолдир. Аммо Аллоҳ таоло уларни ёлғонлаган нарсалар бундан мустаснодир. Уламоларимиз дейдиларки, улар кизларини завжа сифатида бизга бермоқдалар, улар билан муносабатларимиз ҳалол бўлади-ю, нима учун уларнинг сўйганларини емайлик? Ҳолбуки ҳаром ва ҳалол бўлишда таом жинсий муносабатдан кўра пастрок мартабададир".

Бу Ибн Арабийнинг фикри. У бошқа бир ўринда эса шундай дейди: "Бўғиш ёки бошига уриш йўли билан сўйиш нияти бўлмай ўлдириб еган нарсалар ўлимтик ҳукмида ва ҳаромдир." Бу икки фикр орасида ҳеч бир зиддият йўқ. Бундан мақсад: бизнинг шаръий сўйишимизга тўғри келмаса ҳам уларнинг сўйилган сифатида қабул қилган нарсалари ҳалолдир. Уларнинг сўйилган сифатида қабул

қилмаган нарсалари эса бизга ҳам ҳаромдир. Шундай экан, сўйишликнинг муштарақ маъноси шудир. Бу ерда ейилишини ҳалоллаштирмақ нияти билан ҳайвоннинг руҳини чиқаришлик назарда тутилмоқда.

Бу Моликий бўлган бир жамоатнинг фикри-қараш.

Юқоридаги мисоллардан келиб чиққан ҳолда аҳли китоб сўйган (хоҳ электр билан, хоҳ бошқа асбоб билан бўлсин) товук, сигир ва шунга ўхшаш ҳайвонларнинг гўшти ва консервалари хусусида айта оламизки, аҳли китоб буни сўйилган ва ҳалол деб билган экан (бу хусусдаги оятнинг умумий руҳига мос равишда) биз учун ҳам ҳалолдир.

Аммо коммунистик мамлакатлардан келган гўшт ва консерваларнинг ейишлик мутлақо жоиз эмас. Чунки улар аҳли китоб саналмайдилар, бутун динларни, Аллоҳ таолони ва У юборган бутун пайғамбарларни инкор қиладилар.

III - МАЖУСИЙЛАР (ОТАШПАРАСТЛАР) ВА УНГА ЎХШАШ ТОИФАДАГИЛАРНИНГ СЎЙГАН ҲАЙВОНЛАРИ

Мажусий (оташпарест)лар томонидан сўйилган ҳайвонлар ҳақида Ислом уламолари ихтилоф этганлар. Аксарият уламолар мажусийлар сўйган ҳайвонларни ейишликни ножоиз деб билиб таъқиқлаганлар. Чунки улар мушрикдилар.

Баъзи олимлар эса ҳалол деб билганлар. Чунки пайғамбаримиз (с.а.в); *"Аҳли китобга қандай муносабатда бўлсангиз уларга ҳам шундай муомала қилинг"* деганлар.

Имом Бухорий ва бошқаларнинг ривоят қилишича Расулulloҳ (с.а.в) Ҳожар мажусийлари келтирган жизияни қабул қилганлар.

Ибн Ҳазм бу хусусда шундай дейди: *"Улар аҳли китобдир, шунинг учун ҳар ҳолда аҳли китоб ҳукмидадирлар"*.

Имом Абу Ҳанифанинг фикрига кўра, собийлар (юдузларга ибодат қилганлар) ҳам аҳли китобдан ҳисобланадилар.

БИР ҚОИДА: БИЛМАГАН НАРСАЛАРНИ СУРИШТИРМАСЛИК

Мусулмон киши билмаган нарсасини излашликка мажбур эмас экас. Масалан: Ажабо, бу ҳайвонни қандай сўйган эканлар? Бутун шартларга амал қилишганмикан ёки йўқми? Сўйилаётганда Аллоҳ исми зикр қилинми қилинмади?, сингари саволлар билан шубҳага берилишнинг ҳолати йўқ. Чунки фосиқ бўлса ҳам мусулмон ёхуд аҳли китобдан бир киши сўйган ҳайвоннинг гўштини ейишлик ҳалолдир.

Юқорида Имом Бухорий ривоят қилган бир ҳадисни эслатиб ўтган эдик: Бир гуруҳ мусулмонлар ўзларига гўшт келтирганини, аммо унинг устида Аллоҳ номи тилга олинганми, йўқми, буни билмаганларини Расулulloҳ (с.а.в)га билдирганларида пайғамбаримиз (с.а.в): *"Сиз Аллоҳ таоло исмини зикр қилган ҳолда еяверинг"* деганларини биламиз.

Уламолар мазкур ҳадис хусусида шундай деганлар: "Бу бутун феъл ва ҳаракатларни сиҳҳат ва саломат ҳолати доирасида қабул қилишликнинг далилидир. Бу масалада фасод ва бузғунчиликка доир бир далил мавжуд бўлса, у ҳолда аввалги ҳукмлар ўзгаради".

ОВ ВА ОВЧИЛИК

Араблар ва бошқа эски миллатларнинг кўпчилиги овчилик билан кун кечирар эдилар. Шу боис Қуръон ва Суннат овчиликка доир ҳукмларини эълон қилди, фикҳ уламолари ҳам бу ҳукмлардан келиб чиққан ҳолда ўз қарашларини билдирдилар, қайси ов ҳалол, қайси ҳаром, мустаҳаб ёки вожиб эканини тадқиқ этдилар ва бу мавзуда китоблар ёздилад.

Шубҳасиз, уйда боқилмайдиган ва шунинг учун тутишни имкони бўлмаган гўшти лаззатли бир қанча қуш ва ҳайвонлар бор. Ислом уй ҳайвонларини сўйишликда шарт қилган баъзи хусусларни инсонларга қулайлик бўлсин деб бу ҳайвон ва қушлар учун шарт қилмаган. Аммо Ислом инсонларни исломий низом ва ҳам уни Ислом ранги билан рангин қилмоқ мақсадида ов қилишликда баъзи шарт ва усулларни ўртага қўйгандир. Бу Шартларнинг баъзилари овчи билан, баъзилари ов билан баъзилари эса ов олатлари билан боғлиқ бўлган шартлардир.

Бу ҳукмлар қуруқлик ҳайвонлари ови ҳақидадир. Сув ҳайвонларининг овланиши ҳақида эса аввалги бўлимларда қўриб ўтганимиздек қай тарзда бўлишидан қатъий назар Аллоҳ таоло ҳалол ҳукмини берган:

"Денгиз (сув) ови ва унинг емишлари (яъни сизлар овламай ўзи соҳилига чиқиб қолган нарсалар) ҳалол қилинди" (Моид сураси-96).

ОВЧИГА АЛОҚАДОР БЎЛГАН ШАРТЛАР

Ҳайвонни сўяётган кишида мавжуд бўлиши керак барча шартлар овчида ҳам бўлиши шарт: Мусулмон, аҳли китоб ёхуд мажусий ва собийларга ўхшаш аҳли китоб ҳукмида саналганлардан бўлгани каби...

Ислом энг аввал овчиларни юмшоқ қалбли ва шафқатли бўлишга чақиради. Масалан, ейиш ва

фойдаланиш нияти бўлмайд туриб ҳайвонларни ўлдиришдан инсонларни манъ этади. Насоий ва Ибн Ҳаббонлар ривоят қилган бир ҳадисда шундай дейилади: *"Бир қушни бекордан-бекорга ўлдирганлари учун қиёмат кунда у қуш: "Ё Раббӣ, фалон киши фойдаланиш нияти бўлмайд туриб мени бекорга ўлдирган" деб шикоят қилади"*.

Яна Насоий ривоят қилган ва Ҳаким саҳиҳ бир саналган таяниб айтган ҳадисда эса шундай дейилади: "Бир қушни ўлдириб туриб ҳаққини бермаган киши қиёмат кунда жавоб беради". Қуш ҳаққини нима, эй Расулulloҳ? деб сўраганларида пайғамбар саллаллоҳу алайҳи вассалом марҳамат қилдилар: "Қушни сўйиб, бошини кесиб ташлагандан сўнг унинг гўштини ейишдир".

Овчи амал қилиши керак бўлган иккинчи шарт эса ҳаж ёки умра учун ихромга кирган бўлмаслигидир. Зеро, ихром вақтида мусулмон ҳар жонзотга, ерда ёки қўқда мавжуд бўлган ҳар ҳайвон ва қушга меҳр ва шафқат билан муомалада бўлиши лозим. Ҳаттоки ов қўлининг остида ёки жуда яқинда бўлса ҳам Ислом тарбияси уни овлашлик ёки тутишликка руҳсат бермайди.

Бу хусусда Аллоҳ таолонинг махсус амри мавжуд: **"Эй мўминлар, албатта, Аллоҳ ғойибда (қўрмай) туриб ўзидан қўрқадиган кишиларни билиш учун сизларни (ҳаж сафарига бўлган чоғингизда) қўл ва найзаларингиз етгудек овлар билан имтиҳон қилур. Мана шу (огоҳлантиришдан) кейин қим ҳадидан ошса (ихромда бўлган ҳолда ов овласа), унинг учун аламли азоб бордир. Эй мўминлар, ихромда бўлган чоғингизда бирон овни ўлдирманг!"** (Моид сураси-94-95).

"Ва модомики ихромда экансизлар, сизларга қуруқлик ови ҳаром қилинди". (Моид сураси-96).

"Сизлар учун - ихромда туриб ов овлашни ҳалол қилиб олмаган ҳолингизда..." (Моид сураси-1).

ОВ БИЛАН БОҒЛИҚ ШАРТЛАР

Ов қилинаётган ҳайвон тутилиб сўйилишининг имкони бўлмаган бир ҳайвон бўлиши керак. Акс ҳолда (яъни, тутилиб томоқ ёки бўйин қисмидан сўйилиши мумкин бўлган бир ҳайвон бўлса) уни ов йўли билан ўлдириш ножоиздир.

Қурул ёки ов итлари билан бир ҳайвон овланса ва ўлмай туриб, жонли ҳолатларда етиб олинса, у ҳолда бу ҳайвон одатдаги шаръий усулда сўйилиши шарт... У ҳайвонга жони чиқиб турганда етишиб олиб сўйилса мақсадга мувофиқ бўлади, аксинча, сўйилмай ўз ҳолига ташлаб ўлдирилса гуноҳ бўлади. Бухорий ва Муслимнинг "Саҳиҳ"ларидаги бир ҳадисда шундай дейилади: "Итти овнинг орқасидан қуйиб юбораётганда Аллоҳ таоло исмини зикр қил. Ит овни жонли ҳолатда келтирса дарҳол сўйиб ол..."

ОВ АСБОБЛАРИ БИЛАН БОҒЛИҚ ШАРТЛАР

Ов асбоблари икки қисмдир.

1-қисм. Моида сураси 94-оятда **"қўл ва найзалирингиз етгудек..."** иборасида ишора этилганидек найза, қилич, ўқ сингари ўтқир асбоблар...

2-қисм. Тўрт оёқли йиртқич ҳайвонлардан ит ва борс, йиртқич қушлардан эса бургут, лочин каби қўлга ўргатиш мумкин бўлган жониворлар. Бу ҳусусда Аллоҳ таоло Қуръони Каримда шундай марҳамат қилган: **"Айтинг: "Сизлар учун барча покиза нарсалар ва яна сизларнинг таълимингизни олган жониворларнинг (тутиб келтирган овлари) ҳалол қилинди"** (Моида сураси-4).

ЎТҚИР АСБОБЛАР ЁРДАМИДА ОВЛАШЛИК

Асбоблар билан қилинган овнинг икки шarti бор:

1. Асбоб оғирлиги билан эмас, кескирлиги билан ҳайвон вужудига ботиши керак...

Адий ибн Ҳотим Расулуллоҳ саллаллоҳу алайҳи вассаломдан: *"Мен овимни "меърод" деб аталган ўқ билан уриб тушураман, бунинг ҳукми қандай?"* деб сўраганида шундай жавоб бердилар: *"Меъроднинг отганинга агар вужудга кирса, е , акс ҳолда эни билан тегиб, вужудини ёриб кирмаса ема!"* (Бухорий, Муслим). (Меърод - ўртаси қалин ва эни билан бориб тегадиган, қаттиқ бир ўқ).

Бу ҳадиси шарифнинг ифодасига кўра, овда қўлланилган асбоб оғир бўлса ҳам вужудни ёриб кириши керак. Шу ўринда айтиб ўтиш лозимки, тўппонча, милтиқ сингари ўтли қурулларнинг ва ўқ сочмалари билан урилган овлар ҳам ҳалолдир. Зеро, бу ўқ найза, қилич, камон ўқидан ҳам кўра қувватли бир шаклда ҳайвон вужудига кириб боради.

Аммо Имом Аҳмад ривоят қилган "Милтиқ билан отилган ҳайвонларнинг фақат сўйилганини енлар" ҳадиси ва Имом Бухорий ривоят қилган "Милтиқ билан отилган ҳайвонлар бир жойига уриб ўлдирилган ҳайвонлар ҳукмидадир" мазмундаги Ибн Умар разияллоҳу анхунинг сўзлари юқоридаги фикримизга тескари бўлган бир ҳолатни келтириб чиқармоқда.

Шу ўринда бир нарсани унутмаслигимиз керакки, мазкур ҳадис ва Ибн Умарнинг сўзидаги милтиқдан мақсад, у даврларда лойдан ясаиб қурилган ва ёйли қурул сифатида фойдаланилган бир асбоб бўлиб бугунги милтиқлардан бутунлай фарқ қилади.

Тош билан ов қилиш ҳам юқорида зикр қилинган ҳадисдаги милтиқ ҳукмидадир. Расулуллоҳ саллаллоҳу алайҳи вассаломбундай овни тақиқлаганлар. Бухорий ва

Муслим ривоятига кўра пайғамбаримиз саллаллоҳу алайҳи вассаломшундай деганлар: "Тош на овга ярайди, на душманни яралашга. Бор йўғи тиш синдириб, кўз чиқариши мумкин".

2. Расулуллоҳ саллаллоҳу алайҳи вассалом Адий ибн Ҳотимга ўргатганидек олатни отиш ва мўлжалга олиш вақтида Аллоҳ таоло исмининг тилга олиниши...

Бу ҳусусда пайғамбаримиз саллаллоҳу алайҳи вассаломнинг ҳадиси шарифлари асос сифатида қабул қилинган.

ИТ ВА БОШҚА ОВ ҲАЙВОНЛАРИ ҲУСУСИДА

Агар ит ва шунга ўхшаш ҳайвонлар ёрдамида ов қилин-са, баъзи шартлар мавжуд бўлиши керак:

- Ов ҳайвонинг ўргатилган бўлиши...
- Овни ўзи учун эмас, эгаси учун тутиб келиши...
- Аллоҳ таоло исмини зикр қилган ҳолда қўйиб юборилиши...

г) Овнинг орқасидан қўйиб юборилган ҳайвон билан бошқа бирор ҳайвонининг бўлмаслиги...

Бу шартларнинг асли Қуръони Каримда очик бир шаклда билдирилгандир: **"(Эй Мухаммад, мўминлар). Сиздан ўзлари учун нималар ҳалол қилинганини сўрайдилар. Айтинг: "Сизлар учун барча покиза нарсалар ва яна сизларнинг таълимингизни олган жониворларнинг (тутиб келтирган овлари) ҳалол қилинди. Бас, улар сизлар учун ушлаб келтирган нарсаларни еяверинглар ва (уларни овга қўйиб юбораётганларингда) Аллоҳнинг номини зикр қилинглар! Аллоҳдан кўркинглар!"** (Моида сураси-4).

1. Ўргатишликнинг маъноси очикдир. Яъни, ҳайвон эгасининг истаганидек ҳаракат қилиши, тутганини эгасига келтириб бериши, қўйиб юборилганда овнинг орқасидан

ҳужум қилиши, овга озор бераётганини хис қилиши каби ҳолатлар ўргатилганликнинг далилларидир. Баъзи факихлар орасида бу шартлар ҳусусида ихтилофлар бор. Аммо муҳими уларнинг кўпчиликлари томонидан қабул қилинган шартларга мос равишда ўргатилган бўлишдигидир.

2. Овни эгаси учун тутиб келишдигининг маъноси, ўзининг бу овдан бир тишлам ҳам емаслигидир.

Пайғамбаримиз саллаллоҳу алайҳи вассалом бу ҳусусдаги бир ҳадисларида марҳамат қиладилар: *"Итти қўйиб юборганинда ит бу овдан бирор нарча еса, сен ундан ема. Чунки ит уни ўз нафси учун тутган бўлади. Ҳужум қилганида овни ўлдирсаю, ўзи емаса, сен ундан е.. Зеро, уни эгаси учун тутган саналади"*. (Аҳмад).

Итнинг ўргатилиши ва овни фақат эгаси учун тутиб келишидаги шартлар хикмати: заиф характерли кишиларнинг масҳара қилишларига йўл қўймаслик учун йиртқич ҳайвонлардан ва итлардан ортиб қолган нарсаларни ейишликдан инсонни узоқлаштириб бу билан уларнинг шаънини ва қадрини улуғламоқликдир. Аммо ўргатилган ва овни фақат эгаси учун тутиб келган итнинг ҳолати худди овчи қўллаган ўқ ва найза кабилар.

3. Итти ов орқасидан қўйиб юбораётганда Аллоҳ таоло исмини зикр қилиниши ҳудди ўқ отиш, найза санчиш ва қилич уриш вақтида Аллоҳ таолонинг исмини зикр этиш сингаридир.

"Бас, улар сизлар учун ушлаб келтирган нарсаларни еяверинглар ва (уларни овга қўйиб юбораётганларингда) Аллоҳнинг номини зикр қилинглар! Аллоҳдан кўркинглар!" (Моида сураси - 4).

4. Овнинг орқасидан қўйиб юборилган итдан ташқари бошқа бир итнинг бўлмаслиги саҳиҳ ҳадислар бу ҳусусда иттифок ҳолидадир. Аллоҳ таоло исми зикр этилиб қўйиб

юборилган итга бошқа бир ит ёрдам берса, у овни ейишлик ҳалол эмас.

Адий ибн Ҳотим Расулulloҳ саллаллоҳу алайҳи вассалом дан сўради: *"Мен итими кўйиб юборганимда бошқа бир итни унга қўшилган ҳолда қўраман. Овни қайси бири тутганини билмай қоламан..."* Пайгамбаримиз саллаллоҳу алайҳи вассалом дедиларки: *"Уни ема... Чунки сен бошқанинг эмас, ўз итининг устига Аллоҳ таолонинг исмини зикр этдинг"*.

Ҳайвон қўйиб юборилаётган ёхуд олат отилаётган вақтда Аллоҳ таолонинг исмини зикр қилиш унутилса, гуноҳ йўқдир, чунки Аллоҳ таоло унутилган ва хато билан қилинган ишларнинг жавобгарлигидан бу умматни ҳалос этгандир.

Шундай бўлиб қолган тақдирда сўйишликда бўлгани каби бу ҳолда ҳам уни ейишлик асносида Аллоҳ таолонинг номини зикр қилиш билан хато тузатилади.

Шаръий сўйишлик ҳақида сўз юритганимизда Аллоҳ таолонинг исмини зикр этишнинг ҳикматларини айтиб ўтган эдик. Ўша сўзлар бу ҳолатга ҳам тегишлидир.

ОВНИНГ ЎЛИК ҲОЛДА ТОПИЛИШИ

Баъзан овчи бир ҳайвонни отиб йўқотиб кўяди ва бир қанча вақтдан кейин ёки бир неча кундан кейин топиб олади. Бундай ҳолатларда ов баъзи шартлар билан ҳалол бўлади:

1. Сувга тушмаган бўлишлиги керак. Имом Бухорий ва Имом Муслим "Саҳиҳ"ларида қайд этилишича Расулulloҳ саллаллоҳу алайҳи вассалом шундай деганлар: *"Ўқ отганинда овингни сувга тушмаган ҳолда топсанг, у сенга ҳалолдир. Акс ҳолда унинг сувдан ёки ўқдан ўлганлигини аниқ била олмайсан"*.

2. Овнинг ўлимига сабаб бўлган бошқа бир олатнинг из бўлмаслиги керак.

Адий ибн Ҳотим айтадики: *Ё Расулulloҳ, дедим. Баъзан овимни овлайману, лекин иккинчи куни ўқим билан бирга топаман. Пайгамбар дедиларки: "Агар унда йиртқич бир ҳайвоннинг изини учратмасанг ва сенинг ўқинг уни ўлдирганлигига ҳукм этсанг, овинг ҳалолдир"*.

3. Ов ҳидланиб бузулиш даражасига етмаган бўлиши керак. Зеро, айниган гўштнинг зарари у ёқда турсин, сорлом мижозли кишилар ундай гўштдан ҳазар қиладилар ва нафратланадилар.

"Саҳиҳ"и Муслимда ривоят қилинишича Расулulloҳ саллаллоҳу алайҳи вассалом Абу Саълаба ал-Ҳожийга шундай деганлар: *"Ўқ узганиндан уч кун кейин овни айнимаган ҳолда топсанг, уни е"*.

Ичкилик

Ички, маст қилувчи спиртли моддалардир.

Ичкиликнинг ақл, вужуд, дин ва дунё устидаги зарарлари ҳақида гапириш ёки хотин, эркак ёхуд болалар каби оила аъзоларига нисбатан таҳликаларини изоҳлаш - маълум нарсанинг тақрорлашдан бошқа нарса эмас. Рухий, моддий ва ахлоқий жиҳатдан ичкиликнинг жамият ва миллатларга бўлган кўрқинчли зарарлари ҳақида ҳам шуни айтиш мумкин.

Бу хусусда татқиқотчиларнинг бирининг шу сўзларига бир кулок тутинг: "Инсон ҳаёти давомида ичкиликдан ҳам кўра ёмонроқ бир зарба еган эмас! Ичкилик сабабли вужуд ҳасталикларига учраган ёхуд телба бўлган... Ичкилик сабабли ўз жонига қасд қилган ёки бошқа бирини ўлдирган... Ичкилик сабабли асаб касалликларига тутилган ёки ошқозон, ичак касалликларидан шикоят қилган... Ичкилик сабабли инсоний киёфасини йўқотган... Ичкилик

сабабли алданиб ёки ўз ихтиёри билан бор-бурдини сотган... Охир-оқибат хор-зор бўлиб ўлиб кетган... Шунга ўхшаш бутун фалокатлар ичкилик туфайли содир бўлган... Бутун дунёдаги шифохоналарда тадқиқот ўтказилиб натижалари жаҳон жамоатчилигига эълон қилинса энди муҳаққакки тасвирлаб бўлмас даражадаги дахшатли бир манзара ўртага чиққан бўлар эди.

Жоҳилият даврида ичкилик ичишлик ҳаддан ташқари кенг ёйилган эди, дастурхонлар ичкиликсиз ёйилмас эди. У давр инсонлари шунчалик ичкиликка берилган эдиларки, луғатларида ичкиликнинг юздан зиёд номи бор эди, шеърларида факат ичкилик тўла дастурхон тасвирланар эди.

Ислом келиши билан юксак бир ахлоқ дастури уларни тарбия қила бошлади ва босқичма-босқич ичкиликни ҳаром эканлигини тушунтириб борди. Масалан: Аввалига маст ҳолда намоз ўқишликни манъ этди. Кейин зарарининг фойдасидан кўпроқ эканлигини билдирди ва ниҳоят, Аллоҳ таоло ҳар турли маст қилувчи ичкиликки қарши ўзининг сўнги ва қатъий ояти қаримасини нозил қилди:

"Эй мўминлар, ароқ (маст қиладиган ичкилик ичиш), кимор (ўйнаш), бутлар (яъни, уларга сиғиниш) ва чўплар (яъни, чўплар билан фолбинлик қилиш) шайтон амалидан бўлган ҳаром ишдир. Бас, нажот топишингиз учун уларнинг қар биридан узок бўлингиз! Ичкилик, кимор сабабли шайтон ўрталарингизда бузуғ адоват солишни ҳамда сизларни Аллоҳни зикр қилишдан ва намоз ўқишдан тўсишни истайди, ҳоло! Энди тўхтарсизлар!" (Моида сураси -90-91).

Бу икки ояти қаримада Ҳақ таоло ичкилик ва киморнинг ҳаром эканлигини очикча билдиргандир. Зеро, уларни бутлар ва фол ўқлари билан биргаликда шайтоний сифатлар деб атаган. Чунки шайтоннинг иши ёмонлик ва

мункирдир. Аллоҳ таоло инсонларни бундай ишлардан узок туришларини ва ҳазар қилишларини амр этиш билан, бунинг саодатга олиб борадиган бирдан-бир тўғри йўл эканлигини билдиргандир. Шунингдек, ичкилик ва киморнинг ижтимоий зарарларидан инсонлар орасига гина ва адоват уруғларини сочишлигини, руҳий зарарларида эса: намоз ва Аллоҳ таолога зикр қилишдан тўсишлигини эслатиш билан Аллоҳ таоло мўминларни бундай шайтоний ишлардан воз кечишликка буюради. Мўминлар бу қатъий ва очик амрга "Воз кечдик, Аллоҳим! Воз кечдик, Аллоҳим!" деб жавоб берганлар".

Ҳақиқатан мўминлар мазкур оят нозил бўлгандан сўнг кишини хайратлантирадиган даражада ҳаракатлар қилганлар. Масалан: қўлида ичкилик тўла қадаҳи бўлган ва ҳатто уни ичаётган одам бу оятни эшитар-эшитмас қадахдан орзини олиб, қолган қисмини дархол тўкиб ташлайди.

Дунёдаги мавжуд ҳукуматларнинг деярли барчаси ичкилик жамиятга зарар келтиришига ишонади. Баъзилари Америкадаги каби куч ва қонун йўли билан уни таъкиклашга ҳаракат қиладилар. Лекин афсуски бу ишни бажара олмаганлар. Ислом эса ўзининг илк даврдан бошлаб ичкиликка қарши курашган ва муваффақиятга эришган.

Черков мансублари ҳам ичкилик ҳақида нарсонийликнинг қарорлари хусусида ихтилоф қилганлар. Баъзилари Инжилнинг "Ичкиликнинг ози ошқозон учун зарарли эмас" ифодасини далил сифатида кўрсатадилар. Агар бу сўз тўғри бўлиб ичкиликнинг ози ошқозонга ҳақиқатан зарар қилмаган тақдирда ҳам ўша озидан ҳам ҳазар қилиш керак. Чунки ичкиликнинг ози аста секин инсонни кўп ичишликка етаклайди. Бир қадах иккинчисини, иккинчи қадах учинчисини бошлаб

инсоннинг ҳалокатига сабаб бўлади. Аммо ичкилик хусусида Исломнинг амри очик ва қатъийдир:

МАСТ ҚИЛУВЧИ ҲАР БИР НАРСА ИЧКИЛИҚДИР

Пайғамбаримиз саллаллоҳу алайҳи вассалом ўз замонасида биринчи бўлиб ичкиликни ҳаром деб эълон қилар экан, унинг қайси моддадан тайёрланганига қарамаган, балки унинг сўнг таъсирига, яъни маст қилишлигига диққат этган. Инсонлар уни қайси ном билан атаса атасин, қандай моддадан тайёрланса тайёрлансин, маст қилувчи ҳар бир нарса ичкилик ҳукмидадир. (Шунга кўра пиво ва унинг каби ичкиликлар ҳам ҳаромдир)

Асал, тарик, арпа каби моддаларнинг ачитишлик йўли билан ҳосил бўлган ичкилик ҳақида Расулуллоҳ саллаллоҳу алайҳи вассалом дан сўралганда шундай жавоб берганлар: "Маст қилувчи ҳар бир нарса ичкиликдир. Ҳар қандай маст қилувчи ичкилик ҳаромдир" (Муслим).

Ҳазрати Умар разияллоҳу анҳу эса пайғамбар саллаллоҳу алайҳи вассалом нинг минбарларидан туриб бутун инсонларга *"Ақлни кетказадиган ҳар бир нарса ичкилик"* эканлигини эълон қилдилар (Бухорий, Муслим).

КЎПИ МАСТ ҚИЛУВЧИ НАРСАНИНГ ОЗИ

Ислом, ичилган ичкиликнинг оз ёхуд кўплигига қарамай қатъий "ҳаром" ҳукмини чиқарган.

Исломий ҳукм учун инсонларнинг бу йўлда биргина қадам қўйишларининг ўзи етарлидир. Зеро бу илк қадамдан сўнгра давоми бор ва ичкилик ботқоғига бир ботган киши орқасига қайта олмайди.

Бу хусусда пайғамбаримиз саллаллоҳу алайҳи вассалом шундай марҳамат қиладилар: *Кўпи маст қилган*

нарсанинг ози ҳам ҳаромдир". (Бу ҳадисга кўра, маст бўлмаган ҳолда ва зиёфатларда протокол имзолари асносида бир неча қултум ичкилик ичган кимсаларнинг бу ҳаракатлари Исломга зиддир ва қатъиян ҳаромдир.)

Мазкур ҳадисни Имом Аҳмад, Абу Довуд ва Термизий ривоят қилганлар. Яна бу ровийлар келтирган бир ҳидиси шарифда айтиладики: *"Бир қозони маст қилган нарсанинг бир ҳовучи ҳам ҳаромдир"*.

ИЧКИЛИК ТИЖОРАТИ

Ислом ичкилик ичишни ҳаром қилиш билан чекланиб қолмай, айнаи замонда унинг тижоратини ҳам ҳаром сифатида таъқиқлаган.

Ичкилик ишлаб чиқариш, ичкилик сотиладиган маконга эга бўлиш ва бундай бир жойда хизматчи бўлиб хизмат қилиш каби ҳолатлар мусулмон учун қатъиян ҳаромдир.

Шу боис Термизий ва Ибн Можа ишончли манбалардан келтирган ривоятларига қараганда бу нарсалар қаттиқ қораланади: *"Пайғамбар саллаллоҳу алайҳи вассалом ичкилик хусусида ўн кишини лаънатлаганлар: Ичкиликни сиққан, ўзи учун сиққан, ичган, ташиган, ўзи учун ташиган, ичирган, сотган, пулини еган, сотиб олган ва ўзи учун сотиб олган кишилар..."*

Юқорида эслатганимиз Моид сурасининг ичкилик ҳақида оятни тушганида Расулуллоҳ саллаллоҳу алайҳи вассалом шундай дедилар: *"Аллоҳ ичкиликни ҳаром қилди. Бу оятдан хабар топиб ёнида ичкилиги бўлган киши энди ундан ичмасин ва уни сотмасин"* (Муслим).

Ровийнинг айтишича шундан сўнг барча мўминлар ёнларидаги бор ичкиликларини Мадина кўчаларига тўқдилар.

Ҳаромга олиб борадиган йўллари тўсишлик учун Ислом мусулмонларнинг ичкилик тайёрланадиган жойларга (агар бу ҳақда аниқ далиллари бўлса) узум сотишларини ҳаром қилган. Бу хусусда пайғамбаримиз саллаллоҳу алайҳи вассалом марҳамат қиладиларки: *"Бир яҳудийга, насронийга, ҳатто мусулмон бўлса ҳам ароқ тайёрлайдиган бир кишига сотиш учун узумини сақлаб қўйганлар кўра била туриб оташни тиңдаган бўладилар"*. (Табароний).

МУСУЛМОН АРОҚ ҲАДЯ ҚИЛМАЙДИ

Ароқни сотиб пулни ейишлик мусулмон киши учун ҳаром бўлганига кўра, яҳудий, насроний ёки бошқа бир ғайридинга уни бепул ҳадя қилишлик ҳам ҳаромдир. Мусулмонлар ичкилик ҳадя этиши ёхуд ўзига ичкилик ҳадя этилиши унинг шарафига ярашмайди. Чунки мусулмон киши покдир, пок нарсадан бошқани ҳадя қилмайди ва нопок нарсани қабул қилмайди.

Ривоят қилинадики, бир одам пайғамбар саллаллоҳу алайҳи вассаломга ичига ароқ қуйиб тарқатиладиган бир хумни ҳадя қилмоқчи бўлди. Пайғамбар (с.а.в) ичкиликни Аллоҳ таоло ҳаром қилганлигини хабар берганларида у одам:

- *Сотишим ҳам мумкин эмасми?, деди.*
- *"Ичилишини ҳаром қилган унинг сотилишини ҳам ҳаром қилгандир"*
- *Яҳудийга ҳадя қилсам бўлмайдими?*
- *"Уни ҳаром қилган яҳудийга ҳадя қилишликни ҳам ҳаром қилгандир"*.
- *Ундай бўлса нима қилай?*
- *"Чўлга элтиб ташла", дедилар (Ҳумейди).*

ИЧКИЛИК МАЖЛИСЛАРИДАН УЗОҚЛАШИШ

Шу тарика мусулмон ичкилик мажлисларидан ва ароқ ичувчилар билан бирга ўтиришликдан узоқлашишга буюрилгандир. *Ҳазрати Умар разияллоҳу анҳу айтдики: "Пайғамбар (с.а.в)нинг шундай деганларини эшитдим: "Аллоҳга ва охиратга иймон келтирган киши устида ароқ бўлган дастурхонда ўтирмасин"*.

Бу ҳадисни Имом Аҳмад ривоят этган. Айнаи маънодаги бир ҳадис Термизийнинг ривоятида ҳам мавжуд.

Мусулмоннинг вазифаси динга зид бўлган ҳар нарсани тузатиш, бунга кучи етмаган тақдирда эса турган жойидан узоқлашишдир.

Ривоят қилинишича халифа Умар ибн Абдулазиз ароқ ичганларни ва ичмаса ҳам ароқ мажлисида ўтирганларни калтаклашга буюрган эди. Ва яна бир ривоятга кўра бир гуруҳ ароқхўрларни хузурига олиб келганларида уларни таёқ билан уришга буйруқ беради. Ораларида рўза тутган бир кишининг борлигини хабар берганларида эса: "Биринчи бўлиб ўшандан бошланглар. Магар бу ҳақда Аллоҳ таоло Куръони Каримда нима деганини эшитмадингизми? Эшитмаган бўлсангиз эшитинг" деди ва шу оятни ўқиди:

"Ахир Аллоҳ сизларга Китобда: "Қачонки Аллоҳнинг оятлари инкор қилинаётганини эшитгансизлар, то бошқа гапга ўтмагунларича ундай кимсалар билан бирга ўтирмаглар", деган сўзларни нозил қилган эди-ку?!" (Нисо сураси - 140).

ИЧКИЛИК ДАВО ЭМАС – ХАСТАЛИҚДИР

Бутун бу мисоллар билан Ислом ичкиликка қарши курашишга, мусулмонларнинг ундан узоқлаштиришга,

ароқ ичилган ёки бор бўлган ерга қадам босмасликка чакиради ва бу хусусда қатъий ҳукмлар эълон қилади.

Оз бўлса ҳам ичиш, сотиш, сотиб олиш, ҳада этиш, сиқиш, дўконга ёки уйга келтириш, тўй ва базмларда дастурхонга қўйиш, мусулмон бўлмаган бир меҳмонга тақдим қилиши ва ҳар қандай емак ичимликка аралаштириш каби хусусларда Ислом қатъий ҳукм чиқариш билан буларни мусулмонлар учун ҳаром қилган.

Шу ўринда аниқлик киритиш лозим бўлган бир хусус бор: У ҳам бўлса ичкиликнинг дори сифатида қўлланишидир. Бир киши ичкилик ҳақида пайғамбар (с.а.в)дан сўради ва Аллоҳнинг расули (с.а.в) уни бу ишдан қайтарди. Шунда ҳалиги одам, ундан дори сифатида фойдаланаман деганда пайғамбаримиз (с.а.в) айтдилар: *"У даво эмас, хасаталикдир". (Ибн Хиббон).*

Яна Абу Довуд келтирган бир ривоятга кўра Расулуллоҳ (с.а.в) шундай марҳамат қилганлар: *"Аллоҳ таоло касаллик билан бирга унинг давосини ҳам туширди. Ҳар касалликка бир даво яратди. Даволанинг, аммо ҳаром билан даволанманг".*

Имом Бухорийнинг ривоят қилишича Ибн Масъуд маст қилгувчи нарсалар ҳақида шундай деган: *"Аллоҳ таоло шифоларингизни сиз учун ҳаром қилинган нарсаларда қолдирган эмас".*

Исломнинг ичкилик ва бошқа ҳаромлар билан даволашни таъқиқлаши ақлан ва мантиқан ғоятда тўғридир. Ибн ул-Қайюм айтганидек: "Бир нарсанинг ҳаром қилиниши ҳар йўл билан бўлса ҳам ундан узоқлашиб қочишлик учундир. У нарса даво сифатида қўллашликда ўша нарсани уйда сақлашликка ташвиқ этиш ҳисси мавжуддирки, бу исломий ҳукмларга зид бўлган бир ҳаракатдир.

...Нафслар унга майл этган бир нарса бўлган учун у билан даволанишнинг мувоҳаб бўлиши бора-бора унинг

шаҳват ва лаззат учун ичилишига сабаб бўлди. Бунинг устига фойдали ва дардларни кетгузгувчи эканига ишонила ахвол яна ҳам фожиали тус олади... Бу ҳаром дориларда қўтилган шифодан кўра касаллик бор.

Ибн ул-Қайюм бу хусуснинг руҳий жиҳатига диққатни жалб қилиб айтадики: Доринг фойдали бўлиши учун қўлланган киши уни хуш кўриши, фойдалангани тақдирда Аллоҳ таоло томонидан бу доридан фойда қилишига ишониши керак. Ҳар бир кишига маълумки, ҳаром қилингани учун мусулмон киши ҳеч қачон ичкиликни хуш кўрмайди, баракоти ва фойдасига ишонмайди. Ҳатто мўмин киши қанчалик бақувват ймонга эга бўлса, у нарсадан шунчалик нафратланади, ҳазар қилади... Ундан макруҳроқ нарсани кўрмайди! Шундай бир ҳолатда мусулмон уни қўлласа даво эмас, аксинча дард бўлади. (Аҳмад, Муслим, Термизий).

Шу билан бирга, Исломда заруратнинг ҳам ўзига хос ҳукмлари бор. Масалан: ўз қасбида моҳир ва динига қаттиқ боғланган мусулмон бир шифокор томонидан инсон ҳаётини хавф остида қолдирган бир касалликнинг давоси учун ичкилик ёки ичкилик аралашган бир дори тавсия этилса ва бунинг ўрнини боса оладиган бошқа дори бўлмаса (бундай бўлишига ишонмайман) у ҳолда енгилликни таъмин этиш ва қийинчиликларни кетказиш қоидаларига таянган Ислом шарияти беморни бу мушкул ҳолатдан қутқариш учун мазкур дорини қўллашни манъ этмайди.

"Бас, ким зolim ва тажовузкор бўлмаган ҳрлда музтар бўлиб қолса (масалан, очликдан ўлмаслик учун у нарсаларни ейиш билан гуноҳкор бўлмас). Зеро, Парвардигорингиз мағфиратли, меҳрибондир". (Анъом сураси - 145).

НАРКОТИК МОДДАЛАР

"Ақлни тўсадиган ҳар нарсага ҳамр (ичкилик) дейилади. Бу ҳазрати Умар разияллоху анху ичкиликнинг маъносини чегараламоқ ва бу хусусдаги саволлар ва шубҳаларни ўртадан кўтариш учун пайғамбар (с.а.в) минбаридан туриб айтган бир очик ифодадир. Шу ўринда, инсон ақлини кетказадиган ва инсонни бошқа махлуклардан ажратиб турган энг олий хусусиятидан узоқлаштирадиган ҳар қандай нарса ичкилик мақомида бўлиб, қатъиян ҳаромдир. Аллоҳ таоло ва Расули уни киёматга қадар ҳаром қилгандир.

Шунингдек, биз наркотик деб атаган - наша, афюн, героин каби инсонни ақлдан оздирадиган моддалар учун ҳам ҳукм айни ҳукмдир. Бу моддалар таъсирини уни қўллаб кўрганлар жуда яхши билишади. Бутун воқеа ва ишларда ақлнинг ҳукмини ўзгартириб юборадиган бу заҳри қотил инсонга яқинни узоқ, узоқни яқин қилиб кўрсатади, уни ҳақиқий дунёнинг мавжуд бўлмаган ҳаёлий дунёга учуриб кетади. Бу моддалардан фойдаланган кишилар рояси ана шу. Ўзларини, динларини ва дунёларини унутиб ҳаёл водийларида сайр қилиб юриш учун қўллайдилар.

Бунинг устига наркотиклар вужудларни, асабларни бўшаштириб, соғлиқни издан чиқаради, нафсни чиритади, ахлоқни бузади, иродани йўқ қилади, вазифа шуурини заифлаштиради ва шу тарика унга мутоало бўлганларни жамиятда паразитга айлантиради.

Ҳа, унинг қасофати бу билан чекланиб қолмайди, у кишиларнинг бор-йўқ молу дунёсидан жудо қилиб оилаларни, миллатларни, жамиятларни паришон этади. Наркотик балосига қалинганлар аҳли аёлларининг, фарзандларининг ризқини қийиб, баъзилари эса бор-будурини совуриб, ҳеч нарса тополмай қолганда ўғрилик, қотиллик, зино каби ҳаром йўлларга кириб топган ҳаром

пуллариға у заҳри қотилни олиб ўзларини ҳам, жамиятни ҳам заҳарлайдилар.

"Ҳаром қилишликнинг ҳукми бир нарсанинг ёмон ва зарарли бўлиши билан белгиланади", десак хато қилмаган бўламиз. Зеро, руҳий, ахлоқий, тиббий, ижтимоий, иқтисодий жиҳатдан зарарли бўлган бу нарсаларнинг ҳаром бўлиши, шубҳасиз, табиийдир.

Бунинг ҳаромлиги ҳақида, бу зарарли нарсалар содир бўлган вақтдаги Ислом фуқоҳлари "ижмоз" ҳукмини берганлар. Булардан Шайх ул-Ислом Ибн Таймийя айтадики: "Ҳаш ҳаш ўти маст қилса ҳам, қилмаса ҳам ҳаромдир... Гуноҳкорлар наъба завқ бергани учун уни қўллайдилар... Бу айни пайтда маст қилувчи ичкилик билан баробардир. Ичкилик душманликларни қўзғатади, бу эса бўшаңликка, зиллатга, мижоз ва ақлнинг бузилишига, шаҳватнинг авж олишига ва ичкиликдан фарқли ўлароқ кишилардаги рашк қилиш тўғрисидаги йўқолишига сабаб бўлади. Шу боис бундан оз ёки кўп қўллаш жазоси ичкилик ичишнинг жазоси кабилдир. (У ҳам бўлса 80 ё 40 дарадир)". ("Ал-Фатаво" Ибн Таймийя, 4-жилд., 262-с.).

Бу ҳолда наркотик моддалар қўлланганининг ҳолати, худди ичкилик ичган киши кабилдир. Ҳатто баъзи ҳолатларда янада ёмонроқдир. Шунинг учун ҳам икковининг жазоси бир хилдир. "Ислом шариятининг қондасига кўра ичкилик, зино ва шунга ўхшаган нафс орзу қилган ҳаромларнинг жазоси: ҳад-дарра уришдир. Ўлимтик каби нафс орзу қилмайдиган ҳаромларнинг жазоси эса: озорлашдир. Наркотик моддалар эса, қўллаган тарафидан орзу қилинади ва осонликча ундан воз кечмайдилар. Қуръони Карим ва суннатда бунинг қўллаганлар ҳақидаги далиллар, бошқа ҳаромларнинг қилганлар ҳақидаги далиллар кабилдир". ("Зод-ул Маод", Ибн Қайюм. ал-Жавзий жилд: 3, сҳ. 115-116).

ЗАРАРЛИ ҲАР ҚАНДАЙ НАРСАНИ ЕБ, ИЧИШЛИК ҲАРОМДИР

Ислом шариятида собит бўлган умумий бир қонда бор. Мусулмон киши еб, ичишда заҳар ва шунга ўхшаш тез ёки аста-секин таъсир қилиб ҳалок қиладиган, руҳ ва баданга зарар берадиган моддалар мавжуд бўлган нарсалардан истёфода этмалиги керак, аксинча, улардан узоқ туриши ва ҳазар қилиши лозим. Чунки, мусулмон ўз ўзининг мулки эмас, балки ўз динининг ва умматининг мулки ҳисобланади. Унинг ҳаёти, саломатлиги, моли ва Аллоҳ таоло унга инъом этган бутун неъматлар бир омонатдир. Бу ҳусусда ҳаддан ошишлик жоиз эмас. Аллоҳ таоло шундай дейди: **"Ўзингизни ўзингиз ўлдирманг! Албатта, Аллоҳ сизларга меҳрибон бўлган зотдир"** (Нисо сураси-29).

"Ўзингизни ҳалокатга ташламанг!" (Бақара сураси-19).

Пайғамбаримиз саллаллоҳу алайҳи вассалом эса зарар ҳусусида: *"Исломда зарар бериш ва қариш тарафдан зарар қўриш йўқдир"* - деб марҳамат қилганлар. (Аҳмад, Ибн Можа).

Юқоридаги ҳукмларга асосан айта оламизки, ўнлаб илмий ва амалий далиллар билан исботланган сигарет ҳам ҳаромдир. Хусусан бир табиб томонидан маълум бир кишига сигаретнинг зарарли эканлиги айтилиб, унга чекиш таъқиқлаб қўйилган ҳолда у кишининг чекишда давом этишлиги мутлақо ҳаром ҳисобланади. Тиббий жиҳатдан зарари исботланмаган бўлса ҳам, дин ва дунёга фойдаси бўлмаган бир нарсага маблағ сарф этишлик жоиз эмас. Имом Бухорийнинг ривоятига кўра Расулulloх саллаллоҳу алайҳи вассалом молни фойдасиз ерга сарф қилишни таъқиқлаганлар. Хоссатан сигаретга сарфланган маблағга

ўзи ва фарзандларининг эҳтиёжи бўла туриб сигарет сотиб олишлик минг чандон ножоиздир.

2. КИЙИМ ВА БЕЗАКЛАРДА ҲАЛОЛ ВА ҲАРОМ

Ислом дини мусулмонларнинг гўзал кийинишларини, яхши кўринишларини, Аллоҳ таоло бандалари учун яратган безак ва кийимлардан фойдаланишларини ва ёқимли бир кўринишда бўлишларини мувоҳ қилади ва ҳатто бу билан бирга мусулмонлардан буни талаб қилади.

Исломга кўра кийимда икки мақсад бор. Аврат ўринларини ёпиш ва чиройли кўриниш Аллоҳ таоло Ҳақ китоби бўлмиш Қуръони Каримда марҳамат этганидек:

"Эй Одам болалари, Биз сизларга авратларингизни беркитадиган либосни ҳам, ясан-тусан (либосни) ҳам туширдик". (Аъроф сураси-26)

Ёпишиш ва безанишда ифротта берилиб машруъ бўлган ҳадни ошган Ислом йўлидан чиқиб шайтони лаиннинг йўлини тутган бўладилар, Юқоридаги чакириқдан сўнгра шайтонга тобе бўлиб яланғоч бўлишдан ва зийнатни тарк этишдан иборат бўлган Аллоҳнинг инсон фарзандига йўналтирган шу чакириқнинг ҳикматини Аллоҳ таоло шундай марҳамат қилмоқда: **"Эй Одам болалари, шайтон Оталарингизнинг авратларни ўзларига кўрсатиш (уятли аҳволга солиб қўйиш) учун либосларини ечиб, жаннатдан чиқаргани каби сизларни ҳам алдаб қўймасин!"** (Аъроф сураси-27).

"Эй Одам болалари, ҳар бир сажда чоғида зийнатланингиз (яъни, тоҳа либосда бўлингиз) ҳамда (хоҳлаганингизча) еб-ичаверинглар, фақат исроф қилманглар". (Аъроф сураси-31).

Инсон ҳайвондан фарқли ва устун бир маҳлук бўлган учун ҳам Ислом дини уни ҳаёли жойларини

беркитишликка буюради. Ҳатто мусулмон одамлардан узоқ, ёлғиз бўлганида ҳам ҳар томонлама викорди ва ахлоқли бўла олиши учун беркитишга амр этилган.

Баҳс Ибн Ҳақим отасидан, отаси эса бобосидан ривоят қиладики: "Мен: "Эй Аллоҳнинг расули! Авратларимизни кимлардан сақлашимиз керак? - деб сўрадим. Расулulloх саллаллоҳу алайҳи вассалом шундай деб жавоб бердилар: "Хотининг, чўрингдан ташқари ҳар қандай кишидан авратни беркит".

- Ё Расулulloх! Агар жамоат ҳолида, яъни сафарда ва шунга ўхшаш ерларда бўлинса-чи" - дедим.

Агар ҳеч кимсага кўрсатмасликки кучинг етса, ҳеч кимга кўрсатма, - дедилар.

- Наздида ҳаё этилишига энг лойиқ кимдир? - дедим.

- Наздида ҳаё этилишига энг лойиқ зот Аллоҳ таолодир, деб марҳамат қилдилар". (Ибн Ҳиббон).

ИСЛОМ ПОКЛИК ВА ГЎЗАЛЛИК ДИНИДИР

Ислом гўзал ва чиройли кўринишни талаб қилар экан, покликка яна ҳам кўпроқ эътибор беради. Зеро, тозалик ва поклик чиройли ва гўзал кўринишликнинг тамалидир.

Расулulloх саллаллоҳу алайҳи вассалом ҳадиси шарифларида: *"Покланингиз, зеро, Ислом покдир"*. (Аҳмад, Термизий).

"Поклик иймонга даъват этади. Иймон ҳам соҳиб билан бирга жаннатга қиради", деб марҳамат қилганлар. (Табароний).

Пайғамбаримиз саллаллоҳу алайҳи вассалом кийим поклигига, вужуд поклигига, уй ва маскан поклигига, йўл тозаллигига, хусусан, тиш, қўл, оёқ ва бош тозаллигига алоҳида эътибор берганлар ва умматини бунга ташвиқ этганлар.

Тозалик ва поклик энг муҳим ибодатлардан ҳисобланган, уни намоз қадити ва бошланғичи деб билган бир дин учун бу ғоятда табиий бир ҳолдир. Вужуди, кийими, намоз қилган жойи пок қилмай туриб намозга туриш ҳеч бир мусулмонга жоиз эмас. Шунингдек, намозлар жоиз бўлиши учун ғусул ва таҳорат каби бутун бадан ёки баданнинг баъзи қисмлари учун фарз қилинган тозалик амалга оширилмоғи жуда ҳам зарурдир.

Арабларни ўз таъсирига олган бадавийлик ва чўл ҳаёти уларнинг бундай тозалик ва безанишдан узоқ қолишларига сабаб бўлган эса-да, пайғамбар саллаллоҳу алайҳи вассалом ўз тавсияларида давом этиш билан уларни бадавийликдан маданиятга ва ёмон кўринишдан рисоладаги безаниш даражасига юксатилди.

Бир кун соч-соқоллари бир-бирига чатишиб кетган бир киши ҳузурларига келганида Расули Акрам саллаллоҳу алайҳи вассалом унга соч-соқолини тарашлашга ишорат қилдилар. У сочларини тўррилатиб келгандан сўнг пайғамбаримиз саллаллоҳу алайҳи вассалом шундай марҳамат қилдилар: "Бу ҳар бирингизнинг шайтон каби боши тўзиган ҳолда келишингиздан яхши эмасми? ("Ал-Муаватто" Имом Молик).

Пайғамбар саллаллоҳу алайҳи вассалом сочлари тўзиган бир кишини кўрган вақтларида дедиларки: "Нима, у киши сочини тўғрилатадиган бирон нарса топа олмабдими?"

Бошқа бирининг кир кийимларини кўргач: "Нима, бу киши кийимини ювадиган бирон нарсани топа олмабди-ми? - дедилар. (Абу Довуд).

Бир кун кир, эски кийим билан келган бир кишидан пайғамбаримиз (с.а.в) сўрадилар:

- Молинг борми?

- Ҳа, - деди.

- Ниманг бор?

- Аллоҳ менга ҳар турли молидан берди.
- Аллоҳ мол берган бўлса, сенинг устингда Аллоҳнинг баракоти ва неъматини кўрсин..." (Насоий).

Расулulloҳ саллalloҳу алайҳи вассалом хоссатан ийд-байрам ва жума сингари кишилар тўпланадиган кунларда безаниш ва чиройли кийинишни ташвиқ ва исроф этганлар. Бу хусусда бир ҳадиси шарифларида шундай марҳамат қилганлар:

"Аҳволи яхши бўлганлар, иш кийимларидан ташқари жума кунини учун фазла икки кийим тайёрласалар нима бўлади?" (Абу Довуд).

СОФ ИПАК ВА ОЛТИН ФАҚАТГИНА ЭРКАКЛАРГА ҲАРОМДИР

Ислом, безанишни мубоҳ қилиш ва ҳатто бевосита кишилардан буни талаб қилиш билан уни ҳаром деб билган баъзи қарашларни рад этади. Қуръони Каримда шундай марҳамат қилинади:

"Айтинг (эй Мухаммад): "Аллоҳ бандалари учун чиқарган безак (либосларни) ва ҳалол-пок ризқларни ким ҳаром қилди?!" (Аъроф сураси-32).

Аммо шу билан бирга Ислом аёлларга ҳалол, эркакларга ҳаром қилинган икки тур зийнат бор.

Биринчиси: Олтин билан безанишлик.

Иккинчиси: Ипак кийим кийишлик.

Ҳазрати Али разияллоҳу анҳу нинг шундай деганлари ривоят қилинади: "Пайгамбар саллalloҳу алайҳи вассалом ипакни ўнг қўлларида, олтинни сўл қўлларида олиб марҳамат қилдилар:

Бу иккиси умматларимнинг эркакларига ҳаром қилинди". (Аҳмад, Абу Довуд, Насоий, Ибн Ҳиббон).

Ҳазрати Умар разияллоҳу анҳу, пайгамбар саллalloҳу алайҳи вассаломнинг шундай амр қилганларини эшитдим

дейдилар: "Ипакни кийманглар. Зеро, буни бу дунёда кийганлар охиратда қия олмайдилар". (Бухорий, Муслим).

Ҳазрати пайгамбар ипак кийими ҳақида шундай дедилар: "Бу яхшилик ва хайрдан насиба бўлмаганларнинг кийимидир". (Бухорий, Муслим).

Бир кун пайгамбар саллalloҳу алайҳи вассалом бир кишининг бармоғида олтин узук кўриб уни чиқариб олди ва дедиларки: "Ҳар қайсингиз ловуллаб турган оташ парчасини қўлингизда тутмоқдасиз".

Пайгамбар саллalloҳу алайҳи вассалом у ердан айрилгач, баъзи кишилар унга узукни олиб фойдаланишини маслаҳат бердилар. У одам айтдики: "Расулulloҳ саллalloҳу алайҳи вассалом уни олиб отганларидан кейин валлоҳи, уни олмаман". (Муслим).

Баъзи исрофчи кишиларнинг ёнида кўрганимиз олтин қалам, олтин соат, олтин чакмоқ, олтин сигарет қутиси, олтин коплама тиш ва шунга ўхшаш нарсаларнинг барчаси олтин узук ҳукмидадир.

Кумуш узук тақишликни пайгамбаримиз саллalloҳу алайҳи вассалом эркаклар учун ҳалол билганлар. Имом Бухорий Ибн Умардан келтирган ривоятда шундай дейлади: Расулulloҳ (с.а.в.)нинг кумушдан бир узуклари бор эди. Кейин ҳазрати Абу Бакр ва ҳазрати Умар таққанлар. Арис кудуғига тушган кунгача эса ҳазрати Усмоннинг бармоқларида эди". (Бухорий).

Темир ва бошқа маъданлардан фойдаланиш ҳақида ҳеч бир далил йўқ. Аксинча, "Саҳиҳий" Бухорийда Расулulloҳ саллalloҳу алайҳи вассаломнинг уйланмоқчи бўлган бир кишига: "Темир узук бўлса ҳам бир нарса топ" деганлари қайд қилинган. Имом Бухорий темир узукни ҳалол эканлигига бу ҳадиси далил сифатида кўрсатган.

Ислом дини соғлиқ ҳолати ижоб этган ва зарурий бир эҳтиёж бўлган тақдирда ипак кийишлик рухсат беради. Зеро, Расулulloҳ саллalloҳу алайҳи вассалом Абдуллоҳ раҳман

ибн Авф ва Зубайр ибн Аввом каби саҳобаларга уларда қичима ҳасталиги бўлганини учун ипак кийим кийишларига изн берган. (Бухорий)

СОФ ИПАК ВА ОЛТИННИНГ ЭРКАКЛАРГА ҲАРОМ ҚИЛИНИШИНИНГ ҲИҚМАТИ

Ислом бу икки нарсани эркакларга ҳаром қилишлик билан ахлокий ва тарбиявий олий бир мақсадни кўзда тутди; у жиҳод ва қувват дини бўлган Ислом эркакнинг эркаклигини муҳофаза этишни истайди, яъни, заифлининг ва бошқаларнинг олдида бўйин эгиб паришон бўлишлик аломатларидан асрайди. Аллоҳ таоло яратилишдаги биологик жиҳатдан аёллардан кучлироқ ва устунроқ қилган эркакларга хотинларга ўхшаб турли безаклар билан мақтанишлик ҳеч ярашмайди. Бу ҳаром қилишликнинг ортида ижтимоий бир ҳадаф ҳам бор.

Олтин ва ипакнинг ҳаром қилинишини исрофга қарши курашга оид Ислом умумий дастури бир қисмидир. Қуръонга кўра исроф миллатларни ҳалокатга олиб келадиган унсурлардан биридир. Зеро, исроф ижтимоий зулмининг бошланғичи бўлиб унинг оқибатида жамиятдаги озчилик бўлган исрофчи табақа кўпчилиكنи ташкил қилган эзилган табаканинг ҳисобига бойиб кетади ва меъёр чегарасидан ошади. Бундан ташқари исроф бутун яхши, хайрли ва тўғри йўлларнинг душманидир.

Аллоҳ таоло Ҳақ китоби Қуръони Каримда бу хусусда шундай марҳамат қилади:

"Биз қачон бирон шаҳарни ҳалок қилишни истасак, унинг боёнларини (Ўзимиз юборган пайғамбарларга итоат этишга) буюриб, улар итоатсизлик қилишгач, у шаҳар (аҳолисини) устига Сўз (азоб тушиши) вожиб - муқаррар бўлур. Бас, сиз уни вайронага айлантирурмиз". (Ал-Исро сураси-16).

"Биз қайси бир кишлқ-шаҳарга бирон огоҳлантирувчи (пайғамбар) юбормайлик, албатта, у жойнинг боёнлари **"Аниқки биз сизлар элчи қилиб юборилган динга кофирдирмиз"**, дедилар. (Сабаъ сураси-34).

Қуръондаги бу руҳ ва ҳукмларга уйғун ўлароқ Расулulloҳ саллalloҳу алайҳи вассалом ҳам мусулмонлар ҳаётидаги исрофнинг бутун кўринишлари ҳаром эканлигини билдирганлар. Эркакларга олтин ва ипакни ҳаром қилганидек, жинсидан қатъий назар бутун мусулмонлар учун олтин ва кумуш қадаҳлардан фойдаланишни ҳам ҳаром қилганлар. (Бу ҳақда қуйироқда батафсил тўхталамиз)

Шунингдек, бу ҳукмнинг жуда муҳим бир иқтисодий жиҳати бор. Олтин дунё бозорининг энг асосий моддаси ҳисобланади. Бунинг учун уни эркакларнинг беазаги ёки қадаҳ сифатида ишлатиб исрофга йўл қўйиш жоиз эмас.

СОФ ИПАК ВА ОЛТИННИНГ АЁЛЛАРГА ҲАЛОЛ БЎЛИШИНИНГ ҲИҚМАТИ

Аёлларнинг табиатан безак ва зийнатларга ўчлигини кўзда тутиб Ислом дини ҳаром қилиш ҳақидаги бу ҳукмнинг аёлларни истисно этар экан, аёллар бу нарсалардан эркакларни йўлдан уриш ва шаҳватни кўзгаш мақсадида фойдаланмасликлари шарт қилиб қўйди. Бу хусусда Расулulloҳ саллalloҳу алайҳи вассалом шундай дейдилар: "Бир аёлки, ҳидини олишлари учун атир суриб бир жамоатнинг орасидан ўтса, зино қилган бўлади. Унга қараган ҳар кўз ҳам зино қилган бўлади". (Насоий, Ибн Ҳуэйма, Ибн Ҳиббон).

Аллоҳ таоло аёлларга огоҳ сифатида шундай дейди: "Яна яширган зеб-зийнатларини билинсин учун оёқларини (ерга) урмасинлар!" (Нур сураси-31).

МУСУЛМОН АЁЛНИНГ КИЙИНИШИ

Ислом аёллар баданини кўрсатар даражада юпка ва хусусан бел ва думба сингари фитна қисмларини ҳажман ёки шаклан маълум қилар даражада тор кийим кийишини ҳаром деб эълон қилган.

Абу Ҳурайра разияллоҳу анху дан ривоят этилган бир ҳадисда "Расулуллоҳ саллаллоҳу алайҳи вассалом шундай деганлар: "Жаҳаннам аҳлидан икки синф инсон борки, юзларини кўрмайман! Биринчиси, (инсон душмани золим ҳукмдорларга ишорат қилиб) қўлларидаги молнинг думи сингари қамчилар билан инсонларни урадилар... Иккинчиси эса, бир қисм хотинларки, кийинганлари ҳолда ялонғоч кўринадилар, солланиб юрадилар ва бошлари (сочларини юқорига қарата турмаклаганлари учун) туянинг ўрқачига ўхшайди. Булар жаннатга кириши у ёқда турсин унинг ҳидини ҳам олмайдилар. Ҳолбуки, жаннатнинг ҳиди жуда ҳам узоқлардан келади". (Муслим).

Ҳадисда зикр қилинган аёллар кийинганлар, чунки устларида кийимлари бор. Аммо ялонғочдирлар, чунки кийимлари юпка ва ҳарир шаффоф бўлгани учун (давримизда аёллар орасида бу ҳол одатий тусга кирган) бадан ва шаклларини кўрсатмоқда ва кийимлари ёппишқ вазифасини бажармаган саналади.

Пайғамбар саллаллоҳу алайҳи вассалом бизнинг замонамиздаги аёллар бошларини туя ўрқачига ўхшатганлар. Чунки бугун улар сочларини бошларининг ўртасига йиғиб туя ўргачи каби кўтариб юрадилар. Гўёки пайғамбаримиз саллаллоҳу алайҳи вассалом ғайб оламининг номаълум яширин пардасини ортидан бир неча аср илгари замонамизга қараган эдилар. Биз яшаб турган давр шундай бир даврдирки, аёл сочининг гўзаллиги, бўяниши ва шакл берилиши учун аксарият хизматчиси ва

усталари эркак бўлган гўзаллик салонлари ташкил қилинган.

Баъзи аёллар Аллоҳ таоло насб айлаган табиий сочлари билан кифояланмай янада жозибали ва чиройли кўриниш учун ўзлариникидан нафис, порлоқ ва гўзалроқ бўлган сунний сочлар сотиб олиб ўз сочларига уламоқдалар...

Мазкур ҳадисда сиёсий зулм ва ахлоқий чўкиш бир-бирига боғлиқ ҳолда тилга олинади. Бугунги кундаги воқелик бу нарсаларнинг энг очик исботидир. Чунки золим ва мустабиллар инсониятни жамиятдаги умумий масалаларни тадқиқ ва таъкиб этишда узоқ тутиш учун уларни шахсий манфаат ва нафсоний орзулар билан машғул қилиб қўйганлар.

АЁЛНИНГ ЭРКАККА ЭРКАКНИНГ АЁЛГА ЎХШАШЛИГИ

Расулуллоҳ (с.а.в) эркакларнинг кийimini аёлларга аёлларнинг кийimini эркакларникига ўхшашини ножиоз эканлигини айтганлар.

Расулуллоҳ (с.а.в) бир ҳадисларида эркакка ўхшаган аёллар ва аёлга ўхшаган эркакларни лаънатлаганлар. Бу лаънатлар гапириш, ҳаракат, юриш-туриш, кийиниш ва шу қабилининг барчасига баробар таълуқлидир.

Ҳаётнинг энг катта мусибати ва жамиятнинг энг буюк балоси фитратдан сўраш лозим яъни, инсон ўз табиатига қарши иш қилиши ва яратилишини йўлидан чиқишидир. Яратилишига кўра эркак ва аёл икки фарқли жинсга мансуб бўлиб, уларнинг ўзларига хос хусусиятлари бор. Эркаклари ўз табиатини инкор этиб аёллашган, аёллари эса эркаклашган жамият ҳалокатга маҳкумдир. Зеро, бутун изтироб ва ҳузурсизликлар маънавий таназулнинг бу каби энг тубун кўринишидан бошланади.

Расулуллоҳ саллаллоҳу алайҳи вассалом: "Аллоҳ таоло эркак қилиб яратгани ҳолда аёлларга ўхшаб, хотинчалиш бўлган эркак, аёл сифатида яратгани ҳолда эркак сифат бўлган аёллар дунё ва охирада лаънатланган кимсалар тоифасидан бўлиб, фаришталар ҳам бу лаънатларга "Омин" дейдилар" деб айтганлар". (Табароний).

Шунинг учун пайғамбаримиз саллаллоҳу алайҳи вассалом эркакларнинг аёлларникига ўхшаш рангли кийимлар кийишларини ҳам манъ этганлар. Имом Муслимнинг ривоятига кўра ҳазрати Али разияллоҳу анху шундай деган экан: *"Пайғамбар саллаллоҳу алайҳи вассалом мени олтин узук тақчилликдан, ипаки ва бўялган кийим кийишликдан манъ қилдилар".*

Ибн Амрдан ривоят қилинадики: *"Расулуллоҳ саллаллоҳу алайҳи вассалом устимда сариқ рангга бўялган икки хил либосни кўрганларида шундай дедилар: "Бу кофирларнинг кийимидир. Уни кийма!..."*

МАҒРУРЛАНИШ ВА ШУҲРАТ УЧУН КИЙИЛГАН КИЙИМЛАР

Егулик, ичгулик ва кийгулик каби тоза ва ҳалол бўлган неъматлардан фойдаланишдаги умумий меъёр: булар қаршида тақаббурга ва куфрони неъматга берилмаслик ва исрофга йўл қўймасликдир.

Исроф, ҳалолдан фойдаланишда кишининг ҳаддан ошишлиги демакдир. Тақаббур эса инсонлар олдида ўзини катта тутиш ва мактанишдир. У кўринишга эмас, ният ва қалба боғлиқ бир ҳол ҳисобланади.

"Аллоҳ барча кибр-хаволи, мактанчок кимсаларни суймас". (Ҳадид сураси-23).

Расулуллоҳ саллаллоҳу алайҳи вассалом бир ҳадисларида шундай деганлар: *"Қиёмат кунда Аллоҳ*

таоло кибру ҳавога берилиб этагини ерга судраган кишининг юзига қарамайди".

Пайғамбаримиз саллаллоҳу алайҳи вассалом кибру ҳавонинг олдини олиш учун кишилар орасида мақтаниш, кўз-кўз қилиш ва ўзини катта тутишга сабаб бўладиган баъзи кийимларни кийишни мусулмонлар учун манъ қилганлар. Бу хусусида ҳадиси шарифда марҳамат қилганлар: *"Мақтаниш учун кийим кийган кишига Аллоҳ таоло қиёмат куни зиллат кийimini кийдиради". (Аҳмад, Абу Довуд).*

Бир киши Абдуллоҳ ибн Умар разияллоҳу анху дан сўради: Қандай кийим кийя? У зот жавоб бердиларки: "Жоҳилларнинг ёнида сени ҳақир кўрсатмайдиган даражада тоза ва ҳикмат эгалари назарида сени уятга қўймайдиган даражада жиддийлик чегарасидан ошмаган кийимни кий". (Табароний).

БЕЗАКДА АЛЛОҲ ТАҚДИР ҚИЛГАН НАРСАНИ ЎЗГАРТИШ ДАРАЖАСИДА ҲАДДАН ОШИШЛИК

Ислом дини Қуръонда ишорат қилганидек, инсоннинг безанишида Аллоҳ таоло тақдир этган шакл ва кўринишини ўзгартириш даражасида ҳаддан ошишини рад этган ва буни шайтоннинг сифатларидан бири эканини таъкидлаган. Зеро, шайтон ўзига бўйинсунганлар хусусида шундай дейди: **"... буюрсам, Аллоҳ яратган нарсаларни ўзгартириб-бузадилар".** (Нисо сураси-119).

Ҳаром қилинган нарсалардан бири вужудга расм солиш ва тишларни нозиклаштиришдир. *Пайғамбар (с.а.в) баданига расм солган ва солдирганини чирой учун тишини нозик қилганини ва қилдирганини лаънатлаганлар. (Бухорий, Муслим).*

Баданига расм солиш араблар орасида авж олган бўлиб, айниқса, аёллар вужудларининг ҳар жойига яшил ранглар билан турли нақшлар чиздирганлар. Баъзи миллатлар гўё бу иш билан илоҳларига бўлган туйғуларини ифода этишни одат ҳолига келтирган эдилар. Давримизда насронийларнинг қўлларига ва баданларига хоч тасвири солганларини учратиб турибмиз.

Бу ишда табиий рангни бузибгина қолмай расм солиш асносида санчилган игналардан баданга етадиган изтиробни кўз олдимишга келтирган бу ишнинг ҳаром эканлигини ўз-ўзидан маълум бўлди. Бу ишни қилганлар шубҳасиз лаънатга мустаҳқидирлар.

Тишларни нозик қилиш масаласида Расулulloҳ саллаллоҳу алайҳи вассалом бу ишни қилган ва қилдирган аёлларни лаънатлаганлар. Агарда бу ишни қилган ё қилдирган киши эркак бўлса, яна ҳам кўпроқ лаънатга мустаҳқид бўлади.

Пайғамбаримиз саллаллоҳу алайҳи вассалом тишларини ўткирлатишни ҳаром қилгани каби тишларнинг орасини очдиришликни ҳам ҳаром қилганлар. Бу ҳақда шундай деганлар: *"Аллоҳ таоло чирой учун тишларини бир-биридан айриб орасини очиб, Аллоҳнинг яратганини ўзгартирган аёлларни лаънатлайди"*.

Баъзи аёллар сут тишлари бир-биридан айри, баъзилари эса тишлари бир-бирига ёпишган ҳолда туғиладилар. Тишлари бир-бирига ёпишганлар чиройли кўриниш учун тишларининг ораларини сунъий йўл билан очирадилар. Бу эса табиий бўлган нарсани ўзгартириш ва ҳаддан ошиш демакдирки, Ислом руҳияти ила буни рад этади.

Мазкур шаръий ҳукмлар, шаҳват ва вужуд маданиятидан иборат бўлган Ғарбнинг бугунги модда маданият ташвиқ этаётган "гўзаллик амалиётлари" ёхуд "эстетик амалиёт" (яъни, сунъий жарроҳлик йўли ила

вужудни ўзгартириш)га ҳам бевосита тегишлидир. Гувоҳ бўлиб турибмизки, бугун аёллар ва ҳатто эркаклар бурнини, кўксини, ёхуд бошқа бир жойини тузатиш ва ўзгартириш учун миллионлаб маблағларни сарф қилмоқдалар. Бу ишларнинг барчаси Аллоҳ таоло яратганини ўзгартириш билан чегарадан ошишлиқдир ва Расулulloҳ лаънатлаган ишлар жумласидандир. Бу иш учун сарф этилган маблағлар исроф ҳисобланади ва бу ҳақиқат эмас, шакл ва ташқи кўриниш учун, руҳ эмас вужуд учун қилинган бир исроф саналади.

Бу хусусда бир истисно бор. Баҳий ал-Ҳулийнинг "Уй ва жамият орасида аёл" асарида бу ҳолат шундай изоҳланади: "Фақатгина инсонни бошқаларнинг назарида ҳақир кўрсатадиган, кишини ҳиссий ва руҳий изтироб берадиган айбли бир жойи бўлса, кишидаги бу аслий изтиробни кетказиш нияти билан қилинган бир амалиёт бундан мустаснодир. Чунки Аллоҳ таоло биз учун динда енгиллик истайди".

Юқорида келтирилган ҳадисдаги "чирой учун тишлари орасини очган" ифодаси бунинг далилидир. Мазкур ҳадисдан келиб чиқадиган ҳукмга кўра, бу ишни бошқа мақсад бўлмай туриб фақатгина чирой учун қилганлар қораланади. Агар бу зарар ёхуд изтиробни кетказиш учун бу ишга эҳтиёж бўлса, у ҳолда маҳзур йўк, яъни руҳсат бор. Шубҳасиз, ҳар бир нарсанинг тўғриси Аллоҳ таоло яхшироқ билгувчидир.

ҚОШ ТЕРИШ

Қош териш ва нозиклаштириш ҳам безакда ҳаддан ошишлик бўлиб Исломга кўра ҳаром саналади. *Пайғамбаримиз саллаллоҳу алайҳи вассалом қошини терганларни ва тердирганларни ҳам лаънатлаганлар. (Абу Довуд).*

Ҳанбалий маҳзабига мансуб баъзи кишилар айтидики: Юзни тозалашлик жоиздир.

Аммо бу хусусда ҳам Ислом уламолари ихтилоф қилганлар:

а) аёлнинг юзини тозалашлиги, яъни тукларини териши ва безаниш ниятида пудра суриши ва қошларини тузатиш жоиздир.

б) бу иш зийнат учун қилинганидан эрнинг розилиги бўлиши шарт. Акс ҳолда жоиз эмас.

Имом Нававий юзни тозалашликнинг (макияж қилиш) жоиз эмаслиги хусусида исроф этган ва буни қош теришга ўхшатган. Абу Довуд эса "Сунан"да Имом Нававийга жавоб сифатида шу ҳукмни келтирган: "Қош териш, қошни ингичка қилиш ва енгиллаштириш демакдир. Юзни пардозламоқ ва тукларини кетказишлик қош теришдан фарқлидир. Иккиси бир ҳукмда бўлмайди.

Табаронийнинг ривоят қилишича Абу Исҳоқнинг аёли бир куни ҳазрат Ойиша ёнига кирган эди: У ёш ва жуда гўзал эди. Деди: Аёл киши эри учун пудра сурса бўладими? Ҳазрати Ойиша: "Қўлингдан келганича ўзингдан бу азиятни узоқлаштир", деб жавоб қилдилар. (Фатҳул-Борий "Китоб-ул-либос" Ибн Можга ривояти).

УЛАМА СОЧ

Аёлларнинг сочига ҳақиқий ёки сунний бир соч улаши ёки ясама соч (перука)дан фойдаланиши жоиз эмас. Имом Бухорий келтирган бир ҳадисга кўра пайғамбаримиз (с.а.в) бундай кишиларни лаънатлаганлар.

Хоҳ сарторoshiлик қилсин, хоҳ сочларини узатиб аёлларга ўхшаган ёшлар бўлсин, эркакларнинг бу ишни қилиши қатъиян ҳаромдир.

Ҳазрати пайғамбар (с.а.в) бундай хийла ва ўзгартишларга қарши аёвсиз бир муносабатда бўлганлар.

Ҳатто ҳасталикдан сочи тўкилган янги турмуш қураётган бир келин бўлса ҳам ясама соч тақишликни жоиз қўрилмаган.

Имом Бухорий ҳазрати Ойшадан ривоят қилишича: "Ансордан бир жория турмуш қураётган эди. Аммо бир касаллик оқибатида сочи тўкилганди ва унга ясама соч тақишликни истадилар. Бу хусусда Расулulloҳ саллаллоҳу алайҳи вассаломга мурожаат этганларида ул зот: *"Аллоҳ соч таққанни ва тақтирганни лаънатлагандир, дедилар.*

Асмадан қилинган бир ривоятга кўра: "Бир аёл пайғамбар саллаллоҳу алайҳи вассалом ҳузурларига келиб деди: Ё Расулulloҳ! Бир қизим бор, турмушга чиқини керак. Лекин бир касалликдан сочи тўқилди. Унга соч тақсам бўладими?"

Пайғамбар саллаллоҳу алайҳи вассалом унга: "Аллоҳ соч таққан билан тақтирганларни лаънатлайди", деб жавоб бердилар. Саид ибн Мусаййиб дейди: "Мовия охирги марта Мадинага келганда бир хутба ўқиди ва қўлига бир сочни олиб айтди: Бунинг яхшидилардан бошқа ҳеч ким қилмайди. Пайғамбар саллаллоҳу алайҳи вассалом ҳам буни (яъни, соч улашни) "ёлғончи" деб атаган.

Бир ривоятга кўра Мовия мадиналикларга хитобан шундай деган: Уламоларингиз қани? Ҳазрати пайғамбаримиз бу нарсани манъ қилиб, "Хотинлари буни қўлаганлари учун Бани Исроил ҳалок бўлганлар", деганларини эшитган эдим. (Бухорий)

Пайғамбар саллаллоҳу алайҳи вассаломнинг бунга "ёлғончи" номини беришлари учун унинг ҳаром бўлиш ҳикматида бир ишорадир. Чунки бу алдов бўлгани учун кишини бошқа бир шаклда кўрсатиш ва адаштиришдан бошқа нарсаси эмас. Ислом эса алдовдан қафолат этади... Модий ва маънавий бутун ишларда алдовдан узоқ қолади.

Пайғамбаримиз саллаллоҳу алайҳи вассалом айтидиларки: *"Бизни алдаган, биздан эмас"*. Ҳадислардан

маълум бўлишича бошга хоҳ тибий, хоҳ сунъий сочни тақишлик манъ қилинади ва бу "ёлғончи" чирой деб аталади. Аммо сочга ип, латта, жамалак сингари соч бўлмаган нарсаларни тақиш бундан мустаснодир. Бунга рухсат берилади.

Бу хусусда Саид ибн Жубайр айтадики: "Ипак ё жун иплардан қилинган жамалакларнинг тақилишида маҳзур йўқдир". Имом Аҳмад ҳам бунинг жоизлигини билдиради.

СОЧ БЎЯШ

Соч ва соқолни бўяшлик ҳам безанишга киради. Ахли китобдан яҳудий ва насронийлар, хоссатан мутаассиб поп ва роҳибларга эргашиб, чиройли кўриниш ва безанишнинг ибодатларга зарари бор, деб соч бўяшликдан ҳазар қилар эдилар. Пайғамбаримиз саллаллоҳу алайҳи вассалом мусулмонларнинг кўринишида ўзига хос мустақил бир шахсиятга эга бўлишлари учун насроний ва яҳудийларга эргашишларини қатъиян манъ қилганлар.

Абу Ҳурайра разияллоҳу анҳу дан қилинган бир ривоятда Расулulloҳ саллаллоҳу алайҳи вассалом шундай дедилар: "Яҳудий ва насронийлар соч бўямайдилар. Сиз уларга муҳолифатда бўлинг". (Бухорий).

Лекин бу амр мажбурий эмас, тамоман ихтиёрийдир. Зеро, саҳобалардан ҳазрати Абу Бакр, ҳазрати Умар каби баъзилар сочларини бўяганлар, ҳазрати Али ва Каъб ибн Анас сингари баъзилари эса бўямаганлар.

Бўяш қандай бўлади ва нима билан бўялади? Қора бўлиши керакми ёки бошқа рангми?

Ёши ўтган, қариган, сочи оқарган, бир кишининг сочи ва соқолини қорага бўяшлик зотан ярашмайди.

Макка фатҳ қилинган кун и ҳазрати Абу Бакр разияллоҳу анҳу отаси Абу Қўҳофани елкасига кўтариб пайғамбаримиз ҳузурларига келтирди ва унинг оқ гуллар

очган дарахтга ўхшаган бошини кўриб Расулulloҳ саллаллоҳу алайҳи вассалом марҳамат қилдилар: "Буни (оқ сочини) ўзгартиринглар, аммо қора рангга эмас". (Бухорий).

Аммо Абу Қўҳофанинг ёшида бўлганлар сочларини қорага бўяшларида бир маҳзур йўқ, улар сочларини қора рангга бўяшлари мумкин.

Зухурий дейди: "Ёшлигимизда бўярдик. Юзларимизга чизик тушиб тишларимиз ҳам тўқила бошлаган вақтда эса бу ишни тарк этардик".

Баъзи салафлар қорага бўяшликка изн берганлар: Масалан, саҳобалардан Саъд Абу Ваққос, Уқба ибн Амир, Ҳасан, Хусайн, Жарир ва бошқалар...

Баъзи уламолар фақат уруш вақтида сочни қорага бўяшга рухсат берганлар.

Чунки мусулмон аскарлар ёш кўриниб душманни кўрkitиш учун жиҳод асносида бунга изн берилади.

Абу Зарр ривоят қилган бир ҳадисда дейиладики: "Сочнинг оқлигини кетказишда қўллаган нарсаларингизнинг энг яхшиси хина ва каттандир". (Термизий).

Каттан соя бўяшликда қўлланган ва ранг олишда ишлатиладиган бир ўсимлик бўлиб, Яманда ўсади. Ранги қирмизига мойил қорадир.

Ҳазрати Анасдан ривоят қилинадики: *"Ҳазрати Абу Бакр сочини хина ва каттан билан, ҳазрати Умар эса фақат хина билан бўяр эди".*

СОҚОЛ ҚЎЙИШ

Сўз юритмоқчи бўлганимиз бошқа бир мавзу эса - соқол қўйиш билан боғлиқ бўлган ҳукмлардир.

Имом Бухорий Абдуллоҳ ибн Умар разияллоҳу анҳу дан шундай ривоят қилади: *"Пайғамбаримиз саллаллоҳу алайҳи*

вассалом: "Мушрикларга муҳолифатда бўлинг (уларга ўхшаманг). Соқол қўйиш ва мўйлабингизни қисқартиринг", деб буюрганлар.

Ҳадисда бу амрнинг сабаби мушрикларга муҳолифат эканлиги билдиргандир. Мушриклардан мақсад оташга сиғинган мажусийлардир. Пайғамбаримиз саллаллоҳу алайҳи вассалом мусулмонларни ишда ва кўринишда, шакл ва маънода хоссатан мустақил бир шахсият асосида тарбиялаш учун уларга муҳолифатни амр этган. Бунинг устига соқолни киришда фитратнинг айрилиши ва аёлларга ўхшашлик мавжуд бўлиб, соқол қўйишда эса эркакликнинг бутун мумаййиз васфлари мавжуддир.

Соқол қўйишдан мақсад уни ўз холига ташлаб қўйишлик эмас...

Иёз айтадики: "Соқолни кириш ва қискартириш макруҳдир. Аммо жуда узайиб кетса, бўйидан ва энидан олган яхши". (Термизий).

Абу Шаъома эса шундай дейди: "Соқолини қирадиган янги бир насл чикди. Ҳолбуки, энг машҳур ривоятларга кўра, мажусийлар соқолларини қиррар эдилар".

Ва биз ҳам айтаемизки: Мағлуб бўлганлар доим ғолиб келганларга тақлид этганидан, пайғамбарларнинг кофирларга муҳолифатда бўлишини амр қилиб, уларга ўхшашликни нахий этган фикрларидан ғофил қолган мусулмон жамоанинг кўпчилиги динларининг душмани ва ватанларининг истилочиси бўлган яҳудий ва насронийларга тақлид қилиб соқолларини қирмоқдалар... Ҳолбуки пайғамбаримизнинг буйруғи бор: *"Бир қавмга ўхшаган-у қавмдан ҳисобланади". (Абу Довуд).*

Бир қанча фақиҳлар мазкур амрлардан келиб чиққан ҳолда соқол қиришнинг ҳаром эканлигини таъкидлайдилар. Зеро амрда бир мутлақият бор. Хоссатан бу ўринда кофирларга ўхшамасликка алоҳида урғу

берилган. Уларга муҳолифатда бўлиш вожиб (фарз) ҳисобланади. Салафдан ҳеч ким бу фарзни тарк этган эмас.

Асримизнинг баъзи уламолари эса соқолнинг олиншини мубоҳ, деб биладилар ва дейдилар: "Соқол қўйиш шариатнинг бир амри эмас, балки Расулulloҳ (с.а.в)нинг одат холига келган ишларидан биридир.

Ҳолбуки, соқол қўйиш фақатгина пайғамбар (с.а.в)нинг феъли эмас, аини пайтда крфирларга муҳолифат сабабидан очик амрлари билан ҳам собит бўлган.

Бу хусусда Ибн Таймийа айтадики: Кофирларга муҳолифат шариатнинг соҳиби бўлган Аллоҳ Таоло томонидан буюрилган бир амр бўлиб, у зоҳирда ўхшашлик, ботинда эса севги, дўстлик ва яқинликни вужудга кетиради. Худди шунингдек Китоб, суннат, ижмоъ ва бутун далилар кофирларга муҳолифат хусусидаги амрнинг ва уларга ўхшашликдан нахий этишчиликнинг бир далилидир...

Шу тарика соқолни кириш хусусида уч хил қараш ўртага чиқмоқда:

1. Ҳаром эканлиги ҳақидаги қараш...
2. Макруҳ эканлиги ҳақидаги қараш...

Бу Иёздан қилинган ривоятга асосан, Ал Фатҳда зикр қилинган қарашдир. Бу хусусда бошқа бир кишининг фикрига дуч келинмади.

3. Мубоҳ эканлиги ҳақидаги қараш...

Бу давримиздаги баъзи уламоларини қарашларидир.

Балки булардан иккинчиси, макруҳ эканлиги ҳақидаги қараш ҳақиқатга энг яқини бўлса керак. Чунки бу ерда амр кофирларга муҳолифат сабабли бўлганда ҳам қатъиян фарз дегани эмас. Бунинг энг очик мисоли яҳудий ва насронийларга муҳолифат сабабидан сочларини бўяганлар. Шу тарика мазкур амрнинг ихтиёрига борлик, эканлиги ўртага чиқади.

Ҳа, салафлардан ҳеч кимнинг соқолининг олинганлиги ҳақида ривоят келмаган. Чунки, одатларига кўра соқолларини киришга эҳтиёжлари йўқ эди.

УЙДА ҲАЛОЛ ВА ҲАРОМ

Уй ва рўзор ичида инсон жамиятнинг барча қайдларидан узоқлашиб ўзини эркин ҳис этади. Вужуд у ерда роҳат қилади, нафас ором топади. Шунинг учун ҳам Аллоҳ таоло неъматларини зикр этиб, бандаларига шундай хитоб этади:

"Аллоҳ сизлар учун уйлариңизни оромгоҳ қилди". (Наҳл сураси- 80).

Пайғамбаримиз саллаллоҳу алайҳи вассалом уйнинг кенглигини севар ва уни дунё неъматларидан бири деб билардилар. Шунинг учун ҳам: *"Тўрт нарса саодатдир: яхши хотин, кенг маскан, яхши қўшни ва роҳат берувчи от-улов", деганлар. Пайғамбаримиз саллаллоҳу алайҳи вассалом кўп вақтларда шундай дуо этардилар: "Аллоҳим! Гуноҳимни мағфират қил, уйимни кенг қил, ризқимни ҳам баракали қил". (Насоий).*

Пайғамбар саллаллоҳу алайҳи вассалом поклик дини бўлган Исломнинг хусусиятларини билдириш билан ифлос ва нопок ҳаётни Аллоҳга яқинликнинг василаси деб билган бошқа дин мансубларига ўхшамаслик учун мусулмонларга уйлариини пок ва тоза тутишни буюрар эдилар: *"Аллоҳ гўзалдир, гўзалликни севади, покдир, покликни севади, каримдир, яхшиликни севади, жўмарддир, жўмардликни севади, уйлариңизни пок тутинг ва яҳудийларга ўхшаманг". (Термизий).*

ИСРОФНИНГ ВА БУТПАРАСТЛИКНИНГ АЛОМАТЛАРИ

109

Мусулмон киши ранг-баранг гуллар ва ҳалол бўлган нақш ва безаклар билан уйларига оро беришлигида зарар йўқ. Аксинча, уйнинг гўзал бўлиши янада яхши.

"Айтинг (эй Мухаммад): "Аллоҳ бандалари учун чиқарган безак (либосларни) ва ҳалол-пок ризқларини ким ҳаром қилди?!" (Аъроф сураси-32).

Ҳа, мусулмон киши уйда кийимда ва ўзига оид бўлган ҳар нарсасида гўзалликка интилишида фойда бор. Бу хусусда Расулulloҳ саллаллоҳу алайҳи вассалом шундай деганлар: *"Қалбада заррача кибри бўлган кимса жаннатга кира олмайди".*

Саҳобалардан бири сўради:

- Лекин инсон кийимларини ва пойафзалларини гўзал бўлишини истаса-чи?

Пайғамбаримиз саллаллоҳу алайҳи вассалом:

- Аллоҳ гўзалдир, гўзалликни севар, деб жавоб бердилар. (Муслим).

Бир ривоятга кўра бир киши пайғамбаримиз саллаллоҳу алайҳи вассалом ҳузурларига келиб:

- Мен гўзалликни севаман. Кўрганиңиз каби менга бу гўзалликлардан бир қанча нарса берилди. Ҳатто оёқ кийим кийишида ҳам мендан устун киши бўлмаслигини истайман. Эй Аллоҳнинг расули! Ажабо бу кибрданми? - деб сўради.

Расулulloҳ саллаллоҳу алайҳи вассалом: "Йўқ, кибр ҳақни тингламаслик ва инсонларни ҳақир қўришлиқдир", - дедилар.

Аммо Ислом ҳар нарсда машруъ бўлган ҳад чегарани ошишликни рад этади. Пайғамбаримиз (с.а.в) ҳам мусулмоннинг уйда Куръон ва тавҳид динига зид бўлган исроф ва бутпарастликнинг аломати бўлмаслигини истар эдилар.

ОЛТИН ВА КУМУШ ИДИШЛАР

110

Бу хусусда Ислом дини мусулмонлар учун олтин ва кумуш идишларни ҳамда соф ипакдан бўлган тўшакларни ҳаром деб билади. Бунга амал қилмаганларни пайғамбар (с.а.в) кўркинчли азоб билан огоҳлантирганлар.

Имом Муслим "Саҳих"ларида Умми Саламадан ривоят қилади: *"Олтин ва кумуш идишларда еб-ичганлар жаҳаннам оташи шовқинини ичига ютган бўлади".*

Имом Бухорий Ҳузайфа разияллоҳу анҳу дан шундай ривоят келтиради: *"Пайғамбар саллаллоҳу алайҳи вассалом олтин ва кумуш идишларда еб-ичишликни ва ипак кийиб, ипак тўшаклар устида ўтиришликни бизга манъ этдилар ва айтдиларки: "Бу нарсалар бу дунёда уларники (яъни, кофирларники) оҳиратда эса бизники бўлади".*

Қўлланиши ҳаром бўлган нарсанинг тухфа ёки безак сифатида олиниши ҳам, шубҳасиз, ҳаромдир. (Бу хусусда аввалги бобларимизда батафсил ёзган эдик).

Идишлар ва тўшаклар хусусидаги бу ҳукм эркакларга ҳам, аёлларга ҳам бирдек тегишли бўлиб бу манъ этишликнинг ҳикмати уй ичини ҳам ҳаром бўлган исроф унсурларидан тозалаш ва пок тутишлиқдир. Бу ҳақда Ибн Кудом шундай дейди: *"Ҳадиснинг умумий ифодасига кўра бу ҳаром олдида эркак ва аёл тенгдир. Чунки бу ишда исроф ва кибрга берилиш, фақирнинг қалбини оздиришлик бор. Бу нарса ҳар икки жинсга ҳам бирдек алоқадор бўлган маънога эга... Аммо эрлар ўзларида зийнат эҳтиёжини ҳис этганларида аёлларнинг бунга қарши чиқиши мубоҳ қилингандир. Бу ерда ҳалол бўлиш фақат бир жинсга - аёлга таллуқлидир. Агар бир киши эътироз билдириб десак: "ҳаром қилиниш сабаби сиз айтгандек бўлса эди, олтиндан кимматроқ бўлган ёқут ва шунга ўхшаш идишлар ҳам ҳаром қилиниши керак эмасми?"*

Биз жавоб берамизки: Фақирлар бу исрофларни билмайдилар. Шунинг учун бой кишилар бу нарсаларни қўллаганларида қалблари озмайди. Айни пайтда бу

111

моддалар рўзгор буюмлари сифатида ишлатилмайдиган даражада оздир. Шу сабабдан олтиндан киммат бўлганига қарамасдан улар ҳаром қилинмаган..." ("Ал-Мугний" Ибн Кудом: 8 жилд, 323-саҳифа.).

Аввалги бўлимларда олтин эркакларга ҳаром бўлишини изохлар экан, унинг иктисодий жиҳатида фикрни жалб қилган эдик. Бу ерда ҳам масаланинг ана шу жиҳати янада очиқ ва равшан кўзга ташланади. Зеро, олтин ва кумуш инсонлар орасида жуда осон айланиб юрадиган ва молларнинг қийматини белгилаш учун бир меъёр мақомида бўлган пулнинг жаҳон бозоридаги ўлчови ва муқобил меъзони ҳисобланади.

Аллоҳ таоло инсонлар уни пул сифатида яратган ва ундан фойдаланишнинг йўларини ҳам кўрсатиб берган.

Бу хусусда Имом Ғаззолий ўзининг "Ихёи улуғид-дин-дин" асаридаги "Шукр ва сабр" бобида шундай ёзади: *"Олтин ва кумуш идишлардан фойдаланган киши неъматни инкор этган бўлиб, пулини халқдан яширган кишидан кўра ёмонроқ ҳолга тушган ҳисобланади. Чунки бу ҳаким бир кишини ахлатхонада ёхуд оддий инсонларнинг ишларида ишлатишга ўхшайдики уни бу ишларни қилдиришдан кўра, зиндонга солиш авлоқдир. Идишлар суюқликларни сақлаш учун ишлатилади. Суюқликларни олтин ва кумуш идишлар ўрнига тупроқ, темир, кўрғошин ва мисдан ясалган идишларда сақлаш ҳам мумкин. Ҳолбуки темир, кўрғошин ва мис олтиннинг ўрнини боса олмайди. Бу ҳақиқатни тафаккур қилиш билан тушуниб олмаганлар, илоҳий таржима билан тушуниб олсинлар: "Олтин ва кумуш идишларда еб-ич-ганлар жаҳаннам оташининг шовқинини ичига ютган бўлади".*

Бу ҳаром ҳукмини келтиришдан мақсад мусулмонларни уй ва рўзгор ичида чеклашлик эмас. Зеро, пок ва ҳалол нарсаларда истаганча кенглик бор. Чунки, шиша, тупроқ, мис ва шунга ўхшаш бир қанча

112

маъданлардан ясалган идиш-товоклар, пахта, жун ва бошқа моддалардан қилинган тўшаклар ва ёстиқлар ҳам инкор қилинмас даражада гўзал ва фойдалироқдир!...

ИСЛОМ ХАЙКАЛЛАРНИ ҲАРОМ ҚИЛАДИ

Ислом дини мусулмон кишининг уйида хайкалларнинг бўлишини ҳаром қилган ва бунинг сабабини у уйдан Аллоҳ таоло ризосининг аломати бўлган фаришталарнинг қочишига боғлаб кўрсатган.

Расулulloҳ саллаллоҳу алайҳи вассалом бу ҳақда марҳамат қилганлар: *"Фаришталар ичида хайкал (ва ё расм) бўлган уйга қирмайдилар". (Бухорий Муслим).*

Уламолар дейдилар: Фаришталар ичида сурат бўлган уйга қирмайдилар. Чунки у суратнинг эгаси кофирнинг ишини қилган саналади. Зеро, улар уйларига расм осадилар ва унга тазим қиладилар. Фаришталар бу ҳолдан нафратланадилар ва шунинг учун у ерга қирмайдилар.

Шунингдек, Ислом ғайри мусулмлар учун бўлса ҳам мусулмонларнинг хайкалгарошлик билан шуғулланишларини ҳаром қилди. Расулulloҳ саллаллоҳу алайҳи вассалом бу ҳусусда огоҳлантириб: *"Қиёмат кунда энг шидатли азобга учраганлар бу расмларни чизганлардир", - дейдилар. Яна бир бошқа ривоятда эса, "Аллоҳнинг яратганларига ўхшатганлардир", - дейилади. (Бухорий Муслим).*

Яна бир ҳадиси шарифда марҳамат қилганлар: *"Бир расмни чизган кишидан қиёматда у расмлар руҳини топиб бериш сўралади. У кимсанинг бундай имкони йўқ". (Бухорий, Муслим).*

Бу ҳадисдан мақсад расм солган кишининг расмга ҳақиқий ҳаёт беришининг исталишидир. Бу таклиф эса, инсоннинг бундай бир ишни қилишдан ожиз эканлигини билдириш учундир.

ХАЙКАЛЛАРНИ ҲАРОМ ҚИЛИШИНИНГ ХИКМАТЛАРИ

а) Тавҳид тушунчасининг тамал асосларини муҳофаза этишлик... Расм ва бутларни ўз қўллари билан ясаб, уларни муқаддас санаб, пойда бўйин эгиб, таъзим қилган бутпарастларга ўхшашликдан ҳазарда бўлишлик.

Тавҳид тушунчасини бутпарастликка оид бўлган шубҳали ҳар нарсадан муҳофаза этиш борасида Исломнинг қатъийати чексиз бўлиб, Ислом доимо бу ҳусусда эҳтиёткорлик билан иш тутди. Шундай замонлар бўлганки, баъзи миллатлар яхши инсонларнинг ва марҳумларнинг суратларини чизиб, ора-сира уларни ёд этганлар, вақт ўтган сайин уларга нисбатан ҳурматлари ортиб бораверган. Ҳатто, шу даражага етганларки, у суратлар: Вад, Суво, Ёвуш, Ёут ва Наср бутлари каби улардан кўрқиладиган ва баракот сўраладиган мартабаларга кўтарилиб, Аллоҳ таолодан бошқа бир илоҳ ўлароқ уларга ибодат қилганлар, сизинганлар.

б) Бу ҳукмнинг ҳикматларидан бири: Яратувчига нисбатдир. Рассом ё хайкалгарош бир сурат чизгани ёки бир хайкал йўнгани замон гўёки йўнгани замон гўёки йўқдан бор қилган ва тупроқдан жонли бир нарса ижод этган каби ғурурга кетади.

Ривоят қилишларича, бир киши бир йил уриниб хайкал ясабди. Иш тугаганидан кейин эса унинг қаршида туриб ғурур ва ифтихор билан томоша қилибди ва унга "Қани энди гапир... гапир...", деб бақирини бошлабди.

Ана шунинг учун ҳам пайғамбаримиз саллаллоҳу алайҳи вассалом: *"Бу суратларни чизганларга қиёмат кунда азоб берилади ва яратган нарсаларингизга жон беринглар, дейилади" - деб огоҳлантирганлар. (Бухорий, Муслим).*

Бир ҳадиси қудсийда марҳамат қилинадики: *"Яратсанларимга тақдидан яратишга уринганлардан золироқ ким бор? (Қўлларида келса) бир зарра яратсинлар, бир арпа донасини яратсинлар!" (Бухорий, Муслим).*

в) Расм ва хайкал яшани ўзларига санъат қилиб олганлар ҳадларини билиб шу билан кифояланиб қолмайдилар. Масалан: аёлларни яланғоч ва шунга ўхшаш шаклларда тасвирлайдилар... Мусулмонлар қабул қилиши жоиз бўлмаган ҳоч ва санам каби бутпарестлик ва бошқа динларнинг тимсолларини чизадилар...

г) Шу билан бирга хайкаллар қадимда бўлгани каби бугун ҳам тўқчилик ва исрофлар аломати сифатида ўртага чиқмоқда. Саройларни хайкаллар билан тўлдирадилар... Хоналарни улар билан безайдилар... Ва уларни турли модалардан ясамоқдалар... Бас шундай экан олтин, қумуш ва ипак сарфлаш билан йўл қўйилган ҳар турли исрофга қарши курашган бир дин табиики, мусулмонларнинг уйида хайкал сакланишини таъқиқлайди. Зеро бу таъқиқларнинг асосида исрофга, қуфрони неъматга қарши кураш тушунчаси ётади.

БУЮК КИШИЛАРНИНГ ХОТИРАСИГА ИСЛОМҲИЙ МУНОСАБАТ

Баъзилар сўрайдилар: Фидокорликлари ила миллати тарихига шарафли саҳифалар очган буюк инсонлар бу фидокорларига жавобан янги наслларга уларнинг фазилатларини эслатадиган модий хайкаллар ўрнатишлик у миллатлар зиммасидаги бир вазифа эмасми?

Расулulloҳ саллаллоҳу алайҳи вассалом бу ҳусусда шундай дейдилар: *"Насронийлар Марям ўғли Ийсои мақтаганлари каби мени мақтаманг. Мен ҳақиқда*

"Аллоҳнинг қули ва расули" десангиз, шунинг ўзи кифоядир". (Бухорий, Муслим).

Саҳобалар Расулulloҳ саллаллоҳу алайҳи вассалом ни кўрганларида унга ҳурмат ва шаънини юксалтирмоқ юзасидан оёққа турмоқчи бўлар эдилар. Бунга нисбатан ул зот шундай марҳамат қилганлар: *"Акамлар бир-бирларига таъзим учун оёққа турганларидек, сиз ҳам оёққа турманг". (Бухорий, Муслим).*

Пайғамбаримиз саллаллоҳу алайҳи вассалом вафотларидан кейин ҳам ўзини эслашда ҳаддан ошмасликни умматга васият этганлар: *"Қабримни байрам (жойи каби) қилманг". (Бухорий, Муслим).*

Расулulloҳ саллаллоҳу алайҳи вассалом аскар вақтларда Роббига шундай дуо қилар эдилар: *"Аллоҳим! Қабримни ибодат қилинадиган бут қилма". Баъзи кишилар пайғамбар саллаллоҳу алайҳи вассалом ҳузурларига келиб: "Эй Расулulloҳ, эй хайрлимизнинг ўғли, энг хайрлимиз, эй энг олий жанобимизнинг ўрли, энг олийжанобимиз!", дея мурожаат қилар эдилар. Бунга жавобан у зот: "Эй инсонлар! Гапингизни гапиринг. Шайтон сизни жар ёқасига олиб бормасин. Мен Аллоҳнинг қули ва расули Муҳаммадман. Мени Азиз ва Аъло бўлган Аллоҳ таоло менга берган мақомдан ошириб мақ-ташнингизни истамайман". (Насоий).*

Инсонга таъзим ҳусусида бундай муносабатда бўлган бир дин баъзи инсонларнинг шараф ва хотираси учун мингларча сўмлаб маблағлар сарф қилиниб, бутлар сингари обидалар қуришга албатта, розилик бермайди.

Буюклик иддаосида бўлган қанчадан-қанча раҳнамолар ўзларига хайкаллар тиклаган ва шу тарика ўз миллатларининг ҳақиқий азамат эгаси бўлган Зотни билиш ва тафаккур қилишдан тўсиб, адашганлар.

Мўъмин кишилар учун эса барҳаётлик ғайб ва шаҳодатни (очиқ ва яширин бутун борликларни) билган,

кулларини адаштирмаган (аксинча, бирдан-бир тўғри йўл бўлган сироти мустақимга бошлаган), ҳеч кимни ва ҳеч нарсани унутмаган ягона яратувчи Аллоҳ таоло наздидаги барҳаётликдир. Инсонлар наздида номаълум бир аскар бўлган ҳолда Аллоҳ таоло наздида абадий ҳаёт дафтарига қайд этилган неча буюклар бор. Чунки Аллоҳ таоло тириклигида танилмаган, ўлгандан сўнг изланмаган тўғри, эътиқодли ва яширин кишиларни яхши кўради.

Абадийлаштириш фикри инсонлар орасида доим мавжуддир. Аммо бу ишни ҳайкаллар қўйиш билан амалга ошириш ножоиз ва хато бўлади. Бу хусусда Исломнинг тутган бирдан бир йўли уларнинг қалбларда ва фикрларда яшаб қолиши, қилган яхши амаллари ва қолдирган асарлари сабабли хотираларининг дилларда ва тилларда сақланиб қолиши шаклидадир.

Расулulloҳ саллаллоҳу алайҳи вассалом, унинг халифалари, Ислом қўмондонлари, мўътабар имомларнинг ҳеч бири на моддий суратлар ва на тошдан йўнилган ҳайкаллар билан абадийлашган эмаслар... Йўқ!... Уларнинг абадийлашишлари салафдан халафга, оталардан болаларга ўтган шакл ва суратдан мосуво, қалбларни ва ақлларни тўлдирган, мажлисларга оро берган, юракларда нақш этилган ва тилдан тилга ўтиб келган ривоятлар воситасида амалга ошган.

Ислом мусулмонларнинг қалб ва руҳларида яхши ва фазилатли қаҳрамон ва қўмондонларининг қилган яхши ишларини абадийлаштирди. Мусулмонларнинг қатъаси ва кичиги ҳазрати Абу Бакрни ҳикматли, ҳазрати Умарни адолатли, ҳазрати Усмонни тақволи ва ҳаёли, ҳазрати Алини илмли ва қаҳрамон деб танийдилар. Уларнинг танилиши ва эсланишлари учун тошлардан тикланган кўркам ва бежирим ёдгорлик кераклигини ҳис қилмаганлар. Чунки, мусулмонлар уларни яхши амал ва гўзал ахлоқлари сабабидан қалбларида абадий яшатганлар.

Буюкларини ва қаҳрамонларини абадийлаштириш учун ҳайкаллар ўрнатилган уринишлик орқага ва ибтидоий замонга қайтиш бўлади. Буни биринчи бор сумарлар, сўнгра византияликлар ва юнонлар, кейинроқ эса овруполиклар қилганлар. Бу ишни қилганларнинг ҳаммаси бутпарастлардир. Дин ва давлат раҳбарларини шу йўл билан абадийлаштиришни истаганлар ва уларга атаб ҳайкаллар ясаганлар. Араб ва мусулмонларнинг иш ва ахлоққа берган баҳолари бу йўлдан жуда ҳам узокдир. Балки булар, инсонни инсон ва қаҳрамон ўлароқ тасвир этишликдан ожиз қолгач, уни илоҳийлаштириш йўлига кетган ожиз кимсалардир.

Хулоса қилиб айтганда, бу ҳақида ҳар қандай бегона тушунча ва тасаввурга ўрин берилмаслиги керак. Исломнинг ҳайкалларни ҳаром қилиш ҳукмига ўзгартириш киритиш йўлидан сақланишимиз керак. Чунки бу йўл, руҳ ва ахлоқимизга жуда ҳам зарарлидир.

БОЛАЛАР ЎЙИНЧОКЛАРИ УЧУН БЕРИЛГАН РУХСАТ

Таъзим ва исроф нияти мавжуд бўлмаган ва юқорида санаб ўтилган шубҳаларга мазҳар бўлмаган ҳайкал турлари ҳақида Ислом дини ортқича чеклашликдан узок туриб, уларга рухсат берган. Масалан: Ёш болалар учун ўйинчоқ сифатида ясалган чақалоқ, мушук, арслон ва шунга ўхшаш ҳайвонларнинг нусхалари.

Мўминларнинг онаси ҳазрати Ойиша разияллоҳу анҳу дейдики: *"Расулulloҳ саллаллоҳу алайҳи вассалом нинг ҳузурларида ёш қизчаларни ўйнатар эдим. Баъзан менга кичкина чақалоқларни олиб келар эдилар. Аммо улар Расулulloҳ саллаллоҳу алайҳи вассалом келганларида кўрқиб яшириниб олар эдилар. Менинг болалар билан*

ўйнашим Расулulloҳ саллаллоҳу алайҳи вассалом ни хурсанд қиларди".

Бошқа бир ривоятга кўра пайғамбаримиз саллаллоҳу алайҳи вассалом ҳазрати Ойиша разияллоҳу анҳу онамиздан (ўйинчоқ) га ишора қилиб сўрадилар:

- Бу нима?
- Қизларим.
- Ўртадагилари-чи? -От.
- Уларнинг устидаги нима?
- Қанотлар.
- Қанотли отми?
- Эшитмаганмисиз, Сулаймон ибн Довуднинг қанотли отлари бор эди. Расулulloҳ саллаллоҳу алайҳи вассалом бунни эшитиб қулиб юбордилар (Абу Довуд).

Ҳадисда баҳс этилган қизлар ёш болалар ўйнайдиган кўғирчоқлар эди. Зеро, ҳазрати Ойиша пайғамбаримиз саллаллоҳу алайҳи вассалом билан энди турмуш қилган бўлиб хали ёш қизча эдилар.

Шавакий бу ҳадис хусусида шундай дейди: "Бунда болаларнинг кўғирчоқлар билан ўйнашлари жоиз эканлигига далил бор".

Имом Моликнинг фикрича кишининг фарзанди учун бундай ўйинчоқлар олиши макрух ҳисобланади.

Кози Иёз бу хусусда: "Ёш болаларнинг кўғирчоқлар билан ўйнашига рухсат бор", - дейди. Ҳалво ва бошқа шириндиклардан қилиниб байрам кунлари сотиладиган ва ейиладиган ҳайкалча ва шакиллarga ҳам рухсат бор, уларнинг ҳукми болаларнинг кўғирчоқлари ҳукми сингаридир.

СИНГАН ВА БУЗИЛГАН ҲАЙКАЛЛАР

Ҳадисда ривоят қилинадики: Жаброил (а.с) уйининг эшигида бир ҳайкал бўлгани учун Расулulloҳ (с.а.в) нинг

уйларига киришдан воз кечади. Иккинчи куни келишида ҳам уйга кирмайди ва Расулulloҳ (с.а.в)га шундай дейди:

"Ҳайкалнинг бошини синдиришларига амр қил, дарахтларга ўхшаб қолсин". (Абу Довуд, Термизий). (Бу ҳадис тўдлагича қуйида итларга яқинлашмаслик хусусидаги бобда келтирилади).

Баъзи уламолар тўла суратнинг ҳаром бўлишлиги тўғрисидаги фикрларини ушбу ҳадисга асосланиб айтганлар, Бунга кўра бирор аъзоси кам бўлган ҳайкал ҳам ҳалол ҳисобланади.

Аммо Жаброил алайҳис саломнинг дарахтга ўхшаб қолиши учун ҳайкалнинг бошини кесишликни истиши синик ёхуд ярим ҳайкалнинг жоиз бўлишини билдирмайди.

Балки, ҳайкалнинг бузилиши билан ундаги гўё ҳурматга лойиқ бўлган жихатнинг ўртадан кўтарилишини билдиради.

Инсоф ила озгина тафаккур қилсак, баъзи дохий ва раҳнамоларни абадийлаштириш учун майдонларга қўйилган ярим ҳайкаллар (бюстлар) уйларда зийнат учун сақланган кичик бутун расмлардан, ҳайкаллардан кўра каттарок ҳаром эканлигини айтсак янглишган бўлмаймиз.

НАҚШ ВА ЛАВҲА РАСМЛАРИ (Ҳажмасиз расмлар)

Инсонлар орасида "Ҳайкал" деб аталган мужассам расмларнинг Исломдаги мавқеини изох этдик. Шу ўринда Қоғоз, кийим, рўмол, девор, гилам, пул ва бошқа буюмларнинг устига қизилган техник лавҳа ва расмларнинг ҳукми қандай, деган савол туғилиши табиий.

Жавоб сифатида айта оламизки, бу расмларнинг бевоқифа ўзига ва жойига қаралмасдан ва ғояси аниқланмасдан туриб ҳукм чиқариб бўлмайди. Масалан: Расм нима учун қизилган? Қаерга қўйилган ва қандай

фойдаланилмокда? У расмни чизган кишининг ғояси нима?... каби саволларга жавоб топиш керак.

Агар расмдан мақсад насронийларда ҳазрати Ийсо, хиндуларда сугир расмлари сингари (Аллоҳ таолога ширк моҳиятида бўлиб) ибодат қилиш учун чизилса, уни бу ғоя учун тасвир этган киши куфр ва гумроҳликни ташвиқ этган бир кофирдан бошқа нарсаси эмас. Бу ҳолатда уларни пайғамбаримиз саллаллоҳу алайҳи ва салом шиддатли азоб билан огоҳлантирганлар: *"Қиёмат кунинда энг шиддатли азобга қолганлар сурат чизганлардир"*. (Муслим).

Табарий бу хусусда шундай дейди: "Бу ҳадисда сурат чизганлардан мақсад Аллоҳга ширк моҳиятида бўлган бир нарсанинг тасвирини билиб туриб, қасддан чизган киши бўлиб, бу билан кофир жумласига қиради, аммо бундай бир нияти бўлмаган бўлса, у киши осий саналади".

Расмларни муқаддаслаштириш нияти билан оғсанлар ҳам айни ҳукмга тобеъдирлар ва мусулмон бир киши бундай ишни ҳеч қачон қилмайди.

Аллоҳ таоло яратган нарсаларга ўхшатиш нияти билан чизилган суратларнинг ҳукми ҳам юқоридаги ҳукмга яқиндир, бу ишни қилган киши тавҳид динидан чиққан ҳисобланади. Юқорида келтирилган ҳадиси шариф ҳам буни очиқ кўрсатиб турибди. Бу эса фақат сурат ва расм солганининг ниятига боғлиқ бўлган бир хусусдир.

Аввалроқ зикр қилиб ўтганимиздек ҳадиси қудсий ҳам бу фикримизни исботлаб турибди: "Яратганларимга тақдидан яратишга уринган кимсadan золимроқ ким бор? (Қўлларидан келса) бир зарра яратсинлар, бир арпа донаси яратсинлар". Мазкур ифода бевоқиф яратиш ва йўқдан бор этиш хусусиятлари жиҳатидан илоҳликни даъво қилиш ва Аллоҳ таоло яратган махлуқларга тақдид ниятига далилдир. Шу боис уларга қиёмат кунинда "Яратганларингизга жон ато этинг" дейилиб ва ҳеч қачон қўлларидан келмагани ҳолда сурат ва расм чизганлар бу

суратларга руҳ беришликлари талаб қилинади ва бунга қодир бўлмаганлари учун жазоланадилар.

Чизиш ва сақлашни ҳаром бўлган расмлар диний жиҳатдан такдис этилган, дунёвий жиҳатдан буюклаштирилганларнинг расмлари бўлиб буларнинг биринчиси: ҳазрати Иброҳим, Исҳоқ, Мусо, Марям, Жаброил ва бошқа пайғамбар, фаришта ёхуд солиҳ зотларнинг расмларидир. Хоссатан насронийларда бу ҳол одат тусига кирган, бидъатга берилган баъзи мусулмонлар ҳам ҳазрати Али, Фотима ва бошқаларнинг расмларини чизиб уларни муқаддаслаштирганлар.

Иккинчиси: подшоҳ, давлат раҳбарлари ва санъаткорларнинг расмлари бўлиб, гуноҳ жиҳатидан биринчисидан бир оз енгилдир. Аммо, бу расмларнинг эгалари Аллоҳ таоло туширган ҳукмлар билан ҳукм этмаган ҳокимлар, Аллоҳ таоло динидан бошқа динларга тобеъ бўлган раҳнаомлар ва бошқа ботилни қўққа кўтариб, ахлоқсизликни ташвиқ этган санъаткорлар сингари кофир, золим ва фосиқ кишилар бўлса, бу расмдаги гуноҳ аввалгиси каби шубҳасиздир...

Имом Муслим, Ибн Даҳодан шундай ривоят қилади: *"Ичида ҳайкаллар бўлган бир уйда Масруқ билан бирга эдик. Масруқ мендан: "Булар Кисронинг ҳайкалларими?"- деб сўради. Мен унга: "Йўқ", - дедим.*

- Бу ҳазрати Марямнинг ҳайкаллари.

Масруқ буларни мажусийларга тегишли бўлса керак деб ўйларди. Чунки улар идиш ва қадаҳларга ҳам курулларининг расмларини солар эдилар. Ҳолбуки, буларни мажусийлар эмас, насронийлар қилган эдилар. Шундан сўнг Масруқ деди: Абдуллоҳ ибн Масъуднинг шундай деганини эшитдим: "Расулulloҳ саллаллоҳу алайҳи ва салом айтдиларки: *"Аллоҳ ҳузуринда азоби энг шиддатли бўлганлар сурат чизганлардир"*.

Бундан бошқа расм ва лавҳалар эса, жонли мавжудотларга оид бўлмаслик шарт билан агар ўсимлик, дарахт, денгиз, кема, тоғ, ой, қуёш, юлдуз ва шунга ўхшаш жисм ёхуд табиий манзараларга оид бўлса бунда бир махзурлик йўқ. Уларни чизишда ва фойдаланишда гуноҳ йўқ. Бу тортишилмайдиган бир масаладир.

Агар расм бир жониворга оид бўлса, аммо юқорида эслатиб ўтганимиздек, такдис ва тузум каби шубҳали тушунчалар ва Аллоҳ таоло яратган нарсаларга тақдид мақсади мавжуд бўлмаса, менимча, ҳаром бўлмайди. Бу хусусда баъзи соҳиб ҳадислар ривоят қилганлар.

Имом Муслимнинг "Саҳих"ида Буср ибн Саиддан, у Зайд ибн Халилдан, у эса Расулulloҳ саллаллоҳу алайҳи ва саломнинг саҳобалари Абу Талҳадан ривоят қилади, пайғамбаримиз саллаллоҳу алайҳи ва салом шундай марҳамат қиладилар: *"Фаришталар ичида сурат бўлган уйга кирмайдилар"*.

Буср айтадики: Охирги вақтларда Зайд касал бўлиб қолди. Зиёратга борганимизда эшигида расми бир парда кўрдим. Расулulloҳ саллаллоҳу алайҳи ва саломнинг завжалари Маймунанинг ўғай ўғли Убайдуллоҳ ал-Ҳавлонийга дедимки: Кеча Зайд суратнинг ҳаром эканини бизга хабар қилмадими? Убайдуллоҳ айтди:

"Кийим устига солинган нақш- мустасно" деганини эшитмадингми?" Имом Термизийнинг Утбадан ривоят қилишича, Утба Абу Талҳа ал-Ансорийни зиёрат қилишга борганида Абу Талҳанинг ёнида саҳобаларидан Саҳл ва Ибн Ҳаниф бор эди. Абу Талҳа нақш ва расмлар билан безатилган гиламни кўтаришга ёрдам бериш учун бир кишини чақирди. Саҳл сўради:

- Уни нима учун олиб қўймоқчисан?

- Чунки устида расмлар бор. Ҳолбуки, пайғамбар (с.а.в) бу хусусда нима деганларидан хабаринг бор. Саҳл, деди:

- "Кийим устидаги нақшлар мустасно" деганини эшитмадингми? Абу Талҳа:

- Эшитдим, лекин олиб қўйсам ўзим учун яна ҳам яхшидир, - деди.

Бу икки ҳадис биз ҳайкал деб атаган мужассам сурат ҳаромлигининг далили эмасми?...

Лавҳа расмлар ёхуд кийим, гилам, девор ва бошқа буюмларга солинган нақшларнинг ҳаром эканлигига далил бўладиган ҳеч бир ҳадис мавжуд эмас.

Ҳа, исрофчиларга ва кўринишга махлиё бўлганларга ўхшамаслик учун пайғамбар саллаллоҳу алайҳи ва саломнинг бу каби расмларни хуш кўрмаганини билдирган саҳиҳ ҳадислар бор.

Имом Муслим Зайд ибн Ҳолид-Жуханийдан, у Абу Талҳа Ансорийдан ривоят қиладики, Абу Талҳа дедики:

- Расулulloҳ (с.а.в)нинг *"Ичида ит ва ҳайкаллар бўлган уйга фаришталар кирмайдилар"* деганларини эшитдим. Зайд ибн Халид айтдики: Ҳазрати Ойишанинг ҳузурларига бориб сўрадим: Шу (Абу Талҳа) пайғамбар саллаллоҳу алайҳи ва саломнинг "Ичида ит ва ҳайкаллар бўлган уйга фаришталар кирмайдилар" деганини менга хабар берди. Сиз ҳазрати пайғамбар (с.а.в)дан шундай бир нарсани эшитдингизми? Ҳазрати Ойиша жавоб бердилар: "Йўқ! Лекин у зотнинг бир ишидан сизга хабар берай! Ҳозирлар орасига чиққан вақтларида (яъни, сафарга чиққанларида) эшикка нақшли бир мато осдим. Қайтиб келиб кўзлари тушганда у матони ёқтирмаганларини муборак юзларидан сездим. Кейин уни қаттиқ тортиб узиб олдилар ва дедиларки: "Аллоҳ бизга тош ва лойни кийишдигимизни амр қилмади". Кейин уни иккита ёстиқ қилдик. Ичини хурмо қобиғи билан тўлдирдик. Бундан кейин бошқа мени айбламадилар".

Бу ҳадисдан маълум буладики, расми матолар билан деворларни қоплашлик қароҳати танзихия ҳукмида экан.

Имом Нававий айтадики: Ҳадисда ҳаром қилинганлигига ҳеч бир далил йўқ. Чунки Аллоҳ таоло бунни бизга амр қилмаган. Шу боис мазкур ифодадан ҳаром ҳукми чиқара олмаганимиз каби, вожиб ва суннат ҳукмини ҳам бера олмаимиз.

Имом Муслимнинг ҳазрати Ойишадан қилган ҳадиси ҳам шунга ўхшайди: *"Ҳазрати Ойиша дедики: Ўшигимиз устида куш тасвири чизилган бир мато бўлиб, ичкари кирган кишининг биринчи навбатда кўзи унга тушар эди. Расулulloҳ саллаллоҳу алайҳи вассалом менга айтди: Бунинг жойини ўзгартир. Чунки ҳар кирганимда уни кўриб дунё эсимга тушади"*.

Пайғамбаримиз саллаллоҳу алайҳи вассалом ҳазрати Ойишага уни кесишликни буюрмадилар, балким жойини ўзгартиришликка амр қилдилар. Бу ҳол у зот (с.а.в) нинг уйга кирганларида дунёни ва дунё молини эслатадиган бир матога дуч келишларини хуш кўрмаганликлари билан изоҳланади. Зеро, пайғамбар (с.а.в) суннат ва нафл намозларини уйда ўқир эдилар. Зеро, расми ва ҳайкалларнинг тасвирлари безатилган гилам ва матолар қалбни машғул этиб Аллоҳ таолога йўналишликдан тўсар эди. Шу боисдан ҳам Расулulloҳ (с.а.в) улардан ҳазар қилганлар.

Бухорий ривоятига кўра ҳазрати Анас айтадики: Ҳазрати Ойишанинг уйининг бир бурчагига осиглик бир матоси бор эди. Пайғамбар саллаллоҳу алайҳи вассалом унинг тўғрисида шундай дедилар: *Уни мендан узоқлаштир. Намоз вақтида расмлари кўзимга кўриниб турибди"*.

Шу тарика маълум бўладики, пайғамбаримиз саллаллоҳу алайҳи вассалом уйларида устида Куш тасвири солинган расмли мато бўлган экан. Бу ва шунга ўхшаш бир қанча ҳадислардан келиб чиқиб баъзи салафлар шу ҳукмларни чиқарганлар: "Сояси бўлган суратлардан ҳазар қилинмоқда: аммо гавдаси бўлмаган суратларда маҳзар

йўқ". (Имоми Нававий "Муслимнинг шарҳи"да бунни очикча англатиб рад қилади ва "бу, ботил бир қарашдир" дейди. Бунни таъқиб кипган Ҳофиз "Фатих"да бунинг саҳиҳ бир санад билан замонининг энг фазилятлиси ва Мадина фақиҳларидан бири бўлган Қосим ибн Муҳаммад томонидан ривоят қилинганлигини айтади.)

Шайх эса Ҳаттобийнинг шу сўзини нақл қилади: "Умид қиламанки, ҳайвонларнинг шаклини тасвир этганлар билан дарахт ва шунга ўхшаш нарсаларнинг нақшини чизган, нима қолса ҳам бу ишда макруҳ бир бўлимга қиради ва қалби беҳуда нарсалар билан машғул бўлсада, буюхусда келган кўркитишлар доирасига кирмайдилар".

Юқорида зикр қилганимиз ҳадиси кудусий бу фикрни исботлайди. Уни яна бир бор тақрорлашга фойда бордир. Аллоҳ таоло марҳамат қиладики: "Яратганларимга тақдидан яратишга уринган кимсалардан золимроқ ким бор? (Қўлларидан келса) бир зарра яратсинлар, бир арпа донаси яратсинлар".

Мушоҳада қилиб кўрилса, Аллоҳ таоло яратган нарсалар бир буюмлар сатҳидаги расм эмас, ҳажмли ва мужассам бир сурат эканлиги маълум бўлади. Бу хусусда шундай марҳамат қилади:

"У сизларга (оналарингизнинг) қоринларида бўлган пайтингизда Ўзи хоҳлаган суратни берган зотдир" (Ол-и Имрон сураси - 6).

Бу қарашга, Имом Бухорий ва Имом Муслимлар ривоят қилган ҳазрати Ойишанинг ҳадислари мос келмайди:

Бир куни ҳазрати Ойиша устида расм солинган бир ёстиқ сотиб олдилар. Ҳазрати пайғамбар саллаллоҳу алайҳи вассалом уни кўришлари билан эшикка қарадилар ва уйнинг ичкарисига кирмадилар. Ҳазрати Ойиша Расулulloҳнинг юзларидаги ўзгаришини кўриб:

- *Эй Аллоҳнинг расули "Аллоҳга ва расулига тавба қилдим. Ажабо нима гуноҳ қилдим", - деди. Расулulloҳ:*

- *Шу ёстиқ нима? - дейишлари билан ҳазрати Ойиша:*
- *Уни сиз учун сотиб олдим. Ўтирганингизда унга суянасиз.*

Расулulloҳ саллаллоҳу алайҳи вассалом айтдики: Шу суратнинг эгалари қиёматда азобга тортилиб, улардан чизган расмларидан жони сўралади", дедилар ва қўшиб қўйдишлар: "Ичида расм бўлган уйга фаришталар кирмайди".

Имом Муслимнинг ривоятида шундай илова бор: Шундан сўнг ҳазрати Ойиша дедики: "Уни олдим ва икки ёстиқ ҳолига келтирдим. Расулulloҳ саллаллоҳу алайҳи вассалом уларга суянар эдилар". Ҳазрати Ойиша бу билан аввалги ёстиқни бўлиб иккита ёстиқ ҳолига келтирганини билдирмоқда. Аммо, бу ҳадисдаги баъзи хусуслар қарама-қарши бўлиб кўринмоқда:

1 - Бу ҳадис бир-бирига зид мухталиф ривоятлар ҳолида тилга олинган. Бу ривоятлардан баъзилари расмли мато кесилиб ёстиқ ҳолига келтирилгандан кейин пайғамбаримиз саллаллоҳу алайҳи вассалом ундан фойдаланганлигини, баъзилари эса ҳеч фойдаланмаганини билдирмоқда.

2 - Баъзи ривоятларда бу ҳадис фақат қароҳатга далил сифатида келтирилади. Қароҳат деворни расмли мато билан қоплашдиқ бўлиб, пайғамбар саллаллоҳу алайҳи вассалом бунни исрофнинг бир кўриниши бўлганлиги учун ёқтирмаганлар. Шу боис аввал ҳам айтиб ўтганимиздек, Имом Муслимнинг ривоятида: "Аллоҳ таоло бизга тош ва лойини (яъни, деворни мато билан) қоплашдиқни буюрмади" дейилган.

3 - Имом Муслимнинг устида куш тасвири бўлган мато ҳақида бевосита ҳазрати Ойишадан ривоят қилган ва пайғамбар саллаллоҳу алайҳи вассалом унга *"Бунинг*

ўрнини ўзгартир..." шаклидаги сўзлари мутлоқ ҳаром эканлигидан далолат бермайди.

4 - Бу ҳадис аини пайтда ҳазрати Ойишанинг уйида мавжуд бўлган ва уйнинг бир томонида осиглик турган мато ҳақидаги ҳадисга ҳам зиддир. Расулulloҳ саллаллоҳу алайҳи вассалом намоз асносида матодаги расмларнинг кўзларига кўрингани учун уларнинг бошқа жойга олинишини буюрганлар.

Ҳофиз дейдики: "Бу ҳадис ҳазрати Ойишадан ривоят қилинган юқоридаги ҳадисга қўшиб юборилиб масала қоронғулаштирилган. Чунки бу ҳадис пайғамбар саллаллоҳу алайҳи вассалом уйда расмли мато бўлганини ва намозда кўзга ташлангани учун ўрнини алмаштиришни амр этгандикларини кўрсатиб турибди. Яъни, бу амр матонинг расми бўлгани учун эмас, балки намозда кўзга кўрингани учун берилган.

5 - Бу ҳадис кийим устидаги нақшни истисно этган Абу Талха ал-Ансорийнинг ҳадисига тўғри келмайди.

Ал-Қуртабий дейди: "Ҳазрати Ойишанинг ҳадиси қароҳатга, Абу Талханинг ҳадиси мутлақ жоизга далолат эканлигини қабул қилиш билан мазкур икки ҳадисни бир-бирига мос қилиш мумкин. Мутлақ жоиз қароҳатга зид келмайди".

Масалага бундай ёндашишни Ҳофиз ибн Ҳожар маъқуллаган.

6 - Мазкур ҳадисни ҳазрати Ойишадан ривоят қилган киши (ровий-ҳазрати Ойишанинг укасининг ўғли Қосим ибн Муҳаммад ибн Абу Бакр) сояси бўлмаган расмларни жоиз деб билар эди. Абу Авн дейдики: "Бир куни Қосим ибн Муҳаммад ибн Абу Бакрнинг Макканинг энг баланд ерига жойлашган уйига бордим. Ичида қундуз ва анко қушининг тасвири бўлган бир хонаси бор эди.

Бу ҳадис Абу Шайба томонидан саҳиҳ бир санад билан нақл қилган.

Қосим ибн Муҳаммад замонасининг энг фозил кишиларидан бўлиб, Мадинанинг фақиҳ олимидан бири эди. Агар у ичида расм бўлган хона ҳақида бир рухсатга эга бўлмаса эди, хусусан, ўзи бу ишни қилмас эди. (Бухорий).

Расм ва расмлар ҳақида ворид бўлган ҳадислардан яна бир аҳтимол келиб чиқмоқда. У ҳам бўлса Расулуллоҳ (с.а.в)нинг Исломнинг илк даврларида сурат ва ҳайкалларга нисбатан кўрсатган қаттиқ қаршичилигининг сабаби - ҳали одамлар жоҳилият кунларидан қолган бутпарастлик, ҳайкал ва тасвирларга сириниш одатларидан тўлалигича ҳолос бўлмаган эди. Тавҳид дини ва тушунчаси кишилар қалбида қарор топиб жамият Ислом нури билан мунаввар бўла бошлагандан сўнг Расулуллоҳ саллаллоҳу алайҳи вассалом ҳажмсиз расм ва нақшларга рухсат берганлар.

Ханафий имомларидан бўлган Таҳовий шундай дейди: "Пайғамбаримиз саллаллоҳу алайҳи вассалом авваллари нақш бўлса ҳам, бутун расмларини таъқиқлаган эдилар. Чунки у вақтлар мусулмонлар суратларга ибодат қилишдан қутилмаган эдилар. Шу боисдан уларнинг ҳаммасини таъқиқлаганлар. У зот бу таъқиқ қарор топиб, мусулмонлар унга амал қила бошлаганларида кийим зарурат юзасидан кийим-кечак ва матоларга солинган нақшлар мубоҳ қилинди..."

(Бу хусусда кенгрок маълумот учун Шайх Бухайтнинг "Жаводиш-Шофий" номли асарига қаралсин).

РАСМ ВА СУРАТЛАРНИНГ ҲАЛОЛ БЎЛИШ ҲОЛЛАРИ

Баъзи ҳоллар бирки, у вақт расм ва суратлар ҳалол бўлиши мумкин. Масалан: расм ва суратнинг исталган бир томонини бузиш, кесиш ва синдириш ҳоллари унга таъзим

қилинишдан узоқлаштиради ва эътиборсиз ҳолга келтиради ва шу тариқа уни қароҳатдан чиқариб ҳалоллаштиради. Ҳадиси шарифда ривоят қилинишича, Жабронл алайҳис салом уйга киришлари учун ҳазрати пайғамбарсаллаллоҳу алайҳи вассаломдан изн сўрабдилар ва изн олган бўлсаларда, кирмабдилар ва дебди: *"Қандай қилиб қирай? Уйида расм мато бор?... Бундан воз кечолмасанг, бошини кес ёки ундан ёстиқ ва гилам тайёрлат"*. (Насоий, Ибн Ҳиббон).

Ҳазрати Ойиша шунинг учун расмли матони кесиб ундан ёстиқ қилдила, Шу тариқа матодаги сурат кесилиши билан ундаги моҳият йўқолган.

Бузилган ва яримта расмларни салафлар ҳам қўллаганлар. Масалан: Урва устида қуш ва инсон тасвири бўлган ёстиқлардан фойдаланарди. Улар ҳайкаллардан нафратланар, гилам, ёстиқ каби устида расм солинган нарсаларни хуш кўрар эдилар.

РАСМ ОЛИШ АСБОБЛАРИ БИЛАН ТУШИРИЛГАН СУРАТЛАР

Шубҳасиз, расм ва расмчилар хусусида бу ергача ёзганларимиз қўл билан йўнилган ва чизилган суратларни ўз ичига олади.

Хўш, бу ўринда расмга олиш жиҳозлари ёрдамида туширилган суратларнинг ҳукми қандай? Табиийки, бундай суратлар пайғамбаримиз саллаллоҳу алайҳи вассалом ва салафлар замонида йўқ эди. Ажабо юқоридаги айтиб ўтилган ҳукмлар бугунги фотография соҳасига ҳам тегишли бўладими?...

Фақатгина мужассам ҳайкалларнинг ҳаром эканини таъкидлаган баъзи уламолар фотографияда ҳеч бир ма-зҳур кўрмайдилар. Яъни, уни ҳаром деб билмайдилар. (Фақат

бир шарт билан: расм том - яъни, бутун бўлмаслиги керак...)

Бошқа бир гуруҳ олимлар фикрича, бу хусусда ҳукм чиқаришдан аввал баъзи саволларга жавоб топиш керак: бу расмларни (фотолар) рассомнинг қаламидан чиққан суратлар билан қиёслаш мумкинми?... Ёки мусаввирларнинг азобланиши ҳақидаги ҳадисларни бу ўринда фотога татбиқ этса бўладими?... Усул уламолари айтганидек, сабаб орадан кетиши билан мусаббаб (сабабчи) ҳам орадан кетадими?... каби ва ҳ.к.

Миср муфтийси Муҳаммад Бухайт "Фотографиянинг мубоҳ бўлиши ҳақида тўлиқ жавоб" номли рисоласида шундай фатво беради: Фотография (бу иш билан шуғулланганлар жуда яхши биладиларки, бу жараён бир жисм ёки манзаранинг соясини тутиш ва акс эттириш-ан иборат) таъқиқланган расмларга қирмайди. Чунки таъқиқланган расм аввал мавжуд бўлган кейинчалик чизилган бир тасвир бўлиб, бунда Аллоҳ таоло яратган нарсаларга ўхшатишга уриниш бор. Ҳолбуки, фотографияда бундай бир ҳолат мавжуд эмас". (Шайх Муҳаммад Бухайт. "Жавобуш-Шафий").

Баъзилар эса бутун расм ва тасвирларга қўшиб фотоларни ҳам макруҳ, деб ҳисоблайдилар. Аммо, шубҳасиз, улар ҳам зарурат бўлиб қолган тақдирда (паспорт, гувоҳнома каби танитиш ҳужжатлари учун туширилган, эҳтиёждан келиб чиқиб туширилган баъзи суратлар) бунга рухсат берадилар. Чунки давримизда фотографияга бўлган эҳтиёж пайғамбаримиз Муҳаммад саллаллоҳу алайҳи вассалом ўз даврида истисно қилган нақшли кийимларга бўлган эҳтиёждан зиёдрокдир.

РАСМНИНГ МАВЗУСИ

Расмнинг ҳалол ёхуд ҳаром бўлишида унинг мавзуси муҳим аҳамиятга эга. Ҳеч бир мусулмон, Ислом динига, иймон ва ахлокига, таблиғларига ва одобига зид ва ёт бўлган расмнинг ҳаром қилинишига қарши чиқмайди. Масалан: аёлларнинг яланғоч ҳолда тасвир этилиши, уларнинг аёллигини билдирадиган фитна аъзоларининг тасвирланиши, газета, журнал, телевидения ва кино-театрларда намойиш қилиш... каби ҳолларда бу расмларни чизишнинг, кўпайтиришнинг, нашр қилиб, инсонлар орасига ёйишнинг, уйларда сақлашнинг, деворларга осиб томоша қилишнинг ҳаром эканлиги, шубҳасиздир.

Мусулмон киши Аллоҳ таолони инкор этган бир раҳнаманинг, бутпарастларнинг, ҳазрати Муҳаммад саллаллоҳу алайҳи вассалом нинг пайғамбарлигини инкор қилган яҳудий ва насронийнинг мусулмонликни даъво қилгани ҳолда Аллоҳ таолонинг амрларини бажармаган сохта "дохий" ларнинг, актёр ва санъаткор номи билан жамиятга фахш ва руҳий бузғунлик уруғларини сочган кишиларнинг расмларини уйда сақлаши ножоиздир, ҳаромдир..

Баъзи динларнинг тимсоли бўлган бут, хоч ва шу каби Исломга ёт бўлган нарсаларнинг тасвирлари ҳам аини ҳукмга тобеъ.

Ибн Аббос ривоят қилади: *"Расулуллоҳ саллаллоҳу алайҳи вассалом Макка фатҳидан кейин Каъбанинг ичидаги расмларни кўриб улар олиб ташланмагунча ичкарига қирмаганлар. Шубҳасиз, бу расмлар Макка муширкларининг бутпарастлик ва эски гумроҳликларини ифода этарди.*

Ҳазрати Али разияллоҳу анҳу айтади: *Расулуллоҳ саллаллоҳу алайҳи вассалом бир жаноза намозида шундай хитоб қилдилар: "Сизлардан ким Мадинага бориб, синмаган бут, тузатилмаган қабр ва бузилмаган сурат*

қолдирмасдан қайтиб кела олади? У ердагилардан бир киши:

- Мен, ё Расулulloҳ, - деб ўртага чиққанда мадиналиклар қўрқиб кетдилар. У киши кетди. (Бир муддатдан сўнг) қайтиб келиб:

- Ё Расулulloҳ! - деди, - у ерда мен синдирмаган бут, мен тозаламаган мазор ва мен бузмаган сурат қолмади.

Шунда Расулulloҳ саллаллоҳу алайҳи вассалом (одамларга юзланиб) деди:

- Бундан кейин ким бу ишлардан бирига қайтса, Муҳаммадга туширилганини (Исломи) инкор этган бўлади". (Аҳмад).

РАСМ ВА РАССОМЛАР ҲАҚИДАГИ ҲУҚМЛАРНИНГ ҚИСҚАЧА БАДНИ

Расм ва рассомлар ҳақидаги ҳуқмларни қуйидаги шаклда жамлашимиз мумкин:

1 - Ҳаром бўлишда ва гуноҳда энг шиддатли бўлган расмлар: яъни, Аллоҳ таолога ширк моҳиятида бўлган, қаршида ибодат қилинган расмлардир. Масалан: Насронийлар муқаддас деб билган Масиҳнинг (ҳазрати Ийсо) расмлари каби... Бундай расмларни чизганларга уни билиб туриб чизган, қасддан чизган бўлсалар куфрга кирган бўладилар. Бу расм мужассам ҳайкал шаклида бўлса гуноҳи янада кўп бўлади. Қай шаклда эканидан қатъий назар бу расмларга таъзим қилган ҳам гуноҳга шерик бўладилар.

2 - Ибодат қилинмайдиган бир нарсанинг расмини чизган, аммо чизган расмлари орқали Аллоҳ таоло яратган каби ярата олишларини даъво қилганлар кофир бўладилар ва бу билан куфрга тушадилар. Булар ҳам аини даражада гуноҳкордирлар.

3 - Ибодат қилинмайдиган, аммо хотираларига ҳайкал қўйишлик билан абадийлаштирилмоқчи бўлган давлат раҳбари, қўмондон ва раҳнаомаларнинг қўча, майдонларга ўрнатилган ҳайкаллари. Бу ҳайкаллари ясаган кишилар гуноҳ ва ҳаром бўлишлик нуқтаи назаридан кофир бўлгандан бир даража пастдирлар.

Бу ўринда ҳайкаллarning бутун ёхуд ярим (бюст ҳолида) бўлиши аҳамиятсиздир, ҳукм ҳар иккисига бирдек тегишлидир.

4 - Бу даражага: Қаршида ибодат қилинмаган, таъзим ва тақдир учун қўйилмаган жониворларнинг ҳайкаллари қиради. Буларнинг ҳаром эканлиги ҳусусида факихлар орасида ихтилоф бор. Аммо болаларнинг ўйнаши учун ясалган ўйинчоқ ҳайкаллар, байрамларда халвондан ясалган ва ейиладиган расм шакллари бундан мустасно.

5 - Таъзим ва тақдир нияти билан чизилган ҳоким, раҳнамо, қўмондон ва шунга ўхшаш машҳур кишиларнинг ҳажмсиз, лавҳа ҳолидаги, деворларга осилган расмлари бўлиб, агар у лавҳалар золим, фосиқ ва кофир кишиларга оид бўлса, уларнинг қаршида таъзимда туришлик Исломи томирига болта уришлик билан тенгдир.

6 - Бу даражага таъзим қилинмаган, деворларни қоплашда ишлатиладиган, устига жониворларнинг ҳажмсиз расмлари солинган мато ва пардалар қиради. Бу (макрух) жумласига қиради.

7 - Дарахт, хурмо, денгиз, кема, тоғлар ва шу каби жонсиз табиий манзаралар. Бундай расмлар кишини ибодатдан қайтарадиган даражада бўлмаса ва исрофга олиб келмаса, улардан фойдаланишда зарар йўқ.

8 - Расм олиш жиҳозлари билан тушган суратдан диний жиҳатдан тақдим ва дунёвий жиҳатдан таъзим каби Исломига ёт ният бўлмасдан туриб олинган расмлар ҳақида "мубоҳ" ҳукми берилган. Аммо аксинча, тақдир ва таъзим нияти билан олинган кофир, фосиқ, бутпараст, коммунист

гумроҳ санъатчилар ва шу кабиларнинг расми бўлса ҳукм ўзгаради ва бундай расмлар мубоҳ эмас, ҳаром ҳисобланади.

9 - Ҳаром бўлган ҳайкал ва расмлар бузилгани тақдирда (гилам каби устида босилиб юрилганда) ҳаром ҳукми ўзгариб бу нарсалар ҳалоллашади.

ҲОЖАТСИЗ ИТ БОҚИШЛИК

Ҳазрати пайғамбар саллаллоҳу алайҳи вассалом таъқиқлаган нарсалардан бири: зарурат бўлмай туриб ит боқишликдир.

Бугун баъзи бир исрофчиларни кўриб турибмизки, моддий имконларидан бошқа кишиларни маҳрум қолдирган ҳолда ит боқмоқдалар. Баъзилари эса бутун бойликларини сарфлаганликлари етмаганидек яқинлари, дўстлари, қўшниларига кўрсатишлари керак бўлган бутун марҳамат ва шафқат хисларини ҳам фақат итларига кўрсатмоқдалар ва бу билан атрофдаги кишиларни ранжитмоқдалар.

Ҳолбуки, мусулмон киши уйда ит сақлагани тақдирда итнинг эшик ва остоналарни ялаши билан улар ифлос ҳолга келиш эҳтимоли бор. Расулulloҳ саллаллоҳу алайҳи вассалом марҳамат қилурларки: "Агар сизлардан бирингизни идишингизни ит яласа, у идишни бир марта тупроқ билан қатрон-ишқалаш шарти ила етти марта ювсин". (Бухорий)

Баъзи уламолар ит боқишни таъқиқлашнинг ҳикмати ҳақида шундай дейдилар: Ит эшикдан кирган меҳмонга хуради, тиланчи-гадони кўрқитади ва ўтган кетган йўловчиларнинг оромини бузади...

Пайғамбаримиз саллаллоҳу алайҳи вассалом шундай дейдилар: "Жаброил алайҳис салом менинг ҳузуримга келиб дедики: "Кеча уйингизга келдим. Аммо эшикда ҳайкаллар,

уйда ҳайкал тасвири туширилган бир мато ва ит борлиги учун ичкарига қира олмадим. Ҳайкаллар дарахтга ўхшаш қолиши учун боши кесилишини, матонинг ёстиқ қилиб иккига бўлинишини ва итнинг уйдан чиқариб юборилишини буюрди". (Насоий).

Бу таъқиқ ҳукми эҳтиёж бўлмай туриб боқилган итга тегишлидир.

ОВ ВА ЧЎПОН ИТЛАРИ

Ов учун, экин майдонини, хайвон сурувини кўриклаш учун, яъни, бир эҳтиёж бўлганлигидан боқилган итлар юқоридаги ҳукмдан ташқарида ҳисобланади. Бу ҳусусда Расулulloҳ (с.а.в) шундай деганлар:

"Ов ити, экинни ёки хайвонларни кўриклашда фойдаланилган итлардан бошқа бир итни боққан кишиларнинг савоблари ҳар кун бир қийроғ (ориқлик ўлчови)дан озайиб боради". (Бухорий, Муслим).

Баъзи Исломи факихлари бу ҳадисдан ит боқишликнинг таъқиқланишини ҳаром даражасида эмас, карохат даражасида эканлиги ҳақида ҳукм чиқарганлар. Чунки савоб озайишида ёки қўпайишидан қатъий назар ҳаром ҳукми бутун ҳолларни ўз ичига олади.

Уйда ит боқишликнинг таъқиқланишидан, итларни қалтаклаш, ҳайдаш, ёхуд ўлдириш керак экан, деган фикрга бормаслиқ лозим. Зеро бу ҳусусда пайғамбаримиз (с.а.в)шундай марҳамат-қиладилар:

"Агар итлар ҳам (инсонлар каби) бир жамоа бўлмаганларида эди, уларнинг ўлдирилишларига амр берган бўлар эдим". (Абу Довуд, Термизий).

Расулulloҳ (с.а.в) бу ҳадиси шарифлари билан Қуръони Каримдаги шу олий ҳақиқат ва гўзал маънога ишорат қилганлар: "Ерда сузралиб юрган қар бир жонивор, осмонда қанот қрқайган қар бир қуш

худди сизлар каби (Бизнинг қўл остимиздаги) жамоалардир". (Анъом сураси-38).

Расулulloҳ (с.а.в) асҳобларига кимсасиз бир яйловда сувсизликдан ўлаётган бир итни кўрган ва чориги билан қудуддан сув чиқариб уни ўлимдан сақлаб қолган бир кишининг ҳикоясини қилиб, охирида шундай дедилар: "Аллоҳ таоло унинг бу ҳаракатини хуш кўриб, гуноҳларини мағфират этди". (Бухорий)

ҲОЗИРГИ ЗАМОН ИЛМИНИНГ ИТ БОҚИШЛИКГА ҚАРАШИ

Бугун орамизда шундай кишилар ҳам борки, улар ҳайвонларга шафқат кўрсатишни инсоний фазилат деб билаганлари ҳолда Ислонинг бу ҳусусдаги ҳукмларини назар писанд қилмайдилар ва асосида шафқат юзасидан эмас, балки ғарбга тақлид юзасидан ит боқишади.

Шу ўринда олмон файласуфи доктор Герартфентесмарнинг "Койнот" номли олмон журналида эълон қилган ит боқишликдаги зарарлар ҳақидаги илмий ва жуда қимматли мақоласини ҳавола этишни лозим кўрдик:

"Кейинги пайтларда баъзи кишиларнинг ит боқиш дардига мубтало бўлганини ва уларнинг тобора кўпаяётганини кўриб, уларнинг диққат эътиборини бундан келиб чиқадиган хатарлар ва кўнгилсиз оқибатларга жалб этишга мажбур бўлдим. Чунки, бу кишилар фақатгина ит боқишлик билан чекланиб қолмаганлар, айти пайтда итлар билан ўйнайдилар ва ҳатто юз-кўллари ялашига рухсат берадилар, энг ёмони ўзлари овқат еган уй идишларида итни ҳам овқатлантирадилар.

Бу ҳолат соғлом табиат ва характер билан яратилган инсоннинг ахлоқ ва одобига зид, қабул қилиб бўлмайдиган бир ҳолат бўлибгина қолмай, соғлиқ ва тозаллик коидаларига ҳавола қилган ҳолда, бу илмий мақоламизда

унинг тиббий аҳамияти ҳақида сўз юритамиз. Бу жиҳатдан ит боқишликда ва улар билан бир уйда ётиб туриб, бир жойда овқатланишдан, улар билан ўйнашдан келиб чиқадиган тахликалар кўпчилик назарида эътиборсиз туюлганлари билан аслида инсон ҳаётини катта хавф остида қўядиган буюк тахлика ҳисобланади. Кўпчилик ит боқувчилар ўз қўллари билан ўзларини ҳалоқатга олиб борганликларининг фаркига бормаяптилар. Чунки итларда мавжуд бўлган сектор курти хавфли касалликларга сабаб бўлмокда ва ҳатто кўпгина ҳолларда ўлимгача олиб бормокда.

Бу вирус сектор шаклида жуда кичик бир курт бўлиб, беморларда сепкил ҳолида юзага чиқади. Жуда ҳам хавфли бўлган бу вирус итларда, бошқа ҳайвонларда ва хусусан чўчқаларда учрайди. Вируслар авж олишига энг уйғун ва қулай жой итлар ва йирткич ҳайвонлар, чиябўри ва бўриларнинг танасидир. Мушукларда жуда кам учрайди. Аммо ит сектори бошқаларидан кескин фарқ қилиб, кўзга кўринмас даражада майда ва яширин ҳолдадир. Фақат кейинги вақтлардагина у ҳақда илмий маълумотлар ола бошладилар...

Ҳайвон табиблари жуда яхши биладиларки, хоссатан ит безларининг ривожланишида бошқа ҳайвонлардан фаркли бир қанча хусусиятлар ўртага чиқмокца. Дастлаб кичик доначалар ҳолида итларнинг ичкаларида вужудга келган куртлар кейинчалик қуввати бир сектор ҳолини олади. Ҳолбуки, инсонларда ва бошқа ҳайвонларда мавжуд бўлган куртлар сектор куртларидан фарқ қилиб, жуда кучсиз ва бор йўғи ўзидан янги бактериялар ишлаб чиқади. Бу бактериялар ҳайвонларда катталиги олма ҳажмида бўлиб, бу ҳолда ҳайвон юрагининг оғирлиги одатдагидан ўн мартагача ортиши мумкин. Инсонларда эса юрак бир мушт ҳажми ёхуд чакалоқ боши катталигида бўлади, ичи бир неча литр зардоб билан тўлади.

Куртлар кўпинча, инсонларнинг юрагида ва атрофида пайдо бўлади. Баъзан эса ўпка, буйрак, талок ва ҳаттоки бош суякларга сизиб мутахассис ҳам аниқлай олмайдиган даражада вужудга ўрнашиб олади. Қайси аъзода пайдо бўлса, ўшани ишдан чиқаради.

Шубҳасиз, бу вирус каерда пайдо бўлишидан катъий назар бу дардга чалинган бемор ҳаёти учун жуда хатарли ҳисобланади. Бу касалликнинг пайдо бўлиш ва ривожланиш жараёнини билсак ҳам, уни қандай даволашни билмаймиз. Фақат шуни биламизки, бу куртлар баъзан ўз-ўзидан нобуд бўлади. Бунинг сабаби инсон вужудида пайдо бўладиган баъзи моддалардир. Хусусан, кейинги пайтларда бизга шу нарса маълум бўладики, инсон вужуди бу куртларнинг захарига қарши бир захар ишлаб чиқариш билан ўзини ҳимоя қилар экан. Аммо афсуски бу куртлар ўлган билан иш битмаяпти, балки ўлгандан сўнг иксон организмда ўзидан баъзи зарarli оқибатларни қолдирмокда. Шуни ҳам эътироф этиш лозимки, ҳатто кимёвий даволаш йўллари бу ишда ҳеч қандай натижа бермаяпти ва шу тарика бирдан бир чора жаррохлик йўли бўлиб қолмокда...

Мутахассис доктор Хамер ўтказган бир қанча жаррохлик амалиётлари шуни кўрсатадики, Олмонияда сектор курти билан касалланганлар аҳолининг умумий сонининг бир фоизидан кам эмас. Бу касаллик энг кўп учраган мамлакатлар эса кам сонли нуфузга эга бўлган шимол давлатлари, Дания, Крим, Исландия, Австралиянинг жануби шарқи, Ҳолландиянинг Фразеланд қисми бўлиб, бу ерларда итлар ҳатто тиламчилик қилишда ҳам қўлланилгани учун аҳолисининг ўртача ўн икки фоиз сектор вируси юктирганлар. Ҳоссатан Исландияда бу кўрсаткич қирқуч фоиздир...

Тахлика қўлами шу даражага етганки, бу касаллик мавжуд бўлмаган мамлакатлар ҳам айти шу шаклда хавф билан юзма-юз келганлар.

Билишимча, бу балога қарши курашнинг энг тўғри йўли сектор куртининг итларнинг ўзида қолишини таъминлаш билан бошқа томонларга ёйилишининг олдини олишдир...

Вирусни ташигандлиги аниқланган итлар вақт ўтказилмасдан даволаниши керак. Шунингдек, чўпон итларини ҳам вақти вақти билан ҳайвон табиблари кўригидан ўтказиб турилса, мақсадга мувофиқ бўлади.

Ўз соғлигини сақлаш ва ҳаётини хавф остига қўймаслик учун инсон итларни қўллари билан силашлиги ва уларни ўзига яқинлаштиришдан иложи борица сақланмоғи лозим. Ёш болаларнинг ит билан ўйнашига, итларнинг эса уларнинг қўллари ялашига мутлақо йўл қўймаслик, иложи борица уларни болалар ўйнайдиган жойларга яқин йўлатмаслик муҳим... Итлар учун махсус идишлар ажратилиб, одамлар фойдаланадиган яламасликлари учун уларни уй ичига ва ошхоналарга асло яқинлаштирмаслик керак. Шунингдек, дўкон ва савдо расталари ва бозор каби жамоат жойларига итларнинг киришларига имкон бермаслик керак.

Хулоса: Озик-овқат саналган барча нарсалар итлардан узоқ бўлиши учун зарур бўлган бутун чораларни кўриш барчанинг бурчидир!..."

...Ва биз бундан сўнгра шуларни қўшимча қиламиз: Пайғамбаримиз Муҳаммад саллаллоҳу алайҳи вассаломнинг итларга яқинлашини нима учун манъ қилганларини, нега идишларни ит ялашига йўл қўймасликка чақирганини, бир зарурат бўлмаганда ит боқишликни таъқиқлаганини эндиликда кўриб-билиб турибмиз!

Замонамизда ит боқиб ит билан бир жойда ётиб турган, бирга овкатланган "маданият"лилар билиб қўйсинлар... Аллоҳнинг расулининг бу огоҳлантиришидан нажот йўли Исломда эканлигини уларга ҳам Аллоҳ таоло эшитиб, билишларини насиб айласин!

Бир ярим минг йил аввал Аллоҳ таоло охириги элчиси Муҳаммад Мустафо саллаллоҳу алайҳи вассалом Араб ярим оролида ташвиқ қилган нарсалар бугунги замонавий илм ва тиббий тадқиқотларнинг натижаси билан қанчалар мос келганлигининг гувоҳи бўлиб турибмиз. Бу ўринда Қуръони Каримда зикр қилинган бир ҳақиқатдан бошқа сўзни сўзлашга ҳақимиз йўқ:

"Ва у (сизларга келтираётган Қуръонни) ўз ҳавойи-хоҳиши билан сўзламас. У (Қуръон) фақат (Аллоҳ томонидан пайғамбарга) ваҳий қилинаётган (туширилаётган) бир ваҳийдир". (Ва-н-Нажм сураси-3-4).

IV. ФОЙДА ВА ФОЙДА ЙЎЛИДА ҲАЛОЛ ВА ҲАРОМ

"У (Аллоҳ) сизлар учун ерни ҳокисор-бўйсунгувчи Қилиб қўйган зотдир. Бас у (ер) нинг ҳар томонида (сайр-саёҳат қилиб ё тижорат билан, ёки дехқончиликни касб қилиб) юраверинглар ва (Аллоҳнинг берган) ризқ-рўзидан енглар. Ёлғиз Унинг ҳузурига тирилиб чиқиш-қайтиш бордир". (Мулк сураси-15)

Ислом йўли ва дунёқараши ана шу ояти каримада ўз ифодасини топган: Аллоҳ таоло ер юзини инсонлар учун бинно қилиб, уни инсонлар хизматига бўйинсундириб қўйган. Бас, шундай экан, инсон бу неъматлардан истаганича фойдаланиши ва Аллоҳ таоло ёрдами билан ишлиб ўз ризқини ўзи топиши керак.

ИШГА ЯРОҚЛИ БЎЛГАН КИШИНИНГ ИШЛАМАЙ ЎТИРИШИ ҲАРОМДИР

Мусулмон кишининг узлатга чекиниб ибодатга берилиши ёки Аллоҳга ташладим деган тушунча билан бекор ўтириши ва ризқи учун ҳаракат қилмаслиги ҳаромдир. Чунки осмондан олтин ёки қумуш ёғиши мумкин эмас.

Ишлаб туриб, ўзига, аҳли оиласига ва қўл остидаги кишиларга кифоя қиладиган маош топиш кучига эга бўлган кишининг бошқаларнинг садақасига қўз тикиши ва ишламасдан ўтириши ножоиздир. Бу хусусда пайғамбаримиз Муҳаммад саллаллоҳу алайҳи вассалом: *Бой ва билагида кучи бўлган қувватли кишига садақа ҳалол эмас", - деганлар (Термизий).*

Расулulloҳ саллаллоҳу алайҳи вассалом энг ёмон кўрган ва мусулмонларга ҳаром қилган нарсаларидан бири: Бир зарурати бўлмасдан юзни сарғайтириш, яъни, шараф ва қадрини кетказиб, одамлардан бир нима сўраб, гадолик ва тиламчилик қилишдир. Пайғамбаримиз саллаллоҳу алайҳи вассалом бу ҳақда шундай деганлар: *"Эҳтиёжчи бўлмай туриб тиламчилик қилган (киши), қўлига (ёниб турган) чўғни тутган кабидир". (Байҳақий).*

Бошқа бир ҳадисларда эса Расулulloҳ саллаллоҳу алайҳи вассалом шундай марҳамат қилурлар: *"Молини қўлайтиришлик учун тиламчилик қилган, Қиёмат кунигача юзи ярали қолади ва жаҳаннамда қиздирилган тош ейди. Тиланароқ оз еса ҳам, кўп еса ҳам барибир". (Термизий).*

"Бир тиламчи ўзининг тиламчилигини тарк этмасунча, юзидан бир парча ҳам гўшти қолмаган ҳолда Аллоҳ таоло ҳузурига боради". (Бухорий, Муслим)

Мана шундай шиддатли таҳдид ва огоҳлантиришлар билан Расулulloҳ саллаллоҳу алайҳи вассалом

мусулмонларнинг қадрини сақлаб қолиб, уларнинг иффат ва иззат эгаси бўлишларини таъминлаганлар, уммат қалбида нафсга нисбатан эътиمود туйғуларини тарбиялаб, уларни бошқаларнинг қўлига қараб қолиш номусидан сақладилар.

ТИЛАНЧИЛИК ҚАЧОН МУБОҲ БЎЛАДИ?

Расулulloҳ саллаллоҳу алайҳи вассалом эҳтиёж ва зарурат эҳтиمودини доимо назар-эътибордан қочирмаганлар. Ҳукуматдан ёхуд шахслардан бирон нарса исташга мажбур бўлган кишилар бу ишни қилишларида (тиланчиларида) маҳзур кўрмаганлар. Бу хусусда шундай марҳамат қилганлар: *"Тиламчилик юзни тирнайдиған (бир қиррали чақмоқ тош кабидир). Истаган уни юзига солади, истаган юзидан узоқлаштиради. Аммо ҳокимлардан ёки бошқа чораси топилмаган бирон нарса учун сўрашлик бундан мустаснодир". (АбуДовуд).*

Имом Муслим ўз "Саҳих"ларида ривоят қилади: Абу Бишр Қабиса ал-Мукарих разияллоҳу анҳу шундай дейди: *"Бир кун икки кишининг ўртасидаги англашилмовчиликни кетказиш ва ноҳушликнинг олдини олиш учун орага тушдим. Бу ишда тўлашим керак бўлган микдордаги маблағни менга беришларини сўраб Расулulloҳ саллаллоҳу алайҳи вассалом ҳузурларига бордим ва шундай жавоб олдим. "Бизга бир садақа келгунча кутиб тур, садақа келса сенга беришларини амр қиламиз! Кейин эса дедиларки: Эй Қабиса, тиламчилик уч кишидан бошқага ҳалол эмас!"*

Биринчиси: Икки кишининг орасини ислоҳ қилиш учун ўртага тушган киши керакли маблағни топгунича, унга тиламчилик қилиш ҳалолдир.

Иккинчиси: Моли ва бойлиги бир балога, бир фалокатга учраган киши ўзини ўнглаб олгунга қадар тиламчилик қилиши ҳалолдир.

Учинчиси: Ўз жамоатининг эс-ақлли бўлган уч киши "Фалон одам чиндан ҳам муҳтож бўлиб қолибди" деб ҳақида ҳукм қилинган эҳтиёжчи киши ўзини ўнглаб олганига қадар тиланиши мумкин. (Унга ҳам ҳалолдир)

Эй Қабиса, булардан бошқа тиламчилик қилиб, маблағ топган кишиларнинг маблағлари ҳаром ҳисобланади, уларнинг егани ҳам ҳаромдир..." (Муслим).

ИНСОННИНГ КАДРИ ВА ШАРАФИ МЕҲНАТДАДИР

Расулulloҳ саллаллоҳу алайҳи вассалом баъзи инсонларнинг паст, қора ишларда ишлаганлари учун бошқалар томонидан таъна қилинишини манъ этиб, асхобларига ҳақиқий кадр ва қимматнинг қандай кўринишда бўлишидан қатъий назар меҳнатда эканини, кадрсизликнинг эса бошқаларнинг қўлига қараб меҳнат қилмай яшаш эканини ўргатганлар:

"Сиз учун (саҳрога чиқиб) бир бог ўтин олиб келиб сотишлик ва Аллоҳ таолонинг мадади билан эҳтиёжидан ҳалос бўлишлик, бошқа кишиларнинг тиланишидан кўра хайрлироқдир". (Бухорий, Муслим).

Бас шундай экан, ҳаром бўлмаслиги, ҳаромга аралашмаслиги ва ҳаромдан узоқ бўлиш шарти билан мусулмон кишининг дехқончилик, тижорат, санъат ёхуд расмий вазифа сингари маош йўллари билан меҳнат қилиши ва ризқ топиши ўзи учун фойдалидир.

ДЕҲҚОНЧИЛИК БИЛАН ДАРОМАД ТОПИШЛИК

Аллоҳ таоло Қуръони Каримда дехқончилик усулини ва таянч нукраси - инсонлар учун бир неъмат эканини билдирди. Шубҳасиз, Аллоҳ таоло ер юзини ҳар хил

ўсимлик (ва жонзотлар) учун ва ундан маҳсул олишлик учун кулай қилиб яратган, ерни инсонга бўйсундириб, бир тўшак шаклида ёйган ва инсонларнинг буни тафаккур этиб, шукр қилишлари учун (буларнинг барчасини) бир неъмат сифатида яратган: "Аллоҳ ерни сизлар учун - сизлар ундаги кенг йўлларда юришларингиз учун ёйиқ-текис қилиб қўйди" (Нух сураси - 19-20).

"Ерни У зот (жамики) жонзотлар учун (яъни, улар жойлашиб, фойдаланишлари учун) паст-текис қилиб қўйди. Унда (турли-туман) мева-чева ва гулкосали хурмо дарахтлари бор. Яна сомонли дон-дун ва хушбўй (гуллар) бор. Бас, (эй инсонлар ва жинлар), Парвардигорингизнинг қайси неъматларини ёлғон дея (яъни, инкор қила) олурсизлар?!" (Раҳмон сураси - 10-13).

Аллоҳ таоло осмондан ёмғир ёғдириб ва ё ердан сувнинг дарёлар ҳолида оқишини кулай қилиб қўйган ва бу билан ўлган ерни тирилтиради: "У осмондан сув туширган зотдир. Бас, у сув ёрдамида қар турли набототни чиқардик. Ундан эса гиёҳларни чиқардик. Унда (гиёҳдан) устма-уст булган донларни (яъни, бошоқларни) чиқарурмиз...". (Анъом сураси-99).

"Энди инсон ўзининг таомига (ибрат кўзи билан бир) қараб хўрсин-чи! Биз (осмондан) сув-ёмғирни қўйдирдик. Сўнгра ерни (гиёҳлар билан) ёрдик. Сўнг Биз унда дон-дунни, узум ва бўкларни, зайтун ва хурмоларни, қуюқ дарахтзор боғларни, мева-чева-ю, ўт-ўланларни, сизлар учун ва чорва ҳайвонларингиз учун манфаат бўлсин деб ундириб-ўстириб қўйдик-ку!" (Абаса сураси -24-32).

Булутларни суриб келган ва ўсимликларнинг илҳоқини (чангланлигини) таъминлаган шамолларни ҳам Аллоҳ таоло ўзининг чексиз раҳмати сифатида юбормокда:

"Ерни эса ёйиқ - кенг қилдик ва унда тоғларни ўрнатиб қўйдик ҳамда унда (ҳар ернинг ўзига) мослаган турли-туман нарсаларни (ўсимлик, меваларни) ундириб-ўстирдик. Ва унда (яъни, ерда) сизлар учун ҳам сизлар ризқлантира олмайдиган (балки фақат Биз ризқ берадиган сизларнинг қўл остингиздаги) кишилар учун ҳам тирикчилик - ризку насибаларни яратиб қўйдик (Сизларнинг ризку рўзингиз бўлмиш) ҳар бир нарсанинг асли - манбаи Бизнинг даргоҳомиздадир. Биз бу нарсаларни аниқ, ўлчов билан (сизларга) тушируرمىз. Биз шамолларни (булутларга) ҳомиладор бўлган ҳолларида юбордик, осмондан сув (ёмғир) ёғдириб, сизларни у билан суғордик. Сизлар уни тўплаб олгувчи эмассиз (балки Биз дарё ва қўллар яратиб, у сувни сизлар учун тўплаб берурмиз). (Ҳижр сураси - 19-22).

Расулulloҳ саллalloҳу алайҳи вассалом шундай марҳамат қилганлар: *"Мевасидан қушлар ва инсонлар озиқланган бир дарахт ёки ўсимликни экиб парвариш қилган ҳар бир мусулмон учун қиёмат кунини эккан нарсанда садақа бор"*. (Бухорий, Муслим).

"Бир мусулмон эккан ниҳолдан ҳар ейилган нарса ўзи учун бир садақадир, ундан ўғирлангани ўзи учун бир садақадир ва бошқалар томонидан қамайтирилгани ҳам ўзи учун қиёматгача қолган бир садақадир". (Муслим).

Мазкур ҳадиси шарифнинг ифодасига кўра, у дарахтни эккан киши вафот этган бўлса ёхуд бошқа кишилар қўлига ўтган бўлса ҳам, токи ундан инсонлар ва ҳайвонлар фойдаланар экан, эккан кишининг амал дафтарига савоб ёзилаверади.

Уламолар айтадики: Аллоҳ таоло олти нарса хусусида вафотидан кейин ҳам тириклик вақтдагидек савоб беради. Булар: Садакаи жория, фойдали илм, ота-онасига дуо

қилгувчи солиҳ фарзанд, экилган ниҳол, экилган ўсимлик ва душмандан ҳимоя қилиш учун чегарада кўриқчилик қилиш...

Ривоятга кўра бир киши дарахт экаётган Абу Дардо разьяллоҳу анҳу га дебди: "Бу дарахтнинг мевага, кириши учун йиллар кераклигини ва (ёшинг ўтгани тўғриси) бунга ўз умрингнинг етмаслигини билганинг ҳолда нима учун яна уни эксан?" Абу Дардо эса шундай жавоб қилди: "Мевасини бошқалар еса ҳам савобини мен олсам нима бўлибди?"

Саҳобалардан бири шундай дейди: Шу икки кулоғим билан Расулulloҳ саллalloҳу алайҳи вассалом нинг сўзларини эшитдим: "Қимки бир дарахт экиб парвариш қилса, мевасидан фойдаланилган ҳар нарсанда ўзи учун Аллоҳ таоло ҳузурини садақа бор". (Аҳмад).

Шу сабабли баъзи уламолар ҳадислар ва баён қилинган ҳукмлардан келиб чиқиб энг фазилатли. даромаднинг дехқончилик ва қўл меҳнати ҳамда тижорат эканлигини таъкидлайдилар.

Баъзи тадқиқотчилар эса: "Замон ва эҳтиёжнинг ўзгариши билан бу ҳол ўзгариб туради. Масалан: Озиқ-овқатга эҳтиёж катта бўлган вақтда одамларни бу муҳтожликдан дехқончилик маҳсулотлари кутқаради. Бирор фалокат тўғриси йўллар ёпилиб қолиб тижорат молларига эҳтиёж кучайган пайтда тижорат маҳсулотлари, саноат молларига эҳтиёж сезилганда эса саноатнинг фойдаси кўпроқ бўлади" - дейдилар.

Бу охирги изоҳ ҳадиснинг умумий руҳига энг мосдир. (Бу хусусда батафсил маълумот олиш учун "Саҳих Бухорий"нинг шарҳи "Қасталоний"га қаралсин).

ИСЛОМДА ҲАРОМ БЎЛГАН ЎСИМЛИК ТУРЛАРИ

Исломда фойдаланиши ҳаром бўлган ва истифода қилган кишига фақат зарар берадиган ўсимликларни экиш ҳам, парвариш қилиш ҳам ҳаром ҳисобланади. Масалан: Наша, қорадори, афюн сингари. Тамаки ҳам шулар тоифасига қиради. Шубҳасиз бир нарсанинг ҳаром эканлиги очик далиллар билан маълум бўлса, уни экиш ва етиштириш ҳам ҳаромдир. Агарда у нарса макруҳ бўлса, уни экиш ва етиштириш ҳам макруҳ саналади.

Мусулмон кишининг ғайри мусулмон кишига сотиш баҳонаси билан ҳаром нарсани экиши (у нарсадан ўзи фойдаланмаса ҳам) ҳалол бўлмайди. Чунки мусулмон киши ҳеч қачон ҳаром нарсага қўл урмаслиги ҳаромдан истифода қилмаслиги, ундан узок туришлиги керак. Шунга кўра, масалан: насронийларга сотиш учун мусулмоннинг чўчка бокиши жоиз бўлмайди. Бу хусусда Исломининг хатто ароқ қилиниши маълум бўлган бир жойга узум сотишни ҳам ҳаром қилганлигини эътиборга олсак, масала янада ойдинлашади.

КАСБЛАР ВА ДАРОМАД ЙЎЛЛАРИ

Ислом дехқончиликни тарриб қилиш билан унинг қийматининг нақадар юксаклигини билдирган ва зироатчиликнинг савобини улуғлаган. Аммо умматлар бутун ғайратини зироатчиликка сарфлаб, фақат дехқончилик билан шурулланишини ва ҳайвон сурувининг ортидан юришлигини маъқул кўрмаган. Зеро, бу нарса Ислом умматининг ҳалокатига сабаб бўлиши мумкин. Расулulloҳ саллalloҳу алайҳи вассалом ўн тўрт аср аввал бу хавфни билганлар ва бутун умматни бундан огохлантирганлар:

"Бир-бирларингизни алдаш ва фоииз ейиш билан савдо қилиб, фақат молнинг ортидан эргашиб ва экин экиш билан чекланиб қолсангиз ва жиҳодни тарк этсангиз Аллоҳ

таоло устингизга зиллат - хорлик юкени юклайди ва тақрор динингизга қайтмағунингизча у бу юкни кўтармайди". (Аҳмад).

Бас, шундай экан, зироат ва чорвачилик билан бирга яшаш шароитини қулайлаштирадиган умматни олий, устун, хур, бадавлат қиладиган, ўлкани ривожлантирадиган бошқа касб ва алоқалар билан ҳам шуғулланиш керак. Касбу қор ва даромад йўллари фақатгина мубоҳ бўлиб қолмай аини пайтда, мужтаҳид уламолар ҳукмига қўра, фарзи кифоядир. Яъни, Ислом жамиятида эҳтиёжни қондирар даражада ҳар турли ҳунар ва касби қорнинг илмини билган ва у билан шуғулланган кишиларнинг бўлиши керак ва зарурдир. Илм ва ҳунарнинг бирон соҳасида бир камчилик мавжуд бўлиб, бу камчиликни тўзатадиган бир киши топилмаса, бутун бошли жамият ҳоссаган, у жамиятнинг бошқарувчилари гуноҳ ва масъулиятга қолган бўладилар.

Имом Ғаззолий айтадики: "Фарзи кифоя дунёвий ишларда воз кечиб бўлмайдиган ҳар турли илмдир. Тиббиёт илми каби... Бу илм вужудларнинг эҳтиёжига жавоб бериш учун зарурдир. Ўзаро муносабатларда, васият ва меросларда зарур бўлган математика илми каби... Агарда бир мамлакатда бу илмлардан исталган бири билан машҳур бўлган бир киши топилмаса, бутун мамлакат оғир аҳволда қолади. Бир мамлакатда математика ва тиб илмларини "фарзи кифоя" қаторига киритишимиз ажабланарли ҳол эмас. Масалан: деҳқончилик, тўқимачилик, сиёсат, бичувчилик, тикувчилик ва, ҳатто, қон олиш ва жарроҳлик амалиётлари каби касблар ҳам фарзи кифоя жумласидандир. Зеро, бир жамиятда бир жарроҳ бўлмаса, бутун жамиятнинг ҳаёти хавф остида демакдир. Касалликни яратган унинг давосини ҳам, даволаш йўллари ҳам ўргатгандир. Аллоҳ таоло бутун бу сабабларни яратгандан кейин бу сабабларни ўрганмаслик

ва оқибатда турли хатарларга юзма-юз келишлик натижасидир. (Ихёу улумид-дин, Имом Ғаззолий. 1 ж., 15 с.).

Қуръони Каримда ҳам бир қанча касблар зикр қилинган ва улар бир неъмат сифатида васф этилган. Масалан: Ҳазрати Довуд алайҳис салом ҳақида сўз юритилганда шундай марҳамат қилинади: **"Аниқки Биз Довудга (улуғ) бир фазл-мартаба ато этдик; - "Эй тоғлар ва қушлар (Довуд) билан бирга тасбеҳ айтинглар!" - Ва унинг учун темирни (ха-мирдек) юмшоқ қилиб қўйдик. (Ва унга дедик): "Совутлар ясагин ва (уларни) тўқишда аниқ-пухта иш қилгин!"** (Сабъ сураси 10-11).

"Яна (Довудга) сизларга зиён етишидан сақлайдиган совут ясашни таълим бердик. Бас, сизлар шукр қилурмисиз?!" (Анбиё сураси- 80).

Ҳазрати Сулаймон алайҳис салом баҳсида шундай дейилади: **"... ва унинг учун мис булогини оқизиб қўйдик. Яна жинлардан ҳам Парвардигорнинг изни-иродаси билан унинг қўл остида ишлайдиган кимсаларни (бўйсундириб қўйгандирмиз). Улардан ким Бизнинг амримиздан тойилса биз унга ўт-олов азобидан тоғдириб кўюрмиз. Улар (Сулаймонга мисдан) у хоҳлаган нарсаларни - ибодатхоналарни, ҳайкалларни, ҳовузлар каби (қатта) лаганларни ва (ўчоқларга) ўрнашган (вазмин) қозонларни қилиб берурлар. "(Эй) Довуд хонадони, (Аллоҳ сизларга ато этган бу неъматларнинг) шукронаси учун амал-ибодат қилинглар!"**. (Сабъ сураси 12-13).

Ва яна Зул-қарнайн ва унинг девор иншо этиши ҳақида марҳамат қилинадики:

"У (Зул-қарнайн) айтди: "Парвардигорим менга ато этган (салтанат) сизлар берадиган (мол-дунёдан) яхшироқдир. Бас, сизлар менга (мол-дунё) эмас,

балки) куч-қувват билан ёрдам беринглар, мен сизлар билан уларнинг ўртасига бир девор мен қилай. Сизлар менга темир парчаларини келтиринглар". То (темир парчалари) иккала тоғ билан баробар бўлгач, (Зул-қарнайн: "Босқонлар билан) дам уринглар", деди. Бас, қачон у (темир-терсақларни киздириб) ўтқилгач (этиргач), деди: "Менга эритилган мис (ҳам) келтиринглар у (темир парчаларининг) устидан қуюрман. Энди улар у (тўсиқ) устига чиқишга ҳам, уни тешиб ўтишга ҳам қодир эмаслар". (Қаҳф сураси-95-97).

Ҳазрати Нуҳ алайҳис салом ҳикоясида эса унинг кема ясаши хусусида эслатилиб, денгизларда тоғлар каби юрган кемаларга ишора қилинади: **"Денгиз-дарёлардаги тоғлар янглиғ сузиб юрган (кема)лар ҳам Унинг (қудрати) илоҳийсига далолат қиладиган) оят-аломатлардандир".** (Шўро сураси-32).

Бошқа бир қанча сураларда эса балиқлар, бошқа денгиз жониворларини, қуруқлик ҳайвонларини овлаш ва овнинг бутун кўринишлари ҳақида сўз юритилади.

Шу билан бирга Қуръони Каримда аввалги дин ва дунё китобларидан ҳеч бирида қўрилмаган темир моддаси ҳақида хабар берилади. Аллоҳ таоло бандаларига пайғамбарлар юборганини ва китоблар туширганини зикр қилгандан сўнг марҳамат қилади:

"Яна Биз темирни туширдик-яратдик. Унда куч-қувват ва одамлар учун манфаатлар бордир". (Ҳадид сураси-25).

Бунини ифода этган сурага эса темир маъносини билдирган "Ҳадид" номи берилган. Қайси жиҳат билан бўлишидан қатъий назар жамиятнинг бир эҳтиёжини қондирадиган, фойдали бўлган ҳар касбу қор Ислом амрлари доирасида бажарилса хайрли бўлади.

Одамлар назарида паст ва ҳақир кўринган касбларни ҳам Ислом дини шарафлайди ва қадрлайди. Масалан: Кишилар чўпонликка, чорвадорликка паст назар билан қарайдилар, аммо улар билмайдиларки, бу хусусда пайғамбаримиз саллаллоҳу алайҳи вассаломнинг шундай марҳаматлари бор:

"Аллоҳ ҳеч бир пайғамбар юбормаганки, у қўй боққан бўлмасин".

У зотдан сўрадилар:

- Сиз ҳам бокдингизми, Ё Расулulloҳ? Лутф айладилар:

- Ҳа! Маккаликларнинг қўйларини бир оз маблағ эвазига боқдим". (Бухорий)

Ҳа, Аллоҳ таолонинг расули ва пайғамбарларнинг энг охиригиси ҳазрати Муҳаммад саллаллоҳу алайҳи вассалом қўй боққан эдилар. Яна ҳам муҳимрори: Бу қўйлар ўзлариники эмас, Макка аҳлиники эди. Ва ўзларига иймон келтирганларга буни ғурур билан айтиб берганлар.

Қуръони Каримда ҳазрати Мусо алайҳис салом бир мўйсафиднинг икки қизидан бирига уйланиш учун унинг ёнида қолиб саккиз йил ишлаб бергани ва энг яхши хизматчи бўлгани ҳақида ҳикоя қилинади. Ва у ҳақда шундай марҳамат қилинади: **"Зеро, сен ёллаган энг яхши киши кучли, ишончли кишидир".** (Қасос сураси - 26).

Ибн Аббоснинг ривоятига қўра "Ҳазрати Довуд алайҳис салом зирҳ ясар эди, ҳазрати Одам алайҳис салом деҳқон, ҳазрати Нуҳ алайҳис салом дурадгор, ҳазрати Идрис алайҳис салом тикувчи ва Мусо алайҳис салом чўпон эди". (Ҳақим).

Эътибор қилинса, қўлида касби бўлмаган ҳеч бир пайғамбар ўлмаган. Шунинг учун ҳам мусулмон кишининг бир касби бўлиши ҳам фарз, ҳам қарз ҳисобланади ва бундан мусулмонлар ўзларини доимо бахтли ҳис этишлари

лозим, чунки кўлларида бир хунар бўлгани учун улар пайғамбарларнинг йўлларида кетаётган ҳисобланадилар.

"Саҳиҳи Бухорий"да шундай бир ҳадиси шариф ривоят этилади: *"Ҳеч ким ўз кучи билан топган таомдан хайрлироқ таом емаган. Аллоҳ таолонинг пайғамбари Довуд алайҳис салом ҳам ўз қўл кучлари билан таом топар эди". (Бухорий).*

ИСЛОМ ҚАРШИ КУРАШГАН КАСБ-ХУНАРЛАР ВА ДАРОМАД ТОПИШ МАНБАЛАРИ

Ислом дини жамиятнинг йймон, ахлоқ, иффат ва одоб қоидаларига қарши ва зарарли бўлган йўллар билан кун кечиришини ҳаром деб эълон қилган.

ФОҲИШАЛИК

Масалан, фоҳишалик бир қанча ғарб мамлакатларида хурсандлик билан кутиб олинган ва рухсат берилган даромад манбаи бўлиб, фоҳишалик бошқа касб эгалари билан баробар ва тенг ҳуқуқга эга ҳисобланади. Яъни, фоҳишалик ҳам касб ҳисобланади.

Ҳолбуки, поклик дини бўлган Ислом, яшашнинг бу усулини мутлақо рад этади. Хур ёки қул бўлсин аёлларнинг ўзини сотиб, кун кўришини ҳаром қилди. Жоҳилият даврида баъзи одамлар ўз жорийаларидан ҳар кунлик даромад топишни истар эдилар. Жория эса қайси йўл билан бўлса ҳам бу маблағни кунда соҳибига тўлашга мажбур эди. Шу сабабдан кўпчилик жориялар бу маблағни топиш учун зино қиларди. Баъзи кишилар эса арзимаган дунё моли ва озгина пул учун жорияларни мажбуран зинога ундар эдилар. Ислом келишининг илк кунлариданоқ бутун эркак ва аёлларни бу жирканч ҳолатдан қутқариб,

уларни ёрурликка олиб чиқди. Бу ҳусусда шундай дейилган:

"Покликни истаган чўриларингизни ҳаёти дунё нарсаларини истаб зинокорлик қилишга мажбурламамлар". (Нур сураси - 33).

Ибн Аббос разияллоҳу анҳу ривоят қилади: "Мунофиқларнинг раиси Абдуллоҳ ибн Убай Муоза исмиди соҳибжамол жорияси билан Расулуллоҳ (с.а.в) ҳузурларига келиб:

- Ё Расулуллоҳ! Бу фалон кишининг етимларига оиддир. Даромад топиш учун зино қилишга буюрсам бўладими? - дея сўради.

Расулуллоҳ саллаллоҳу алайҳи вассалом:

- Йўқ!... - жавобини бердилар". (Фахрур-Розий тафсири, 23-жилд, 220-саҳифа).

Шу тариқа пайғамбаримиз саллаллоҳу алайҳи вассалом пул тўланадиган кишининг аҳволи қандай бўлишидан қатъий назар бундай жирканч нарсадан пок ва узоқ қолиши учун эҳтиёж, зарурат ва яхши ният сингари бутун сабаб ва баҳоналарни рад этган.

РАҚС ВА ЖИНСИЙ ЎЙИНЛАР

Яна Ислом, баъзи одамлар томонидан "санъат" номи берилиб, "замонавийлик" ҳисобланган ялонғоч жинсий рақслар, ҳаёсиз кўшиқлар, уят туйғусидан узоқ базмлар ва шуларга ўхшаш барча беҳаё нарсаларни, инсон табиатини кўзғайдиган ҳар қандай даромад йўлларни қабул қилмайди.

Шунингдек, Ислом никоҳсиз ҳар турли жинсий муносабатни ва ҳаром муносабатларга сабаб бўладиган бутун сўз ва ҳаракатларни ҳаром ҳисоблайди. Қуръони Карим мўъжиза бир ифода ила зинони тақиқлашидаги ҳикмат ҳам шунда.

"Зинога яқинлашманлар! Чунки (бу) бузуқликдир - энг ёмон йўлдир". (Ал-исро сураси - 32).

Шу тариқа зинони таъқиқлаш билан чекланибгина қолмай, балки ундан узоқ туриш буюрилмоқда.

Юқорида санаб ўтганимиз жирканч ҳолатларнинг ҳаммаси (минг афсуски), зинога яқинлашишдан ва ҳатто уни ташвиқ этишдан бошқа нарса эмас. Уларнинг бу иши қандай ҳам ёмон!

ХАЙКАЛ - ХОЧ ВА ШУ КАБИЛАРНИ ЯСАШ

Ислом юқорида зикр қилиб ўтганимиздек, хайкални ҳаром қилар экан, шубҳасизки, хайкал ясаш - хайкалтарошликни ҳам ҳаром қилади.

Имом Бухорий Саид ибн Ҳасаннинг шундай деганларини ривоят қилади: Ибн Аббоснинг ёнида эдим. Бир киши унга келиб: Ё Ибн Аббос, мен сурат чизиб, қўл кучим билан яшайман!...

Ибн Аббос разияллоҳу анҳу дедики: Сенга Расулуллоҳ саллаллоҳу алайҳи вассаломдан эшитган сўздан бошқа сўз айтолмайман: "Бир сурат чизган киши унга жон топиб бермагунча Аллоҳ таоло азобида қолади, аммо ҳеч қачон унга жон топиб бера олмайди".

Бунга эшитган ҳалиги киши кўрқувдан титрашга тушди. Ибн Аббос эса унга шундай маслаҳат берди: "Сенга нима бўлди? Агар бу ишдан воз кечолмасанг, шу дарахтнинг ёки истаган жонсиз бир нарсанинг суратини чиз". (Бухорий).

Бут, хоч ва шунга ўхшаш Исломга ёт нарсаларни ясаш ва чизиш ҳам айнан шулар сингаридир.

Лавҳа расмлари ва фотолар ҳақидаги шарият руҳига энг мос ҳукмлар эса, аввал эслатиб ўтганимиздек, уларнинг мувоҳ ёхуд макруҳ эканлигини билдиради. Табиийки уларда аёлларнинг иффат аъзоларини кўрсатиш ва ё икки

жинсининг ўзаро муносабатларини очик тасвирлаш каби Ислом ҳаром қилган нарсаларнинг бўлмаслиги шарт. Фаришталар ва пайғамбарларнинг расмлари каби қаршида таъзим ва такдир бажо келтирилган суратлар ҳам хоссатан ҳаром бўлгани учун бундай суратларни чизиш тамоман ҳаром ва гуноҳдир.

НАРКОТИК ВА МАСТ ҚИЛУВЧИ МОДДАЛАР ИШЛАБ ЧИҚАРИШ

Илгари айтиб ўтганимиздек, ишлаб чиқариш, тарқатиш ва фойдаланиш жиҳатидан маст қилувчи ичкиликни ташвиқ қилишни Ислом дини мутлақо ҳаром деб эълон қилган. Бу ишлардан бирортасини қилган киши Расулуллоҳ саллаллоҳу алайҳи вассалом лаънатлаган кишилар тоифасига қиради.

Шубҳасиз, наша, афюн, қора дори каби наркотик моддалар ҳам ишлаб чиқариш, тарқатиш ва фойдаланиш жиҳатидан маст қилувчи моддалар сингари ҳаромдир.

Шу тариқа Ислом мусулмон кишининг ҳаромга асосланган ёхуд ҳаромни ташвиқ қилган ҳар қандай касб ва даромад йўли билан машғул бўлишини кескин рад этади.

ТИЖОРАТ ЙЎЛИ БИЛАН ДАРОМАД ТОПИШ

Ислом Қуръони Каримнинг оятлари ва Пайғамбар саллаллоҳу алайҳи вассаломнинг суннати воситасида тижоратга даъват этиб эътиборларини унга қаратган, тижорат учун сафар қилишни буюрган ва уни "Аллоҳ таолонинг барокотидан фойдаланиш" сифатида таърифлаган. Аллоҳ таоло ер юзида тижорат билан шуғулланиб юрганларни, уз йўлида жиҳод қилган билан бир қаторда зикр этган:

"... Аллоҳнинг фазл-марҳаматидан (ризк-рўз) истаб ер юзида (яъни, унинг турли томонларига) сафар қилишларини ва яна бошқалар эса Аллоҳ йўлида жангга чиқиб кетишларини билди..." (Музаммил сураси - 20).

Аллоҳ таоло ички ва ташқи тижоратни шукр қилишлари учун инсонларга Қуръонда лутф этган, ҳатто бугун ҳам халқаро тижоратнинг энг муҳим воситаси саналган денгиз сафари Аллоҳ таолонинг буюк бир эҳсонидир:

"Ва сизлар (Аллоҳнинг) фазлу-марҳаматидан (яъни, ризку рўзидан) исташларингиз учун (денгиз ва дарёларда сувни) ёриб кетаётган кемаларни кўрурсизлар. Шояд шукр қилсангизлар". (Фотир сураси - 12).

Баъзан эса бу ҳол шамол эсиши билан боғланиб зикр қилинади: "(Аллоҳнинг қудрати илоҳийясига далолат қиладиган) оятларидан (бири) - (ёмғир ҳақида) хушхабар элтувчи бўлган шамолларни юборишидир. (Аллоҳ) сизларга Ўз раҳмати - ёмғирдан тотдириш учун ва (денгиздаги) кемалар Унинг амри билан жорий бўлиши ҳамда сизлар (у кемаларда) Унинг фазлу марҳаматидан (ризку-рўз) исташларингиз учун ва шукр қилишларингиз учун (шамолларни юборур)". (Рум сураси - 46).

Неъматни ва ундан фойдаланишни эслатиш учун Қуръони Карим такрор-такрор бу мавзуга қайтади. Ҳатто, кемаларнинг денгизда бемалол сузиб юриши Аллоҳ таолонинг борлигига, қудрати ва ҳикматига далил сифатида келтирилади: "Денгизда одамларга керакли нарсаларни олиб юрган кемаларнинг (сузишида)..." (Бақара сураси -164).

"Денгиз-дарёлардаги тоғлар янглиғ сузиб юрган (кема)лар ҳам Унинг (қудрати илоҳийясига далолат қиладиган) оят-аломатлардандир". (Шўро сураси -32).

Аллоҳ таоло Макка аҳлига, мамлакатларини Араб ярим оролида муҳим бир тижорат марказига айлантирганини ва бунинг учун ҳар нарса муҳайё этилганини билдиргандир: "Ахир Биз уларга тинч-осойишта Ҳарамни макон қилиб бермадикми? Барча нарсанинг мева-ҳосиллари Бизнинг даргоҳимиздан ризку рўз бўлган ҳолда ўша жойга йиғилади-ку!!" (Қасос сураси - 57).

Ва шу тариқа ҳазрати Иброҳим алайҳис саломнинг истаги амалга ошган бўлади:

"Парвардигоро, (улар) намозни тўқис адо қилсинлар деб (шундай қилдим). Бас, сен Ўзинг одамларнинг дилларини уларга мойил қилиб қўйгил ва уларни (барча) мевалардан баҳраманд этгил. Шояд шукр қилсалар". (Иброҳим сураси-37).

Аллоҳ таоло аини пайтда қурайшликларга ҳам йилда икки дафъа тижорат учун сафарга чиқиш ҳақида хабар берган. Қурайшликлар Каъбага кўрсатган хизматлари юзасидан қишда Яманга, ёзда Шомга бемалол, кўркмасдан сафар қилардилар. Бунинг учун Ўзига ибодат этиш билан бу неъматга шукр қилишликлари лозимлигини эслатиб Аллоҳ шундай марҳамат қилади:

"Қурайшга осон қилиб қўйилгани - уларга қиш ва ёз сафари осон қилиб қўйилгани учунгина. Улар мана шу Уйнинг Парвардигорига ибодат қилсин-лар! У зот уларни очликдан (қутқариб) таомлантирди ва хавфу хатардан тинч қилди". (Қурайш сураси). Исломда мусулмонларни ва кенг бир соҳа устидаги тижоратларини жаҳоншумул йиллик Исломий бир мавсумга тўғрилаб қўйилгандир. Бу Байтуллоҳни зиёрат қилиш - ҳаж қилиш мавсуми бўлиб, у кун

инсонлар: "Улар ўзлари учун бўлган (диний ва дунёвий) манфаатларга шохид бўлиш учун ва маълум кунларда (яъни, Қурбон ҳайити кунларида Аллоҳ) уларга ризк қилиб берган чорва ҳайвонларини (қурбонлик учун сўйиш) устида Аллоҳ номини зикр қилиш учун (келурлар)". (Ҳаж сураси - 38).

Имом Бухорий ривоят қилишича, мусулмонлар ҳаж мавсумида тижоратдан қўл тортиб ҳолис ниятлари ёхуд соф ибодатларига ҳалақит беришидан қўрқар эдилар. Бунга жавобан Қуръони Каримда очик баён келдики:

"(Ҳаж сафарида тижорат қилиш билан) Парвардигорингиздан фазлу қарам исташингиздан сизлар учун ҳеч қандай гуноҳ йўқдир". (Бақара сураси-198).

Қуръони Каримда бомдоддан хуфтонгача бутун намозларда масжидга қатнаган жамоат ҳақида марҳамат қилинади: "У (масжидларда) эрта-ю кеч У зотни поклайдиган кишилар бордирки, уларни на тижорат ва на олди-соғди Аллоҳни зикр қилишдан, намозни тўқис адо этишдан ва закотни (ҳақдорларига) адо этишдан машғул қила олмас". (Нур сураси - 37).

Қуръони Карим наздида мўминлар масжид бурчагида ўтириб олган киши ё дунёдан этак силкитган дарвеш, ёки черков роҳибига эмас, касбу кор эгалари бўлган, тижорат ва дунё ишлари билан машғул бўлишлари уларни диннинг амрларини адо этишдан тўса олмаган кишилардир.

Бу тижорат ҳақида Қуръонда мазкур бўлганлардан бир қисмидир.

Суннатнинг тижоратга муносабати хусусида ҳам шунини айтиш мумкин. Пайғамбаримиз Муҳаммад саллаллоҳу алайҳи вассалом сўзлари, ҳаракатлари ва тақрирлари билан тижоратни ташвиқ қилганлар, унга юксак баҳо бериб, ҳикматли сўзлар сўзлаганлар: "Тўғри сўз ва ишончли

тижоратчи, қиёмат кунда шаҳидлар билан биргадир". (Ибн Мож, Ҳаким).

"Ҳалол ва ростгўй тижоратчи пайғамбарлар, сиддиклар ва шаҳидлар билан биргадир". (Ҳаким, Термизий).

Пайғамбаримиз саллаллоҳу алайҳи вассаломнинг ҳалол тижорат одамларини мужоҳид ва Аллоҳ таоло йўлидаги шаҳид даражасига чиқарганларидан ҳайратланмаслик керак. Зеро, ҳаёт тажрибалари бизга шунини исботлаганки, фақатгина уруш майдонида эмас, аини пайтда иқтисод майдонида ҳам Ҳақдор бўлиши керак.

Савдогарларга Аллоҳ таоло ҳузурида берилган бу мартабанинг ва охиратда кўплаб савоблар ваъда қилинишининг сабаби шуки, тижорат доим хирс ва фойдани ташвиқ этади, бир молдан кейин иккинчи молни, бир фойдадан кейин иккинчи фойдани тасарруф этишга ҳаракат қилдиради. Шунинг учун тўғрилик, ҳалоллик ва омонат билан иш тутган тижоратчи ўз нафси ила Ҳақдор қилган ҳисобланади. Ва мужоҳид мартабасига у ҳам лойиқдир.

Шу билан биргаликда тижоратдан тушган пул ва фойдани ҳисоб-китоб қилиш жиҳатидан савдогарлар қатта-қатта рақамлар билан юзма-юз келадилар. Асосийси, ана шу рақамлар қаршида ўзини йўқотиб қуймаслик, ғурурга берилмаслик, ҳаддан ошмаслик лозим. Ҳатто пайғамбаримиз (с.а.в) даврида, ул зот саллаллоҳу алайҳи вассалом хутба ўқиб турганларида тижорат қарвони келганини, буни кўриб барча хутба тинглашни тарқ қилиб, қарвон томон чопиб кетганлигини биламизки, Аллоҳ таоло Қуръони Каримда бу воқеа хусусида уларни айблагандир: "(Эй Муҳаммад), қачон улар бирон тижоратни ёки ўйин-кулгунни кўриб қолсалар ўшанга қараб сочилиб-тарқалиб кетурлар ва сизни (минбарда) тик турган ҳолингизда тарқ қилурлар. Айтинг: "Аллоҳ

хузуридаги нарса (иймон ва яхши амаллар учун бериладиган ажр-мукофот) ўйин-қулгидан ҳам, тижоратдан ҳам яхшироқдир! Аллоҳ ризк бергувчиларнинг яхшироғидир!" (Жума сураси -11).

Фойда қаршида ўзини тутган, ғурурга ва такаббурга берилмаган, қалбида Аллоҳ таолодан кўркиш хисси қарор топан, тилидан Аллоҳ таоло зикри тушмаган ҳалол тижоратчилар шубҳасизки, пайғамбарлар, сиддиқлар ва шаҳидлар билан баробардир.

Пайғамбаримиз саллаллоҳу алайҳи вассаломнинг тижорий ҳаётлари бутун уммат учун етарли намуна ҳисобланади. Зеро, у зоти бобарокотнинг жамиятни руҳий ва маънавий жиҳатдан юксалтиришга интилиб, ибодат учун масжид, илм учун дорулфунун, давват қилиш учун бир уй ва давлат учун бир марказ ўрнида бўлган Мадина масжидини бино этиш билан бирга жамиятнинг ривожлантиришнинг иқтисодий жиҳатига ҳам катта эътибор берганлар ва авваллари бўлгани каби яҳудийларнинг ҳеч бир ҳукми ўтмайдиган мустақил исломий бозорни қургаулар. Бу бозорни бевосита ўзлари назорат қилганлар. ("Мусулмонлар умумий ҳаётида ҳалол ва ҳаром" баҳсида бу ҳақда батафсил тўхталамиз).

Расулуллоҳ (с.а.в) нинг саҳобалари орасида хунараманд, деҳқон, тўқимачилик ишлари билан шуғулланганлар билан бирга тужжорлик билан кун кечирганлар ҳам бўлган.

Аллоҳнинг расули уларнинг орасида... Аллоҳнинг оятлари ул зотга нозил бўлиб турибди... Илоҳий амрларни уларга хитоб қилмоқдалар... Рухул- Амин (Жаброил алайҳис салом у кишига илоҳий ваҳийни келтирмоқда. Ҳамма ул зотнинг севганидан, фақат унга боғланганидан бир он бўлса ҳам айрилмасликини орзу қилмоқда!

Бундай пайтда ул зотнинг саҳобаларини ўз ишлари билан машғул ҳолда кўрамиз Бириси даласида ишламоқда.

Бошқалари эса, ҳунари ва даромадлари билан машғул бўлмоқдалар! Бу орада Расулуллоҳнинг табиғларидан бирини эшитмаган бўлса, эшитган биродарларидан сўраб ўрганади. Зотан, ҳозир бўлганлар ўрганганларини ҳозир бўлмаганларга билдиришликка амр қилинган эдилар.

Кўпинча, ансорлар бор ва далаларда деҳқончилик билан, муҳожирлар эса бозор ва расталарда тижорат билан машғул бўлар эдилар.

Қуйида саҳобалар ҳаётидан келтирилган лавҳалар, ўйлайманки, ўқувчимизни бефарқ қолдирмайди: Муҳожирлардан Абдуллоҳ ибн Авф разияллоҳу анҳу нинг мисолини олайлик. Ансонлардан бўлган дин биродари Саъд ибн Робий унга Аллоҳ таоло ризоси учун молининг ярмини, икки уйдан бирини таклиф қилган, ва икки хотинидан ёқтирган бирини тилоқ қилиб, унга беришлигини айтган. Аммо бундай бир олий ва пок таклифга аини даражада олий ва пок жавоб берилган!...

Абдуллоҳ Саъдга дейди: "Молинг ва аҳлингни Аллоҳ таоло сенга муборак қилсин. Бунга менинг эҳтиёжим йўқ. Бу ерда савдо қиладиган бир бозор борми?"

- Ҳа, Бани Қайнуқаларнинг бозори бор..."

Абдуллоҳ ўзи билан олиб келган сут, қатиқ ва ёғни олиб бозорга кетди, тижорат қилди. Ҳар кун бозорга чиқадиган бўлди ва шу тариқа бойиб кетиб, ўзидан катта бир мерос қолдириб вафот этди...

Ҳазрати Абу Бакр разияллоҳу анҳу муттасил тижорат билан шуғулланарди. Ҳатто мусулмонлар унга халифа сифатида байъат қилганларида ҳам тижорат учун бозорга кетишини истаган эди.

Ҳазрати Умар разияллоҳу анҳу дейди: "Бозорда савдо-сотик қилиш Расулуллоҳ (с.а.в)нинг сўзларини тинглашимга ҳалакат берарди..." Ҳазрати Усмон разияллоҳу анҳу эса: "Ҳа, мусулмонлардан кўпчилигининг ҳолати ана шундай эди!..." деган.

ЧЕРКОВНИНГ ТИЖОРАТГА МУНОСАБАТИ

Ислом жамияти дин нури билан мунаввар бўлиб дунё ишларини юритиб, тижорат ва савдо-сотик ила шуғулланиш билан бирга ибодатни ҳам тарқ этмасдан тараққиёт сари йўл олган бир пайтда Ўрта асрнинг қоронғуликларида адашиб юрган бир қанча Оврүпо мамлакатларидаги жамоалар оммавий саводсизлик ва сафолат ичида ғайбдан келадиغان бир нажотга кўз тикиб яшардилар. Улар бир касб ва ё тижорат билан шуғулланишни гуноҳ деб билар, мабодо бу ишни қилса, (Черков ҳукмига қарши чиққани учун) черков аҳли поплар гуноҳларини кечирмасликларига ишонар эдилар. Зеро бу ишлар билан шуғулланиш черков назарида дунё ва охирада кечирилмайдиган гуноҳ ва лаънатга сазовор эди.

Поп Августин шундай деган эди: "Бирон нарсани сотиб олиб, уни қайтадан сотган киши черковнинг муқаддас отидан бенасиб қолган тижоратчилар тоифасига кирган бўлади".

Бу сўзлар "насоний тижорат учун бошқа бир насоний биродари билан тортишмаслиги керак. Яъни, насонийлар орасида ўзаро савдо-сотик бўлмаслиги лозим" деган Папа Павлоснинг фикрларидан мантиқан унчалик узоқ эмас. (Батафсил маълумот учун устоз Йисо Абдух Иброҳимнинг "Миллий иқтисодда фойзининг ҳолати" китобига қаралсин. Устоз бу фактларни Ғарб манбаларидан олган).

ҲАРОМ БЎЛГАН ТИЖОРАТ

Ислом зулм, алдов ва қора бозор ҳамда бошқа ҳаром йўлларга асосланган савдо-сотикдан ташқари тижоратнинг бутун кўринишларини ҳалол ҳисоблайди.

Ислом маст қилувчи ичкилик, наркотик модда, чўчка, бут, хайкал ва бошқа фойдаланиши ҳаром қилинган ҳар қандай нарса билан тижорат қилишни рад этади. Бу йўллар билан келган даромад жирканч, ҳаром бир фойда саналади. Бу ҳаромлардан озикланган вужуд жаҳаннам оловига лойиқдир. Бу ҳаром тижорат билан шуғулланган кишиларнинг тўғри сўз, ишончли ва адолатли бўлишлари уларни азобдан қутқариб қоллолмайди. Чунки бу тижорат моллари Ислом таъқиқлаган, унга қарши аёвсиз уруш эълон қилган ҳаромга асосланган моллардир.

Олтин ва ипак тижоратида бир гуноҳ йўқ. Чунки у аёллар учун ҳалол қилинган. Аммо эркаклар фойдаланган олтин тижорати ҳаром ҳисобланади.

Ҳалол ва мубоҳ бўлган нарсаларнинг тижоратида тужжорлар аҳамият бериши лозим бўлган баъзи хусуслар борки, уларни назар-писанд этмаган тужжорлар қиёматда гуноҳкорлар билан бирга ҳашир қилинадилар...

Пайғамбаримиз саллаллоҳу алайҳи вассалом бир кун намозгоҳга чиққанларида савдо-сотик қилаётган одамларни кўриб шундай деганлар: *"Эй тужжорлар жамоаси! Аллоҳ таолодан қўрққан ва ҳалол ҳаракат қилган тужжорлардан бошқа Аллоҳ таолони унутган ва ҳаром йўллар билан иш тутган бутун тужжорлар қиёмат кунда фожир сифатида сўроқ қилинадилар".* (Термизий).

Васила ал-Асқо ривоят қиладики: *"Биз тижорат билан шуғулланган пайтларда Расулуллоҳ саллаллоҳу алайҳи вассалом шундай дер эдилар: "Эй тужжор жамоати!... Ёлгондан узоқ туринг".* (Табароний).

Дарҳақиқат, тижоратчи ёлгон сўзламаслиги керак. Чунки ёлгон аралашган тижорат офатга учрайди. Ёлгон кишиларни адаштиради. Адашганларнинг борар жойи жаҳаннамдир.

Тижоратчи умуман қасамдан ва айниқса ёлгон қасамдан эҳтиёт бўлиши лозим. Бу хусусда пайғамбаримиз саллаллоҳу алайҳи вассалом марҳамат қиладилар:

"Уч тоифа борки, қиёматда Аллоҳ таоло уларнинг юзига қарамайди, уларни гапиртирмайди ва улар учун аламли азоб бордир. Бу уч тоифадан бири эса: ёлгон қасам ичиб молини сотганлардир". (Муслим)

Абу Саид шундай ривоят қилади: "Бир кун қишлоқлик одам эчкисини етаклаб ўтган эди. Мен сўрадим:

- Уни уч дирҳамга сотасанми?

- Аллоҳга қасамки, бўлмайди,- деди. Кейин эса шу пулга сотди. Бу ҳақда Расулulloҳ саллаллоҳу алайҳи вассаломга айтганимда дедиларки:

"Дунёси билан охиратини сотибди". (Ибн Ҳиббон). Қўриб турганимиздек, ёлгон гапирган, ёлгон қасам ичган ва харидорларни алдаган тижоратчи Ислом умматига ёт бўлар экан.

Тижоратчи ёлгондан узоқ турганидек, фоиздан ҳам узоқ бўлиши керак. Зеро, Аллоҳ таоло фоизхўрларни ҳам дунёда, ҳам охирада жазолайди. Бир ҳадисда таъкидланганидек: *"Билиб туриб бир дирҳам фоиз олишлик ўттиз олти зинодан ёмонроқдир". (Аҳмад).*

РАСМИЙ ВАЗИФА БИЛАН ШУҒУЛЛАНИШ

"Мусулмон киши бошқа касблар билан шуғулланганидек, ҳукуматга, бир жамоатга, бир ширкатга ёхуд бир шахсга боғлиқ ҳолда хизмат қилиб кун кечириши мумкин. Аммо ҳукм ва ижроат сингари масъул вазифаларда ишлаш кўлидан келмаса ва бунга ўзи ҳам амин бўлса, бундай вазифаларга ўз номзодини қўймагани яхшироқдир.

Абу Ҳурайра разияллоҳу анҳу дан ривоят қилинишича пайғамбаримиз саллаллоҳу алайҳи вассалом шундай

деганлар: *"Қўмондонлар, раислар ва йўлбошчиларга нақадар афсусл... Зеро улардан баъзи тоифалар борки, қиёматда тортадиган азобларидан кўра, Сурайё юлдузига сочларидан осилишни орзу қиладилар. Чунки бу дунёда ўзларини бу азобдан қутқарадиган ҳеч қандай фойдали иш қилмаганлар". (Ибн Ҳиббон).*

Абу Зарр разияллоҳу анҳу дан шундай ривоят қилинади: "Абу Зарр дедик: "Бир кун Расулulloҳ саллаллоҳу алайҳи вассаломга мурожаат қилдим:

- Ё Аллоҳнинг расули, менга бирон масъул вазифа бермайсизми?

Расулulloҳ саллаллоҳу алайҳи вассалом муборак қўллари билан елкамга қоқиб марҳамат қилдилар:

- Ё Абу Зарр! Сен заифсан, у масъулият эса бир омонатдир, бу омонатни Ҳақ билан жойига қўймаганлар қиёматда пушаймон бўладилар". (Муслим).

Яна пайғамбаримиз (с.а.в) дедиларки: *"Қозилар (ҳокимлар) уч тоифадир: Буларнинг бири жаннатда, иккиси жаҳаннамдадир. Ҳақни билиб, ҳақ ҳукм берганлар жаннатга, ҳақни билиб ноҳақ ҳукм чиқарганлар ва ҳақни билмай туриб инсонларни ҳукм этганлар эса жаҳаннамга қирадилар". (Абу Довуд, Термизий).*

Мусулмонлар қўлларидан келган тақдирда ҳам иложи борича баланд вазифаларни орзу қилмаслиги ва мансаб кетидан қувмаслиги керак. Чунки мансабдан мадад кутган киши мансабга қўл бўлади ва Аллоҳ таоло фазлу марҳаматидан бенасиб қолади.

Абдурраҳмон ибн Самура разияллоҳу анҳу дан ривоят қилинишича, пайғамбаримиз саллаллоҳу алайҳи вассалом унга шундай марҳамат қилганлар: *"Ё Абдурраҳмон! Ҳукм эгаси бўлишни истама! Агар истамаган ҳолингда бу ишни сенга топишсалар сенга ёрдам берилади. Аксинча, агар истаб туриб бу вазифага келсанг барча иш бир ўзингга юкланади". (Бухорий, Муслим).*

"Қозилик (ҳокимлик)ни истаб ўзига мададкор излаган киши ёлеиз қолади. Бу ишни истамагани ҳолда мансабга олиб келинган кишига эса Аллоҳ таоло фаришталарни ёрдамга юборади". (Термизий, Абу Довуд)

Аҳвол кишининг ўзидан бошқа бу вазифани бажарадиган бир одамнинг бўлиш ё бўлмаслигига борлиқ. Яъни, агар киши ўзи истамасаю, жамиятда ишлар изидан чиқиб ёмон бир ҳол рўй бериши эҳтимоли бўлса, у ҳолда зудлик билан кишининг ўзи вазифага ўтириши керак.

Қуръони Каримда Юсуф алайҳис салом қиссасида хазрати Юсуф шох Маликга шундай хитоб қилади: **"Мени шу ернинг хазиналари устига қўйгин. Чунки мен (уларни) тўла-тўқис саклайдиган ва (тўғри тасарруф қилишни) бўладиган кишиман".** (Юсуф сураси-55).

Шунингдек, сиёсий ва бошқа бутун масъул вазифаларни ишташлик хусусида ҳам Ислом одоби ана шундан иборат...

ҲАРОМ БЎЛГАН ВАЗИФАЛАР

Юқорида эслатиб ўтганимиз расмий вазифалар билан шуғулланишнинг мувоҳ бўлиши, у вазифада мусулмонлар учун зарарли бирон жиҳатнинг бўлмаслигига боғлиқ. Масалан: Мусулмонларга қарши урушаётган бир қўшинда мусулмон кишининг қўмондон ва ҳатто оддий аскар вазифасида хизмат қилиши ҳалол ҳисобланмайди. Шунга ўхшаш, мусулмонларга қарши урушиш учун қурол-аслаҳа ишлаб чиқарадиган муассасада ишлаш ва Ислом душманлари билан ҳамкорлик қилиш мусулмон кишига жоиз эмас.

Фоиз ишлари, ичкилик ишлаб чиқарадиган корхоналар, ракс ва ўйин-кулги каби Исломга ёт бўлган, ҳаром ва зулмга бошлайдиган сахаларда қай кўринишда

бўлишидан катъий назар хизмат қилиш мутлақо ҳаром ва гуноҳдир.

Бундай ишларда вазифадор бўлган кишилар у гуноҳ ва ҳаром бўлган амални бевосита ўзлари бажармасалар ҳам гуноҳдан халос бўлмайдилар. Зеро, юқорида таъкидлаб ўтганимиздек "гуноҳга ёрдам қилиш ҳам гуноҳ ҳисобланади" деган асос Исломнинг тамал асосларидан биридир. Шунинг учун ҳам пайғамбаримиз саллаллоҳу алайҳи вассалом фоиз олган кишига кўшиб фоизни ёзган ва шохидлик қилганларни ҳам лаънатлаганлар, арок ичганга кўшиб, арок ишлаб чиқаргани ҳам, ичирган кишини ҳам лаънатлаганлар...

Аммо бу хусусда баъзи бир истиснолар мавжуд. Шундай зарурат ҳолатлари бўладик, киши бу ишлардан бошқа кунлик эҳтиёжини таъминлайдиган иш тополмайди. Бундай зарурат ҳолида мусулмон киши нафрат билан у ишларда ишлаши керак. Бошқа томондан эса ҳалол бир иш қидириб топишга тинмай интилиши лозим.

Зотан канчалик катта фойда ва бойдик келтирмасин мусулмонлар доимо шубҳали ва динни заифлатадиган ишлардан узоқ турадилар.

Бу хуруда пайғамбаримиз саллаллоҳу алайҳи вассалом шундай деганлар: *"Шубҳаланган бир нарсангиз бўлса, уни тарк этиб, шубҳали бўлмаганини танлангиз". (Ахмад, Термизий, Насой).*

"Қўл маъзури бўлган ҳолатларга тушиб қолишлик андишаси билан, маъзури бўлмаган нарсаларни ҳам тарк этмагунча тақво эгалари даражасига етиши олмайди". (Термизий).

ДАРОМАД (ФОЙДА) МАСАЛАСИДА УМУМИЙ БИР ҚОИДА

Даромад хусусида умумий бир қоида мавжуд: Ислом, мусулмонларнинг истаганлари тарзда ва истаган йўллар билан кун кечиришларини рад этади. Аксинча, даромад хусусида машруъ (шаръий, қонуний) ва райри машруъ (шариатга зид, ноқонуний) йўллари очиқ-ойдин билдилади. Бу ҳолат куйидаги тамал қоидада ўз ифодасини топган:

"Бир шахснинг фойдаси бошқа бир шахснинг мутлақ зарари ҳисобига асосланган даромад йўли ғайри машруъ ва ҳаромдир. Адолат ва ризо асосида шахсларнинг ўзаро фойдаларини таъминлаган даромад топиш йўли эса машруъ-ҳалолдир".

Буни куйидаги илоҳий ифода қандай ҳам гўзал тарзда баён қилмоқда: **"Эй мўминлар, молларингизни ўрталарингизда ноҳақ (яъни, ўғрилик, қароқчилик, судхўрлик, порахўрлик, қимор каби) йўллар билан емангиз! Валки ўзаро ризолик билан бўлган савдо-сотик орқали мол-дунё касб қилингиз. Ҳамда ўз нафсингизни ўзингиз ўлдирмангиз! Албатта, Аллоҳ сизларга меҳрибон бўлган зотдир. Ким ҳаддан ошиб, зўравонлик билан шундай ишларни қилса, биз уни дўзахга кири-тажакмиз"**. (Нисо сураси -29-30).

Мазкур ояти қаримада тижоратнинг машруъ бўлиши икки шартга боғлиқ ўлароқ кўрсатилган:

Биринчи шарт: Тижоратнинг икки томон ўртасидаги ўзаро розилик билан бўлиши;

Иккинчи шарт: Бир томоннинг фойдаси иккинчи томоннинг зарарига асосланмаган бўлиши...

Ояти қармадаги "ўз нафсингизни ўзингиз ўлдирмангиз!" жумласи буни билдирмоқда. Муфассирлар буни бир маънони ифода этган икки тарзда тафсир қилганлар:

Биринчи маъно: Бир-бирингизни ўлдирмангиз...

Иккинчи маъно эса: Ўзингизни ўз қўлингиз билан ўлдирмангиз.

Бас, шундай экан, ўз манфаати учун бошқаларга зарар келтирган ҳар бир инсон, бу иш билан фақат ўз ҳаққини ҳадаф қилган ва оқибатда фақат ўзини ҳалокатга олиб борган ҳисобланади. Масалан: ўғрилик, порахўрлик, қимор, қора бозорчилик, ёлғончилик, судхўрлик, фоизчилик ва шунга ўхшаш даромад ва фойдаларнинг ҳаром йўлларида юқорида таъкидланган икки шартдан бири мавжуддир.

Буларнинг баъзисидан ризо шарт мавжуд бўлса ҳам Аллоҳ таолонинг "ўз нафсингизни ўзингиз ўлдирмангиз!" ифодасида эслатилган муҳим бир эҳтиёж бор. ("Иқтисоднинг асослари". Мавдудий, 152с.).

УЧИНЧИ БЎЛИМ

НИКОҲ ВА ОИЛА ҲАЁТИДА ХАЛОЛ ВА ҲАРОМ

1. Инсон фитратида ҳалол ва ҳаром
2. Никоҳда...
3. Эр-хотин орасидаги муносабатларда...
4. Туғилишни назорат қилишда...
5. Талокда...
6. Ота-она ва фарзандлар орасидаги муносабат-ларда...

1. ИНСОН ФИТРАТИДА ҲАЛОЛ ВА ҲАРОМ

Аллоҳ таоло инсонни ўзининг ер юзидаги халифаси сифатида яратди ва унинг халифалик вазифасини адо этиб қиёматгача қолиши учун барча тадбирларни кўрди. Бир шахс ва жинс сифатида инсон ҳаётининг давомийлигини таъминлаш мақсадида Аллоҳ таоло унга бир қанча фитрий таъсир ва нафсий туйғуларни ато этди. Масалан: Инсоннинг моддий ва шахсий мавжудлигини таъминлаган озуқа эҳтиёжи фитратга хос бир хусусиятдир.

Худди шунингдек инсон наслини давом эттирган жинсий татмин эҳтиёжи ҳам фитрий бир хусусият саналади. Бу фитрий қувват қаршисида инсон куйидаги уч ҳолатдан бирида бўлишга мажбур:

ЖИНСИЙ ЯРАТИЛИШ ЖИҲАТИДАН ИНСОННИНГ ҲОЛАТИ

1. Жинсий орзуларини бўш ва ёлғон нарсаларга очик тутиш... Бир динга, бир ахлоққа, бир урф-одатга боғлиқ бўлмай туриб истаганидек ҳаракат қилиш... Дин ва

фазилатга ишонмаган ва бу борада ҳар нарсани мувоҳ билган баъзи мазҳаблар каби. Бу ҳолатда инсон ҳайвон даражасига тушади... Шахс, оила ва жамият бузилади.

2. Жинсий орзуларнинг олдини олиб ундан бутунлай воз кечиш... Унинг йўлини боғлаш... Маънавий ва ботиний, куп-қуруқ маҳрумийатлари ва роҳиблари каби. Бу ҳолатда мазҳаб жинсий орзу ва жинсий яратилиш бутунлай рад этилган, вазифаси тўхтатилган бўлди... Бу билан эса бу туйғуни инсонга бағишланган яратувчилар ҳикмати инкор қилган саналади.

3. Жинсий орзуларга чегара қўйиб, ҳаддан ошмаслик тарзи билан маълум бир меъёр доирасида бу орзунинг татмин этиш. Ўзбошимчалик ва ифбат-ҳаддан ошишнинг ҳар қандай кўринишини ҳаром деб ва никоҳни машруъ деб эълон қилган самовий динлар, хусусан Исломда бўлгани каби. Бу фитрий яратилишни эътироф этган Ислом ҳалол йўл билан уни қулайлаштирган ва зинони, зино билан боғлиқ ҳар нарсани шиддатли бир тарзда ҳаром қилиш билан бирга аёллардан бутунлай узоқлаштиликни ҳам манъ қилган.

Инсоният учун бу борада ўрта ва энг гўзал йўл, шубҳасиз Ислом тутган йўлдир. Агар никоҳ машруъ қилинмаганда эди, жинсий яратилиш инсоннинг бақолиги хусусидаги вазифасини бажара олмасди... Ва агар зино ҳаром қилинмаган ва таъқиқланмаган бўлса эди, яқинлик, марҳамат, дўстлик, севги ва шафқат каби жуда назик ижтимоий ва инсоний туйғулар асосига қурилган оила ҳаёти мавжуд бўлмасди... Ва оила бўлмаганда жамият ҳам бўлмас, оқибатда эса инсоният ҳалокат билан юзма-юз қоларди...

ЗИНОГА ЯҚИНЛАШМАНГИЗ

Барча самовий динларнинг зинони ҳаром қилиши ва унга қарши курашиш хусусида бирлашганини кўрганимизда ажабланмайлик. Самовий динларнинг охиригиси бўлган Ислом насл ва насаблари аралашиб бузилишига сабаб бўлган, наслга нисбатан жиноят саналган, оила тушунчасини чилпарчин этган, инсонлар орасидаги алоқаларни издан чиқарган, хавфли юқумли касалликлар тарқатган, шахватларни қўзғатган ва ахлоқни чўқтирган "зинони қаттиқ бир тарзда таъқиқлаган, ундан узоқ туришликка чақирган. Аллоҳ таоло бу хусусда нақадар ҳақ ва рост марҳамат қилади: **"Зинога яқинлашманглар! Чунки, (бу) бузукликдир - энг ёмон йўлдир"**. (Ал-исро- сураси-32)

Юқорида таъкидлаганимиздек, Ислом бир нарсани ҳаром қилган экан, унга бошлаган бутун йўл ва воситаларни ҳам ҳаром қилади...

Шаҳвоний ҳисларни уйғотиш, эркак ва аёлларга фитна эшикларини очиш ва ёмонликни қўллаб қувватлаш, унга яқинлашиш ёхуд унинг йўлини қулайлаштириш Исломнинг иши эмас. Аксинча Исломга зид бўлган ишлар ҳисобланади ва Ислом буларнинг барчасини таъқиқлайди, фитна йўлини тўсиш ва фасодни йўқ этиш учун уларни ҳаром қилди.

БЕГОНА (НОМАХРАМ) БИЛАН БИР ЕРДА БЎЛИШ ҲАРОМДИР

Ислом ҳаром деб билган муносабатлардан бири - эркакнинг бегона (номахрам) аёл билан бир жойда бўлишидир. Она, опа, сингил, хола ва амма каби эркакнинг хотини ёхуд уйланиши ҳаром қилинган яқин қариндошларидан ташқари бутун аёллар эркак учун номохрам саналади. (Бу мавзунинг кейинги боблардан бирида батафсил кўриб чиқамиз). Бу таъқиқ эркак ёки аёл

ёхуд ҳар иккисига ишонилмагани учун эмас, балки уларни ораларида учинчи бир киши бўлмай туриб эркакнинг эркаклиги ва аёлнинг аёллигидан келиб чиқадиган ёмон фикрлардан ва ноҳуш васвасалардан ҳимоя қилиш билан ҳар иккисининг номусини пок туттилик учундир.

Бу ҳақда пайғамбаримиз саллаллоҳу алайҳи вассалом шундай марҳамат қилганлар: *"Аллоҳ таолога ва охирагига иймон келтирган киши номахрам бўлган бегона аёл билан бир жойда қолмасин. Зеро, учинчилари шайтон бўлади"*. (Аҳмад)

Қуръони Каримда Аллоҳ таоло пайғамбар завжалари ҳақида айтган: "Қачон сизлар пайғамбар аёлларидан бирон нарса сўрасангизлар парда ортида туриб сўранглар! Мана шу сизларнинг дилларингизни ҳам, уларнинг дилларини ҳам тоза тутгучиридир". (Аҳзоб сураси-53) оятининг тафсирида Имом Қуртубий шундай ёзади: "Бу ўринда эркакларнинг аёллар ҳақида ва аёлларнинг эркаклар ҳақидаги тушунчалари, ўй-фикрларини ифода этишликдир. Яъни, бу ҳол: ғийбатларнинг олдини-олади, тухматни узоқлаштиради... Бу нарса шуни билдиради: Ҳеч ким ўзига ҳалол бўлмаган бир аёл билан бир жойда бўлиш борасида ўзига ишонмаслиги керак. Чунки, бундай бир ҳолдан узоқ туриши ўзи учун яна ҳам хайрлидир, нафсини яхши муҳофаза этган ва номусини пок тутган бўлади". (Қуртубий тафсири 14-ж. 228-с.)

Қариндошлар ўртасидаги эркинлик натижасида баъзи ваҳимали ва жирканч оқибатларнинг вужудга келиш сабабидан Расулulloҳ саллаллоҳу алайҳи вассалом аёлларнинг хоссатан қайининилари билан бир жойда бўлишларини ҳуш кўрмаганлар. Чунки қариндош билан бирга бўлишлик таҳлиқаси бошқалардан кўра кўпроқ, ундаги фитна қувватли-роқ бўлади. Зеро у бегонадан фарқли ўлароқ ҳеч қандай монъёсиз уй ичида ва аёлнинг ёнида бемалол ҳаракат қилиши мумкин. Аёл кишининг

маҳрами билан амакисининг ўғли, тоғасининг ва аммасининг ўғли сингари қариндошлари билан бир орада бўлиши ҳам жоиз эмас.

Пайғамбаримиз саллаллоҳу алайҳи вассалом шундай деганлар:

- *Хотинлар бор жойларга киришдан тийилингиз. Саҳобалардан бирлари сўради:*

- *Қайининилар ҳақида нима дейсиз, ё Расулulloҳ?*
- *Қайининилар ўлимдир!..." (Бухорий, Муслим). Имом Нававий дейдики: Бу ҳадисдан мурод эркакнинг отаси ва болаларидан бошқа ақрабодир. Чунки, ота ва болалар хотиннинг маҳрамлари ҳисобланади: Улар аёллар билан бир орада бўла бўлишлари мумкин ва бу ҳол ўлим билан таъсир этилмайди... Фақат бошқа ақрабо-қариндошлар, эркакнинг ака-укаси, жиянлари, амакиси, амаки ўрли сингари (агар уйланмаган бўлиш-са) аёлни никоҳга олишлари ҳалол бўлган номохрам кишилардир. (Фатҳул Борий, 2-ж. 344-с.)*

Ҳадиси шарифдан шундай хусола чиқадики, бегона эркак ва аёлнинг бир орада бўлишлари бир қанча жиҳатдан таҳлиқалидир. Масалан: иккиси орасида маъсият-гуноҳ вужудга келгани тақдирда дин таҳликада қолган бўлади. Хотинни талок қилишга қарорли бўлган тақдирда эса, бундай бир айрилик аёл учун жуда ҳам мусибатли бир таҳлика саналади. Натижада эса қариндошлар ўртасида ҳар хил шубҳалар пайдо бўлиб ўзаро оилавий, қариндошлик ва ижтимоий робиталар хавф остида қолади...

Бу хусусда Ибн Касир дейдики: *"Қайининилар ўлимдир"* сўзи араблар қадимдан қўллаб келган бир ифодадир. "Арселон ўлимдир" ва "Султон оташдир" деганга ўхшаш. ... Яъни, бу икки нарса билан юзма-юз келишлик; ўлим ва оташла юзма-юз келишлик демак. Шунингдек, аёлнинг қайинини билан бир орада ёлғиз қолиши бегона бир киши билан ёлғиз қолишдан таҳлиқалироқдир. Чунки

у яқин бўлгани учун балки хотинга баъзи нарсаларни гўзал кўрсатишлик билан эридан норози бўлган ҳолда қарашидир. Зеро, эр киши уй ичидаги баъзи сирларидан бошқаларнинг хабар топишига рози бўлмайди.

ЖИНСЛАРНИНГ БИР-БИРЛАРИГА ШАҲВАТЛИ ҚАРАШЛАРИ

Жинсий яратилиш нуқтаи назаридан Ислом ҳаром деб билган ҳолатлардан бири эса эркакнинг аёлга ва аёлнинг эркакка ҳақдан зиёд кўп шаҳватла қарашидир. Қараш фитнанинг элчиси ва зинонинг хабарчиси ҳисобланади. Қадим шоирлардан бири шундай деганди: Бутун ходисаларнинг бошланиши қарашдир Зеро оловнинг аланга олиши учқунла бошланур. Бугунги шоирлардан бири эса шундай дейди: Аввал қараш, сўнг табассум саломлашиш сўнг эса суҳбат ортидан ваъда ва учрашув...

Шу боисдан Аллоҳ таоло аврат жойларини беркитиш амри билан бирга бутун мўмин ва мўминаларга кўзларини фитнади қарашлардан тийишликни буюрган:

"(Эй Мухаммад), мўминларга айтинг, кўзларини (номахрам. аёлларга тикишдан) тўссинлар ва авратларини (ҳаромдан) сакласинлар! Мана шу улар учун энг тоза (йўлдир). Албатта, Аллоҳ улар қилаётган ҳунарларидан хабардордир. Мўминаларга ҳам айтинг, кўзларини (номахрам эркакларга тикишдан) тўссинлар ва авратларини (ҳаромдан) сакласинлар! Ҳамда кўришиб турадиган бошқа зеб-зийнатларни (яъни, устиларидаги либосларидан бошқа зебу зийнатларини номохрамларга) кўрсатмасинлар ва кўкракларини рўмоллар билан тўссинлар! Улар зеб-зийнатларини кўрсатмасинлар, магар эрларига ё оталарига ё эрларининг оталарига ё

ўғилларига ё эрларининг ўғилларига ё опасингилларининг ўғилларига ё ўзлари (каби) аёлларга ё қўл остидаги чўриларига ё (аёллардан) беҳожат бўлган (яъни, жуда кексайиб қолган ёки ақлсиз-демона) эркак хизматкор-қулларга ё аёлларнинг авратларидан хабардор бўлмаган гўдакларгагина (кўрсатишлари жонзидир). Яна яширган зеб-зийнатлари билсининг учун оёқларини (ерга) урмасинлар". (Нур сураси- 30-31).

Икки ояти каримада бир қанча илоҳий амр мавжуд. Бу амрларнинг икkitаси эркак ва аёлга айна даражада тегишли. Қолган амрлар эса факат аёлларга тааллуқлидир. Ҳар икки жинсга бир хилда тегишли бўлган амр уларнинг бир-бирларига ортикча қарашликдан тийилиши ва авратларини беркитишлари хусусидадир.

Очиқ кўриниб турибдики, бу икки ояти карима қарашдан эмас, балки "бир қисм қарашдан" (бир турли қарашдан) тийилишга буюрмоқда. Чунончи, "қарашларининг бир қисмини тийсинлар" дейилган бўлса ҳам, лекин "авратларининг бир қисмини беркитсинлар" деб айтилмаган. Чунки авратнинг ҳеч бир қисми истисно қилинмасдан уни ҳар томонлама тўсишлик буюрилган. Аммо баъзи манфаатлар сабабли қарашнинг бир қисмига рухсат берилади (ки, бу ҳақда кейинроқ атрофлича тўхталамиз).

Қарашдан тийилишлик кўзни юмиш ёки бошни эгиш маъносини билдирмайди. Бундай қилиш имконсиз бўлгани учун бу ерда бошқа маъно қасд қилинади.

Айнан бу одатдаги ҳолатга ўхшаш бир ҳолат Лукмон сурасининг 19-оятда мавжуд бўлиб, Аллоҳ таоло "овзингни паслат" рятдан мақсад оғизни мутлақо ёпишлик бўлмагани каби, бу ўринда ҳам қарашдан тийишлик бутунлай қарамаслик эмас, балки уни бир оз чегаралаш, ўтган кетганга ҳаёсизларча кўз сузмаслик

демакдир. Бошқа жинсга қаралганида нигоҳлар ҳаддан зиёд унга тикилиб қолмаслиги ва дарҳол кўзнинг ундан олинишлиги лозим.

Бир куни Расулulloҳ саллаллоҳу алайҳи вассалом ҳазрати Али разияллоҳу анҳу га айтганлар: *"Ё Али! Қарашларинг бир-бирини таъқиб этмасин. (Яъни, кетма-кет қарама). Чунки биринчи қараш сенинг, кейинги қарашлар эса бошқаларнинг ҳаққидир". (Аҳмад, Термизий).*

Пайғамбаримиз саллаллоҳу алайҳи вассалом бир жинсни бошқа бир жинсга турли оч кўз, чиркин ва тубан қарашларни кўз зиноси деб атаганлар: *"Кўзлар зино қилади. Уларнинг зиноси эса қараидир". (Бухорий).*

Ҳақиқатан ҳам шундай. Чунки, бу машруъ бўлмаган йўл билан лаззатланиш ва жинсий орзуларни таъмин этишликдан бошқа нарса эмас.

Ҳазрати Йисо алайҳис саломдан ривоятла Инжилдаги ифода ҳам фикр ўларок буни тасдиқлайди: "Сиздан аввалгилар "зино қилма" дер эдилар. Мен ҳам сизга айтаманки, кўзи билан қараган - зино этган саналади".

Бундай оч қараш фақатгина ифбат ва ахлоққа зарар етказиб қолмай, балки фикр барқарорлиги ва қалб роҳати учун ҳам зарарлидир. Бир шоир шундай деган экан:

"Кўзингни байроқ каби олга тикардинг,
Очиқ нигоҳлардан юрагинг толди.
Нафсинг қурбонини ошкор кўрардинг,
Энди қисматингни кутишинг қолди..."

ШАҲВАТ БИЛАН АВРАТГА ҚАРАШЛИК

Қарашлик ҳаром бўлган нарсалардан бири аврат бўлган аъзолардир. Расулulloҳ саллаллоҳу алайҳи вассалом эркакнинг эркакка ёхуд аёлнинг аёлга нисбатан бўлса ҳам бир-бирларининг аврат ўринларига хоҳ шаҳват

билан, хоҳ шаҳватсиз бўлсин қарашларини таъқиқлаганлар:

"Эркак эркакнинг, аёл эса аёлнинг авратига қарамасин. Икки эркак ва икки аёл бир либоснинг ичида бўлмасин". (Муслим, Термизий).

Эркакнинг аёл ёки эркак томонидан кўрилиши ножоиз бўлган аврат ўринлари ҳадисда билдирилгани каби, киндикдан тиззанинг остигача бўлган қисми ҳисобланади. Ибн Ҳазм ва Моликий мазҳабининг имомлари эркакнинг сонини аврат деб билмаганлар.

Бегона-номаҳрам бир эркак учун аёлнинг қўллари ва юзидан ташқари бутун вужуди аврат саналади. (Ота ва ака-ука каби маҳрам бўлган эркак учун аёлнинг аврати ҳақида кейинроқ, "Аёлнинг зийнати"да баён қилинади.)

Қаралиши ҳаром бўлган аврат аъзоларига қўл ёхуд вужуднинг бошқа аъзоси ила тегиниш ҳам жоиз эмас.

Қаралиши ва тегилиши ҳаром бўлган авратлар ҳақидаги бу ҳукм зарурат ёхуд эҳтиёжнинг мавжуд бўлмаслиги шартига боглик. Биринчи ёрдам ва даволаш каби ҳолларда ҳаром ҳукми ўз кучини йўқотади. Худди шунингдек, қаралиши жоиз бўлган жойлар ҳам фитна ва шаҳват эҳтимоли бўлган ҳолларга тегишли. Фитна ва шаҳват эҳтимоли бўлиб, ундан кўрилган ҳолатда эса ҳалол бўлган касмлар ҳам ҳаром ҳукмига тобеъ бўлади.

АЁЛ ЁХУД ЭРКАККА ҚАРАШЛИК ҲАЛОЛ БЎЛГАН ЎРИНЛАР

Юқоридаги ҳукмларга қўра, аёл киши эркакнинг авратидан ташқари бўлган қисмларига фитна ва шаҳват хисси бўлмаган тақдирда қараш мумкин. Зеро пайғамбаримиз саллаллоҳу алайҳи вассалом ҳазрати Ойшага Масжиди Набавияда ташкил қилинган *"Ҳабаши ҳарб ўйинларини" томоша қилишга рухсат берганлар ва*

ҳазрати Ойиша кўнғиллари тўлгунча томоша қилганлар. (Бухорий, Муслим).

Эркак ҳам шаҳват хисси бўлмагани тақдирда аёлнинг авратларидан бошқа юз ва қўлларига қараш ҳалол ҳисобланади.

Ҳазрати Ойшадан разияллоҳу анҳу ривоят қилинадики, синглиси ҳазрати Абу Бакрнинг қизи Асмо вужудини кўрсатар даражада юпка ва шаффоф кийимда пайғамбаримиз саллаллоҳу алайҳи вассалом нинг ҳузурларига кирганида у киши муборак юзларини бир томонга буриб: *"Эй Асмо, бир аёл балогатга етганидан кейин унинг вужудининг шу, шу жойларидан бошқа жойларининг кўрилиши тўғри эмас, дея юз ва қўлларига ишора қилдилар". (Абу Довуд).*

Бу ҳадисда заифлик мавжуд. Аммо бир фитнадан кўрилмагани тақдирда юз ва қўлларининг кўрилиши мумкинлиги ҳақидаги бир қанча саҳиҳ ҳадислар буни қувватламоқда.

Хулоса шуки, аёл ёки эркакнинг авратидан ташқари исталган бошқа жойларига фитна ва шаҳватсиз ва такрор қилинмаган ҳолда қаралиши ҳалолдир.

Ислом ҳалол бўлмаган бирон бир жойга бир марта ва оний бўлса ҳам қарашликни хуш кўрмайди. Жарир ибн Абдуллоҳ пайғамбаримиз саллаллоҳу алайҳи вассаломдан оний-тўсатдан қараш ҳақида сўраганида у киши: *"Дарҳол кўзингни бошқа томонга ол", деганлар. Яъни буни иккинчи марта такрорлама, демоқчи бўлганлар. (Аҳмад, Муслим).*

АЁЛ КИШИНИНГ ЗИЙНАТЛАРИДАН КЎРИЛИШИ ЖОИЗ БЎЛГАНЛАРИ ВА БЎЛМАГАНЛАРИ

Юқорида эслатиб ўтилган икки оят қарашлик жиҳатидан Исломнинг аёл ва эркакларга берган

амрларидир. Иккинчи оятда фақат аёлларга қаратилган илоҳий ҳукмлар қуйидаги тартибда келади:

"...Ҳамда кўриниб турадиган бошқа зеб-зийнатларни (яъни устиларидаги либосларидан бошқа зебу зийнатларини номаҳрамларга) кўрсатмасинлар". (Нур сураси-31).

Аёлнинг зийнати деганда юз, соч, вужуд гўзаллиги сингари яратилишидан мавжуд бўлган зийнатларни тушунганимиз каби кийим, безак ашёлари, бўёқ ва шунга ўхшаш аёлга гўзаллик ва ҳусн берадиган ташқи таъсирларни ҳам тушунишимиз мумкин. Ояти каримада Аллоҳ таоло аёлларга бу зийнатларни яширишга амр берган ва уларни кўрсатишликни таъқиқлаган. Бу зийнатларнинг фақат зоҳирда бўлганларини ("ўз ўзидан кўринган қисмини"ни) истисно қилган.

Уламолар "зоҳирда бўлган" ифодасининг меъёри ва чегараси ҳусусида ихтилофга тушганлар. Қизиқ, бундан мақсад - исталмаган ҳолда ва зарурат ҳолида бўлган нарсамиз? Масалан: Шамолда бир жойнинг очилиши сингари... Ёки аслида очиқ бўлган ва урф-одатга кўра очиқ тutilган жойларми?... Ва шунга ўхшаш кўплаб саволлар ушди тортишганлар.

Салаф уламолардан кўпларининг фикри иккинчи қарашга мос келади.

Ибн Аббос разияллоҳу анҳу зоҳирда бўлганларни тафсир қилар экан, бундан мақсад сурма ва узук бўлганлигини айтган. Анас разияллоҳу анҳу ҳам шундай қарашда бўлганлар.

Саид ибн Жубайр, Атоъ, Авзойи ва бошқа бир қанча салафларнинг фикрича, сурма ва узукнинг ҳалол бўлиши ўз навбатида қўл ва юзга қарашнинг ҳам ҳалол бўлишини билдиради.

Ҳазрати Ойиша разияллоҳу анҳу Қатода ва бошқалардан келган ривоятга кўра, билакузуклар ҳам

шунга қиради. Бу эса билакнинг бир қисмининг кўрсатилиши таъқиқланган зийнатдан истисно эканлигини билдиради. Аммо кўрсатилиши ҳалол бўлган қисм билакнинг ярмими ёхуд, маълум бир жойими, бу ҳусусда ихтилоф мафжуд.

Бу тарзда атрофлича ёндошганлар билан бирга, Абдуллоҳ ибн Масъуд ва Наҳойи каби масалани қисқача тушунтирганлар ҳам бор. Улар ояти каримада ўтган зийнатнинг "зоҳирда бўлгани" ифодасини "рўмол ва кийимлар" сифатида тафсир этганлар. Зеро, неъматларнинг яширишликнинг имконияти йўқ.

Мазкур икки хил қарашнинг ҳақиқатга яқини ўрта йўлни тутган қарашдир. Яъни, "Зоҳирда бўлган"лардан мақсад юз ва қўллар билан бирга, ҳаддан ошмаган ва исрофга тушмаган ҳолда қўлланилган узук ва сурма каби маъкул ва машхур зийнатлардир. Саҳоба ва тобеъинларнинг бир гуруҳи бу фикрни қувватлайди.

Асримизда аёллар фойдаланадиган бўёқ, пудра ва шунга ўхшаш зийнат моддалари юқоридаги қарашдан ташқарида, яъни бу ҳукмга тобеъ эмас. Чунки булар исроф ва ҳадларидан ошишлик саналади. Бу моддаларни фақат уй ичида қўллаш жоиздир. Бугун аёллар уйдан чиққанлари пайтда эркакларнинг эътиборини жалб этиш учун қўллаган зийнатлари ҳаромдир. Зоҳирда бўлган зийнат ифодасини рўмол ва ташқи кийимлар билан изоҳлаш тўғри эмас. Чунки бу табиий бир кўринишдир ва таъқиқланиши мумкин эмаски,- ояти каримада бундай бир истиснога ҳолат бўлсин. Мазкур ифоданинг шамол ва ё баъзи зарурий ҳоллар сабабидан очилган жойлар тарзида тафсир қилиниши ҳам ҳатодир. Чунки бу нарс истисно қилинса ҳам, қилинмаса ҳам ундан муҳофаза қилинишлик мумкин эмас. Мўмина аёлнинг бир руҳсат сифатида очишига изн берилган энг маъкул ерлари юз ва қўллари ҳасобланади.

Юз ва қўллар очилишига руҳсат берилгандир. Чунки, у ерлари ёпишлик, ҳусусан болаларини тарбиялаш мажбуриятида бўлган бир тул билан эрига ёрдам бериш эҳтиёжиде бўлган фақир бир хотин каби машруъ йўлдан ташқарига чиқишга муҳтож хотинлар учун маъзурлидир. Бунда бир хотиннинг бутун бу маъзурларини тушунмасдан уни, юзини ва қўлларини беркитишга мажбур қилишлик бир кулфат бўлади.

Қуртубий бу ҳақда шундай дейди: "Намоз ва ҳаж каби ибодатларда ва урфда юз қўлларини очиқ туришлиги сабабидан истиснонинг буларга қилинишлиги янада маъқулроқдир."

Абу Довуднинг ҳазрати Ойшадан ривоят этган ҳадиси бунга ишорат қилмоқда.

Ҳазрати Ойшадан ривоят қилинган ҳадисга кўра ҳазрати Абу Бакрнинг кизи Асмо, баданини кўрсатадиган даражада шаффоф либос билан пайғамбаримизнинг ҳузурларига келганида пайғамбарсаллаллоҳу алайҳи вассалом юзларини бир томонга буриб: "Эй Асмо, бир аёл балоратга етганидан кейин унинг вужудининг шу, шу жойларидан бошқа жойларининг кўрилиши тўғри эмас, дея юз ва қўлларига ишора қилдилар". (Абу Довуд).

Аллоҳ таоло Қуръони Каримда марҳамат этган: **"Мўминналарга ҳам айтнинг, кўзларини (номаҳрам эркакларга тикишдан) тўссинлар"** оятида ҳам аёлларнинг юзининг очиқ бўлганлигига бир ишорат бор. Агар аёлларнинг юзлари ва бутун вужудлари ёпилган бўлса эди, кўзларини тикишлик ҳақидаги амрга ҳолат қолмасди...

"...кўкракларини рўмоллари билан тўссинлар!..."

Мусулмон аёл рўмоли билан бошини ва кийимлари билан кўкрак ва бўйинларини ёпиб юришлари керакки, ўтган кетганлар уларнинг берк ерларини кўрмасин.

"Улар зеб-зийнатларини кўрсатмасинлар, магар эрларига ё оталарига..." (кўрсатишлари жоиздир)".

Бу илоҳий амр ила мўминналарнинг кулок, соч, бўйин, кўкрак ва бошқа яширин зийнатларини бегона эркакларга кўрсатишликлари таъқиқланади.

Бу таъқиқдан фақатгина ўн икки тоифа киши истисно қилинган:

1. Эрлар: эр хотиннинг, хотин эса эрнинг яширин зийнатларидан истаганларини кўришлари мумкин. Ҳадиси шарифда дейилдики:

"Аврат ерининг хотинингдан бошқа ҳар кимдан сақла". (Бухорий, Муслим).

2. Оталар: Ота ва она тарафидан боболар ҳам бу тоифага қиради.

3. Қайноталар: Булар ҳам ота ҳукмидалар.

4. Фарзандлар: Фарзандларининг фарзандлари ҳам бу тоифадан ҳисобланади.

5. Эрларининг болалари: Бунинг сабаби - аёл ўғай болалари учун ҳам она ҳукмида саналади.

6. Ака ва укалари: Хох ота-она бир бўлсин, хох ота ва ё она томонидан туғишган бўлсин.

7. Ака ва укаларининг фарзандлари: Бу эркак билан ҳоласи ўртасидаги никоҳ абадий ҳаром қилингандир.

8. Она ва сингилларининг фарзандлари: Бу эса эркак билан аммаси уртасидаги никоҳ абадий ҳаром қилингани учундир.

9. Аёллар: Яъни насаб ва дин жихатидан ўзларига боғлиқ бўлган аёллар... Мусулмон бўлмаган аёл мусулмон аёлнинг зийнатларидан фақатгина бегона эркак кўриши мумкин бўлган қисмини кўра олади.

10. Ўзлари эга бўлган кишилар: Яъни жория ва хизматкорлари. Чунки Ислом уларни ҳам оиланинг бир аъзоси каби қабул қилади. Баъзи имомлар бу ифодани

фақат жорияларга хос эканлигини айтиб, эркак хизматкорларни бундан соқит қилган.

11. Яқинлик бўлмаган эркак тобеълар: Булар жисмоний ва ақлий сабаблар юзасидан аёлларга қарши шаҳвати уйғонмаган, эркаклиги бўлмаган, уйга доимо кириб-чиқиб турадиган кишилардир. Бу ерда аҳамиятли бўлгани, уйга доимий кириб чиқсаларда жинсий шаҳват йўқлигининг сифатлари билинганидир.

12. Аёлларнинг авратларига қарамаган болалар: Бундайлар тоифасига эса ҳали жинсий шуури уйғонмаган ёш болалар қиради...

Ояти қаримадаги амаки ва тоғалар хусусида ҳеч бир ҳукм билдирилмаган. Чунки бу кишилар урфга қўра ота ҳукмида ҳисобланади. Ҳадиси шарифда марҳамат қилинганидек: *"Амаки ота қабидир". (Муслим).*

АЁЛЛАРНИНГ АВРАТ ЕРЛАРИ

Юқорида очиқ бир тарзда изоҳлангани каби аёллар вужудидан кўрсатилиши жоиз бўлмаган қисмлар аврат ҳисобланади ва уни очишлик ҳаромдир.

Бегона (номаҳрам) эркак ва ғайри муслим аёллар учун мусулмон аёлнинг юз ва қўлдан ташқари бутун вужуди аврат саналади. Имом Розий айтганидек, юз ва қўллар хусусан савдо-сотик муомалалари ва шунга ўхшаш баъзи эҳтиёжлар ҳолатида очилиши мумкин...

Нур сурасидаги ояти қаримада зикр қилинган ўн икки тоифа кишилар учун эса аёлларнинг қулоқ, бўйин, соч, кўкрак, биллак ва сонлар сингари яширин зийнатларидан ташқари бутун вужуди аврат ҳисобланади.:

Аммо орқа, қорин, адаб ерлари ва тос каби мазкур чегарага қирмаган қисмларини аёл эридан бошқага кўрсатиши жоиз эмас.

Бу ояти қаримадан келиб чиққан маънодир. Ва шубҳасизки бу маъно "маҳрам бўлганларга ва айни пайтда бошқа аёлларга нисбатан аёл кишининг киндик ва тизза ораси аврат ҳисобланади" деган баъзи имомларнинг фикрларидан маъқулроқдир...

Шу боисдан аёллар уйдан ташқарига чиққанларида кенг ва баданнинг ҳар жойини қоплайдиган ёпинчик билан ёпинишлари буюрилади. (Бу ёпинчикнинг Қуръони Қаримдаги номи "Жилбоб"дир. Қози Байзовий тафсирида жилбоб аёлларнинг узун ва кенг бир ёпинчиги тарзида таъриф қилинган. Таржимон). Чунки фақат шу усул билан кофир ва фожир бўлган бошқа аёлларнинг ажралиб туришлари мумкин. Бу хусусда Аллоҳ таоло охириги пайғамбарига бу илоҳий ва умумий таблиғни умматига билдиришликка амр берган: **"Эй пайғамбар, жуфтларингизга, қизларингизга ва мўминларнинг аёлларига айтинг, устларига ёпинчиларини ўрасинлар! Мана шу уларнинг (чўри эмас, балки озод аёллар эканликлари) танилиб, озорланмасликлари учун энг яқин (воситадир)".** (Аҳзоб сураси-59).

Жоҳилият даврида баъзи аёллар уйларида ташқарига чиққанларида бўйин ва соч сингари зийнат ерларини ва гўзал жиҳатларини очиб юриш билан фосиқ ва ёмон ниятли кишиларнинг диққатини жалб қилар эдилар. Шунинг учун ҳам мўмина аёлга вужудининг фитна ери очилмаслиги ва шу тариқа бу аёлнинг ифбатли ва иймонли эканлиги маълум бўлиши ва уни ҳеч ким безовта қилмаслиги учун жилбоблар ёпиниш амр этилган ояти қарима нозил бўлди. Оятдан келиб чиқадиган маънога қараганда баъзилар иддао қилганидек аёллардан кўриқилганидан ва уларга ишонмаганликдан эмас, балки фосиқ ва фожир кишилар йўлларини тўсиб уларни безовта қилмаслиги учун, қолаверса, уларнинг баъзи кофирлардан

фаркли ўлароқ ифбатли, иймонли эканлиги билиниб туришлиги учун бундай амр берилгандир.

Кийимлари ва тақинчоқлари билан очилиб сочилган, юрганда солланган ва гапирганда нозланган ошуфта аёл доимо эркакларнинг эътиборини тортади ва уларнинг ёмон хаёлларга боришига сабаб бўлади. Бу эса Аллоҳ таолонинг аёлларга нисбатан хитоб қилган:

"Сизлар агар тақводор бўлсангиз... майин-назоқатли сўз қилмангларки, у ҳолда кўнглида мараз-нифок бўлган кимса тамаъ қилиб қолур" (Аҳзоб су-раси-32), оятини тасдиқлайди.

Ислом муслима аёлдан ёпинишлик билан ўзини сақлашни қаттиқ талаб қилди. Бу хусусда ёши ўтган аёлларга баъзи қулайлик келтирилган бўлиб, бошқа аёл ва қизларга бундай ҳақ берилмаган.

"Хотинлардан (ўтириб) кексайиб қолган, эрга тегишни ўйламайдиганлари бiron зеб-зийнат билан ясанмаган ҳолларида кийимларини (яъни рўмол, ёпинчикларини) олиб қўйишларида уларга гуноҳ йўқдир. Ўзларини пок (яъни рўмол, ёпинчикда) туттишлари ўзлари учун яхшироқдир. Аллоҳ эшитувчи, билгувчидир". (Нур сураси-60).

Бу оятдаги "ўтириб қолган аёллар"дан мақсад ёши ўтганлари учун хайз ва фарзанд кўришдан қолган, турмушга чиқишни орзу қилмаган, эркакларга майли бўлмаган ва эркаклар томонидан ҳам орзу қилинмаган аёллардир. Аллоҳ таоло мана шу тоифа аёллардан юқини енгиллатиб, уларнинг устини кийимларидан баъзиларини (хирқа, камзул, белбоғ, рўмол каби) чиқаришларида бир ёмонлик кўрмаган.

Қуръони Қарим "зийнатларини очмаслик шарти билан" ифодаси ила бу руҳсатни чегаралаган. Яъни, мазкур кийимларни ечишликдан мақсад зийнатни очишлик

бўлмаслиги лозим, фақатгина бир эҳтиёж ва зарурат ҳолатида у кийимларни чиқаришлари керак.

Бундай бир руҳсат берилган бўлса ҳам энг яхшиси ҳар хил шубҳалардан узоқ туриш учун ифбатни сақлаб бу ишдан тийилишдир.

"Ўзларини пок (яъни рўмол, ёпинчикда) туттишлари ўзлари учун яхшироқдир. Аллоҳ, эшитувчи, билгувчидир". (Нур сураси-60)

АЁЛЛАРНИНГ УМУМҲАММОМЛАРГА КИРИШИ

Исломнинг беркитиш керак бўлган ерларни сақлаш ва беркитиш муҳимлиги сабабидан, пайғамбаримиз саллаллоҳу алайҳи вассалом аёлларнинг умумий ҳаммомларга кириб баданий васфларини бошқа аёллар олдида кўрсатишларини таъқиқлаганлар. Худди шунингдек эркаклар ҳам авратларини тўсмаган ҳолда киришларини ножоиз деб билганлар. Ҳазрати Жобир разияллоҳу анҳу дан шундай ривоят келтириладики, Расулulloҳ саллаллоҳу алайҳи вассалом марҳамат қилганлар: *"Аллоҳ таолога ва охират кунига иймон келтирганлар ёпингисиз ҳаммомга кирмасин! Аллоҳ таолога ва охират кунига иймон келтирган ҳалолани (аёлини) ҳаммомга киритмасин". (Насай, Термизий).*

Ҳазрати Ойиша разияллоҳу анҳу дан ривоят қилинишича: *"Расулulloҳ саллаллоҳу алайҳи вассалом аёлларнинг умумий ҳаммомларга киришлигини ман этган ва кейин эса эркакларнинг устларида бир ёпинчик билан киришларига руҳсат берганлар".* (АбуДовуд).

Аммо даволанишлик зарурати ва нифоси бўлган аёллар бундан мустасно. Бу хусусда Абдуллоҳ ибн Умар разияллоҳу анҳу дан Пайғамбаримиз саллаллоҳу алайҳи

вассалом нинг қуйидаги ҳадиси шарифлари ривоят қилинади:

"Ҳаммомларга эркаклар ёпинчиқсиз кирмасин. Бемор ёки нифосли бўлган аёллардан бошқаларининг эса, киричилигини ман қилганлар". (Ибн Можа, Абу Довуд).

Бу ҳадислар заиф эканлиги ҳақида сўзлар бор. Аммо шаръий қоидалар ибодат ва вазифаларда беморларга берилган баъзи ҳақлар ва қулайликлар бу ҳадисни қувватламоқда.

"Бирон ҳавфнинг олдини олиш учун ҳаром қилинган нарсга эҳтиёж ва зарурат ҳолатида мубоҳ бўлади" қабилдаги шаръий ҳукм бунга исботлайди. Бу ҳукмни Ҳақимнинг Ибн Аббосдан ривоят қилган ҳадиси шариф ҳам тасдиқламоқда. Ҳазрати Пайғамбар саллаллоҳу алайҳи вассалом шундай амр қилмоқдалар: "Ҳаммом деган уйдан узоқ бўлинг. Дедиларки, Ё Расулulloҳ! У кирни кетказди, беморларга фойдалидир. Айтдиларки: Унга кирган ёпинчиқ билан ёпинсин". (Ҳақим).

Аёл киши агар узрли сабабсиз ҳаммомга кирса, ҳаром иш қилган бўлади ва пайғамбаримиз саллаллоҳу алайҳи вассалом огоҳлантирган азобга мустаҳиқ бўлади. Абул Малик ал-Ҳазалийнинг ривоятига кўра Ҳумус ва Шомдан ҳузурига келган бир гуруҳ аёлларга ҳазрати Ойиша деди: *"Хотинлари ҳаммомга кирган жамоатмисиз? Ҳолбуки Расулulloҳ саллаллоҳу алайҳи вассалом нинг шундай деганларини эшитдим: "Уйдан бошқа жойда кийимини ечган кийимларини чиқарган аёл Аллоҳ таоло билан орасидаги бўлган пардани кўтарган бўлади".* (Термизий).

Умми Салама разияллоҳу анҳу дан келтирилган ривоятга кўра пайғамбаримиз саллаллоҳу алайҳи вассалом шундай деганлар: *"Уйдан бошқа жойда кийимини ечган аёлнинг устидан Аллоҳ таоло раҳмат пардасини кўтаради".* (Аҳмад, Табароний).

Ислом ичига аёллардан бошқа киши кирмайдиган, тўрт деворли уйдан иборат ҳаммомларга аёлларнинг киришини бунчалик қатъият билан манъ қилиб турганда, ўтган кетганларга аврат ерларини кўрсатиб, пляж аталган масҳара жойларда ўз вужудларини оч кўзларга ва бўш кўнгилларга тақдим этаётган аёллар ҳукми нима бўлиши мумкин?..

Ажабо улар Аллоҳ таоло билан ораларида бўлган бутун чегара ва пардаларни парчалаб ташлаганми? Шубҳасиз, эркаклар ҳам бу гуноҳга уларга шерикдирлар. Чунки масъулият уларнинг бўйнида ва улар бу хусусда жавобгар чўпон каби аҳлу аёллардан жавобгар саналади. Қани энди уларнинг кўзлари очилиб ўзларининг бу ғариб ҳолларидан огоҳ бўлсалар!

ОЧИҚ-СОЧИҚ ЮРИШЛИК ҲАРОМДИР

Мўмина аёлларни кофир ёки жоҳилият давридаги мушрик аёллардан ажратиб турадиган ўзига ҳос гўзал ахлоқи бор. Мусулмон аёлнинг ахлоқи - ёмонликдан ўзини муҳофаза қилиш, эҳтиромли, иффатли ва ҳаёли бўлмоқликдир.

Очиблиб-сочилмоқ ва атрофдагиларни йўлдан чиқаришлик эса жоҳилият давридаги кофига ва мушрика бўлган аёлларнинг ишларидир.

Имом Замахшарий шундай дейдилар: "Очик-сочик юришлик яширин тутилиши керак бўлган жойларни билган ҳолда қасддан очмоқликдир". Мазкур ифодани аёллар учун қўлайдиган бўлсак, бу ҳол уларнинг яширин бўлган зийнатларини очишликларини англатади. Шу тариқа Имом Замахшарий, яширин тутилиши лозим бўлган зийнатни очишлик фикрига "билиб турган ҳолда қасддан очишлик" жумласини ифода этганки, бунинг маъноси вужуднинг бир қисмини ёки бирон бир аъзосини ўйнатмоқ ёки

гапираётганда ва юраётганда солланиб, ноз-карашма қилишликдир.

Очиблиб-сочишликнинг барчага маълум бўлган бир неча кўриниши мавжуд. Баъзи муфассирлар бу хусусда Аллоҳ таолонинг Расулulloҳ саллаллоҳу алайҳи вассаломнинг завжаларига хитоби бўлган:

"Ўз уйларингизда барқарор бўлинглар (яъни, бесабаб уйларингиздан ташқарига чикманглар, магар бирон хожат учун чикканларингизда эса) илгариги динсизлик (даври) даги ясан-тусан каби ясан-тусан қилманглар!" (Ахзоб сураси - 33) ояти тафсирида ўз қарашларини баён этганлар.

Мужоҳид дейдики: У замонлар (яъни, жоҳилият даврида) аёллар чиқиб эркакларнинг орасида юрак эдилар...

Қатода дейди: Аёллар солланиб юардилар...

Муқотил дейди: Очиблиб-сочишлик аёлнинг... бўйнини ва бўйнидаги зийнатини кўрсатишидир...

Хулоса қилиб айтганда, эски даврларнинг очилиб-сочишлик шакллари эркаклар орасига бемалол киришлари, юрганларида ноз-карашма қилишлари ва вужуддаги баъзи зийнат ва гўзалликларини кўрсатишлик каби ҳолатлардан иборат... Вахоланки, давримиздаги жоҳилиятда очилиб-сочишликнинг шундай шакллари ва кўринишлари борки, жоҳилият давридаги ҳолат бугунги ҳолат олдида ип эшолмай қолади.

АЁЛЛАРДА ОЧИҚ-СОЧИҚ ХИСОБЛАНМАГАН ҲОЛАТЛАР

Мусулмон аёлда очик-сочик хисобланмайдиган Ислом одоби деб аталган ва аёлнинг амал қилиши керак бўлган одоб қуйидаги тарздадир:

а) Ҳаромга қарши қарашликдан тийилиш

Аёлларнинг энг қимматли ва энг гўзал зийнати ҳаёидир. Ҳаёининг эса энг очик ва энг мақбул аломати ниғоҳни тийишлик саналади. Аллоҳ таоло ҳақ китоби Қуръони Каримда марҳамат қиладики: **"Мўминаларга ҳам айтинг, кўзларини (номахрам эркакларга тикишдан) тўссинлар"**. (Нур сураси-31).

б) Давримизда кинотеатрларда, дорилфунун залларида, митинг майдонларида, нақлиёт воситалари ва шунга ўхшаш жойларда бўлгани каби эркакларнинг орасига кирмаслик ва уларга тегинмаслик.

Бу хусусда Муъкал ибн Ясирийнинг пайғамбаримиз саллаллоҳу алайҳи вассаломдан келтирилган ҳадиси ибрат бергучдир:

"Ўзингиз учун ҳалол бўлмаган бир аёлга тегинишдан кўра темир игна ва ё жуводдуз билан бошингизнинг эзлиши хайрлироқдир". (Табароний, Байҳақий).

в) Кийим-кечакнинг Ислом одобига мос бўлиши.

Ислом одобига мос деганда шуни тушуниш лозим:

1. Кийим, Қуръон истисно этган юз ва қўллардан бошқа бутун вужудни тўсиши керак.

2. Баданни кўрсатадиган даражада юпка ва шаффоф бўлмаслиги керак. Расулulloҳ саллаллоҳу алайҳи вассалом марҳамат қилганларки: *"Жаҳаннам аҳлидан бўлган баъзи аёллар борки кийинганлари ҳолда ялонғочдирлар. Ҳар ёнга солланадилар. Булар жаннатга киролмайдилар ва жаннатнинг хушбўй ҳидидан ҳам баҳраманд бўла олмайдилар"*. (Бухорий, Муслим).

Ҳадиси шарифдаги "кийинганлари ҳолда ялонғочдирлар" ифодасининг маъноси шуки, у аёл кийган кийимлар тўсишлик вазифасини бажара олмайдиган даражада юпка ва шаффофдир.

Бир куни Тамим қабиласидан бир гуруҳ аёллар юпка либослар кийганлари ҳолда ҳазрати Ойиша разияллоҳу

анху нинг ҳузурига кирган эдилар. Ҳазрати Ойиша уларга дедики: *"Агар сиз мўмина бўлсангиз, бу устингиздаги мўминларнинг кийими эмас"*.

Яна бир кун устида шаффоф ва юпка кийим бўлган келини Ҳазрати Ойшанинг ҳузурига келтирилганларида шундай дедилар: *"Буни кийган аёл Нур сурасига иймон келтирмаган ҳисобланади"*. (Насоий, Абу Довуд).

3. Кийим юпка ва шаффоф бўлмаганда ҳам, вужуднинг шаклини ва ҳажмини кўрсатмаслиги ва фитна ерларини ташқарига чиқармаслиги лозим. (Вужуд ва шаҳват маданияти бўлган ғарб маданияти вужудга келтирилган кийиниш тарзи сингари). Ҳолбуки бу маданиятга кўра бугун модачилар дунё шаҳватини туғенга келтирар даражада кўкрак, бел, тос ва шунга ўхшаш яширин тутилиши керак бўлган зийнат ерларини очик бир шаклда намойиш қилган кийимлар ва модалар ижод этишлик билан бир-бирлари орасида мусобакалашиб гуноҳга ботмоқдалар.

4. Эркакларга хос бир кийим бўлмаслиги лозим. (Давримизда одат ҳолига айланиб бораётган эркакларнинг, шимини кийиш каби). Зеро Пайғамбаримиз саллаллоҳу алайҳи вассалом аёлларга ўхшаган эркакларни лаънатлаганларидек, эркакларга ўхшашга ҳаракат қилган аёлларни ҳам лаънатлаганлар, аёлни эркак кийимини, эркакнинг эса аёл кийимининг кийишлигини таъкиклаганлар.

5. Насроний, яҳудий ва бутпараст кофир аёлларга хос кийим бўлмаслиги лозим. Уларга ўхшашликка интилишдан Ислом ҳазар қилади. Шунинг учун ҳам Ислом қайси жиҳатдан бўлишидан қатъий назар кофирларга ўхшашликка буюради. Зеро, Расулulloх саллаллоҳу алайҳи вассалом огоҳлантирилганлари каби: *"Бирон қавмга ўхшаган кимсалар улардандир"*. (Байҳақий, Ибн Можа).

г) Вужуд ва юзнинг бутун ҳатти ҳаракатидан жинсий аъзоларни уйғонтиришдан узоқ бўлган ҳолда гапиришлик ва юрганда доимо виқор ва тўғрилиқ йўлидан юришлик. (Чунки гапирганда нозланиб гапириш муслима аёллар эмас, ёмон ва гуноҳкор аёлларнинг одати ҳисобланади.) Аллоҳ таоло Қуръони Каримда марҳамат қилганидек: **"Сизлар агар тақводор бўлсангиз... майин-назокатли сўз қилмангларки, у ҳолда қўнғилида мараз-нифок бўлган кимса тамаъ қилиб қолур"**. (Аҳзоб сураси-32).

д) Ҳид, овоз ва шунга ўхшаш яширин бўлган зийнатлар билан эркакларнинг эътиборини ўзига жалб этишдан тийилиш. Бу ҳусусда Аллоҳ таоло марҳамат қиладики: **"Яна яширган зеб-зийнатлари билинсин учун оёқларини (ерга) урмасинлар"**. (Нур сураси-31).

Жоҳилият даври аёллари одамларнинг орасидан ўтар экан, оёқларига борланган кўнироқчаларининг овози эшитилсин, деб товоқларини ерга қаттиқ урар эдилар. Шу боис Қуръони Карим эркакларнинг диққатини тортиш ва жинсий ҳирсларини кўзгатиш сабабли бу нарсалардан уларни қайтаргандир.

Шунингдек, эркакларни жалб қилиш ва шаҳватини уйғотиш ниятида қўлланган аёлларнинг ўткир ҳидли зийнат ва атторлик ашёлари ҳукми ҳам юқоридаги қабидир. Ҳадиси шарифда айтилганидек: *"Атир суриб бир мажлисдан ўтган аёл зино қилган ҳисобланади"*. (Абу Довуд, Термизий).

Кўриниб турганидек, Ислом аёлларни уйга қамаб қўйишга, уйдан фақат қабристонга боришга руҳсат беришга буюраётгани йўқ. Аксинча, Ислом аёлни намоз ўқиши, илм ўрганиши, эҳтиёжларини қондириши учун диний ва дунёвий барча машруъ ишларни амалга ошириши учун ташқарига чиқишини мувоҳ қилган. Зеро, саҳобалар ва улардан кейинги салафларнинг аёллари шундай қилганлар. Ҳатто улардан баъзилари урушда иштирок этиш

учун пайғамбаримиз (с.а.в) билан, кейинроқ эса бошқа халифалар билан бирга жиҳодга ва сафарларга чиққан эдилар. Расулulloх саллаллоҳу алайҳи вассалом жуфти ҳалоллари Савда разияллоҳу анҳу га шундай деганлар: *"Аллоҳ таоло эҳтиёжларингизни таъмин этишлик учун ташқарига чиқишингизга руҳсат берган"*. (Бухорий).

Бошқа бир ҳадисда эса Расулulloх саллаллоҳу алайҳи вассалом дедиларки: *"Хотин масжидга бориши учун руҳсат сўраганида ҳеч бирингиз унга тўсқинлик қилманг"*. (Бухорий).

Бошқа бир ҳадиси шарифда: *"Аллоҳнинг қулларини Аллоҳнинг масжидларидан манъ этмангиз"*, - деб буюрганлар". (Муслим).

Бу ҳусусда қаршилик кўрсатган баъзи уламолар хотиннинг, эркакнинг ҳар қандай бир аъзосига қаршилигини ҳаром деганлар ва бунинг учун пайғамбаримизнинг қуйидаги ҳадисларини далил қилиб кўрсатганлар: Имом Термизийнинг Умми Салама қули Набҳондан ривоят қилишига кўра, Абдуллоҳ ибн Умми Мақтум келган вақтларида ҳазрати пайғамбар саллаллоҳу алайҳи вассалом Умми Салама ва ҳазрати Маймунага *"Ёпинчиқларингизни ёпинглар"*, деб амр қилганлар. Шунда:

- Ё Расулulloҳ! У аъмо (кўр) ку? - дедилар.

- У аъмо бўлса, сизлар-чи? Сизлар кўрмайсизлар-ми? - дедилар".

Лекин ҳадис илми билан шугулланувчилар бу ҳадисни саҳиҳ эмаслигини айтадилар. Чунки ровийси Умми Саламанинг қули Набҳондир, унинг ҳадиси ҳужжат сифатида қабул қилинмайди.

Абу Довуд ва бошқа ҳадис имомларининг ишорат этишларича, ҳадис саҳиҳ бўлган тақдирда ҳам, ўзгарадиган бирон нарса йўқ. Чунки Расулulloх саллаллоҳу алайҳи вассалом жуда ҳам ҳурматли бўлганлари учун ҳар бир нарсда бўлгани каби жуфти ҳалолларига ёпинчик

ёпинишда ҳам бир оз қаттиқ турганлар... Бу ҳолатда ҳадиснинг маъноси саҳиҳ ва собит қолади. Чунки Расулulloх саллаллоҳу алайҳи вассалом Фотима бинти Қайсининг, иддасини Умми Шерикнинг уйида ўтиришлигини амр қилар эканлар, кейинчалик "у саҳобалар томонидан унча хуш кўрилмайди" деб "иддангнни Абдуллоҳ ибн Умми Мақтумнинг уйида тамомла. Чунки у, аъмо кишидир; кийимларингнни ечсанг ҳам сени кўрмайди" деганлар". (Батафсил маълумот олишлик учун Қуртубий тафсири, 12-ж. 228- с га қаралсин).

ХОТИННИНГ ЭРИНИНГ МЕҲМОНЛАРИГА ХИЗМАТ ҚИЛИШИ

Бошқалар томонидан бир фитна хавфи бўлмаган тақдирда аёл киши кийинишда, зийнатда, гапиришда ва юришда Ислом одобига амал қилган ҳолда эрининг ҳузурида уйга келган меҳмонларнинг хизматини қилиши мумкин. Бу ҳолатда аёл киши меҳмонларни, меҳмонлар эса аёлни қўриши мумкин. Имом Бухорий ва Имом Муслимлар ва бошқаларнинг ривоятига кўра Саҳл ибн Саъд шундай дейди: "Абу Усайд Саъдий тўй қилган вақтида пайғамбаримиз саллаллоҳу алайҳи вассалом билан бирга саҳобаларни даъват қилган эди. Уларга на бир таом хозирланганди, на бир бошқа нарс тақдим қилинганди. Фақат унинг хотини Умми Усайд бир сопол идишда хурмо ювиб олиб келди ва хўл хурмоларни ўз қўллари билан сиқиб, сувини Расулulloх саллаллоҳу алайҳи вассаломга ичирди".

Шайхул Ислом Ибн Ҳажарнинг таъкидлаганидек, бу ҳадисга кўра хотин кишининг эрига ва келган меҳмонларига хизмат қилиши жоиз ҳисобланади. Аммо шуни унутмаслик керакки, бундай ҳолларда орада ҳар қандай бир фитна ва шубҳанинг бўлмаслиги ва хотин

кишининг беркитиши керак бўлган жойлари бекик бўлиши шарт. Замонамизнинг аксар хотинлари каби, мазкур коидага риоя қилинмаса, унинг эркакларга кўриниши ҳаромдир.

ЭРКАКНИНГ ЭРКАК БИЛАН ЖИНСИЙ МУНОСАБАТИ (ЛИВОТА - ГОМОСЕКСУАЛЛИК) ЭНГ КАТТА ҲАРОМДИР

Баён қилганларимиздан ташқари Исломнинг жинсий туйғуларни низомига солиш асосларини ўрганишимиз қолди. Ислом, зинони ҳаром қилганидек, унга олиб борадиган барча йўллари ёпган, бутун воситаларни ҳаром қилгандир. Бунга кўшимча ўлароқ ҳазрати Лутнинг қавмлари қилган ва шунинг учун ҳам унга ливота номи берилган "эркакларнинг эркакларга жинсий муносабати"ни ҳаром қилгандир.

Бундай тубан иш юксак яратилишни чўктириш ва чиритишдир... Ифлослик ва сафолат ботқоқига ботишлиқдир... Эркакликни бузиб парчалашдир... Ва хотинларнинг ҳақига тажовуз ва буюк жинойтдир...

Бу ифлос гуноҳ қайси жамиятда мавжуд бўлса уни ҳалоқатга олиб боради. Инсонларни кўр қилади... Ҳар турли ахлоқ, урф ва завокни оёқ ости қилади. Бу ифлос ахлоқсизликни илк марта қилган, ҳалол, покиза хотинларни бир томонга суриб кўйиб, ёмон ва ҳаром шаҳватини қондирган ҳазрати Лутнинг қавми ҳақидаги илоҳий ифода бизга бу хусусда етарли далилдир. Шу сабабдан уларга пайғамбарлари Аллоҳ таолонинг ифода ва амр буйруғи шаклида шундай демокда:

"Сизлар бутун оламлардан (ажраб - ҳеч бир жонзот қилмаган ишни қилиб) эркакларга яқинлашурмисизлар?! Ва Парвардигорингиз сизлар учун яратган жуфти ҳалолларингизни тарк

қилурмисиз?! Йўк, сизлар хаддан ошувчи қавмдирсизлар". (Шуаро сураси-165-166)

... Ва Қуръон ҳазрати Лут алайҳис саломнинг тилларидан уларни гумроҳликда, жаҳолатда, исроф, бузгунчилик ва жинойтчилик билан маломат қилади.

Бу қилмишлари учун фитратларини бузган, қомилликларини йўқотган, ахлоқларини чўктирган ва завокларини маҳв этган у қавмнинг энг ёмон ҳолати - Аллоҳ таоло томонидан ҳазрати Лут алайҳис саломга меҳмон сифатида юборилган азоб фаришталарига нисбатан кўрсатган муомалаларидир. Қуръони Каримда бу воқеа шундай зикр қилинади:

"Қачонки элчиларимиз Лутнинг олдига келганларида, у бундан ёмон ҳолга тушди ва уларнинг келишларидан юраги сиқилиб, деди: "Бу кун оғир кундир. (Дарҳақиқат, Лут пайғамбарнинг ҳузурига йигитлар келганини эшитгач) қавми унинг олдига чопиб келишди. Улар илгаридан ёмон ишлар - баччабозлик қилар эдилар. У айтди: "Эй қавмим, анави қизларим (яъни, шахримиздаги қизлар) сизлар учун покроқ-ку (яъни, ўшаларга уйланаверсангизлар бўлмайдими)?!. Бас, Аллоҳдан кўрқинглар ва меҳмонларим олдида мени шарманда қилманглар. Орангизда бирон тўғри йўлга юргувчи киши йўқми?!" Улар дедилар: **"Сен қизларингга муҳтож эмаслигимизни аниқ биласан. Шунингдек, биз нимами исташимизни ҳам жуда яхши биласан". (Лут) деди: "Қани эди, сизларга кучим етса ёки кучли бир суянчиғим бўлса".** (Худ сураси -77-80).

Ислом фуқаҳлари бу тубан ишни қилган кишиларнинг жазоси хусусида ихтилоф қилганлар: Ажабо ҳар иккисига ҳам зино қилганларнинг жазоси берилиши керакми? Ёки ҳар иккисини ҳам ўлдирилиши керакми? Қатл вожиб бўлса нима билан ўлдирилиши керак? Қилич

биланми? Ўтда ёкиш биланми? Ёки баланд девордан ташлаб юборишлик биланми?

Нима бўлганда ҳам кўринишда жуда аёвсиз ва раҳмсиз туялган ҳукмлар аслида Ислом жамиятини ҳалок қилиш ва йўқ қилишдан бошқа ярамайди бу зарарли ва ифлос жинойтчиларни тозалашга хизмат қилади.

ҚЎЛ БИЛАН ИСТИМНО (МАСТРУБАТСИОН - ОНАНИЗМ)

Бугун баъзи ёшлар орасида асабларини ва шаҳватларини тинчлантириш учун қўллари билан вужудларидан манийни чиқариш ҳолатлари учраб турадики, бу "яширин одат", "истимно", "мастурбатсион" ёки "онанизм" деб номланади.

Кўпчилик фақиҳлар бу одатни ҳаром деб биладилар. Масалан: Имом Молик унинг ҳаром бўлишлигига қуйидаги оятни қаримани далил сифатида келтиради:

"Магар ўз жуфти ҳалолларидан ва қўлларидagi чўриларидангина (сақланмайдилар). Бас улар маломат қилинмаслар. Энди ким шундан ўзгани (яъни зино ва шу каби шарияти исломийда ҳаром қилинган бошқа нарсаларни) истаса, бас ана ўшалар хаддан ошувчилардир". (Мўминлар сураси - 6-7).

Мана буларга кўра қўл билан истимно этган, шаҳвати учун хаддан ошган ҳисобланади.

Имом Аҳмад ибн Ҳанбалдан ривоят қилинишича, у манийни вужудидан ортиқча нарса сифатида қабул қилган ва Ибн Ҳазмнинг ҳам таъкидлашича, маний бадандан наштар билан чиқарилган қон кабидир: чиқарилиши жоиздир. Аммо Ҳанбалий мазҳабига мансуб фақиҳлар манийнинг бу тарзда чиқарилишини жоиз бўлишини қуйидаги икки шартга боғлайдилар:

Биринчи шарт: Зинога тушишдан андиша қилиш...

Иккинчи шарт: Уйланиш имкони йўқлиги, шахвоний орзуларнинг қўзғалиши ва ҳаромга тушиб қолиш ҳавфи ҳолатларида Имом Аҳмаднинг фикрига қўшилиш мумкин. Масалан: Ватандан узоқда ишлаган ёки ўқиган киши шахвоний ҳислар олдида ҳислар олдида енгиллиб, зинога тушиб қолиш ҳавфи билан юзма-юз қолганда, хаддан ошмаслик шарт билан ўзини гуноҳ қилишдан сақлаб қолиш учун бу ишга қўл уришида диний бир таъқиқ мавжуд эмас.

Расулудлоҳ саллаллоҳу алайҳи вассаломнинг муслмон бир йигитга берган ўғитларидир. У ҳам бўлса, иродани тарбиялаган, сабрга ўргатган рўза тутишлиқдир.

Имом Бухорий ривоятига кўра пайғамбаримиз саллаллоҳу алайҳи вассалом шундай марҳамат қилганлар: **"Ёшлар! Сиздан уйланишга моддий жиҳатдан кучи етганлар дарҳол уйлансин.**

Чунки уйланиш кўзни ва маҳрам ерларни асрайди. Кучи етмаганлар эса рўза тутсин. Чунки рўза энг яхши паноҳдир".

INTERNET учун
Абу Муслим тайёрлади